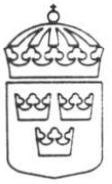
Riksdagens protokoll 1990/91:19

Onsdagen den 7 november

Kl. 9.00–17.59
19.00–21.59

Protokoll
1990/91:19

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1990/91:25 bil. 1 till justitieutskottet
bil. 2 till trafikutskottet
bil. 3 punkt 1 till bostadsutskottet
punkt 2 till finansutskottet
bil. 4 punkterna 1 och 2 till utbildningsutskottet
punkt 3 till kulturutskottet
punkterna 4–6 till socialförsäkringsutskottet
punkterna 7–11 till kulturutskottet
bil. 5 till jordbruksutskottet
bil. 6 punkterna 1–5 till arbetsmarknadsutskottet
punkterna 6 och 7 till socialförsäkringsutskottet
bil. 7 till näringsutskottet
bil. 8 till arbetsmarknadsutskottet
propositionen i övrigt till finansutskottet
1990/91:53 och 57 till skatteutskottet

Motionerna

1990/91:U1 och U2 till utrikesutskottet
1990/91:BoU11–BoU14 till bostadsutskottet
1990/91:Fi7–Fi11 till finansutskottet
1990/91:N12 till näringsutskottet
1990/91:L15 till lagutskottet

2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 24 oktober

Företogs till avgörande bostadsutskottets betänkanden 1990/91:BoU1 och BoU2, konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU2, KU5 och KU6, jordbruksutskottets betänkanden 1990/91:JoU4, JoU5 och JoU6, skatteutskottets betänkande 1990/91:SkU1, utrikesutskottets betänkanden

1990/91:UU1 och UU2 samt kulturutskottets betänkanden 1990/91:KrU1 och KrU3 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 14).

Bostadsutskottets betänkande BoU1

Mom. 1 (vissa ändringar i expropriationslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 57 för reservation 1 av Knut Billing m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (hyresgästorganisationernas inflytande m.m. enligt tillståndslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 36 för reservation 6 av Jan Strömdahl.

Mom. 7 (bruksvärdessystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Agne Hansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (hyresgästernas förhandlingsrätt i hyresförhandlingslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 134 för reservation 18 av Agne Hansson m.fl.

Mom. 22 (hyresgästinflytandet i bostadssaneringslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 134 för reservation 21 av Agne Hansson m.fl.

Mom. 24 (hyresgästinflytandet vid installation m.m. av kabel-TV)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 78 för reservation 23 av Agne Hansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 28 (kooperativ hyresrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 58 för reservation 27 av Agne Hansson och Birger Andersson.

Mom. 29 (ägarlägenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Knut Billing m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (likabehandling av bostadsrättsorganisationer i lagstiftningen)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 150 för reservation 30 av Agne Hansson m.fl.

Mom. 36 (avgiftsbelagd bostadsförmedlingsverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Agne Hansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande BoU2
Mom. 1 (förenklade nybyggnadsföreskrifter)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Knut Billing m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (tillämpningen av nybyggnadsreglerna)
Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 42 för reservation 6 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (kravet på tillgänglighet)
Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för reservation 9 av Jan Strömdahl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU2
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Mom. 1 (nationaldagen som helgdag)
Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 60 för reservation 1 av Anders Björck m.fl. 20 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU6
Mom. 1 (negativ föreningsrätt)
Hemställan
Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 150 för hemställan i reservation 1 av Anders Björck m.fl. och reservation 2 av Claes Roxbergh. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering
Utskottets motivering godkändes.

Mom. 2 (kollektivanslutning m.m.)
Hemställan
Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 151 för hemställan i reservation 3 av Anders Björck m.fl. och reservation 4 av Claes Roxbergh. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering
Utskottets motivering godkändes.

Jordbruksutskottets betänkande JoU4

Mom. 1 (växtskydd)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 40 för reservation 1 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander.

Mom. 2 (EGs växtskyddspolitik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (forskning kring biologisk bekämpning)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 56 för reservation 3 av Sven Eric Lorentzon m.fl.

Mom. 4–10

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU5

Mom. 1 och 2 (generellt importförbud för livsmedel som producerats med i Sverige otillåtna metoder m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 74 för reservation 1 av Lennart Brunander m.fl.

Mom. 3 (importförbud för livsmedel med resthalter av i Sverige förbjudna medel)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 58 för reservation 2 av Sven Eric Lorentzon m.fl.

Mom. 4 (Sveriges agerande för ett vidgat kvalitetsbegrepp)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 19 för reservation 4 av Marianne Samuelsson. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU6

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU1

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU1

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (ytterligare begränsning av krigsmaterielexporten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Bertil Måbrink och Per Gahrton – bifölls med acklamation.

Mom. 3–10 (restriktivitet i krigsmaterielexporten m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per Gahrton – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (krigsmaterielexport till Indonesien)
Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 38 för reservation 3 av Bertil Måbrink och Per Gahrton. 1 ledamot avstod från att rösta.

Utrikesutskottets betänkande UU2
Mom. 2 (global miljöfond)
Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 111 för reservation 1 av Pär Granstedt m.fl.

Mom. 5 (miljödomstol)
Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 20 för motion 1989/90:U637 av Claes Roxbergh m.fl. i motsvarande del.

Mom. 12 (information och medverkan)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkande 4 i motion 1989/90:U637 av Claes Roxbergh m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (den marina miljön)
Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1989/90:U637 av Claes Roxbergh m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (Antarktis)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkande 6 i motion 1989/90:U637 av Claes Roxbergh m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (Arktis)
Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1989/90:U637 av Claes Roxbergh m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU1
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU3
Utskottets hemställan bifölls.

3 § Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att justitieutskottets betänkanden JuU2, JuU3 och JuU4 samt konstitutionsutskottets betänkanden KU1 och KU3 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU2 Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen (prop. 1989/90:154).

Anf. 1 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Sedan slutet av 1960-talet har socialdemokraterna verkat för en politik som syftat till att brottslingar skall vistas utanför fängelserna så mycket som möjligt. Den socialdemokratiska inställningen kom tydligt till uttryck i en intervju med statsrådet Carl Lidbom i Dagens Nyheter år 1973. Lidbom sade då följande: "Fängelserna i dag är i ganska stor utsträckning fyllda med folk som inte borde sitta där, människor som har sociala problem och borde hjälpas med sociala metoder. Man kan utgå från att fängelsestraff verkar nedbrytande i kanske 90 procent av alla fall. Men vi kan inte helt avskaffa fängelserna, för det finns skattesmitare, rattfyllerister och också ett litet antal personer som är farliga för andras säkerhet."

Första gången som mer restriktiva regler inom kriminalvården kom på tal från socialdemokratisk sida var i samband med att justitieminister Sten Wickbom i mitten av 1980-talet aktualiserade skärpningar för ekonomiska brottslingar. Men det var då bara beträffande den typen av brottslingar som socialdemokraterna kunde tänka sig stramare bestämmelser.

Spionen Stig Berglings rymning i oktober 1987 kom emellertid att bli ett grundskott mot den socialdemokratiska inställningen. Efter den händelsen blev socialdemokraterna tvungna att modifiera sin uppfattning.

Den nya socialdemokratiska linjen innebar dock inte någon förändring i sak. Det var i stället fråga om en mer retorisk reträtt från den tidigare positionen. Även efter Berglings flykt fanns hos socialdemokraterna i grund och botten en bristande vilja att strama upp reglerna på kriminalvårdsanstalterna.

I den proposition om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt som kom 1988 föreslog regeringen – under snävt givna förutsättningar – att strängare villkor skulle gälla vissa långtidsdömda. Resultatet av den lagändring som gjordes kom emellertid knappast att märkas. De flesta brottslingar fick

samma behandling som tidigare, bevakningen fortsatte att vara bristfällig och narkotikamissbruket innanför fängelsemurarna florerade som aldrig förr.

Den inställning som socialdemokraterna intagit till de nu aktuella frågorna om permissioner och behandling av långtidsdömda visar att deras grundinställning finns kvar. De kan inte tänka sig några egentliga skärpningar.

I det betänkande som vi nu behandlar konstaterar utskottsmajoriteten å ena sidan att en stor mängd permissioner misssköts. Å andra sidan vill man inte låta detta leda till några lagändringar. I stället hänvisar man till att regeringen givit kriminalvårdsstyrelsen i uppdrag att se över tillämpningen av permissionsbestämmelserna för intagna på kriminalvårdsanstalt.

Uppdraget innefattar vidare en uppmaning till kriminalvårdsstyrelsen att fortlöpande vidta de åtgärder som bedöms motiverade för att minska andelen misskötta permissioner.

Regeringen har alltså inte visat någon större handlingskraft på det här området. Det är ju knappast fråga om krafttag från regeringens sida när man bara ger kriminalvårdsstyrelsen i uppdrag att "se över" en viss verksamhet.

Om man tror att kriminalvårdsstyrelsen inom de nuvarande reglernas ram skulle kunna vidta åtgärder för att få ned antalet misskötta permissioner till acceptabel nivå misstar man sig. Kriminalvården kan inte göra mycket mer än den gör i dag. Det som behövs är lagändringar.

Herr talman! Det är nu nödvändigt att de regler som gäller permissioner stramas upp på olika sätt. Bl.a. bör kvalifikationstiderna för en ny permission efter misskötsamhet av olika slag göras längre. Obevakade permissioner bör starkt begränsas för dem som gång på gång återfaller i brott. Intagna som begått allvarliga våldsbrott och narkotikabrott bör endast i undantagsfall erhålla permission.

Beträffande behandlingen av långtidsdömda gäller i dag den regeln att särbehandling enligt 7 § tredje stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt får ske av intagen som undergår fängelse i lägst fyra år. För den som dömts för narkotikabrott går gränsen för särbehandling vid fängelse i lägst två år.

Dessa regler bör skärpas så att särbehandling kan ske beträffande alla intagna som har dömts till fängelse i lägst två år oavsett brottslighetens karaktär. En person som har dömts till ett så långt fängelsestraff som två år har nämligen oftast gjort sig skyldig till svår brottslighet, inte sällan allvarliga våldsbrott. Allmänhetens skyddsintresse måste här sättas i främsta rummet.

När bestämmelsen om särbehandling av långtidsdömda infördes uttalade utskottsmajoriteten för övrigt att det på sikt borde vara ett önskemål att det införs en så enhetlig reglering som möjligt såvitt avser samtliga långtidsdömda.

Jag yrkar bifall till reservationerna 5 och 6.

Enligt 37 § lagen om kriminalvård i anstalt skall hälso- och sjukvårdspersonal inom kriminalvården, utan hinder av sekretess, underrätta styresmannen vid anstalten om en intagen lider av en smittosam sjukdom, som enligt smittskyddslagen är en samhällsfarlig sjukdom, t.ex. HIV-infektion. I det regeringsförslag som nu behandlas föreslås att en motsvarande bestämmelse om

uppgiftsskyldighet införs i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.

Reservation 2 tar ställning för att motsvarande regler skall gälla beträffande intagna i polisarrester.

Anf. 2 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det övergripande syftet i regeringens förslag om ändringar i kriminalvårdslagstiftningen, som vi nu skall debattera och fatta beslut om, är att man vill delegera och decentralisera rätten att fatta beslut inom kriminalvården. Detta är naturligtvis ingenting som vi i folkpartiet utifrån liberala utgångspunkter har någonting att invända mot. Vi tycker också att det är bra att t.ex. sysselsättningsplikten utvidgas. Men tyvärr är man från socialdemokraternas sida fortfarande inte beredd att strama upp permissionsbestämmelserna inom kriminalvården, som vi länge förordat. Det borde stå klart att en sådan uppstramning är nödvändig när t.ex. bortemot hälften av alla permissioner från vissa slutna anstalter missköts.

Vi i folkpartiet återkommer också med vårt tidigare krav på särbehandling av långtidsdömda, dvs. alla som döms till fängelse i lägst två år oavsett brottslighetens karaktär. Om man har dömts till fängelse i två år, är det begångna brottet allvarligt, och då skall man särbehandlas. Jag kan bara instämma i de kraftfulla ord till stöd för vår folkpartimotion som Jerry Martinger uttalade här nyss. Naturligtvis innebär inte detta att vi överger tanken om den humana kriminalvården. Det behöver understrykas gång efter annan att humanitet inte är detsamma som kravlöshet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5 och 6.

Anf. 3 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! När man står som nummer tre på talarlistan har det mesta redan sagts, i synnerhet som man har gemensamma reservationer, som vi i det här fallet har med folkpartiet och moderaterna.

Det här förslaget handlar om vissa förändringar i kriminalvårdslagstiftningen. Jag tänkte något beröra sjukvårdssekretessen och också de stramare permissionsbestämmelserna samt särbehandling av långtidsdömda.

Enligt de nuvarande bestämmelserna om sjukvårdssekretess kan hälso- och sjukvårdspersonal inom kriminalvården utan hinder av den sekretess som gäller inom sjukvården underrätta anstaltsledningen om att en intagen lider av en smittsam sjukdom, t.ex. HIV-smitta. Detta gäller under förutsättning att det är fara för att smittan sprids, så att man skall kunna vidta de åtgärder som behövs.

I det nu aktuella regeringsförslaget föreslås att samma bestämmelser som gäller för anstalterna skall omfatta även häktena. Det är både bra och riktigt, tycker jag. Det är naturligtvis lika viktigt att man har möjlighet att upplysa om smitta såväl på häktena som på anstalterna.

Jag kan emellertid inte instämma med utskottsmajoriteten när den ställer sig negativ till att dessa bestämmelser skall gälla även för polisarresterna. Den föreslagna ändringen gäller således endast personal som är anställd inom kriminalvården. Detta är anmärkningsvärt, eftersom det måste vara

minst lika viktigt för personal vid polisarrester att få information om vilka intagna som är smittade med t.ex. HIV.

Att sjukvårdspersonalen inte är anställd av huvudmannen kan inte enbart vara ett skäl att säga nej till att denna uppgiftsskyldighet skall omfatta även personal vid polisarrester. Det är ofta polis och personal vid polisarrester som först kommer i kontakt med den intagne. Därför bör också samma bestämmelser gälla såväl för personal vid polisarrester som för personal vid häktena, inte minst för att man så tidigt som möjligt skall kunna förebygga en spridning av smittan. Jag hoppas därför att regeringen snarast vidtar åtgärder och skyndsamt återkommer med förslag, så att den här frågan får sin lösning, även för personal vid polisarrester. Jag yrkar därför bifall till reservation 2.

Även jag vill något beröra frågan om stramare permissionsbestämmelser. Det har visserligen blivit en viss förbättring, men fortfarande är antalet missskötta permissioner oacceptabelt högt. Vi från den borgerliga sidan vill därför strama upp bestämmelserna. Bl.a. bör kvalifikationstiderna för ny permission efter missköts amhet göras längre. Obevakade permissioner bör kraftigt begränsas för intagna som gång på gång begår nya brott.

För intagna som begår grova brott, såsom allvarliga våldsbrott och narkotikabrott, bör permission beviljas endast i undantagsfall. Jag yrkar därmed bifall till reservation 5.

Herr talman! Slutligen när det gäller särbehandling av långtidsdömda, dvs. de som dömts till fängelse i lägst två år, finns det anledning att särbehandla denna kategori. Om man har dömts för ett grovt våldsbrott och fått lägst två års fängelse är brottet allvarligt. I dag gäller dessa bestämmelser för dem som har dömts till lägst fyra års fängelse för grovt våldsbrott och lägst två år när det är fråga om narkotikabrott. Det vore rimligare om gränsen två års fängelse gällde både för grova våldsbrott och för grova narkotikabrott. Här måste allmänhetens skyddsintressen sättas i främsta rummet. Jag yrkar därför bifall till reservation 6.

Anf. 4 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Tisdagen den 22 maj behandlade vi ett förslag om en skärpning av lagen om kriminalvård i anstalt här i kammaren. Det var förra gången detta ärende behandlades. Då handlade det om möjlighet för regeringen att besluta om sådan avvikelse från bestämmelserna i 25–30 §§ som att regeringen kunde gå in och förorda undantag från dessa paragrafer för personer som man ansåg hade en mental förberedelse för terroristbrott.

I detta betänkande anser utskottsmajoriteten att 26, 29 och 30 §§ i lagen om kriminalvård i anstalt skall skärpas. Det anses dessutom att vi skall göra ett tillägg i form av en ny paragraf i lagen om behandling av häktade och anhållna. Denna gång gäller det möjlighet för anstaltsledningen att isolera en intagen under det att man utreder ett disciplinbrott.

I 29 och 30 §§ i lagen om kriminalvård i anstalt, som handlar om telefonsamtal och besök, sägs att undantag skall göras för kontakt med advokat. Men i 26 §, som gäller brevkontakt, finns inte detta undantag angivet. I den nya lagparagrafen, 17 §, i lagen om behandling av häktade och anhållna finns

inget undantag från de angivna förbuden mot kontakt med personer utanför fängelset oavsett om det är fråga om brev, telefonsamtal eller besök.

Utskottsmajoriteten bemöter min motion med att påpeka att det av praktiska skäl inte är möjligt att en intagen kan få ta kontakt med advokat hur ofta han vill eller i vilken tid på dygnet som helst. Det tycker jag är ett mycket märkligt påpekande i sammanhanget, eftersom det i lagtexten handlar om möjligheten för den isolerade fången att över huvud taget ha rätt att ta kontakt med en advokat, inte i vilken utsträckning eller hur ofta.

Man påpekar även i betänkandet att denna rätt finns för intagna i kriminalvårdsanstalt när det gäller telefonsamtal och besök, men undviker att ens nämna att samma möjlighet saknas för den som exempelvis är överförd till ett häkte under utredningstiden.

De förändringar som har skett i lagen om kriminalvård i anstalt kan synas små, och de kommer portionsvis. Det handlar dock om rättigheter som är så pass viktiga att vi skall akta oss mycket noga för att börja tumma på dem. Det är också frågan om vi inte ibland balanserar på gränsen till att bryta mot internationella konventioner som vi har undertecknat.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 3.

Anf. 5 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Vi har fogat en reservation till detta betänkande. Den gäller sysselsättningsplikten. Vi menar att kriminalvårdslagstiftningen måste bygga på frivillighet i detta avseende. Vi kan inte ställa oss bakom en utvidgad arbets- och sysselsättningsplikt. För förtidspensionärer och intagna som har sjukersättning innebär detta faktiskt att man får en annan behandling än om man vistas ute i det öppna samhället. Det finns ett större tvång här. Vi kan inte se att det är motiverat. Vi stödjer därför miljöpartiets reservation, men vi kommer inte att begära votering om den.

När det gäller avskildhet vid utredning i disciplinärende, som det talas om i betänkandet, kan jag säga att miljöpartiet över huvud taget är emot avskiljning. Jag stöder därför reservation nr 4.

Jag vill även understryka det Berith Eriksson här har sagt om att man i varje fall definitivt måste skydda den intagnes rätt att i alla lägen få kontakt med sin advokat. Vi kommer därför att stödja reservation nr 3.

Herr talman! För övrigt tycker vi att utskottet i stora drag har uttryckt sig väl, och vi kan stödja utskottet.

Anf. 6 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! I detta betänkande föreslås ändringar i kriminalvårdslagstiftningen i linje med de beslut som riksdagen tidigare fattat om en decentralisering och omorganisation av kriminalvårdsverket.

En utgångspunkt är att ansvaret för beslutsbefogenheter och andra arbetsuppgifter skall decentraliseras till den lokala nivån i så stor utsträckning som möjligt.

Arbetet vid kriminalvårdstyrelsen och vid den regionala organisationen koncentreras på övergripande frågor. Principen skall vara att besluten inte fattas på högre nivå än som erfordras med hänsyn till ärendenas beskaffen-

het. Beslut i klientärenden bör kunna fattas lokalt. I dag bereds ofta ärenden på lokal nivå även om besluten fattas regionalt eller centralt.

En försöksverksamhet med decentralisering av vissa beslut har bedrivits sedan 1986 vid ett flertal myndigheter.

Dessa förändringar av kriminalvårdslagstiftningen råder det inte några delade meningar om.

Däremot motsätter sig miljöpartiet en utvidgning av arbetsplikten till att omfatta också sysselsättning av terapikaraktär och en skyldighet för dem som uppbär förtidspension och sjukbidrag att delta i sådan verksamhet. Att ge de intagna en lämplig sysselsättning, i rehabiliterande syfte, är helt i linje med övriga strävanden i samhället att ge människor en arbetsträning för att kunna återgå till arbete. Den skyldighet till sysselsättning som nu föreligger kan förhindra en passivisering och ge möjligheter till förbättrade arbetsinsatser. Här skiljer sig utskottsmajoritetens uppfattning helt från miljöpartiets. Miljöpartiet anser att en sådan verksamhet inte främjar anpassningen till samhället.

För att kunna vidta lämpliga skyddsåtgärder när någon intagen lider av smittsam sjukdom utvidgas uppgiftsskyldigheten för kriminalvårdens hälso- och sjukvårdspersonal att även gälla vid häkten. I motioner har framförts att detta även bör gälla beträffande polisarrester. Här uppstår problem eftersom personalen ofta är anställd av annan huvudman. Justitieministern har påpekat i propositionen att det saknas tillräckligt underlag för närvarande för att göra uppgiftskyldigheten generellt tillämplig även för polisarrester. Justitieministern anser att det finns anledning att återkomma i frågan. Utskottet förutsätter att så också sker.

Den intagne får under vissa förutsättningar hållas i avskildhet vid utredning av disciplinärende. Efter det att JO nu har påtalat brister i lagstiftningen, föreslås en utvidgning. Efter noggrann prövning i det enskilda fallet skall det finnas möjligheter att avskilja den intagne från andra personer. Det gäller kontakter genom brev, telefonsamtal eller besök. Varje kontaktform skall prövas för sig.

Den ovillkorliga rätt till kontakt med advokat som vänsterpartiet kräver kan bl.a. av praktiska skäl inte tillgodoses. Däremot vill jag peka på regler som finns i dag och som innebär att den intagne i all utsträckning det lämpligen kan ske skall få kontakt med advokat. I praktiken tillämpas dessa regler generöst. De nu föreslagna begränsningarna av kontaktmöjligheter skall inte lägga några hinder i vägen för att advokatkontakter skall kunna ske, såvida inte advokaten är berörd av utredningen.

Miljöpartiet ifrågasätter om man över huvud taget skall kunna hålla personer i avskildhet. Det sägs i lagen att en intagen under utredning av ett disciplinärende tillfälligt får hållas avskild från andra intagna i den mån det är oundgängligen nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Det är alltså helt beroende på vilken art av disciplinärende det är fråga om. Det kan exempelvis vara fråga om smuggling av narkotika, rymningsförsök eller hot av olika slag.

Vi oroas alla av att permissioner missköts. Därför har också nya regler införts. Jag vill markera detta för Jerry Martinger och Lars Sundin, som tog upp regelsystemet. Dessa regler infördes den 1 juni 1989. Syftet med de nya

bestämmelserna är att man skall uppnå enhetlighet och konsekvens. Dessa regler uttrycker också tydligt vad som händer vid olika former av misskötsamhet beträffande längre kvalifikationstid innan ny permission ges. När det finns risk för att den intagne avviker skall permissionen i stället kunna vara bevakad.

Det ligger i kriminalvårdsstyrelsens uppdrag från regeringen att göra en översyn av tillämpningen och vidta åtgärder för att minska misskötsamheten. Vi skall inte glömma att permissioner är en viktig del i anpassningen och att problemen med denna misskötsamhet, som finns främst vid vissa anstalter, kanske inte löses genom längre kvalifikationstid eller färre permissioner. Det krävs kanske helt andra förberedande insatser för att dessa personer skall klara av en permission. I december skall uppdraget från kriminalvårdsstyrelsen redovisas.

Riksdagen fattade 1987/88 beslut om särbehandling av de långtidsdömda. Man fann då att en lämplig avvägning gjordes. Riksdagen diskuterade även i våras dessa regler. Då som nu vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning och finner inte att det finns någon anledning till en annan bedömning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 7 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Birthe Sörestedt och socialdemokraterna säger angående sjukvårdssekretessen att tillräckligt underlag för närvarande saknas för att uppgiftsskyldigheten skall kunna bli tillämplig också för polisarrester. Justitieministern säger dessutom att det kan finnas skäl att återkomma. Vi från den borgerliga oppositionen menar denna gång att skillnaden mellan oss och socialdemokraterna är att vi är övertygade redan nu om att denna fråga måste få en snabb lösning. Vi håller med om att underlag saknas, men vi anser att detta underlag skall tas fram snabbt genom att en utredning snarast tillsätts. Sedan får regeringen lägga fram ett förslag, så att frågan snabbt kan få en lösning. Jag menar alltså: Snabb utredning, förslag, och vi skall fatta beslut.

När det gäller de stramare permissionsbestämmelserna kan väl Birthe Sörestedt inte mena att bestämmelserna nu är tillräckligt strama och tillämpas fast och konsekvent, när så många av de intagna, framför allt på de slutna lokalanstalterna, missköter sina permissioner. Att man inom kriminalvårdsstyrelsen försöker få dessa regler från den 1 juni 1989 att bli riktigt använda genom information är ju självklart och inte mycket till argument i denna fråga.

Till sist, herr talman, vill jag beträffande särbehandlingen av de långtidsdömda säga att de nuvarande gränserna på fyra resp. två år är väl avvägda. Men varför önskar socialdemokraterna på sikt en annan avvägning, en mer enhetlig bedömning? Vad innebär på sikt – är det nästa år, om fem år, om tio år – då vi skall ha en enhetlig bedömning och inte den avvägning som nu finns, och som innebär fyra och två år, vilken enligt socialdemokraterna är en riktig avvägning? Skall den enhetliga gränsen gå vid två, fyra, tre år eller någon annanstans?

Anf. 8 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Man får uppfattningen att socialdemokraterna vill vänta och skjuta på det mesta. De skall återkomma, titta på, undersöka, osv. Men det finns, som Lars Sundin har sagt, en del åtgärder som kan vidtas omedelbart. Det som gäller sjukvårdssekretessen är något märkligt. Det är bra att denna sekretess kommer att gälla även personalen på häktena. Men ofta kommer dessa personer först in i polisarresterna, så varför skall inte dessa omfattas av denna uppgiftsskyldighet? Den sjukvårdspersonal som finns där är väl inte anställd av polisen, men både sjukvårdspersonalen och polispersonalen har tystnadsplikt. Det finns därför inte något hinder av den orsaken att man skall undanhålla polisen något. Vi hoppas därför att vår reservation blir bifallen och att regeringen så fort som möjligt tar fram ett underlag och återkommer till riksdagen med ett förslag som innebär att även polispersonalen tas med i detta avseende.

När det gäller permissionerna uttrycker både Birthe Sörestedt och den övriga utskottsmajoriteten oro för den misskötsamhet som förekommer. Men ändå vill de inte ställa sig bakom det som vi kräver när det gäller stramare permissionsregler för att komma åt denna misskötsamhet. I stället anser utskottsmajoriteten att man skall vänta och se, osv. Det är bättre att man tar itu med detta på en gång.

Detsamma gäller grova brottslingar. Även i fråga om dem vill utskottsmajoriteten återkomma om ett antal år, så att större enhetlighet uppnås. Nu gäller att straffet för grova våldsbrott är fängelse i fyra år. Men även de som döms till två års fängelse är grova brottslingar. Jag tycker att vi skall få enhetliga regler så fort som möjligt.

Anf. 9 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Birthe Sörestedt upprepar ungefär vad som står i betänkandet. Men som jag sade i mitt första inlägg handlar det inte om hur ofta det av praktiska skäl är möjligt för den intagne att få kontakt med sin advokat, utan det handlar om vad som står i lagtexten. I lagen om omhändertagande i kriminalvårdsanstalt står det att dessa kontaktmöjligheter genom telefon och besök skall finnas. Men om fängelseledningen finner det lämpligt och nödvändigt att överföra en person till ett häkte gäller lagen om omhändertagande i häkte och den nya 17 §. Då finns dessa möjligheter till kontakter inte längre uttalade i lagtexten. Det är detta det handlar om och inte om hur det av praktiska skäl är möjligt att arrangera. Det räcker inte heller att säga att man har varit generös. 17 § är nämligen ett förslag till en ny lag. Då kan man ju inte uttala sig i förväg om hur pass generös man kommer att vara när man skall tillämpa denna lag, framför allt inte när det i lagtexten inte står att denna rättighet skall finnas för den intagne.

Anf. 10 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Birthe Sörestedt är tydligen nöjd med de nuvarande permissionsbestämmelserna trots att det sker ett stort antal rymningar. Jag kan bara än en gång konstatera att socialdemokraterna inte ändrat den linje de verkat för under de senaste decennierna. De anser tydligen fortfarande att brottslingarna skall vistas utanför fängelserna så mycket som möjligt.

Anf. 11 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Vi tror faktiskt inte att man uppnår syftet att främja de intagnas anpassning i samhället genom att tvinga förtidspensionärer och dem som får sjukbidrag till olika typer av sysselsättning. Det är mycket bra om de kan motiveras att delta, och det kan alldeles säkert främja det goda syftet, men om man tvingar dem är det en uppenbar risk att syftet motverkas. Det är det ena.

Det andra jag ville säga, herr talman, är att vi tycker att propositionen i fråga om avskildhet i ett disciplinärende är oklar när det gäller behovet. Vår principiella inställning har jag angivit. Givetvis kan det finnas tvingande undantag, men behovet som framgår av propositionen är oklart. Vi har därför föreslagit avslag på denna punkt.

Anf. 12 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Till Lars Sundin och Kjell Ericsson vill jag när det gäller problemen om polisarresterna först säga att vi egentligen är helt överens om att någonting måste göras. Men som justitieministern påpekar i propositionen finns det inte tillräckligt underlag. Hon har lovat att återkomma i frågan. Vi förutsätter naturligtvis att hon gör det när det finns underlag. Vi tycker också att det är viktigt att man löser dessa problem, eftersom uppgiftsskyldigheten bara kan gälla personal som är anställd av kriminalvården. Är det en annan huvudman tillämpas andra regler. Så på den punkten är vi egentligen överens i sak.

När det så gäller permissioner infördes nya regler 1989. Reglerna blev stramare och fick en fasthet och konsekvens när det gäller olika överträdelser, som misskötsamhet. Vi socialdemokrater tycker, Jerry Martinger, att det är viktigt att man kan ge permissioner, att människor som har långa fängelsestraff får möjlighet att komma ut i samhället. Men vi tycker att permissionerna också skall skötas. Därför har kriminalvårdsstyrelsen fått i uppdrag att se över hur reglerna tillämpas och vilka åtgärder som skall vidtas om permissionerna missköts. Dessa åtgärder skall redovisas snart, redan i december.

Det är viktigt att vi inväntar de förslag som kriminalvårdsstyrelsen kan komma med på detta område innan vi tar ställning till om det behövs längre kvalifikationstider vid ny permission eller om man skall ge färre permissioner.

Som jag sade i mitt inledningsanförande finns det många andra aspekter som är viktiga för att permissionerna skall bli bra för den intagne.

Vi säger ju, Berith Eriksson, i betänkandet: "Enligt utskottets uppfattning bör de nu föreslagna reglerna till begränsning i kontakter med yttervärlden ej lägga några hinder i vägen för kontakt mellan den intagne och hans advokat – – –." Jag tycker att vi klart har uttalat vår inställning i frågan.

Anf. 13 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Om det är så, Birthe Sörestedt, att underlag saknas – och det är ju så – för att uppgiftsskyldigheten också skall kunna tillämpas för polisarrester, varför då inte gå med på vårt förslag om utredning, så att vi får fram ett underlag, får snabbt en proposition och så småningom ett snabbt beslut i riksdagen? Här är det skillnad. Ni håller med om att tillräckligt un-

derlag saknas, men varför då inte göra en utredning? Justitieministern säger bara att det kan finnas skäl, inte att det finns skäl. Jag är övertygad om att det finns skäl till att snabbt lösa frågan.

När det gäller de stramare permissionsbestämmelserna fick de en annan utformning. Reglerna blev stramare och fastare, men, Birthe Sörestedt, tillämpas de också stramare och fastare? Det är vad frågan gäller. Vi tycker att man inte tillämpar dem tillräckligt stramt och fast. Det tyder de alltför många rymningarna från framför allt de slutna anstalterna på.

Till sist när det gäller särbehandling av långtidsdömda. De nuvarande gränserna på fyra och två år är väl avvägda, säger Birthe Sörestedt. Ändå önskar ni en på sikt mera enhetlig bedömning. Om de nu är väl avvägda, värför önskar ni en mer enhetlig bedömning på sikt? Vad menar ni med "på sikt"?

Anf. 14 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Birthe Sörestedt säger att vi är överens. Det låter bra om vi är det, men varför då inte beställa det här uppdraget från regeringen? Det finns inte underlag nu, men jag tror inte att det är speciellt svårt att få fram det. På många håll har man olika huvudmän för olika saker – att sjukvårdspersonal är anställd av en huvudman och polispersonal av en annan har ingen större betydelse. Det är bara för regeringen att sätta i gång, ta fram underlaget och återkomma så snart som möjligt till riksdagen så att vi kan fatta beslut i ärendet. Jag tror att det är viktigt, inte minst när det gäller säkerheten och trygghetskänslan för dem som arbetar i polisarresterna, att de också får samma möjligheter. Den här smittan finns trots allt på många håll, och den har lärt oss att sprida oss. Jag tror att det skulle gynna alla parter om vi fick ett snabbt beslut i det här avseendet.

När det sedan gäller permissionsbestämmelserna har vi tydligen olika uppfattning om hur de skall vara. Vi har fått nya bestämmelser, men de tillämpas inte stramt nog. Därför vill vi bl.a. ha längre kvalifikationstider efter misskötsamhet. Det vill ni tydligen inte ställa upp på.

Anf. 15 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Det är klart, Birthe Sörestedt, att vi skall läsa vad kriminalvårdsstyrelsen skriver i sin utvärdering av tillämpningen av permissionsbestämmelserna. Vad jag reagerar emot är den övertro som Birthe Sörestedt och socialdemokraterna tycks ha på vad kriminalvårdsstyrelsen skall kunna göra i det här hänseendet.

Anf. 16 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Birthe Sörestedt säger att det enligt betänkandet inte bör ligga något hinder i vägen för en person att ha kontakt med sin advokat. Det som kan lägga hinder i vägen är att det över huvud taget inte finns med i lagtexten att man har denna rättighet. Den finns med när det gäller två kontaktvägar och den intagne befinner sig i en kriminalvårdsanstalt men inte när det gäller den tredje vägen. Någon uttalad rättighet finns över huvud taget inte om man har blivit överflyttad från kriminalvårdsanstalt till ett häkte under utredningstiden.

Anf. 17 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Misskötsel av permission kan vara av olika slag. Tyvärr kan vi i statistiken inte se vad det är för misskötsamhet – om man har kommit för sent någon stund eller om man har kommit berusad eller över huvud taget avvikit. Det är viktigt att vi känner till orsaken till att permissionerna missköts. Därför tycker jag att det finns all anledning att avvakta kriminalvårdsstyrelsens översyn över hur reglerna tillämpas och de åtgärder som kriminalvårdsstyrelsen kommer att föreslå.

Lars Sundin säger att tillämpningen inte är så bra. Om jag uppfattade det rätt tycker Lars Sundin att reglerna kanske har varit bra i alla fall.

Som sagt, Jerry Martinger, tycker jag att vi skall invänta kriminalvårdsstyrelsens besked. Därefter kan vi föra en ny diskussion om vilka åtgärder som kan behövas. Det är kanske andra än färre permissioner och längre kvalifikationstider.

När det gäller uppgiftsskyldigheten för personalen i arrester är vi överens i sak om att man bör ha samma möjligheter i polisarrester som vid häkten. Vi är också överens om att det blir problem när man har olika huvudmän för personal. Nu är frågan uppmärksammad av justitieministern. Vi förutsätter att det nu kommer förslag till ändringar på denna punkt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

5 § Vissa straffrättsliga frågor m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU3 Vissa straffrättsliga frågor m.m.

Anf. 18 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Sedan början av 1970-talet har socialdemokraterna drivit en linje som syftat till att bagatellisera lagöverträdelser som drabbar enskilda människor. Samtidigt har man rest krav på straffskärpningar för ekonomisk brottslighet, dvs. brott som främst riktas mot staten.

Mitt under den våldsvåg som sköljt fram över Sverige under de senaste åren har framstående socialdemokratiska politiker karaktäriserat den ekonomiska brottsligheten som "vår tids största kriminalpolitiska problem".

För min del vill jag påstå att vår tids största kriminalpolitiska problem är den normupplösning beträffande respekten för medmänniskor som har kunnat iakttas i vårt land under senare år. Den normupplösningen är enligt min mening en grundläggande orsak till den tilltagande brottsligheten gentemot enskilda människor.

Normbildningens betydelse när det gäller att som brottsförebyggande faktor upprätthålla respekten för rättsordningen är utomordentligt viktig. Familj, skola och massmedia har här en viktig fostrande och opinionsbildande uppgift. Det yttersta ansvaret faller emellertid på den politiska ledningen.

Den kriminalpolitik som har förts av de socialdemokratiska regeringarna

under de senaste decennierna har ägnat större uppmärksamhet åt brottslingarna än åt offren. När människor hittats nedslagna och blödande har den socialdemokratiska debatten inte i första hand handlat om hur man bäst skulle kunna hjälpa de slagna. Den första politiska kommentaren från regeringshåll har i stället varit: "Den som har gjort detta måste det vara väldigt synd om!"

Bland många socialdemokratiska politiker finns det ett starkt stöd för uppfattningen att den som begår brott främst behöver vård. Det har manifesterats en ovilja att se individen såsom en självständig person som har att ta ansvar för sina egna gärningar.

Även om man kan säga att socialdemokraterna nu har påbörjat en försiktig rörelse mot traditionellt moderata ståndpunkter har den socialdemokratiska regeringen ännu inte på allvar velat ta itu med de personer som gör sig skyldiga till allvarlig våldsbrottslighet. Frågan är bara hur länge man tänker låta kända våldsverkare slippa undan med milda påföljder. Och hur många fler offer skall drabbas av våldsbrott innan samhället genom stränga straff visar att detta inte tolereras?

Mot bakgrund av den utveckling av våldsbrottsligheten som har ägt rum under de senaste åren är det nu befogat att skärpa straffen för såväl ordinär misshandel som grov misshandel.

Maximistraffet för ordinär misshandel bör höjas från fängelse i två år till fängelse i fyra år. Samtidigt som en sådan förändring sker kan det i motiven slås fast att frihetsberövande påföljd skall vara normalstraffet för misshandel. När det gäller grov misshandel bör minimistraffet höjas från fängelse i ett år till fängelse i två år.

Dessa ändringar bör föranleda överväganden även beträffande straffskalorna för övriga brott mot liv och hälsa i 3 kap. brottsbalken. Med hänsyn till att frågan har behandlats i fängelsestraffkommitténs betänkande torde en sådan översyn inte behöva ta lång tid i anspråk. Regeringen bör sålunda få i uppdrag att lägga fram ett lagförslag till riksdagen under nästa år.

Tillämpningsområdet för grov misshandel bör vidare utvidgas. En sådan utvidgning kan ske genom att kravet på *särskild* hänsynslöshet eller råhet i 3 kap. 6 § brottsbalken ändras till ett krav på enbart hänsynslöshet eller råhet.

Dessutom bör det i nämnda paragraf om grov misshandel införas en regel av innebörden att resande av livsfarligt vapen direkt skulle kvalificera misshandeln som grov. Detta skulle på ett tydligare sätt än som för närvarande är fallet markera det allvarliga i att utöva våld med hjälp av vapen.

Motion 1989/90:Ju626, där man förordar en höjning av straffet för misshandel av kvinnor, får anses tillgodosedd genom de förslag som jag nu har talat för och som också innebär ökade möjligheter att komma till rätta med det problem som kvinnomisshandeln utgör.

Herr talman! Häleri är ett brott som vid åtskilliga tillfällen har försatt våra domstolar i djupt bryderi. Häleribrottet är nämligen så konstruerat att det fordrar ett bevisat förbrott. Detta innebär exempelvis att polisen, då något förbrott inte kan uppdagas, i allmänhet är tvungen att återlämna beslagtagen egendom till innehavaren, även om det skulle vara uppenbart att egendomen är stulen. Inte sällan har detta fått stötande resultat.

Kravet på styrkt förbrott slopades i viss utsträckning genom en lagändring

år 1980. Men beslutet gällde då enbart sådan befattning som skett "i näringsverksamhet" eller motsvarande. Det är därför angeläget att lagen nu ändras på nytt, så att kravet på fullt bevisat förbrott släpps även i övriga fall. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett ändringsförslag under innevarande riksmöte.

Ett annat brott som är förknippat med vissa stötande inslag är olovlig körning. Det händer ofta att personer som blivit stoppade av polisen och rapporterade för olovlig körning återigen kör bil bara en kort stund därefter. Det inträffar t.o.m. att personer som har åtalats för olovlig körning själva kör bil till och från rättegången.

En orsak till detta är att den bestämmelse om förverkande av fordon som infördes för några år sedan inte har fått avsedd effekt. En person som har fått sin bil förverkad har ju knappast några svårigheter att skaffa sig en annan bil. Dessutom kör många av dem som gör sig skyldiga till olovlig körning omkring i lånade eller stulna bilar.

Nu måste det bli ett slut på det här. Den enda åtgärd som hjälper är naturligtvis en åtgärd som riktas direkt mot brottslingens person.

En höjning av maximistraffet för olovlig körning från fängelse i sex månader till fängelse i ett år skulle otvivelaktigt öka respekten för stadgandet i 3 § trafikbrottslagen. Dessutom skulle det bli möjligt att tillgripa exempelvis anhållande och häktning om det visar sig att den misstänkte trots förverkande inte kan hindras från att fortsätta sin brottsliga verksamhet.

När det gäller frågan om den s.k. halvtidsfrigivningen har regeringen ännu inte lagt fram någon proposition, trots att frågan har stötts och blötts i justitiedepartementet ända sedan 1986 då den s.k. fängelsestraffkommittén presenterade sitt betänkande.

När den obligatoriska halvtidsfrigivningen infördes 1983 var moderata samlingspartiet det enda parti som röstade emot förslaget.

Som väntat blev resultatet av de nya frigivningsreglerna att brottsligheten ökade. I en rapport från brottsförebyggande rådet 1985 stod följande att läsa:

"Av tidigare lagförda som senast dömts till fängelse i mer än två månader återfaller 50–60 % inom ett år. Varje någorlunda initierad känner till förhållandet och det är att göra justitiedepartementets tjänstemän orätt, om man antyder att de inte räknat med möjligheten att den nya lagstiftningen skulle leda till ökad brottslighet.

Så blev också fallet. Under andra hälften av år 1983 anmäldes fler brott än tidigare. En del av ökningen förklaras av naturliga variationer. Men cirka en tredjedel av tillskottet beror på de nya frigivningsreglerna. Det innebär att omkring 1.200 grova stölder (varav 800 inbrott), 3.300 enkla stölder, 300 bedrägerier och 160 rån och misshandelsfall inte skulle ha ägt rum under andra halvåret 1983, om de gamla reglerna gällt."

Regeringen har nu förklarat sig beredd att överväga ett avskaffande av halvtidsfrigivningen, men bara under förutsättning att detta inte leder till några generella ökningar av de faktiska anstaltstiderna. Vad det kan bli fråga om är alltså endast en kosmetisk förändring utan verklig effekt på strafftiderna.

Herr talman! Det är nu hög tid för ett ställningstagande i den här frågan.

Men det är också självklart att avskaffandet av halvtidsfrigivningen måste leda till längre fängelsetider för de dömda.

"Hälften kvar" – det är vad man skall ha när man har suttit inne den första halvan av straffet! Villkorlig frigivning skall inte vara obligatorisk, utan en belöning för gott uppförande som inte bör komma i fråga innan större delen av straffet avtjänats.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1, men stödjer givetvis också reservationerna 2, 4, 5 och 9.

Anf. 19 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Jag börjar med att understryka det som står sist i betänkandet. Det är endast av formella skäl som vi i folkpartiet godtar behandlingen av vår motion 501 om psykiskt störda lagöverträdare som redovisas på s. 18. Vi får säkert anledning att återkomma i detta ärende ganska snart. En proposition i ämnet är utlovad under detta riksmöte, och jag vill direkt fråga Lars-Erik Lövdén: Håller tidsplanen, kommer en proposition om psykiskt störda lagöverträdare under detta riksmöte?

Vidare, herr talman, vill jag notera den framgång som en enskild folkpartimotion, undertecknad av Bengt Harding Olson och Elver Jonsson, har fått. De vill ha en översyn av den straffrättsliga regleringen av psykiskt våld. Utskottet delar den uppfattningen och understryker därmed hur allvarligt man ser på det psykiska våldet i samhället, inte minst på mobbningen på arbetsplatser, i hemmen och i skolorna.

Det är enligt folkpartiets mening inte nog att rikspolisstyrelsen har skickat ut en cirkulärskrivelse i landet rörande justitieministerns uttalande om hur ingripanden i kyrkolokaler skall gå till. Tvångsingripanden i kyrkor skall enligt folkpartiets mening normalt inte ske. Om det skall ske, skall det vara rent undantagsvis och efter samråd med den kyrkoherde eller den församlingsföreståndare som har ansvaret för lokalerna. Det är innebörden av reservation nr 6, som vi i folkpartiet stöder.

Dessutom står vi bakom reservation nr 4, om förbrott vid häleri. Det är angeläget att straffansvaret för häleri utvidgas.

Anf. 20 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Eftersom regeringen nyligen har beslutat om en lagrådsremiss där frågan om psykiskt störda lagöverträdare tas upp och eftersom vi enligt löfte kan förvänta oss en proposition under det här riksmötet, avstyrker utskottet några motioner i det betänkande vi nu behandlar, eftersom de här motionerna annars skulle bli för gamla. Vi får anledning att återkomma i ärendet när vi sett den aktuella propositionen. Jag kan instämma i Lars Sundins fråga till Lars-Erik Lövdén. Jag hoppas att det verkligen blir på det sätt som har förutskickats vid utskottsbehandlingen.

Centerpartiet har i motionerna 808 och 607 tagit upp dels frågan om den kortaste strafftiden vid grov misshandel, dels frågan om domstolarnas varierande tillämpning vid utmätande av straff för misshandel. Utskottmajoriteten vill fortsätta att avvakta vad regeringen i en oviss framtid eventuellt kan komma med i dessa ärenden. Detta avvaktande har utskottet ägnat sig åt ända sedan fängelsestraffkommittén lade fram sitt betänkande, som bl.a.

handlade om straffskalor. Vi centerpartister anser att tiden nu är mogen att gå från ord till handling när det gäller t.ex. straffskalan för misshandel. Vi anser det befogat att skärpa straffskalan då det gäller minimistraff för grov misshandel från ett till två år. Misshandelsbrotten har under senare år blivit allt råare, allt brutalare. Det är därför nödvändigt att samhället skärper sin reaktion, såväl av individuella som allmänt preventiva skäl.

Av rättviseskäl är det också angeläget att få till stånd en översyn av hur straffskalorna verkligen tillämpas av domstolar på olika håll i landet. Det förekommer, i varje fall i den allmänna debatten, påståenden om att domstolarna inte tillämpar gällande straffskala fullt ut. Hur det verkligen förhåller sig är tillräckligt intressant för att motivera den begärda översynen. Avsikten måste vara att samstämmigheten mellan straffsatserna och de av domstolarna utdömda straffen skall öka.

Centerpartiet stöder kravet i motion 241, att halvtidsfrigivningen skall avskaffas. Detta skall ske utan någon allmän sänkning av strafftidens längd, vilket har diskuterats. Utskottsmajoriteten fortsätter även i denna fråga att avvakta eventuella förslag från regeringen.

I reservation nr 9 yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att riksdagen förväntar sig regeringsförslag i ärendet under pågående riksmöte. Det är mycket angeläget, inte minst för det allmänna rättsmedvetandet, att något äntligen händer i denna fråga.

Herr talman! Ett par ord om kyrkofriden. Jag skall kommentera det som har sagts och det som har redovisats i reservationen. Jag avser att citera ur ett tal som ärkebiskopen höll inför landets samtliga polischefer vid en träff i Västerås för några veckor sedan.

Ärkebiskopen ägnade sig först åt att beskriva hur situationen har varit beträffande kyrkofriden sedan några århundraden tillbaka: "om någon utveckling har skett under senare år, har den snarast gått i riktning mot en växande respekt och större uppskattning av kyrkorummets särpräglade frid, stillhet och helgd. Det finns många tecken på det." Så säger ärkebiskopen trots att det i dag inte finns någon lagreglering.

Vidare säger han:

"Vad betyder nu detta i dag och för den situation vi nu befinner oss i? Kräver kyrkan tillbaka kyrkofriden i lagstiftad ordning med hänvisning till gamla kulturmönster? Nej, jag är inte så orealistisk, att jag tror att det skulle vara möjligt. Jag är heller inte övertygad om att det vore lyckligt. Den sekulariserade situation, som vi lever i, hjälper kyrkan att inse, att kristna värden inte kan eller behöver försvaras med statliga tvångsmedel. Då får vi hellre underkasta oss det lidande som mer eller mindre allvarliga övergrepp mot de kristna värdena kan innebära.

Nej, det är inte detta jag är ute efter. Vad jag i denna krets vill aktualisera är de alternativa handlingsmönster, som för statliga myndigheter faktiskt existerar i en akut situation. Att kyrkorummet inte längre är lagligen fredat för intrång t.ex. av polismakten, kan inte rimligtvis betyda, att polismakten i en akut situation måste bryta mot kyrkofriden. Det finns veterligen inte heller några bestämmelser, som påbjuder något sådant. I dessa avseenden skulle vi kunna samverka förtroendefullt. På kyrkligt håll är vi medvetna om att tanken om kyrkofriden och asylrätten i kyrkorummet kan missbrukas i politiska

syften och det är något, som vi inte är beredda att stödja. Men vi vill ändå söka fasthålla principen."

Herr talman! Vi i centern står bakom de krav och synpunkter som kommer till uttryck i de av centerpartister undertecknade reservationerna. För att spara tid yrkar jag endast bifall till reservation nr 9.

Anf. 21 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Flyktingar som i desperation tagit sin tillflykt till kyrkor, och därmed trott att de för ett tag kunde känna sig trygga, har fått uppleva att polisen kunde komma även dit för att söka efter dem.

Personer som fått utvisningsbeslut efter rättvis och saklig prövning skall naturligtvis avvisas; det tycker även jag. Men eftersom det är människor det handlar om, människor som befinner sig i en utsatt och desperat situation, måste man naturligtvis ta vederbörlig hänsyn till detta. De som arbetar i kyrkorna är ofta personer som har sådan människokunskap och medkänsla som gör dem lämpliga att samarbeta med i sådana här situationer.

Vår uppfattning är därför att om polisen misstänker att en flykting gömmer sig i en kyrkolokal, skall polisen ta kontakt med dem som ansvarar för lokalen, för att få besked huruvida den eftersökte finns där, och framför allt för att kunna samarbeta med kyrkans personal om hur ärendet sedan skall hanteras.

De händelser som förekommit har resulterat i att många människor har upprörts och reagerat. De har även resulterat i att justitieministern klargjort hur hon tolkar proportionalitetsprincipen, vilket i sin tur har lett till en skrivelse till landets polismyndigheter från rikspolisstyrelsen. Vi säger i vår reservation att vi tycker att det är bra men att det inte är tillräckligt för framtiden.

Vi påpekar i vår reservation att kyrkan inte skall vara ett tillhåll dit man kan gå och få skydd som brottsling, eller av annan anledning, varvid man uppträder på ett sådant desperat sätt att det uppstår fara för liv eller egendom. Men vi anser samtidigt att den här möjligheten måste finnas för människor att känna lugn och trygghet för ett tag.

Vidare säger vi att vi tycker att det finns anledning att ge regeringen i uppdrag att lägga fram förslag om på vilket sätt man skall kunna lagreglera tvångsingripande i kyrkolokaler. Ett sätt kan vara att skriva in ett lagrum i polislagen, men det kan även finnas andra lösningar. Jag tror att om ärkebiskopen hade sett det här förslaget, så hade även han sagt ja till det.

Anf. 22 ANDERS SVÄRD (c) replik:

Herr talman! Om Berith Eriksson inte hade sagt det sista, hade jag inte begärt replik. Jag är alltså övertygad om att ärkebiskopen inte skulle ha hållit med Berith Eriksson, eftersom just de här frågorna hade diskuterats mycket i svenska kyrkans centralstyrelse innan ärkebiskopen höll sitt tal inför landets polischefer. Både ekumeniska nämnden och svenska kyrkans centralstyrelse är fullt medvetna om att proportionalitetsprincipen gäller både i fråga om ingripanden i kyrkorum och i andra sammanhang där någon form av frid kan störas, där det finns en anledning att ha speciella regler.

Ärkebiskopen menar – och vi har kommit till enighet om det i kyrkans

centralstyrelse – att med de regler som nu gäller och de samtal som har förevarit mellan ekumeniska nämnden och polisen, och mellan svenska kyrkan och polisen, är de här frågorna så utredda och klarlagda som de behöver vara. Det finns inget önskemål, vare sig ur enskilda människors synpunkt eller ur någon kyrkas synpunkt, om särregler. Kyrkan skall naturligtvis leva efter samma regler som alla andra och får inte bli ens en *möjlig* tillflyktsort för dem som inte skall ha en sådan.

Anf. 23 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag måste bara tillägga att proportionalitetsprincipen väl fanns även innan de händelser inträffade som ledde till att denna fråga uppmärksammades. Vad det handlar om är ju hur man tolkar proportionalitetsprincipen. Just nu har man en positiv tolkning av den, men vi vet ju inte hur tolkningen är om tio år. Därför tycker vi att det vore önskvärt att tolkningen också fanns i ett lagrum.

Anf. 24 ANDERS SVÄRD (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att proportionalitetsprincipen fanns före de aktuella händelserna under de senaste åren. Men vad som därefter har hänt är den debatt som har följt på de missgrepp som har skett. Alla är överens om att det har skett missgrepp.

Proportionalitetsprincipen gällde också när ärkebiskopen och företrädare för ekumeniska nämnden i ett tidigare läge hävdade att det behövdes lagstiftning. Men när man fått upplysning om vad som faktiskt gäller, och när man fört samtal med företrädare för polisledningen i Sverige – och samtidigt för alla polischefer – har man fått klart för sig att det inte är lagstiftning som behövs utan att det är efterlevnaden av redan gällande regler som skall bli bättre. Jag är övertygad om att det finns mycket goda förutsättningar för detta. Vi skall inte ha fler lagar än vad vi behöver.

Anf. 25 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Det är alldeles tydligt att det behövs bättre möjligheter att beivra häleri. Det har Jerry Martinger här, liksom i motion och reservation, beskrivit. Men jag räknar med att den anpassning till FNs narkotikabrottskonvention som nu skall göras här i Sverige kommer att ge regeringen anledning att återkomma med förslag som innebär en skärpning av möjligheterna att åtgärda uppenbart häleri. Därför vill vi inte stödja reservation 4.

Vi anser också liksom Jerry Martinger att det är fel och stötande att människor kan fortsätta med olovlig körning trots att de vet att de begår brott. Många trotsar lagen öppet. Det måste bli stopp för det. Men även i det här sammanhanget räknar vi med att det pågående arbetet i justitiedepartementet kommer att leda till att vi får förbättringsförslag. Också på den här punkten avstår vi alltså från att stödja motsvarande reservation.

Herr talman! I början av det här året blev många i Sverige bestörta över att polisen bröt mot vad många människor trodde vara alldeles klara bestämmelser om kyrkofrid. Det har sedan visat sig att människor har haft uppfattningen att det finns en kyrkofrid och att lagen inte uttryckligen säkrar denna

kyrkofrid. Därför behövs det uppenbarligen en ny lagstiftning om kyrkofrid, och vi ställer oss bakom reservation 7, som handlar om detta.

Medan vi väntar på en sådan lagstiftning är det viktigt att det inte sker tvångsingripanden i kyrkolokaler utan medgivande av den som har ansvaret för lokalen. Det kan givetvis förekomma dramatiska nödlägen, då liv står på spel och man inte har möjlighet att hinna inhämta ett sådant tillstånd. Men det var definitivt inte i sådana fall som polisen ingrep i början av det här året. Vi stöder reservation 6, som innebär att man bättre än i dag vill reglera det här förhållandet.

Herr talman! För oss i miljöpartiet står det klart att det behövs en etisk nämnd för högre befattningshavare i näringsliv, stat, kommuner och landsting. Den skall arbeta både med miljöfrågor och ekonomiska frågor, eftersom det tydligen finns många som inte begriper var gränserna för samhällsansvar och anständighet går. Det gäller alltså att klarare sätta dessa gränser.

Vi i miljöpartiet yrkar alltså bifall till reservation 8 med förslag om inrättande av en etisk nämnd. Beträffande övriga reservationer har jag för tids vinnande nöjt mig med att uttala mitt stöd för dem.

Anf. 26 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jag skall bara lämna två korta upplysningar till Krister Skånberg.

För det första kan jag nämna att FNs narkotikabrottskommission inte tar upp frågor som är intressanta för den svenska hälerilagstiftningen. Av det som står i betänkandet kan man få uppfattningen att det skulle förhålla sig så, men så är det alltså inte.

För det andra är visserligen frågan om olovlig körning föremål för övervägande i justitiedepartementet, men utgångspunkten är fängelsestraffkommitténs förslag som går ut på en sänkning av straffet för olovlig körning.

Anf. 27 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Vår uppfattning i miljöpartiet är att en mycket stor del av häleribrotten, men förvisso inte alla, numera har att göra med narkotikabrottsligheten. Vi räknar faktiskt med att det kommer att ge regeringen anledning att ingripa. Vi har i detta fall anslutit oss till utskottsmajoritetens förslag och kan bara hoppas att vi har gjort en riktig bedömning. Vi delar, som jag redan har sagt, Jerry Martingers inställning att uppenbart häleri måste beivras på ett annat sätt än i dag.

Jag har också redan sagt att vi i miljöpartiet anser att de bestraffningsregler som gäller för olovlig körning är felaktiga. Vi har dock uppfattat det så att regeringen kommer att lägga fram ett bättre förslag.

Anf. 28 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! I det betänkande som kammaren nu behandlar tas upp en rad frågor som berör straffrättens område. Det är frågor som har behandlats i utskottet vid flera tillfällen och även här i kammaren under senare år. Därför skall jag begränsa mitt inlägg till att kortfattat kommentera några av reservationerna och ge svar på de frågor som har ställts under debatten.

I tre reservationer behandlas misshandelsbrotten. I en av dessa reservatio-

ner föreslås en ändring av rekvisiten vid grov misshandel, och i de två övriga reservationerna förordas en skärpning av straffskalan för misshandel och grov misshandel. Så sent som 1987 ändrades lagen för misshandelsbrotten i skärpande riktning. Det var fråga om att skärpa tillämpningen och utvidga området för vad som kunde betecknas som grov misshandel.

Nu kräver moderaterna i en reservation att det i framtiden skall vara tillräckligt att gärningsmannen visat hänsynslöshet eller råhet för att kunna dömas till ansvar för grov misshandel. Något krav på att det skall vara fråga om särskild hänsynslöshet eller råhet skall enligt moderaterna inte uppställas i framtiden.

Låt mig hänvisa till vad utskottet sade 1987 när man behandlade ett liknande yrkande. Misshandel är enligt utskottets uppfattning regelmässigt ett uttryck för råhet. Ett bifall till moderaternas yrkande, som de återkommer med i resevation 1, skulle därför föra alltför långt. Snart sagt varje åtalat misshandelsbrott skulle kunna bli bedömt som grovt. Säger man att det enbart skall vara fråga om hänsynslöshet eller råhet för att ett misshandelsbrott skall bedömas som grovt, då kan det på goda grunder hävdas att i stort sett varje misshandelsbrott i framtiden skall bedömas som grovt. Misshandel i sig är ju något som måste betecknas som råhet.

Vad beträffar kravet på en skärpning av straffskalorna hänvisar jag till den beredning som sker av fängelsestraffkommitténs betänkande. Det är inte så enkelt som Jerry Martinger gör det till när han hänvisar till att beredningen har tagit mycket lång tid. Fängelsestraffkommittén har lagt fram mycket omfattande förslag. En del av dessa förslag har regeringen redan behandlat i en framlagd proposition. Jag kan hänvisa till behandlingen i kammaren av frågan om straffmätning och påföljdsval på förra riksmötet. Det var ett helt nytt system för bedömningar som hade beretts till följd av fängelsestraffkommitténs förslag. I dag framläggs en lagrådsremiss om bötesstraff, också på grundval av fängelsestraffkommitténs förslag. På en rad punkter börjar man alltså bearbeta de omfattande förslag till förändringar som fängelsestraffkommittén har lagt fram. Vad som återstår är straffskaleöversynen och hur vi i framtiden skall hantera frågan om den villkorliga frigivningen.

Det går inte att rycka ut vissa brott och behandla dem för sig, utan det är fråga om att straffvärdemässigt sätta brotten i relation till varandra. Det måste göras i ett helhetsperspektiv. Det måste också göras i perspektivet av hur man skall förhålla sig till den villkorliga frigivningen i framtiden. Med dessa hänvisningar yrkar jag avslag på de reservationer i vilka krävs en omedelbar straffskärpning av misshandelsbrott. Redan i dag finns utrymme för att betrakta grov misshandel och misshandel som mycket allvarliga brott. Jag kan erinra om att maximistraffet för grov misshandel faktiskt är tio års fängelse.

I reservation 4 föreslås en utvidgning av hälerilagstiftningen. Siktet är inställt på att lägga fram en proposition till våren, Krister Skånberg, och den skall framför allt baseras på Sveriges medlemskap i FNs narkotikakommission. Men det handlar också om att utvidga straffansvaret i den riktning som föreslås i reservationen och berörs i en del motioner. Den frågan är även föremål för särskild behandling i en departementspromemoria. Frågan kommer därför att tas upp i anslutning till behandlingen av propositionen.

Beträffande reservation 5, i vilken föreslås en straffskärpning för olovlig körning, vill jag hänvisa till den beredning som sker av fängelsestraffkommitténs förslag. Det är viktigt att straffvärdemässigt sätta också trafikbrotten i relation till andra brott. Redan nu kan jag dock säga att man i lagrådsremissen rättat till de skevheter som finns i den nuvarande böteslagstiftningen. Denna lagstiftning gör att allvarliga trafikförseelser ibland leder till lindrigare straff än mindre allvarliga sådana. Den olägenheten rättas till i lagrådsremissen om de framtida bötesstraffen. Men straffvärdebedömningen av trafikbrott måste ske i samband med bedömning av straffen för övriga brott.

Jag behöver inte ytterligare förlänga debatten efter den diskussion som har förts mellan Berith Eriksson och Anders Svärd i frågan om brott mot kyrkofrid. Jag kan till fullo instämma med vad Anders Svärd har sagt. Självfallet skall proportionalitetsprincipen gälla för ingripanden av polisen i kyrkorum. Det har också klart understrukits av rikspolisstyrelsen i samråd med Svenska ekumeniska nämnden.

Reservation 9 berör frågan om villkorlig frigivning, en sedvanlig reservation när vi behandlar frågor av detta slag. Det har redan sagts att den villkorliga frigivningen måste sättas i samband med straffskaleöversynen. Det pågår också ett intensivt beredningsarbete i regeringskansliet. Förhoppningsvis skall det komma en proposition eller åtminstone föreligga en lagrådsremiss under året.

Så svaret på en direkt fråga som jag har fått av Lars Sundin och Anders Svärd om psykiskt störda lagöverträdare. Där är läget det att det kommer en proposition under innevarande riksmöte.

Med hänvisning till vad jag sagt vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 29 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Förslaget om att utvidga det straffbara området för grov misshandel genom att ändra kravet på *särskild* hänsynslöshet eller råhet till ett krav på enbart hänsynslöshet eller råhet, d.v.s. att slopa ordet "särskild", är inte någonting som vi moderater kastat in i den politiska debatten utan noggrant övervägande. Hovrättsrådet Lars Grönwall föreslog för övrigt just den här ändringen i en rapport för några år sedan.

Tittar man vidare i den kommentar till brottsbalken som är författad av förra justitieråden Nils Beckman, Bengt Huldt och Carl Holmberg samt professor emeritus Ivar Strahl kan man läsa bl a följande: "Att misshandel förövas mot havande kvinna eller nära anhörig måste i regel anses som försvårande (jämför stadgandena i SL 14:29 och 36 om straffskärpning för sådana fall). När sådan misshandel förekommer vid upprepade tillfällen och under brutala former, t ex mot hustru eller barn, torde ej sällan befinnas att gärningen ådagalagt särskild hänsynslöshet eller råhet."

Orden "hänsynslöshet eller råhet" har i brottsbalkskommentaren skrivits med fetstil, vilket torde innebära att författarna anser att dessa begrepp representerar något självständigt. Man anser alltså inte att *varje* form av misshandel skulle vara ett utslag av exempelvis råhet.

Det kan också nämnas att vid det aktuella stadgandets tillkomst nämndes i straffrättskommitténs förslag i stället för orden "hänsynslöshet eller råhet"

orden "förslagenhet och grymhet". Dessa ord ansågs alltså likvärdiga med orden "hänslöshet eller råhet". Men ingen kan väl påstå att alla former av misshandel skulle vara ett utslag av t.ex. förslagenhet.

Om man avvisar vårt förslag om att stryka ordet "särskild" i beskrivningen av brottet grov misshandel med motiveringen att alla former av misshandel är ett utslag av råhet, finns det skäl att fråga sig varför råhet använts som ett speciellt rekvisit vid grov misshandel men inte ens omnämnts vid ordinär eller ringa misshandel, vare sig i lagtexten eller i kommentaren.

Nog finns det misshandel som bör bestraffas utan att för den skull vara ett utslag av råhet. Att exempelvis knuffa en person mot en vägg så att personen erhåller en mindre smärta i axeln är en form av misshandel. Men att klassa misshandeln som ett utslag av råhet tycker jag är att gå för långt. Råhet är något helt annat, Lars-Erik Lövdén, både i dagligt tal och i juridiskt språkbruk.

När det sedan gäller straffen för misshandel och frågan om avskaffande av halvtidsfrigivningen hänvisar Lars-Erik Lövdén till fängelsestraffkommitténs förslag. Men jag kan inte underlåta att tycka att behandlingen av det förslaget tar ovanligt lång tid i justitiedepartementet. För det är väl aldrig så, Lars-Erik Lövdén, att regeringen ligger och drar på den här frågan därför att man anser att kommittéförslaget inte är så gångbart att lägga fram? Överlag föreslår faktiskt fängelsestraffkommittén kraftiga *sänkningar* av straffen.

Lars-Erik Lövdén avslutar med att säga att frågan om halvtidsfrigivningen måste ses i samband med straffskaleöversynen. Varför det?

Anf. 30 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger som utskottsmajoritetens talesman här att det kommer en proposition om förbrott vid häleri. Det är bra. Han utlovar att det kommer en proposition om psykiskt störda lagöverträdare. Det löftet är också bra. Var förvissad om, Lars-Erik Lövdén, att vi från folkpartiets sida med uppmärksamhet kommer att följa att det verkligen kommer propositioner i de här två ärendena.

Det har inträffat missgrepp och det har inträffat övergrepp, när polisen har ingripit i kyrkor. Det har Anders Svärd och Berith Eriksson vittnat om, och det tror jag att Lars-Erik Lövdén också sade. Nu är svenska kyrkans centralstyrelse och rikspolisstyrelsen överens om hur sådana ingripanden skall ske, och det har man låtit meddela i en cirkulärskrivelse. Det är bra, men det är inte nog, menar vi.

Vi vill ha en lagreglering av detta. Det är inte säkert att det är Anders Svärd och Bertil Werkström å ena sidan och Björn Eriksson å den andra som skall hantera den här frågan i framtiden. Därför behöver det regleras i lag att det skall vara ett samråd mellan polis som vill göra ett ingripande och dem som är ansvariga för kyrkorna, dvs.med kyrkoherden, med församlingsföreståndaren i fråga.

Anf. 31 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag måste fråga Lars-Erik Lövdén: Kommer det ett regeringsförslag som innebär att man bättre än i dag kan ingripa mot och be-

straffa upprepad olovlig körning? Och när kommer det i så fall? Jag tycker att Lars-Erik Lövdén var oklar på den punkten.

Jag har alltså utgått ifrån att man kommer att göra någonting åt det här. Det är orimligt att, som nu sker och som Jerry Martinger har påpekat, folk faktiskt kör olovandes t.o.m. till och från den rättegång där tidigare olovlig körning tas upp. Det är direkt trots, och här krävs en skärpning.

Min fråga är alltså: Blir det ett förslag på den här punkten och när kommer det?

Anf. 32 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Frågan om kyrkofriden skall jag inte ytterligare kommentera. Det har varit en debatt om det, och jag kan, som jag sade i min inledning, ansluta mig till vad Anders Svärd sagt på den punkten. Det är proportionalitetsprincipen som skall gälla, och det har också rikspolisstyrelsen klart givit uttryck för. Något annat kunde man ju heller inte göra, eftersom det är så lagstiftningen är utformad.

Krister Skånbergs fråga om olovlig körning vill jag koppla ihop med mitt svar till Jerry Martinger när det gäller fängelsestraffkommittén. Det är ett mycket omfattande arbete att gå igenom hela brottsbalken och i stort sett all specialstraffrättslig lagstiftning för att göra en inbördes värdering av hur man skall se på straffvärdet för de olika brotten.

Det omfattande arbetet har bedrivits i departementet under något år nu, samtidigt som man har tagit itu med de andra delarna av fängelsestraffkommitténs förslag, nämligen straffmätningen och påföljdsvalet samt bötesstraffets utformning i framtiden. Tanken är att det skall läggas fram en proposition under innevarande riksmöte som berör straffskalorna i deras helhet i lagstiftningen. Då kommer också de saker upp som Krister Skånberg har pekat på, nämligen vilken straffskala som i framtiden skall gälla för olovlig körning.

Vad som är viktigt när man tittar på straffskalorna är ju att se det inbördes sambandet med andra brott, så att man värderar svårighetsgraden för olika brott. Där är inriktningen, precis som angavs i direktiven – jag vill erinra om att det var en moderat justitieminister som skrev direktiven till fängelsestraffkommittén, Håkan Winberg – att värdera upp integritetskänsliga brott, bl.a. brott mot liv och hälsa, som Jerry Martinger har uppehållit sig länge vid och som berörs i de tre reservationerna om misshandelsbrott.

Inriktningen är alltså alldeles klar och entydig: brotten mot liv och hälsa och andra integritetskränkande brott skall uppvärderas i förhållande till andra brott.

Med detta vill jag ha sagt att det kommer en lagrådsremiss och en proposition som berör de återstående frågorna som avhandlas av fängelsestraffkommittén och som berör straffskalorna och den villkorliga frigivningen.

Anf. 33 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Lars Sundin var orolig för att det skulle kunna bli en annan tillämpning av gällande lagstiftning när det gäller ingripande i kyrkor, om andra personer än Björn Eriksson, Bertil Werkström och Anders Svärd skulle hantera dem. Men min poäng var inte att de här nämnda personerna

hade kunnat komma överens, för det går ju att komma överens om litet av varje.

Poängen var att det finns i den gällande lagstiftningen för polisens verksamhet någonting som kallas för proportionalitetsprincipen, och med tillämpande av denna princip uppstår inte de problem som påtalats. Den debatt som följt på de inträffade händelserna har gjort, som jag sade tidigare, att dessa har uppmärksammats på olika håll. Det har då visat sig att det råder samstämmighet mellan svenska kyrkan, ekumeniska nämnden och polisen centralt och på olika nivåer om vad som bör gälla.

Något utöver ett speciellt hänsynstagande i kyrkor – och andra samlingslokaler också för den delen – vill man inte ha. Det skulle inte ens vara bra, vare sig för kyrkans eller någon annans sak. Därför behövs det inte någon lagstiftning utöver den som redan finns.

Anf. 34 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Det är riktigt, Lars-Erik Lövdén, att det var en moderat justitieminister som tillsatte fängelsestraffkommittén. En sådan kommitté var ett krav som moderata samlingspartiet hade haft under många år. Men socialdemokraterna hade under hela 1970-talet satt sig emot en översyn av brottsbalken. Moderaternas tanke var emellertid inte att denna utredning, när den förelåg i färdigt skick, skulle komma att sammankopplas med frågan om villkorlig frigivning efter halva strafftiden, en lag som vi för övrigt satte oss emot.

Jag vill fråga Lars-Erik Lövdén: Varför måste man nödvändigtvis koppla ihop frågan om villkorlig frigivning med en översyn av straffskalorna? Har socialdemokraterna fortfarande för avsikt att framlägga ett förslag om avskaffande av den villkorliga frigivningen bara i kombination med en kraftig sänkning av straffskalorna så att läget när det gäller strafftider blir status quo?

Justitieminister Anna-Greta Leijon sade på sin tid att hon mycket väl kunde tänka sig att avskaffa halvtidsfrigivningen men bara under förutsättning att den tid som brottslingen tillbringar i fängelse inte blir längre. Den nuvarande justitieministern Laila Freivalds har sagt någonting liknande i budgetpropositionen.

Anf. 35 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Också vi reservanter när det gäller frågan om tvångsingripande i kyrkor tycker att de åtgärder som har vidtagits för att klargöra innebörden av proportionalitetsprincipen är bra. Men de är inte tillräckliga. Vi vill gå ett steg längre. Därför vill vi ha denna lagreglering för alla eventualiteters skull, innebärande att samråd skall ske mellan polisen och de för kyrkorna ansvariga kyrkoherdarna eller församlingsföreståndarna.

Anf. 36 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag håller med Lars Sundin om detta. Jag vill nu yrka bifall till reservation 6, så att vi får tillfälle att ordentligt ta ställning till detta i kammaren om en stund.

För oss är skillnaden mellan vad många människor upplever som att det

skulle finnas en kyrkofrid och en inte alldeles lätt lagstiftning olycklig. Därför har vi i reservation 7 begärt en lagstiftning. Men vi nöjer oss alltså nu med att yrka bifall till reservation 6 om tvångsingripande.

Anf. 37 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag erinrade om att det var en moderat justitieminister som utformade de slutliga direktiven till fängelsestraffkommittén. Jag gjorde det därför att de direktiven präglades av ett helt annat kriminalpolitiskt synsätt än det som Jerry Martinger ger uttryck för i de kriminalpolitiska debatterna i denna kammare. Den moderate justitieministerns direktiv präglades av en humanitär kriminalpolitik. Den synen på kriminalpolitiken har jag förstått att Jerry Martinger inte delar, vilket är beklagligt.

Så sent som när vi behandlade frågan om straffmätning och påföljdsval i denna kammare uttryckte ett enigt utskott sig på följande sätt:

"Enligt utskottets mening förtjänar det således att slås fast att fängelse inte är en effektiv metod att motverka brottslighet och att fängelse normalt även i övrigt har negativa följder för de dömdas sociala rehabilitering. Det finns starka skäl att också i fortsättningen slå vakt om de humanitära värden som präglat de senaste decenniernas kriminalpolitiska utveckling och som bl.a. tagit sig uttryck i en strävan att i möjligaste mån begränsa användningen av frihetsberövande påföljder och nedbringa tiden av de enskilda påföljder som ändå måste dömas ut."

Jag tycker att det är beklagligt att moderaterna springer ifrån den humanitära kriminalpolitiken. Det är klart att man måste se den villkorliga frigivningen i samband med straffskaleöversynen. Det är alldeles klart att det måste ske noggranna överväganden om det är lämpligt att i ett slag öka strafftiden generellt för alla brott och om det är en lämplig kriminalpolitisk inriktning att nu lägga fram förslag som innebär att man måste bygga 500 nya fängelseplatser. Dessa saker måste naturligtvis ses i samband med varandra, när man tar ställning till vilken inriktning kriminalpolitiken framgent skall ha. Naturligtvis tar det tid i beredningsförfarandet att göra dessa värderingar för olika brottstyper och att överväga hur reglerna för den villkorliga frigivningen i framtiden skall utformas. Det är inte så enkelt som moderaterna slagordmässigt gör gällande från talarstolar.

Anf. 38 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Jag noterar att Krister Skånberg, Berith Eriksson och Lars Sundin – av alla – yrkar på ny lagstiftning på ett område, nämligen när det gäller tvångsingripanden i kyrkolokaler, där inträffade händelser under det senaste året faktiskt medverkat till att lyfta fram gällande lagstiftning. Det ger i sig anledning att tro att de här problemen inte skall återkomma. Vi är här vana vid att få vänta på lagar som vi litet var i de olika partierna tycker är nödvändiga och där vi anser att regeringen är senfärdig. Men här är det faktiskt verkligheten som har ändrats. Därför finns det anledning att vänta och se om det inträffade faktiskt inte är tillräckligt som upplysning för dem som hanterar dessa frågor, så att vi inte skall behöva få fler incidenter av det slag som faktiskt har inträffat – det har jag inte förnekat.

Skulle man å andra sidan välja att införa en särskild lag tror jag att man

försätter sig i en ganska svår situation. Då måste man införa tydliga och klara undantagsbestämmelser, och jag tror inte att det blir lättare att tillämpa en speciell lag om tvångsingripande i kyrkolokaler än det är att tillämpa gällande bestämmelser, som är utformade enligt proportionalitetsprincipen. Jag anser att man genom en ny lagstiftning skulle slå in öppna dörrar, innan man vet vad som blir följden av det inträffade.

Anf. 39 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! När Lars-Erik Lövdén hänvisade till att det var en moderat justitieminister som skrev direktiven till fängelsestraffkommittén, sade han samtidigt att det var ett annat synsätt än det jag framfört i dag som präglade den moderate justitieministerns direktiv.

Om Lars-Erik Lövdén läser direktiven en gång till kommer han nog att inse att det i dessa avgjort inte fanns några besked om att straffskalorna skulle sänkas över i stort sett hela linjen, något som man faktiskt senare kom att föreslå.

Vidare sade Lars-Erik Lövdén att vi moderater nu springer ifrån den humanitära kriminalpolitiken. Det gör vi inte alls. Vi anser visst att man skall ha en human kriminalpolitik. Men det får inte, som det gjort under det socialdemokratiska styret, innebära att brottsoffren kommer i skymundan i jämförelse med brottslingarna.

Lars-Erik Lövdén har fortfarande inte svarat på min fråga om varför man måste koppla samman ett avskaffande av halvtidsfrigivningen med ett förslag angående straffskalorna.

Anf. 40 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Anders Svärd säger att de händelser som vi nu alla berört har lyft fram gällande lag. Men de inträffade händelserna har också lyft fram och visat på de brister som finns. Att lagreglera i det här fallet tror jag är varken svårare eller lättare än att skriva lagar i många andra fall. Vi anser fortfarande att det här är nödvändigt.

Anf. 41 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! I Gustav Vasa kyrka trängde sig flera polismän in mitt i natten i januari i år. Man uppgav att man hade fått ett larm. Det är mycket ovanligt med ett så resolut ingripande från polisens sida vid vanliga larm. När man väl var inne i kyrkan passade man mycket riktigt på att kontrollera identiteten hos ett antal flyktingar som sov i kyrkan och sökte en fristad där. En upprörd kyrkoherde lyckades inte stoppa ingripandet.

För min del ledde detta till att jag ganska ofta övernattade i Stockholms kyrkor under de närmaste veckorna, för att tillsammans med andra försöka avhålla polisen från ytterligare sådana ingripanden. Jag hade kanske något större möjligheter än flyktingarna att åtminstone begära att högre befäl skulle tillkallas för att man skulle få reda på med vilken rätt polisen gjorde detta.

Det är glädjande att kyrkan och polisen nu anser sig ha kommit överens om hur det här skall skötas i fortsättningen. Men det kan ju vara lättare att

sätta sig över en sådan överenskommelse än en lagstiftning. Därför vidhåller jag och miljöpartiet med mig bestämt att här måste till en lagreglering.

Anf. 42 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Läs direktiven till fängelsestraffkommittén, säger Jerry Martinger. Jag har läst dem väldigt noga, och jag arbetade också efter dem under många när jag satt i fängelsestraffkommittén. De innehöll inte något förslag om en sänkning av straffskalorna över hela linjen. Det är riktigt. Men de innehöll ett bestämt uttalande att syftet med förändringarna inte skulle vara att generellt åstadkomma längre fängelsetider. Det var en alldeles klar inriktning från den dåvarande moderate justitieministern och den kriminalpolitik som han stod för. Jag måste ännu en gång konstatera att Jerry Martinger står för en helt annan kriminalpolitik.

Jag tror inte att det skall handla om en generell sänkning av anstaltstiderna. Den uppfattningen delar jag. Men det är inte så enkelt som att bara ställa sig i talarstolen och säga att nu skall vi verkligen klämma åt alla så att de får 25 eller 30 % längre anstaltstider. Jag utgår ifrån att moderaterna, efter det här moderata inlägget, kommer att äska medel för 500 nya anstalter i sitt budgetalternativ i januari.

Anf. 43 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Nu medger Lars-Erik Lövdén att det inte har stått någonting i direktiven till fängelsestraffkommittén om att straffskalorna skulle sänkas. Jag var väl medveten om att Lars-Erik Lövdén satt med i den här kommittén, så att han faktiskt borde veta hur det förhöll sig.

Men det som Lars-Erik Lövdén nu tar upp om att det stod någonting om att det inte skulle bli några generella förlängningar av anstaltstiderna, är en helt annan sak. Det som jag har opponerat mig mot i dag och som vi moderater säger ifrån om är att avskaffandet av den obligatoriska halvtidsfrigivningen skulle innebära att vi får samma anstaltstider i fortsättningen som vi har i dag. Då är det ju inte någon vits med att avskaffa den obligatoriska halvtidsfrigivningen. Det är ju rena rama bedrägeriet mot svenska folket om vi först skulle avskaffa halvtidsfrigivningen och sedan sänka straffskalorna. Det skulle ju nämligen innebära att brottslingen sitter inne exakt lika länge efter det att halvtidsfrigivningen avskaffats som när den fanns. Det vill vi alltså inte.

Vårt förslag innebär en återgång till den tidigare situationen. I jämförelse med de förhållanden som rådde när fängelsestraffkommitténs direktiv skrevs blir det med vårt förslag alltså inga generella förlängningar av anstaltstiderna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

6 § Utvidgad rätt till målsägandebiträde, m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91: JuU4 Utvidgad rätt till målsägandebiträde, m.m. (prop. 1989/90:158).

Anf. 44 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Den första 1 juli 1988 infördes en möjlighet för målsägande att få ett särskilt juridiskt biträde när det gäller mål av typen allvarliga sexualbrott. Syftet med bestämmelsen var att ge den målsägande stöd och hjälp för att lindra påfrestningar i samband med utredningar rörande ett allvarligt och integritetskränkande brott. Lagstiftningen öppnade också möjligheter att vid andra sexualbrott och misshandel som inte är ringa, erhålla målsägandebiträde. Tyvärr krävs det att så många kriterier skall vara uppfyllda att det har visat sig att det i ett flertal fall varit näst intill omöjligt att få det här stödet vid en rättegång.

Kvinnor som misshandlas i hemmen är en stor och mycket utsatt grupp av brottsoffer. De upplever sig i regel som ensamma och övergivna. De har dålig självkänsla och orkar många gånger inte göra något åt sin situation. När de väl anmäler mannen för polisen och ber om hjälp är det stöd som de då erbjuds varierande.

Av en slutrapport som heter Polis 80 och som är en utvärdering av polisens arbete framgår att sociala myndigheter anser att kvinnomisshandel inte är ett prioriterat område hos polisen. De misshandlade kvinnorna får alltså inte den hjälp och det stöd de skulle behöva hos polisen. Mot den här bakgrunden behandlade justitieutskottet i november förra året på nytt lagen om målsägandebiträde. Det fanns då flera motioner i riksdagen som pekade på att tillämpningen av rätten till målsägandebiträde hade blivit alltför restriktiv och att informationen angående lagstiftningen inte nådde ut. Dessutom hade flera av oss ledamöter i utskottet mött kritik mot lagen, vilken gick ut på att lagen användes alltför sällan.

Utifrån det här underlaget konstaterade utskottet att rätten till målsägandebiträde borde utvidgas till att utan begränsning gälla i alla mål om sexualbrott. Vi menade också att rätten till målsägandebiträde väsentligt borde utvidgas när det gäller mål om misshandel. Utskottet uttalade att regeringen snarast borde få i uppdrag av riksdagen att skyndsamt lägga fram förslag till ändringar av lagen. Riksdagen beslutade också på det sättet. Föredömligt nog, måste jag säga, kom regeringen redan i våras med det beställda förslaget. Det är den propositionen som vi nu skall behandla. Förslaget överensstämmer med våra önskemål. Nu står det i lagens första paragraf att sedan förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden förordnas i alla sexualbrott. Eftersom det står "skall" finns det inte längre några begränsningar mer än att målsägaren själv uppger att hon inte vill ha sådan här hjälp. I linje med vårt uttalande föreslår också regeringen att det skall bli lättare att få målsägandebiträde i misshandelsmål. Förut krävdes att det skulle föreligga särskilt starka behov av biträde för att det skulle förordnas sådant. Enligt det nya förslaget krävs det endast att det föreligger behov.

Allt det här är utmärkt och som jag redan nämnt i enlighet med utskottets begäran. Men på ett par punkter anser vi i folkpartiet – för övrigt i likhet med andra partier – att det nu finns skäl att gå vidare.

Den första punkten gäller att också vid övriga typer av brott bereda en viss möjlighet att förordna om målsägandebiträde. Vi har då tänkt oss att det skall gälla särskilt ömmande fall. Det kan vara fråga om någon som på grund av hög ålder eller psykisk svaghet har blivit så skrämd i samband med ett brott att man kan säga att det föreligger synnerliga skäl till att just i det föreliggande fallet förordna om målsägandebiträde.

Den andra punkten gäller stöd till dem som har utsatts för ett allvarligt brott utomlands. Ta exemplet med en kvinna som råkar ut för ett allvarligt sexualbrott utomlands. Hon har naturligtvis en svår situation. Hon behärskar kanske inte språket. Dessutom kan det vara en rättsordning som hon inte känner till. Rättsväsendet kan vara manligt dominerat, ja, det finns flera saker som man kunde nämna. Hon har i stort sett på alla sätt en betydligt svårare situation än motsvarande brottsoffer i Sverige. Därför menar vi att det är rimligt att försöka förbättra också för de här brottsoffren och i någon mån jämställa dem med brottsoffer i Sverige. Eftersom det inte finns särskilt mycket grundmaterial på detta område, anser vi att det är rimligt att frågan utreds.

I betänkandet finns det två reservationer som överensstämmer med vad jag har sagt. Vi stöder naturligtvis dessa reservationer. Jag ber särskilt att få yrka bifall till reservation 2.

Anf. 45 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Regeringen har vid olika tillfällen uttalat sitt muntliga stöd till brottsoffren. Socialdemokraternas sympatier tycks emellertid i stort sett stanna vid olika muntliga uttalanden om brottsoffren. Förbättringar för brottsoffren har vanligtvis genomförts här i riksdagen efter det att oppositionspartierna så att säga har kört över regeringspartiet. Ett exempel på detta är bl.a. detta betänkande, som är ett resultat av en riksdagsbeställning till regeringen om krav på en utökning av rätt till målsägandebiträde. En annan förbättring för brottsoffren som genomförts utan aktiv medverkan av socialdemokraterna är förstärkningen av besöksförbudet beträffande de personer som har blivit förföljda och misshandlade. Vanligtvis gäller detta kvinnor. Tack vare oppositionen kan nu de som bryter mot utdömt besöksförbud anhållas och häktas, vilket naturligtvis har stärkt brottsoffrens skydd.

Mot regeringspartiets tidigare äskande uttalade riksdagen att stödet till jourerna skulle stärkas. Härigenom ökade stödet till kvinnojourerna. Det finns många exempel på att regeringspartiet har blivit överkört i frågor som gäller stöd till brottsoffer. Allt detta hände förra budgetåret. Därefter fanns det en viss anledning att anta att socialdemokraterna skulle ta egna initiativ för att förbättra situationen för brottsoffren. I regeringsförklaringen uttalade ju statsministern följande: "Ytterligare insatser för att stärka brottsoffrens ställning förbereds. Särskilda åtgärder planeras för att stärka skyddet för hotade och utsatta kvinnor."

I dagens betänkande behandlas krav på en förbättring av stödet till bl.a. hotade och utsatta kvinnor. Reservanterna, däribland vi centerpartister som

har motionerat, vill t.ex. ge de kvinnor som har hotats med eller utsatts för bl.a. våldtäkt i utlandet samma stöd och hjälp som de medborgare får som har begått brott i utlandet. Vi centerpartister anser att det är ett ytterst rimligt krav att man hjälper svenska brottsoffer i utlandet i minst lika stor utsträckning som man hjälper svenska gärningsmän i utlandet. Vi kan notera att detta krav inte tycks vara lika självklart för regeringen, vilket är förvånande mot bakgrund av regeringsdeklarationen i oktober.

Vi gläder oss också över att vi nu har fått stöd för vårt krav på hjälp åt brottsoffren i utlandet från folkpartiet och moderaterna, som i fjol inte ställde upp på vårt krav. Det enda som saknas för att vi återigen skall kunna köra över regeringen och öka stödet till brottsoffren är faktiskt miljöpartiets hjälp. Jag hoppas på ett sådant stöd från miljöpartiets sida.

Vi reservanter vill tillsätta en utredning med uppgift att göra en översyn av den situation som gäller för svenska medborgare i egenskap av brottsoffer och målsägande vid utländsk domstol. Syftet med denna utredning måste vara att få en effektiv förbättring i vad gäller både ekonomiskt och personligt stöd. Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2.

När det gäller reservation 1 framhåller vi reservanter att det bör bli större möjligheter att få målsägandebiträde än vad som föreslås i propositionen. Det gäller alltså ytterligare krav på förbättringar som regeringspartiet inte ställer upp på. Vi framhåller också att målsägandebiträde bör kunna få bättre hjälp och stöd om särskilda skäl föreligger. Dessa krav framfördes också vid justitiedepartementets utfrågning, liksom också i center-, folkparti- och miljöpartimotioner.

Slutligen vill jag ställa en fråga: När ämnar ni socialdemokrater, som regeringen har lovat, leva upp till regeringsförklaringen och komma med egna förslag som förbättrar situationen för brottsoffren? Eller var det bara fler nya, tomma vallöften som ni presterade? Min bedömning i dag är att ni socialdemokrater snarare tycks vilja bromsa när det gäller olika förbättringsförslag beträffande brottsoffren än att framföra några egna.

Anf. 46 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Britta Bjelle har på ett bra sätt redogjort för bakgrunden till det förslag som i dag ligger på riksdagens bord. Därför tycker jag inte att jag behöver upprepa någonting. Vänsterpartiet är nöjt med förslaget, eftersom vi under flera år har motionerat om det. Det är mycket glädjande att regeringen kom med förslaget. Att köra över regeringen är ju inget självändamål.

Vi stöder också förslaget om en utvidgning av möjligheten att erhålla målsägandebiträde. Vid en utfrågning framkom det att det fanns ett behov, något som jag inte hade tänkt på.

Vi stöder också reservationen om rätt till målsägandebiträde när det gäller mål utomlands. Som Ingbritt Irhammar påpekat behandlades motionen i fråga även i fjol. Eftersom Ingbritt Irhammar nu har gjort uttalanden som ungefär överensstämmer med dem som jag gjorde vid det tillfället, tänker jag inte upprepa mig. Vänsterpartiet ställer sig bakom de två reservationerna i detta betänkande.

Anf. 47 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Vi glädjer oss åt att det genom regeringsförslaget nu ges ökade möjligheter att få målsägandebiträde. Vi har trots det föreslagit en ytterligare utvidgning av denna möjlighet, och liknande förslag har, som har framkommit tidigare i debatten, lagts fram av andra, nämligen av folkpartiets, centerns och vänsterpartiets representanter i justitieutskottet.

Vi har enats om en reservation, som innebär att domstolen, om det finns synnerliga skäl, kan låta en målsägare få biträde även vid andra typer av brott än vad som gäller i den utvidgning som regeringen har föreslagit. Det blir här fråga om ett slags försök, där en klar restriktivitet fortfarande gäller fastän det ändå finns en möjlighet för domstolen att ta hänsyn till speciella omständigheter. Det är bra, och jag yrkar bifall till reservation 1.

Vi stöder också den begäran som finns i reservation 2 om en utredning, som skall visa hur man av humanitära skäl kan hjälpa svenskar som blir offer för grova brott utomlands. Det är möjligt att detta skulle ha framförts i något annat sammanhang. Det finns redan nu en hel del möjligheter att få ett visst stöd, men vi tycker att det vore fint om situationen belystes. Vi menar därför att en sådan här utredning skall komma till stånd. Sedan finns alltså möjligheter att klarare ta ställning till vad som skall göras för att svenskar som råkar ut för grova brott utomlands skall kunna få bättre hjälp än i dag. Jag yrkar alltså bifall även till reservation 2.

Anf. 48 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Den 1 juli 1988 trädde lagen om målsägandebiträde i kraft. Lagen innebär att målsäganden i vissa typer av brott har möjlighet att få eget juridiskt biträde vid förundersökning och rättegång. Rätten till biträde gäller i första hand mål om grova sexuella övergrepp men också under vissa förutsättningar mål om andra typer av brott med inslag av våld eller annan kränkning av integriteten.

Redan efter ett år konstaterade utskottet att rätten till målsägandebiträde behövde utvidgas, och vad utskottet uttalat gav riksdagen som sin mening regeringen till känna. I mars 1990 hölls i detta sammanhang en hearing i justitiedepartementets regi.

I det betänkande vi nu behandlar föreslås att möjligheterna att få målsägandebiträde i princip alltid skall finnas i mål om sexualbrott enligt 6 kap. i brottsbalken, om målsäganden så önskar. Det gäller alltså mål om våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt umgänge med avkomling, sexuellt umgänge med syskon, sexuellt umgänge med barn, sexuellt ofredande, koppleri och förförelse av ungdom.

Vid hearingen framkom att domstolarna redan i dag förordnar målsägandebiträde i alla typer av mål om sexualbrott. Den lagändring som föreslås innebär i princip en anpassning av lagtexten till den praxis som har utvecklat sig.

När det gäller misshandelsmål skall det inte längre krävas ett "särskilt starkt" behov av biträde. Det räcker med att konstatera att det föreligger ett behov. Även i misshandelsmål har praxis efter hand blivit alltmer liberal. De oftast förekommande fallen är mål om kvinnomisshandel och mål om andra brott där kvinnor och barn är målsägande. Liksom vid sexualbrott är det ofta

så att den enda bevisning som finns är målsägandens berättelse. Det är uppenbart att målsäganden i dessa fall kan behöva stöd av juridiskt biträde.

Även när det gäller de andra brott som enligt 1 § andra stycket i lagen om målsägandebiträde i dag kan ge möjlighet till målsägandebiträde blir det samma uppmjukning av rekvisiten för att få biträde som vid misshandel. Det gäller alltså de brott mot liv och hälsa och mot frihet och frid i 3 och 4 kap. i brottsbalken som har fängelse i straffskalan samt försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott samt rån och grovt rån och försök, förberedelse och stämpling härtill.

Det sägs att det kan vara angeläget att ett målsägandebiträde skall kunna förordnas när det gäller t.ex. brott som rubricerats som försök till mord eller försök till dråp samt förberedelse till dessa brott men även vid upprepade fall av olaga hot och olaga frihetsberövande, där den misstänkte är en närstående person till målsäganden. Även de som blir utsatta för rån, vare sig det sker i banker, butiker eller i andra sammanhang, kan hamna i en djup kris och ha behov av ett juridiskt biträde för att orka med den efterföljande rättegången och konfrontationen med den åtalade. Här bör påpekas att lagtexten dock fortfarande har den utformningen att det även i fortsättningen skall ske en verklig prövning av målsägandens behov av biträde.

Vidare föreslås en ändring av lagen om målsägandebiträde i förtydligande syfte så att det skall stå klart vilka regler i rättshjälpslagen som är tillämpliga på målsägandebiträden.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1991.

Till betänkandet har fogats två reservationer.

I reservation 1 säger reservanterna att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna att möjligheten att erhålla målsägandebiträde skall utvidgas ytterligare till att gälla t.ex. vid stöldbrott, utpressning och bedrägeri. Det skall dock krävas särskilda skäl eller starkt behov. Utskottsmajoriteten instämmer med justitieministern i att det skulle föra för långt att tillmötesgå dessa önskemål. Det kan finnas behov av stöd och hjälp även vid andra brott än de som nu får utvidgad rätt till målsägandebiträde, men målsäganden ställs inte utan stöd. Sedan den 1 juli 1984 har målsäganden rätt att ha med sig en stödperson, och åklagaren skall ge stöd och hjälp och är skyldig att föra talan om skadestånd. Det finns även möjlighet till allmän rättshjälp. Utskottsmajoriteten anser att det saknas anledning att nu ytterligare utvidga tillämpningsområdet för lagen om målsägandebiträde.

I reservation 2 hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att göra en översyn av den situation som gäller för svenska medborgare i egenskap av brottsoffer och målsägande vid utländsk domstol. På åtminstone tre departement har problemet uppmärksammats. Till den 6 december har justitiedepartementet inbjudit till en hearing. Enligt utrikesdepartementet kommer man att samarbeta med justitiedepartementet med anledning av inkomna brev speciellt från kvinnor som drabbats av brott utomlands, och på civildepartementet förbereds delpropositioner som bygger på ungdomskommitténs betänkande SOU 1990:42, där kap. 6 tar upp socialt och rättsligt skydd vid resor utomlands. Betänkandet har även remissbehandlats. Vi anser att det finns all anledning att avvakta resultatet av pågående arbete innan en utredning tillsätts. Risken är uppenbar att en utred-

ning kan fördröja angelägna åtgärder. Hur ofta händer det inte att vi väntar med förslag och hänvisar till att en utredning pågår?

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 49 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Till Sigrid Bolkéus önskar jag säga nästan samma sak som Ingbritt Irhammar sade. Egentligen för socialdemokraterna själva aldrig fram några förslag som stärker brottsoffrens situation, utan de anammar förslag när oppositionen kommer med långt gående önskemål och är eniga.

Sigrid Bolkéus gick nu igenom förslaget till en förändrad lagstiftning, som jag anser är utmärkt, där alla kvinnor, som det ju huvudsakligen är fråga om, skall ha rätt till stöd i en rättegång om sexualbrott och också ha en möjlighet att få stöd i misshandelsmål om det finns ett behov. Bestämmelserna är sådana att den kvinna som vill ha stöd kommer att få det även i misshandelsmål. Man får en känsla av att Sigrid Bolkéus inte anser att detta är särskilt angeläget. Jag anser att det är ett mycket stort steg framåt när det gäller stöd till brottsoffer.

Om vi sedan går in på reservationerna säger Sigrid Bolkéus att det saknas anledning att stödja särskilt utsatta personer även vid andra brott. Antingen skall åklagaren bistå eller så har målsäganden rätt att ta med sig en stödperson. Man kan som exempel ta det fall där en åldrig kvinna varit och hälsat på sina barn. När hon sedan kommer hem visar det sig att hennes hem är helt skövlat. Hon är i 80-årsåldern. Hon får en chock när hon kommer hem och upptäcker att det inte finns någonting kvar i hemmet, och hon tror att de kriminella finns kvar i bostaden. När rättegången så småningom äger rum och kvinnan skall höras om en del omständigheter, är hon livrädd för att gå till rättssalen och träffa den person som varit inne i hennes bostad, tagit med sig allting och dessutom lämnat blodmärken på väggen. Hur kan man säga att det saknas anledning att ge den kvinnan stöd i rättegången om hon begär det? Det är inte många fall som är så exceptionella. Men i dessa fall anser jag att det är rimligt att säga: Visst, brottsoffren har rätt till det stöd de själva anser sig behöva.

När det gäller brott utomlands begångna mot svenska medborgare anser jag att det är alldeles uppenbart, vilket jag har försökt peka på, att det är fråga om en annan rättsordning, ett annat språk och en annan kultur. Att vara brottsoffer i ett annat land än i Sverige är avsevärt mycket svårare. Det är därför rimligt att man försöker åstadkomma en med svenska förhållanden jämförbar situation för ett sådant brottsoffer.

Anf. 50 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Kraven i reservation 1 om en ytterligare utvidgning av rätten till målsägandebiträde är vi reservanter inte ensamma om. Vid den hearing som hölls ansåg kvinnorättsgrupper, riksåklagaren, Advokatsamfundet, domstolsverket, Brottsoffrens riksförbund och tingsrätterna i Stockholm och Göteborg att det fanns skäl att utvidga rätten till målsägandebiträde och att en stödperson inte var tillräckligt i sådana fall som bl.a. Britta Bjelle har räk-

nat upp. Men det är återigen regeringspartiet som bromsar, och denna gång med hjälp från vänsterpartiet, tror jag.

När det sedan gäller den utredning som vi reservanter har krävt för att utvidga skyddet och rätten för brottsoffer i utlandet är det bara att konstatera med glädje att miljöpartiet nu ställer sig bakom detta krav.

Jag ber att nu få ta tillbaka min anklagelse mot vänsterpartiet när det gäller utvidgningen och rättar mig genast med att i stället vända mig mot moderaterna. Det är detta parti som inte har stött förslaget, men möjligtvis kommer också moderaterna att ändra sig.

Jag ställde i mitt inledningsanförande en fråga till regeringspartiet som Sigrid Bolkéus undvek att svara på. När kommer ni att lämna förslag som stärker brottsoffrens ställning? Vilken typ av förslag arbetar ni med? Hittintills har ni bara rättat er efter oppositionen som har kört över er.

Anf. 51 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Också jag vill rikta mig till moderaterna. Är det inte rimligt att tänka sig att domstolarna får möjlighet att hjälpa brottsoffret att när det föreligger synnerliga skäl få målsägandebiträde även i andra fall än de där regeringsförslaget utvidgar möjligheterna?

Det är, som jag förut sagt, glädjande att detta förslag har kommit. Det vore bra om man också kunde ordna denna säkerhetsventil för ömmande fall. Att säga att detta är att gå för långt är litet hårt. Det kan vara svårt för oss att förutse de situationer som kan uppkomma. Britta Bjelle har beskrivit en situation som defintitivt skulle kunna vara en sådan där domstolen skulle ha kunnat förordna ett målsägandebiträde. Det finns alldeles säkert andra situationer som vi här i dag inte kan förutse och i varje fall inte skall ägna tid till att räkna upp.

Jag anser att det finns humanitära skäl som talar för att det finns en sådan här säkerhetsventil. Jag vädjar om stöd för reservation nr 1. Jag hoppas naturligtvis också att regeringspartiet finner att detta är rimligt.

Anf. 52 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Det är bäst att jag tar upp detta med utredningen, eftersom jag nu ser att det är vi socialdemokrater som säger nej till denna utredning och att miljöpartiet i dag har ändrat sig.

Vi kan se på vad som görs inom departementen. Det betänkande som lämnades av ungdomskommittén i våras och heter Ung på 90-talet är intressant. I sjätte kapitlet tar man upp socialt och rättsligt skydd vid resor. De problem som tas upp är våldtäkter, rån när ungdomar sover på stationer och stränder eller liftar och att ungdomar kan luras att transportera väskor med paket som innehåller knark.

Det förbereds en proposition som bygger på det sjätte kapitlet. Men vad propositionen kommer att innehålla är för tidigt för mig att uttala mig om. Däremot känner jag till de förslag som ungdomskommittén kom med, och de är mycket viktiga förslag. Bl.a. föreslås att regeringen via ambassader och konsulat gör en inventering av de problem som man inom utlandsförvaltningen kommit i kontakt med. Det föreslås att UDs instruktion ändras så att samma direktiv som gäller för omvårdnad av de svenska medborgare som

misstänkts för brott utomlands även skall komma att gälla för svenska brottsoffer utomlands, och att UD skall få i uppdrag att ta fram en folder som beskriver vad som gäller när man blir utsatt för brott utomlands.

Det föreslås också att en heltäckande reseförsäkring skall bakas in i ungdomskortet och att försäkringar skall ge garantier för den typ av kostnader som kan uppkomma när det gäller resor för att identifiera gärningsmän vid våldtäkter. Man tar också upp samarbete mellan svenska lokala brottsofferjourer och de utländska brottsofferjourerna.

Vi skall inte underskatta betydelsen av en hearing. Den 20 mars hölls en hearing på justitiedepartementet angående rättshjälp vid bodelning. Det har redan resulterat i att man blivit betydligt generösare att bevilja rättshjälp.

De frågor som kommer att tas upp vid den kommande hearingen är mycket viktiga, och det är precis vad vi vill. Är möjligheten för brottsoffer att få rättshjälp i angelägenheter som behandlas utomlands för begränsade? Om så är fallet, i vilka ytterligare situationer bör rättshjälp komma att beviljas? Vilka förmåner bör omfattas av rättshjälp när det gäller ärenden som behandlas utomlands? På detta är det fritt att lämna synpunkter. Inbjudna till hearingen är bl.a. besvärsnämnden för rättshjälpen, några rättshjälpsnämnder, ROKS och brottsofferjouren. Varför tillsätta en utredning när så mycket är på gång? Och vad är det för slags utredning ni vill ha?

Anf. 53 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är ganska intressant när Sigrid Bolkéus säger att så mycket är på gång, och att det egentligen är det vi vill ha. Sedan pekar hon på den hearing där man räknar upp olika saker. Om socialdemokraterna tycker att brottsoffrens situation i utlandet är dålig, varför visar man då inte en politisk vilja i utskottet och medverkar till en skrivning, där vi från utskottets sida kan säga att situationen är sådan att brottsoffer i utlandet borde åtminstone ha samma ställning och samma ekonomiska situation som brottsoffer i Sverige? Det stora problemet för socialdemokraterna i dag är att den politiska viljan att flytta fram positionerna för brottsoffren saknas. Man ordnar hearing och man lyssnar till alla hit och dit, men vad vill socialdemokraterna?

Vi andra i riksdagen kommer i dag att tala om vad vi vill. Det tycker jag är mycket glädjande.

Anf. 54 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Det är litet mer än två veckor sedan vi justerade detta betänkande. Det är förvånansvärt att den information som Sigrid Bolkéus kommit fram med i dag – om hur mycket man vill förbättra för brottsoffren på dessa områden – inte kom fram vid detta tillfälle. Låt oss hoppas att detta verkligen skall leda till någonting. Men även Sigrid Bolkéus var ju tveksam när det gäller vilken typ av förbättringar det skulle vara, om det skulle bli målsägandebiträde och utvidgning av detta för just brottsoffer i utlandet.

Jag kan inte se hur en sådan utredning skulle kunna fördröja några förslag från regeringspartiet. Regeringspartiet har väl vilka möjligheter som helst att lägga fram förbättringsförslag vid de tillfällen som de själva önskar. Detta

är ett sätt för oss i oppositionen att pressa på och tala om hur detta verkligen skall se ut.

Visst är det bra att se över försäkringar och skicka ut broschyrer, men det är en utvidgning av målsäganderätten som vi anser att brottsoffer i utlandet skall ha. Vi kan inte dra för stora växlar på att man skall ha en hearing. Vid den hearing som vi hade när det gällde utvidgningen av möjligheten att få ett målsägandebiträde – detta har vi krävt i reservation 1 – var det mängder av organisationer som ansåg att denna utvidgning behövdes. Och ändå tog regeringskansliet inte hänsyn till detta vid propositionsskrivandet.

Anf. 55 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Vi är helt eniga om att brottsoffer utomlands har en mycket svår situation. Vi har betonat att det är mycket viktigt att stärka brottsoffrens ställning. Detta har också Laila Freivalds uttalat både i TV och i frågesvar.

Vi arbetar på olika fronter. Vi har bl.a. en arbetsgrupp inom civildepartementet som arbetar med frågor om våld mot kvinnor för att samla kunskaper som finns inom olika områden och för att speciellt ta till vara fördjupade kunskaper när det gäller t.ex. forskning.

När det gäller den gamla kvinnan som är livrädd sade jag i mitt inledningsanförande att hon lämnas inte åt sitt öde – att sitta där ensam utan hjälp. Detta att ha med sig en stödperson används mycket ofta. Hon kan själv välja vem hon vill ha med sig. Det har visat sig att det är ganska vanligt att man har med sig tjänstemän från sjukvården eller från socialtjänsten – psykologer kuratorer eller socialtjänstemän.

Anf. 56 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är så, som tidigare har framkommit i kammaren, att statsministern i regeringsförklaringen har uttalat sig till förmån för brottsoffren. Nu säger Sigrid Bolkéus att justitieministern har uttalat sig till förmån för brottsoffren i TV och på andra sätt. Allt detta är ju lovvärt, men det är faktiskt handling som räknas. Att prata hit och dit utan att samtidigt medverka till att förbättra brottsoffrens situation med hjälp av lagstiftning eller på annat ekonomiskt sätt ger inte det stöd som vi menar att de skall ha. Det är faktiskt oppositionen i justitieutskottet och i riksdagen som har medverkat till att flytta fram positionerna för brottsoffren, medan justitieministern och statsministern uppenbarligen talar om det men inte genomför någonting. Det är därför glädjande att vi i dag förmodligen kan flytta fram positionerna än en gång på det här området.

När det gäller stödpersoner så är det bra att det finns möjligheter att ta med sig en god vän, en socialarbetare eller någon annan. Men vid en rättegång som är så oerhört formalistisk får man ett verkligt stöd bara av den som känner sig hemma i rättegångsordningen, vet vad varje avsnitt betyder och som verkligen kan informera på ett mycket konkret sätt om vad som inträffar i rättegången. En stödperson vid en rättegång är och förblir – och skall så vara, tycker jag – ett rättegångsbiträde, för det är bara då man känner verklig trygghet. Om det är detta man vill förmedla skall man också se till att medverka till att det blir rättegångsbiträden som skall vara stödpersoner.

Anf. 57 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Ju mer Sigrid Bolkéus pratar desto mer angeläget tycker jag att det blir med en utredning – om inte annat så för att samordna alla de här uppräknade förslagen till initiativ som olika departement nu säger sig vilja ta. För att komma med konkreta förslag behövs ett ordentligt grepp om detta. Det som Sigrid Bolkéus nu har presenterat är en mycket splittrad bild av olika initiativ från olika departement. En utredning som kan ta tag i dessa frågor är absolut nödvändig.

Anf. 58 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i vad Berith Eriksson sade nu. För brottsoffren själva – jag talar nu om brottsoffer utomlands – måste det vara mycket svårt att se alla de möjligheter som faktiskt redan kan finnas. Det är angeläget att göra regelsamlingen klarare och förbättra möjligheterna. Det är värdefullt att en sådan utredning nu kommer till stånd. Det vore väl inte så svårt att erkänna detta, tycker jag. Vi får glädja oss åt de ambitioner som socialdemokraternas taleskvinna i utskottet har gett uttryck för här. Vi förtröstar också på utredningen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

7 § Vissa grundlagsfrågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU1 Vissa grundlagsfrågor.

Anf. 59 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:1 återfinnns 20 reservationer. Vi moderater står ensamma eller tillsammans med andra partiers företrädare för 6 av dessa 20. Därutöver föreligger ett särskilt yttrande från oss.

Ett särskilt yttrande, herr talman, lämnas ju i allmänhet när man inte finner det motiverat eller meningsfullt att avge reservation men i alla fall vill markera en särmening. Det är också sällan som ett särskilt yttrande kommer upp till behandling här i kammaren, men i dag, herr talman, finns det all anledning att ta upp det.

Från s. 38 i betänkande 1 vill jag citera följande:
"Ny grundlagsutredning
– – –

Under det senaste decenniet har ett flertal utredningar arbetat med frågan om författningsrevision.

I huvudfrågan, fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval, har det på grund av socialdemokraternas motstånd inte varit möjligt att uppnå förändringar.

En ny författningsutredning framstår därför som mindre meningsfull så

länge som socialdemokraternas motstånd mot skilda valdagar kombinerade med fyraåriga mandatperioder kvarstår. Skulle detta motstånd upphöra kommer frågan i ett annat läge."

Det här betänkandet är dagtecknat den 7 oktober. I dag, några veckor senare, har den politiska turbulensen i det socialdemokratiska partiet också i den här frågan ställt gamla sanningar på huvudet. Exemplen på socialdemokraternas kompletta motstånd mot att diskutera fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar har varit legio. Det manifesterades senast den 7 oktober, när vi justerade betänkandet, men i dag är det inte längre så.

Det är i och för sig bra för vår demokratiska process, men tillåt mig fråga hur det känns i huvudet på gamla gråsossar när hjulen snurrar så här fort. Mig förefaller det som om det skulle föreligga risk för politisk svindel hos socialdemokraterna.

Som i så mycket annat nu för tiden tycks socialdemokraterna här svänga 180°, det vill säga t.o.m. påstå motsatsen till vad man tidigare hävdat. Av Anders Ferm – en i den här kammaren inte okänd person – har t.o.m. enmansvalkretsar och majoritetsval förts på tal, allt naturligtvis med målsättningen att skapa starkare socialdemokratiska regeringar. Liknande tankegångar fanns – i varje fall som jag uppfattade det – i det som statsministern sade här i kammaren i går.

Herr talman! Vi kommer att med största uppmärksamhet följa den vidare utvecklingen av socialdemokraternas ställningstaganden i grundlagsfrågorna och naturligtvis fullfölja den konsekventa moderata politiken på det här området.

Med det vill jag nu lämna det särskilda yttrande som blev så viktigt i dagens läge och återgå till reservationerna, som jag här vill presentera. Ett par kommer jag att överlämna åt Göran Åstrand att kommentera; jag skall ange vilka det är.

Reservation nummer 2 är en reservation av enbart moderater. Den gäller lagprövningsrätt och författningsdomstol. Vi moderater hävdar att det finns tydliga tecken på brist på respekt hos regeringen för grundlagskrav både när det gäller innehåll och beredning. Nu krävs det uppenbar avvikelse som grund för lagprövning. Vi tycker att ordet "uppenbar" hindrar lagprövning i fall där sådan borde förekomma. Det är också möjligt att inte ens en utvidgad lagprövningsrätt skulle vara tillräcklig. Därför har vi i år liksom tidigare begärt en utredning om frågan om inrättande av författningsdomstol.

Reservation nr 4 beträffande folkomröstningsinstitutet är gemensam för moderater, folkpartister, centerpartister och miljöpartister. Vi framför där att vårt minoritetsskydd är för begränsat. Vi vill stärka minoriteternas rätt, och vi vill kunna föra en fråga direkt till rådgivande folkomröstning. Vi vill här ha en på rätt sätt genomförd, inträngande och fullständig beredning.

Reservation nr 5 gäller utlandssvenskarnas rösträtt. Den har vi ju diskuterat många gånger. Jag har väldigt svårt att förstå varför man från socialdemokratiskt håll inte vill vara med om att grundlagsskydda utlandssvenskarnas rösträtt. Det kan väl inte vara så enkelt att man anar att det finns en majoritet av borgerliga sympatisörer i den gruppen och därför inte vill se till att de får sitt grundlagsskydd? Ett beslut här i kammaren med enkel majoritet skulle i dagens läge kunna ta ifrån utlandssvenskarna deras rösträtt. Något

sådant får inte vara möjligt i en demokrati. Vi – moderaterna, folkpartiet och centern – hävdar således att ett grundlagsskydd här skall genomföras.

Vad som i övrigt är att säga om mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen överlåter jag till Göran Åstrand, liksom framför allt kommentarerna till frågan om personval.

För mig återstår då att kommentera reservation 12, som också är en reservation av enbart moderater. Den gäller antalet ledamöter i riksdagen. Det var ganska märkligt att ta del av förslagen från den av mig tidigare citerade Anders Ferm, som var inne på samma linje som vi, men han ville skära ned antalet arbetande ledamöter här till 199. Vi har i en lång följd av år föreslagit 249. Vi tycker att antalet 349 med tanke på vår befolkningsstorlek – ca 8 miljoner människor – är för stort. Det skulle skapa större möjligheter för dem som arbetar här att göra sig kända bland väljarna, och vi hävdar därför att 249 vore det lämpliga antalet.

Anf. 60 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Den viktigaste frågan i detta betänkande är om det nu är läge att gå vidare med en reformering av grundlagarna. Socialdemokraterna tyckte vid justeringen av betänkandet den 9 oktober att det inte fanns några förutsättningar för det.

Ibland går det dock snabbt, och det är ju bra. I pressmeddelande om krispaketet den 26 oktober meddelades att "en författningsberedning tillsätts". I måndags kom en inbjudan från statsministern till partiöverläggningar om överläggningar om en beredning av författningsfrågor. Statsministern tyckte att den bör omfatta mandatperiodens längd, den gemensamma valdagen, valsystemet, upplösningsinstitutet och regeringsbildningen.

Folkpartiet och centern har i dagens betänkande en reservation om tillsättande av en grundlagsutredning. Jag utgår från att socialdemokraterna här i dag, mot bakgrund av de nya signalerna från kanslihuset, röstar för vår reservation eller åtminstone lägger ned sina röster. För trovärdigheten i politiken kan man inte ena dagen ha uppfattningen att en beredning skall tillsättas och nästa dag rösta emot sådana förslag. Människor förstår inte sådant.

Det kan tyckas tröstlöst att sätta i gång ett utredningsarbete igen efter alla de överläggningar som har förekommit under 80-talet och som inte lett till någonting. När folkpartiet skrev sin motion i januari i år var jag dock optimistisk om att tiden nu skulle vara mogen. Bakgrunden var den uppblossande debatten om författningen, en debatt som ju också socialdemokraterna har deltagit i – låt vara med delvis en annan utgångspunkt än folkpartiets.

Socialdemokraterna håller på att förlora makten, och risken – eller kanske möjligheten – är att socialdemokraterna kommer att hållas utanför regeringsmakten under lång tid framöver om de förlorar den nu. I detta perspektiv ser man räddningen i ett förändrat valsystem som premierar stora partier.

Jag vill inte utesluta att socialdemokraterna också har ett ideellt mål i denna fråga, nämligen att man tror att valsystemet skall rädda landet från att det förs felaktig politik. Statsministern vill, enligt pressmeddelandet, skapa handlingskraftiga majoriteter.

Men aldrig så många författningsändringar kan skapa handlingskraft hos

regeringar som inte har något att vara handlingskraftiga för. Om man i valrörelse efter valrörelse mot bättre vetande går ut och lovar folk än det ena och än det andra, och därefter antingen tvingas hoppa av sina löften, eller än värre genomföra en politik som man vet är felaktig, så eroderar förtroendet och handlingskraften flyger "putz weg".

Självklart är emellertid att partistrukturer påverkas av vilket valsystem ett land har. Frågan är då om vi i Sverige vill ändra den struktur som vårt valsystem frambringar. Uppenbarligen finns det socialdemokrater som tycker illa om att vi får allt fler småpartier och att de borgerliga partierna är självständiga partier och inte tvingas gå samman i ett nytt parti. I varje fall tycker jag att det är på sin plats att ställa frågan till Olle Svensson här i dag om det är på det sättet.

Vi välkomnar naturligtvis att socialdemokraterna nu kommit på andra tankar. Men det kan inte komma på fråga att socialdemokraterna skall diktera vad en eventuell utredning skall syssla med. Så brukar det ju inte heller gå till.

Vi pekar i vår motion på flera reformbehov. Kontrollmakten och skyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna behöver förstärkas, ökat inslag av personval behöver främjas och grundlagens ställning behöver stärkas genom en förstärkt lagprövningsrätt. Alla reformer för att stärka medborgarnas ställning och inflytande måste prövas. Borttagandet av den gemensamma valdagen och ökad användning av folkomröstningsinstitutet är sådana exempel.

Så vill jag något kommentera statsministerns inbjudan. Det vore naturligtvis bra att nu kunna nå ett resultat i vad avser mandatperiodens längd och också den gemensamma valdagen. Vi delar statsministerns uppfattning om behov av överläggningar om upplösningsinstitutet och regeringsbildningen. Detta indikerade inte minst vårens cirkus vid den regeringskris som vi alla då fick genomlida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 8 om valperiodens längd och den gemensamma valdagen samt reservation 20 om en ny grundlagsutredning. Det är min förhoppning att socialdemokraterna här i dag kan vara med och rösta för dessa reservationer.

Anf. 61 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Från centerpartiets sida har vi år efter år träget motionerat i grundlagsfrågor. Det har rört sig om stora och viktiga ting och mindre, men likafullt intressanta saker. Vi har fått föga resonans för våra krav och därför har vi ständigt reserverat oss.

I år verkar det emellertid som om det börjar röra sig i den här frågan. Vi konstaterar att även folkpartiet har rest krav på en utredning, som skall se över en lång rad frågor. Folkpartiet och centern har då enat sig om en gemensam reservation, reservation 20 om en ny grundlagsutredning, som jag härmed yrkar bifall till.

Denna utredning skall naturligtvis ta upp en lång rad av de frågor som anges i vår ganska omfattande motion. Elisabeth Fleetwood gjorde stor affär av ett särskilt yttrande som moderaterna har avgivit, ett yttrande som är något slags brasklapp. Som läget är nu har moderaterna chansen att ansluta sig

till reservation 20. Det skulle innebära ett klart besked från moderaterna om var man står i den här frågan. Jag utsträcker gärna det erbjudandet till socialdemokraterna och andra som inte har varit med på reservationen, att bidra till att detta blir ett majoritetsförslag i slutändan. Det skulle stämma väl med de signaler som nu har kommit från statsministern och som Birgit Friggebo redovisade alldeles nyss.

Det är uppenbart att socialdemokraterna inte längre driver kvartalspolitik, utan de driver t.o.m. veckoslutspolitik. Så länge förändringarna går i positiv riktning, får man vara glad över alla omvändelser som förekommer. Jag ser alltså med ett visst intresse fram emot Olle Svenssons inlägg i debatten.

Många av de frågor som behandlas i betänkandet skulle förtjäna ganska omfattande diskussioner. Allesammans, bortsett från några få, är ju viktiga frågor. Tiden medger dock inte att vi går på djupet i alla frågor, men jag vill ändå nämna några.

Jag vill anknyta till en tes som vi i centerpartiet envist drivit år efter år, nämligen att man bör se till att grundlagen är i ett sådant skick – fräsch, brukar man säga – att den kan tillämpas utan att det uppstår konflikter här i kammaren om vad grundlagen egentligen innehåller. En del av de krav som vi ställer på en ny utredning är att den skall se över de bestämmelser som visat sig vara svåra att tillämpa och som har åstadkommit stridigheter här i kammaren, där besluten har efterlämnat en viss bitterhet. Jag har svårt att förstå motståndet mot en sådan genomgång. Grundlagen skall vara så klar och redig som möjligt.

Detta anknyter till vad som sägs i reservation 3 rörande lagprövningsrätt, författningsdomstol m.m. Jag är av den bestämda uppfattningen att om lagprövningen skulle visa sig få stor omfattning eller om det skulle uppstå behov av författningsdomstol, är detta ingenting annat än ett tecken på att vi har en dålig grundlag. Detta innebär att det uppstått tvister som inte har kunnat lösas och att grundlagen har en sådan utformning att man inte omedelbart kan se vad den har för innebörd. För min del anser jag att grundlagen inte skall tillåtas förfalla och att man inte skall låta ett gäng jurister ta över bedömningen av den egentliga innebörden, utan det skall riksdagen bestämma. Det skall finnas klara, rediga regler för det politiska arbetet. Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 3.

Det finns ett helt smörgåsbord med viktiga förslag som centerpartiet står bakom. De allra flesta av dessa förslag återfinns i vår motion till årets riksdag. Det gäller bl.a. folkomröstningsinstitutet. Vi tycker att det är väldigt konstigt att reglerna vid rådgivande folkomröstning, dvs. folkomröstningar i allmänna ämnen, är oklara och diffusa och så svåra att praktisera, att man i åratal efter en folkomröstning håller på att tvista om vad resultatet blev. Så skall det inte vara.

Vi menar att det skall finnas distinkta regler. Vi anknyter i vår motion till de bestämmelser som gäller för folkomröstning i grundlagsfrågor. Man kan i varje fall fundera på om det inte är den lämpliga ordningen. Så har man det t.ex. i Danmark.

Det finns mer att säga om rösträttsreglerna. Elisabeth Fleetwood tog upp dem. Det är naturligtvis konstigt att en grupp medborgares rösträtt är regle-

rad enbart i vallagen och inte i grundlagen. Alla medborgares rösträtt bör enligt vår mening vara reglerad i grundlagen. Det har vi arbetat för länge.

Frågan om mandatperiodernas längd och en gemensam valdag är gamla tvistefrågor. Jag har faktiskt uppfattat den socialdemokratiska ledningens skrivelse, som vi fick del av häromdagen, som om man nu vore beredd att diskutera inte bara mandatperiodens längd utan också frågan om en delning av valen för kommuner resp. riksdagen. Det skulle vara ett stort framsteg. Man skulle kunna lyfta fram kommunerna och särskilt landstingen, som vi i centern gärna vill ge en annan ställning i länet. Vi skulle få lokala och regionala val vid ett tillfälle och riksdagsval vid ett annat. Det skulle naturligtvis vara en stor fördel för demokratin, inte minst på det lokala och regionala planet.

I vår motion tar vi också upp personval. I den allmänna debatten har det cirkulerat alla möjliga förslag. En del är kloka, och andra är mindre kloka. Det är lätt att säga att det skall vara personval, men man måste fundera på hur det skall fungera.

Jag vill gärna understryka åtf de propåer som har förekommit om majoritetsval, där man säger att detta är personval framför alla andra val, inte är med sanningen överensstämmande. Majoritetsval är ingen form av personval. Ur den synpunkten är majoritetsval inget att eftersträva.

Vad innebär majoritetsval? Det innebär att det finns en kandidat för varje parti i varje valkrets. Man har annars ingen chans att vinna i valkretsen, eftersom bara ett mandat står på spel. Det innebär att man inte har något alternativ om man vill rösta på ett visst parti. Man får rösta på partiets kandidat om man inte vill rösta på ett annat parti.

Erfarenheter från England och andra länder visar också att väl kvalificerat och duktigt folk slås ut när vinden blåser emot ett parti. Som exempel kan nämnas Winston Churchill, som blev utslagen med dunder och brak när det gick dåligt för hans parti i England. Majoritetsval är således ingen form av personval i egentlig mening. Det är en myt som man bör försöka utrota, ju snabbare, desto bättre.

Det finns naturligtvis andra former av personval. Här har förekommit förslag om att man skall gå så långt som i det finska systemet. Jag tycker faktiskt inte det, och det tycker egentligen inte de finnar som man har talat med heller. Det finns nämligen nackdelar med det finska systemet. Det medför att man kan bli vald med ett mycket lågt resultat om det finns en stor spridning inom ett parti. Det främjar naturligtvis också kändisskap av olika slag. Det är i och för sig inget ont i det. Kändisar kan också vara bra politiker, men det skall inte vara avgörande för om man blir vald.

Jag tycker att man skall ha ett sådant system som vi har föreslagit i olika utredningar. Man skall väga personvalsröster mot partiröster, dvs. ett fakultativt system där väljaren kan rösta på parti eller på person. Då lyfter man fram personmomentet. Det tycker jag är viktigt. Samtidigt får man inte den meningslösa splittring som ett absolut personval kan leda till.

Jag tänker inte ta upp förslaget om antalet ledamöter i riksdagen. Jag tycker att det är ett icke-politiskt förslag. Det innebär att man vill att tjänstemän och andra skall ta över mer och mer. Vi vet själva hur hårt pressade och ansträngda vi politiker redan är i det här arbetet. Blir det alltför få ledamöter

från ett parti blir det naturligtvis ogörligt att upprätthålla den överblick eller den detaljkunskap som man bör ha.

I det socialdemokratiska pressmeddelandet sades att man vill ta upp formerna för regeringsbildningen. Det tycker jag är bra. Det är särskilt ett inslag som har uppmärksammats och där vi sedan flera år tillbaka har drivit en särlinje från centerns sida, som nu börjar få resonans i den allmänna debatten. Vi har påpekat den konstiga omständigheten att en regering som är utsedd av riksdagen, ansvarig inför riksdagen och som kan avsättas av riksdagen kan upplösa riksdagen och skicka hem folkets valda ledamöter. Jag brukar ta liknelsen med en bolagsstyrelse och en bolagsstämma. Ingen i affärslivet skulle på allvar föreslå att bolagsstyrelsen skulle kunna upplösa stämman. I föreningslivet skulle ingen heller komma på tanken att en styrelse skulle kunna avskaffa ett ombudsmöte. Här i riksdagen har vi dock denna märkliga ordning, som jag tycker bör avskaffas. Skall riksdagen upplösas och det skall anordnas nyval, bör det vara en sak för riksdagen själv att besluta om.

Det finns också andra frågor i anslutning till denna fråga om regeringsbildningen som man gott kan studera enligt vår mening. Jag yrkar således bifall till vår reservation nummer 15, som vi dess värre fortfarande är ensamma om. Men det kommer väl att ändra sig så småningom när tiden får verka ytterligare.

Det finns naturligtvis vissa oroande inslag i det utspel som socialdemokraternas ledning gjorde häromdagen och som såvitt jag kan förstå även överraskade de socialdemokratiska KU-ledamöterna. Som Birgit Friggebo sade satt socialdemokraterna i KU och intog en ståndpunkt, och efter en vecka kom det ett helt annat budskap från ledningen. Det finns vissa inslag som naturligtvis är värda att diskutera, men jag tror inte att de leder någonstans. Det gäller förslagen om förändringar i valsystemet.

Jag har redan tidigare sagt att majoritetsval inte innebär något personval. Majoritetsval är över huvud taget en primitiv form när man skall utse representanter till en församling. Det är en gammaldags, förlegad och primitiv form som vi inte har anledning att gå tillbaka till. Det proportionella systemet har enligt min mening kommit för att stanna.

Man kan diskutera hur det proportionella systemet i sin tur bör se ut. Det har framförts synpunkter även på detta. En del vill ta bort spärren helt och hållet. Andra vill sänka den, och andra återigen vill höja den. Socialdemokraterna har litet mumlande talat om någon annan form för premiering av stora partier än en ändring av spärren. Jag har ännu inte lyckats få några klara besked från socialdemokraternas sida om hur ett sådant system skulle se ut. Jag tror att det förslaget faller redan på tekniska grunder. Jag har svårt att se hur man skulle kunna konstruera ett sådant system så att det fungerar rent tekniskt.

Min mening i denna fråga är att 4-procentsspärren fungerar ganska hyggligt. Jag är inte någon anhängare av att riksdagen fylls med små partier, men om man vill mota det tycker jag att man får driva den frågan i den allmänna politiska debatten. Man bör inte ta till alltför restriktiva bestämmelser när det gäller representationen i denna kammare.

Det är förresten inte säkert att det skulle hjälpa att höja spärren till 5 %.

Det vet man ingenting om. Jag tycker att spärren skall finnas kvar på 4 %. Jag erkänner att det naturligtvis kan bli besvärligt med alltför många partier i riksdagen. Vi vet ju inte hur många det kan bli. Det kanske kan bli sju, åtta, nio eller tio partier. Det är dock en sak för den öppna allmänna opinionsbildningen. Om det blir fler partier i riksdagen måste riksdagen hantera även detta.

Härigenom har jag yrkat bifall till reservationerna nummer 3, 15 och 20.

Anf. 62 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 9, vilket jag inte gjorde i mitt första anförande.

Bertil Fiskesjö kallade vårt särskilda yttrande för en brasklapp. Jag måste då säga att vi under många år har gett klart besked, vilket Bertil Fiskesjö mycket väl känner till, om var vi står i dessa frågor. Ingen som är intresserad av grundlagsfrågor kan sväva i någon sorts okunskap om detta. Däremot var vi faktiskt inte medvetna om – det var inte ens majoriteten av socialdemokraterna – att något skulle kunna förändras så snabbt, vilket både Birgit Friggebo och jag påpekade, från det att vi hade diskuterat detta i konstitutionsutskottet och till dess den socialdemokratiska partiledningen lade fram sina nya propåer. I stället för att sluta upp vid den sida där vi inte har våra egna klara partimotioner med, avstår vi här och återkommer, precis som vi har gjort under så många år tidigare.

Anf. 63 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag visste inte att moderaterna var så hårt bundna till socialdemokratiska ståndpunktstaganden. Vi från centerpartiet föredrar att driva vår egen linje i olika frågor oavsett var socialdemokraterna ställer sig. Men vi blir naturligtvis glada när vi ser att det har skett en omsvängning. Och Elisabeth Fleetwood kan ju så att säga räta upp detta genom att uppmana de sina att rösta på vår reservation om en grundlagsutredning här i sluttampen.

Jag är litet konfunderad över de samlade ställningstagandena från moderaterna i detta betänkande. På en del punkter föreslår nämligen moderaterna utredning. Men när det kommer till helheten går moderaterna emot detta. Det förefaller mig vara mycket märkligt. Om man skulle ha gått efter den argumentation som fördes i utskottet, så borde moderaterna inte ha krävt utredningar på något område, eftersom de hela tiden har sträckt armarna i luften och sagt att det är meningslöst att föra fram sådana krav. Men på en del punkter kräver de alltså utredning, men inte när det gäller det övergripande kravet på en ny grundlagsutredning.

Anf. 64 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö, när man vill gå till angrepp använder man gärna – vilket vi alla nog gör oss skyldiga till – politisk demagogi i övermått. Jag tycker nog att Bertil Fiskesjö många gånger har visat sig vara en demagog av stora mått. Om han står här och påstår att vi inte skulle vara klara i dessa frågor, tror jag att han är ensam om den uppfattningen. Påståendet att vi moderater skulle känna oss bundna till socialdemokraterna förtjänar inte ens någon kommentar, herr Fiskesjö.

Anf. 65 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Demagog eller inte, Elisabeth Fleetwood, jag har bara beskrivit läget precis som det är. Om moderaterna uppfattar en verklighetsbeskrivning som en demagogisk framställning, får det naturligtvis stå för moderaterna. Jag kan inte hjälpa att sanningen ser ut på detta sätt.

Andre vice talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 66 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Jag vet inte om det är så meningsfullt att diskutera hela detta betänkande just nu. Sedan betänkandet justerades för knappt en månad sedan har regeringen nämligen hunnit välta hela bordet och ställa till stor förvirring när det gäller författningsfrågorna. Jag förmodar att det har skett under stor häpnad från de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Den debatt som nu har förts om en ny grundlagsutredning är en intressant debatt. Men det är litet svårt att så här omedelbart ta ställning när det gäller en ny politisk situation. Men om vi hade vetat mer om vad regeringen hade planerat, skulle vi ha kunnat fundera på frågan om vi inte borde ha en grundlagsutredning i stället för att partiledarna skall diskutera grundlagsfrågorna och att det skall tillsättas en parlamentarisk beredningsgrupp. Men allmänt sett råder det en mycket stor förvirring nu i fråga om avgörande grundlagsfrågor, och stora delar av vår författning skall tydligen i strid mot konstitutionsutskottets majoritets ställningstagande ses över och helst förändras.

Låt mig säga att vi i vänsterpartiet naturligtvis är beredda att delta i samtal kring vissa frågor, t.ex. mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen. Men vi vänder oss bestämt mot själva utgångspunkten för regeringens förslag så som det kom till uttryck i pressmeddelandet för någon vecka sedan.

Minoritetsregeringen har problem och vill därför ändra demokratins spelregler. För att spetsa till det en aning tycker regeringen att den har för litet auktoritet och vill därför ha en mer auktoritär författning. Nya politiska rörelser skall stängas ute. Mindre partier skall missgynnas och större skall favoriseras.

Men, herr talman, jag tror inte att vi lever i en Weimarrepublik där demokratin är i gungning. Demokratin är starkt förankrad i vårt land och bland riksdagens alla partier. Påståendena om att de nuvarande svårigheterna har att göra med att vi har fått in ett nytt parti i riksdagen eller att de mindre partierna har fått den mandatutdelning som valet gett dem rätt till är inte korrekta.

Däremot är det riktigt att det nuvarande partiväsendet i viss mån befinner sig, om inte i kris så i stora svårigheter. De gamla partiapparaterna gungar. Det är svårt att få nya medlemmar och människor att engagera sig i det politiska arbetet inom ramen för partierna. Grundläggande förändring och förnyelse behövs. Och det kräver självprövning på många håll. Men de problemen löses absolut inte genom manipulativa ändringar av vår författning som skulle göra det svårare för vissa politiska strömningar att komma till uttryck. Då tror jag i stället att föraktet för politik och politiker kommer att öka.

Konstitutionsutskottet har en alldeles särskild förpliktelse att vakta våra grundlagar. Det är därför utomordentligt oroväckande att man på en del håll försöker hålla konstitutionsutskottet och de konstitutionella frågorna utanför den nuvarande processen gällande en anpassning till EG. Det är ju helt uppenbart att såväl EES-avtal som ännu mer ett medlemskap i EG kräver grundläggande förändringar av den svenska grundlagen. Jag tror att man kan inta den ståndpunkten vare sig man är för eller emot ett svenskt medlemskap.

Nyligen besökte konstitutionsutskottet EG-institutionerna i Luxemburg och Bryssel. Den information vi då fick tycker jag ytterligare bekräftar att EG-frågan är en stor grundlagsfråga. EG-domstolen i Luxemburg har en enorm makt, och detsamma skulle förmodligen gälla en kommande EES-domstol. Detta system går omöjligen att förena med våra nuvarande grundlagar. Jag vill bl.a. hänvisa till 11 kap. 1 § regeringsformen om högsta domstolens och regeringsrättens ställning.

Om det nu skall bli partiledaröverläggningar om grundlagsfrågorna bör, tycker jag, i första hand de EG-relaterade problemen tas upp. Då kommer slutsatsen säkert att bli att den nuvarande tidtabellen för ett EES-avtal är helt ohållbar. Ett avtal kräver grundlagsändringar, och några sådana förslag är väl knappast att vänta före den 14 december i år. Från vår sida kommer vi aldrig att gå med på att vränga grundlag för att påskynda avtal med de Europeiska gemenskaperna.

Herr talman! Vänsterpartiets ställningstagande i alla de enskilda grundlagsfrågor som behandlas i betänkandet framgår av utskottets skrivning och i förekommande fall av våra reservationer. Våra ställningstaganden lär vara väl kända. Sålunda motsätter vi oss att domstolar och en eventuell författningsdomstol skall få ökad bestämmanderätt på bekostnad av demokratiskt valda instanser. En sådan ordning skulle öppna för en politisering av domstolarna och en ytterligare marginalisering av riksdagen.

För dagen nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation 6, där vi vill ge invandrare möjlighet att delta i riksdagsval.

Anf. 67 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Fastän jag inte har suttit i riksdagen så länge, känns det här betänkandet till stor del redan gammalt, eftersom frågorna inte har kommit längre trots flera års utskottsarbete. Jag ser det väldigt allvarligt ur demokratisynpunkt att valda riksdagsledamöter kan sitta och behandla viktiga grundlagsfrågor i flera år utan att det händer något och att utskottsmajoriteten sedan skriver fast sig i åsikter som slås sönder över en natt av ett enkelt pressmeddelande från regeringen. Är det verkligen vad ni socialdemokrater kallar för demokrati? Jag tar ett flagrant exempel.

Utskottsmajoriteten skriver om mandatperioder och skilda valdagar:

"Enligt utskottet är det viktigt att debatten fortsätter i denna liksom i en rad andra författningsfrågor. Syftet bör vara att nå lösningar vilka har stöd av en bred riksdagsmajoritet. Utskottet gör dock liksom när frågan senast behandlades bedömningen att förutsättningarna för en sådan lösning ännu inte föreligger – – –." Motionerna avstyrks. Regeringen gör en annan bedömning.

Alltså kan tydligen debatten gärna få fortgå som ett slags skådespel hos oss i KU, tills regeringen får så stor kris i sin förda politik att den anser att frågorna skall ses över i samband med det den kallar för en ekonomisk kris. Jag för min del tyder detta väldigt tydligt till att den största krisen i Sverige i dag är den demokratiska. En fråga som jag anser att man bör ställa sig är om det över huvud taget är lönt för KUs majoritet att behandla grundlagsfrågor, när socialdemokraterna sedan ändå blir så vulgärt överkörda av sitt eget partis ledning som i det här fallet.

Regeringen aviserade alltså i ett pressmeddelande i samband med skrivelsen om den ekonomiska politiken att man nu vill ha en författningsberedning, trots att de egna ledamöterna i KU avstyrkte flera yrkanden om en sådan bara dagarna innan. När det visas en sådan brist på demokratiskt handlande kan man befara det värsta av syftena med en så hastigt påkommen författningsöversyn.

I syftet för regeringens grundlagsberedning står inget om den demokratiska krisen, det utanförskap som allt fler väljare känner för politiken, och vad man skall göra för att komma till rätta med krisen. Däremot är man mycket bekymrad över att regeringen inte är tillräckligt handlingskraftig. Har ni socialdemokrater aldrig slagits av att den bristande handlingskraften beror på er själva och inte på andra saker runt omkring?

Från grön synvinkel är det helt klart att vi i dag behöver nya angreppsvinklar på det politiska arbetet för att få människor mera aktiva i politiken. Vi har reservererat oss till förmån för flera förslag om hur detta skulle kunna se ut, både i detta betänkande och i andra förslag som har lagts fram för riksdagen.

En del av de förändringar som vi kräver i reservationer och som majoriteten avstyrker är nu aviserade i beredningen. Även om jag är tveksam till det syfte som pressmeddelandet andas, är vi från miljöpartiet beredda att ingå i förhandlingarna. Men vi säger helt nej till majoritetsval, då detta inte leder till någon fördjupning av demokratin utan bara är en utslätning. Bara vetskapen om valdeltagandet i de länder som har majoritetsval borde göra att man avskrev frågan om majoritetsval för all tid, om man nu tycker att demokrati och delaktighet i politiken är viktiga.

Herr talman! Detta blev mycket om turerna runtikring det betänkande som vi här i dag skulle debattera, men eftersom förutsättningarna drastiskt har förändrats av regeringens pressmeddelande, anser jag det vara väl så viktigt att diskutera formerna för besluten som själva betänkandet, eftersom majoriteten i utskottet tydligen inte har något att säga till om över huvud taget.

Jag skall dock i avslutningen av anförandet ta upp några speciella frågor i betänkandet som inte finns med i regeringens förslag till beredning, även om det egentligen känns meningslöst att ta upp dem här eftersom KUs majoritet ändå inte verkar ha något inflytande i dessa frågor.

Rösträttsåldern är också en mycket viktig fråga. Väldigt många unga människor i dag känner sig utanför politiken och kan inte engagera sig. Vi har ett rösträttssystem som gör att de inte får börja rösta när deras skolplikt är avslutad och de skall ha fått en undervisning som ges i samhällsfrågor. Vi tycker att rösträttsåldern skall sänkas till 16 år.

Rösträttsregler för invandrarnas rösträtt tycker vi självfallet skall ändras så, att många av de människor som bor i Sverige, verkar och är delaktiga i den politiska processen i Sverige skall ha rösträtt. Vi tycker att mångsysslseriet i politiken måste begränsas starkt. Vi har skrivit en reservation om detta.

Då det gäller folkpartiets och centerns reservation 20 om en heltäckande utredning av grundlagsfrågorna har vi inte stött den i utskottet, eftersom vi inte vill ha vissa av de frågor som partierna står för utredda över huvud taget. Men vi överväger nu att med anledning av det uppkomna läget stödja den i en kommande votering.

Herr talman! Jag står bakom samtliga de reservationer som miljöpartiet de gröna står för i detta betänkande, men eftersom jag inte tänker begära votering på alla nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna 4, 6, 8, 10 och 13. Eftersom regeringen har avviserat en beredning av flera av de frågor som berörs i reservationerna, förutsätter jag självfallet att vi får majoritet i åtminstone de frågor som skall ingå i beredningen.

Anf. 68 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Den svenska folkstyrelsen är representativ och parlamentarisk. Det innebär att de centrala politiska besluten fattas av valda företrädare för övriga medborgare. Det innebär också att regeringen för sin auktoritet är beroende av majoritetsförhållandena i riksdagen.

Vi har 20 års perspektiv på hur valsättsregler, enkammarsystem och treåriga mandatperioder fungerat sedan de började tillämpas i 1970 års val. Erfarenheterna är blandade. Det finns naturligtvis många positiva ting att påpeka. Många viktiga beslut har fattats inom ramen för det svenska folkstyret. Det har i många fall skett genom samverkan över de politiska blockgränserna.

Jag deltog 1969 i det definitiva grundlagsbeslutet om ett nytt valsystem, övergången till enkammarriksdagen och treåriga mandatperioder.

Jag ser i gamla protokoll att jag inte angav några betänkligheter då det gällde att medverka till promulgeringen av den grundlagsändring som gjordes efter beslutet närmast före 1968 års val. Men inför grundlagsbeslutet 1973 sade jag följande:

Jag föredrar en fred på författningsområdet med vissa negativa följder framför ett öppet krig mellan de politiska partierna med ett småfuttigt gräl om de demokratiska spelreglerna. Jag kan acceptera kompromissen – visserligen utan entusiasm, men med respekt för partiernas vilja att söka sig ur en återvändsgränd.

Samtidigt varnade jag redan då för att ett valsystem med proportionell millimeterrättvisa ovanför 4-procentsspärren skulle kunna leda till en permanentning av vad jag kallade en minoritets- och splittringsparlamentarism. Under förutsättning att det inte sker några drastiska förändringar i partiernas styrkeförhållanden skapar valsystemet, menade jag, ett sådant läge att de två väsentliga alternativen antingen blir en minoritetsregering eller en koalitionsregering.

Jag vill inte i dag skryta med att vara särskilt förutseende. Men nog borde väl ändå mina meddebattörer kunna hålla med mig om att en av parlamentets viktigaste uppgifter i ett parlamentariskt system är att utgöra en bas för

regeringsmakten. Vi har nu kommit i ett läge som påminner om perioden från 1920 och en tid framåt, då det här liksom i flertalet länder på den europeiska kontinenten visade sig omöjligt att bilda majoritetsregeringar. Bristen på handlingskraft hos dessa regeringar har av forskare tolkats som en av orsakerna till den demokratins kris som drabbade Europa på 30-talet. Sverige slapp den krisen genom det samarbete som i början av 30-talet växte fram mellan socialdemokraterna och bondeförbundet.

I dag står vi inför risken att medborgarna upplever vår demokrati som lika oförmögen nu att lösa medborgarnas problem som var fallet under 20-talets s.k. tuvhopparparlamentarism. Vad hjälper det om vi har proportionell rättvisa i fråga om valregler om resultatet blir en splittring inom parlamentet som leder till handlingsförlamning och till att folkets intentioner inte kan förverkligas?

Debatten här i dag tycker jag har varit ganska mogen. Det har inte varit så mycket av stora ord, och det tycker jag är bra. Hans Leghammar utgjorde kanske ett undantag.

Men jag vill understryka vad professor Jörgen Westerståhl, sekreterare i den Sandlerska författningsutredningen en gång sade: Om man kräver förändringar i ett proportionellt valsätt tycks det bli så, att man ständigt får den anklagelsen riktad mot sig att man vill begå övergrepp. Få vill medge att strävan i stället kan vara att skapa en mer effektivt arbetande demokrati.

Jag tycker att Birgit Friggebos anförande här i dag på ett bra sätt skilde sig från vad hon sade i går, då hon liksom menade att vad socialdemokraterna nu vill är att skapa överrepresentation för det egna partiet. Men i dag var hon alltså mycket mera nyanserad.

Jag vill här peka på vad som nyligen stod i Dagens Nyheter på ledarsidan i samband med en del mycket egendomliga debattinlägg riktade mot socialdemokratin. Det började med en fråga: Är nu socialdemokraterna ute efter att med nya valregler säkra den majoritet som väljarna inte vill ge dem?

DN gav själv svaret: Reaktionen är kortsynt. Oppositionen bör konstruktivt medverka i den beredning om författningen som regeringen vill tillsätta. Bristerna i den gällande konstitutionen drabbar inte ett parti utan handlingsförmågan för svensk demokrati.

Valsättet, mandatperiodens längd, spärren och upplösningsinstitutet kan här nämnas som lämpliga förhandlingsspörsmål partierna emellan. Varför skulle inte partierna, utan att låsa sig i förväg, kunna delta i diskussioner om dessa väsentliga inslag i vår författning?

Med tanke på den nu aktuella ekonomiska krisen, som av många också betraktas som en politisk kris, vill jag säga att det finns särskild anledning att peka på behovet av en förlängning av mandatperioden. Som DN skriver behöver den förlängas, så att inte en regering under huvuddelen av mandatperioden befinner sig i skuggan av valrörelser, den just gångna och den strax kommande. Det är viktigt att regeringar får längre tid för planering och beslutsfattande.

Många har här försökt skapa en motsättning mellan KUs majoritet och regeringen. Jag vill verkligen dementera att vi socialdemokrater på något sätt skulle ha blivit överkörda av regeringen. Med tanke på vad som står att läsa i utskottsmajoritetens skrivning under punkten 5 om mandatperiodens

längd och den gemensamma valdagen samt under punkten 14 om en ny grundlagsutredning har jag svårt att instämma i exempelvis Bertil Fiskesjös slutsatser här. Utredningskravet i reservationen går ju ut på att riksdagen skall besluta om en lösning enligt det borgerliga receptet, alltså skilda valdagar. Men inte innebär regeringens inbjudan att man platt lägger sig för detta borgerliga krav. Vad som sägs i majoritetsutlåtandet är att debatten bör fortsätta och syfta till att nå fram till lösningar, vilka har stöd av en bred riksdagsmajoritet.

Det är ett öppet ställningstagande som så småningom mycket väl kan leda fram till uppgörelser. Det är i varje fall en inbjudan till samtal.

Centerns och folkpartiets krav på en grundlagsutredning, såsom detta framställs i deras reservation, omfattar en rad frågor, både juridiska och statsrättsliga, har regeringen ingalunda tänkt sig att ta upp i det här sammanhanget. Det finns därför alls inte anledning att rösta för den reservationen. Däremot säger utskottsmajoriteten uttryckligen i sin skrivning att det är angeläget att den författningspolitiska debatten fortsätter i syfte att nå de eftersträvade breda politiska lösningarna.

Men det kan ju inte ske genom att ett parti dikterar för ett annat hur en sådan lösning skall se ut.

Regeringens inbjudan till partiledaröverläggningar – lägg märke till att jag säger partiledaröverläggningar och inte en ny författningsutredning, för vi har haft tillräckligt med utredningar – ligger helt i linje med vad majoriteten skriver. Vi önskar en debatt som fullföljs genom överläggningar mellan de politiska partierna, där vi försöker att komma fram till breda politiska lösningar, såsom det står i vårt utskottsbetänkande.

Fru talman! Jag tycker faktiskt – det säger jag trots Hans Leghammars påhopp – att vi har ett bra samarbetsklimat i vårt utskott. Vi har kunnat genomföra beslut som verkligen har varit värdefulla. Det bör göra det möjligt att visa öppenhet mot varandra inom ett frågeområde där vi har all anledning att här i riksdagen eftersträva consensusbeslut.

Jag skall inte i övrigt kommentera betänkandet, i vilket 42 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden tas upp och avstyrks av utskottet. Beträffande motiveringarna hänvisas till den skrivna texten och tidigare debatter i samma ämne.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Anf. 69 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det är alltid intressant att lyssna på Olle Svensson när han gör sina långa, svepande och perspektivrika genomgångar av erfarenheterna från ett långt "författningsliv". Det hindrar inte att jag på många punkter menar att Olle Svensson har fastnat i frågeställningar, som möjligen kunde kännas aktuella och möjliga att realisera på 60-talet, när den gamla författningsutredningen arbetade.

Det är en ny tid nu, och jag tror att alla tankar på att t.ex. införa majoritetsval i vårt land är dömda att bli spolade så snart dessa tankar skall synas litet närmare. Det var svårt redan för författningsutredningen att klara en sådan enkel sak som de uppställningskretsar som man laborerade med i sitt betänkande. Jag kan se framför mig hur det skulle se ut om vi skulle dela

upp Sverige i enmansvalkretsar. Det är i och för sig en teknisk fråga. Det som är av intresse i detta sammanhang är att ett majoritetsval inte förändrar förutsättningarna för att föra en bra politik som entusiasmerar medborgarna och får dem att sluta upp kring rösturnorna och stötta de politiska partierna. Det är, som någon har sagt tidigare i debatten, precis tvärtom. Det är i de länder där man har proportionella val som man har ett högt valdeltagande och förhållandevis starka partier.

Ett val ägde rum i USA i går – beroende på tidslinjerna i det väldiga landet kanske i dag också. I vissa områden kan man konstatera att valdeltagandet är nere i 20–30 %. Där har man majoritetsval. Valdeltagandet i England är heller ingenting att skryta med.

Jag tror att vi kan lämna den diskussionen, för den är inte aktuell. Som jag sade tidigare tycker i varje fall jag att majoritetsval är en primitiv form för valsystem.

I övrigt angav Olle Svensson inte så många åsikter i några ärenden, utom att regeringen borde förstärkas. Men det finns motsättningar i det han ändå sade. Ta en sådan sak som mandatperiodens förlängning. Vi har länge tyckt att den skulle förlängas, men vi vill ha skilda valdagar så att den kommunala demokratin stimuleras. Men vad är det för nytta med förlängda mandatperioder om vi har det nuvarande upplösningsinstitutet kvar? Det innebär bara ökade möjligheter till riksdagsupplösning och val ännu tätare än vi har för närvarande.

Anf. 70 BO HAMMAR (v) replik:

Fru talman! Olle Svensson gav en ganska alarmerande skildring av situationen i landet. Han drog paralleller till den parlamentariska förfallsperioden under 20-talet. Han talade om demokratins kris. Det gör mig ganska orolig. Med tanke på de här beskrivningarna och med tanke på att regeringen har inbjudit till partiledaröverläggningar kring författningen i nästa vecka, tycker jag att man måste ta sig en funderare på kravet i reservation 20 om en ny grundlagsutredning. Om det skall skapas någon ad hoc-kommitté i grundlagsfrågorna, vilken skall konstrueras på Rosenbad nästa vecka, är det kanske möjligt att det vore bättre att i stället göra en normal parlamentarisk utredning i grundlagsfrågorna, på det sätt som vi brukar förfara i de frågorna. Om en sådan kommitté skall tillsättas och nya förslag i grundlagsfrågorna snabbt skall läggas fram efter en partiledaröverläggning, verkar det som om någon slags paniksituation råder i landet. Jag är inte överens med Olle Svensson om den beskrivningen. Det finns problem, och det råder en kris, men jag håller inte med om att grundlagsfrågorna skall hanteras på det sättet.

Jag har under debattens gång funderat på frågan. Jag bli ännu mer fundersam efter Olle Svenssons inlägg. Detta är en fråga som man inte kan stå i talarstolen eller sitta här i kammaren och bestämma om, utan man måste diskutera den i sin partigrupp. Den måste bli föremål för seriösa funderingar och överläggningar. Men med tanke på det som har hänt under debatten vill jag, fru talman, yrka på återremiss av detta betänkande till konstitutionsutskottet, inte minst med tanke på de överläggningar som skall ske nästa vecka i Rosenbad.

Anf. 71 HANS LEGHAMMAR (mp) replik:

Fru talman! Jag begärde replik när Olle Svensson gjorde en recension av debatten. Han kallade detta för en mogen debatt. Det var trevligt att höra. Men det fanns ett visst litet undantag, möjligen. Det var Hans Leghammar.

Jag tycker faktiskt att Olle Svensson, med sin journalistiska bakgrund, måste bygga på reell kritik när han gör denna typ av svepande formuleringar. Då får man faktiskt tala om för den man recenserar vad det är för omoget som han har fört fram. Det är en ganska hård beskyllning som Olle Svensson för fram. Jag kräver faktiskt att få besked om vad det var i mitt första anförande som var omoget. Eftersom det andra som fördes fram var moget, kan inte tolkningen vara någon annan än att mitt anförande var omoget. Jag tycker att det är hederligt att diskutera i sak och inte i svepande formuleringar.

Till sakfrågorna: Olle Svensson sade någonting om att medborgarna uppfattar handlingsförlamningen i svensk politik som en stor kris. Ja, det anser jag också. Men vad innebär handlingsförlamningen? Det är vi definitivt inte överens om. Ur min synvinkel handlar det om socialdemokratins kris. Socialdemokraterna kan inte regera landet och kan inte plocka ihop majoriteter i viktiga centrala frågor. Att reda ut detta med en författningsberedning som skulle bana väg för majoritetsval är väl i alla fall inte demokrati?

Bo Hammar förde fram funderingar om återremiss av det här betänkandet. Jag tycker personligen att det verkar rätt klokt i det uppkomna läget, eftersom det är KU som bereder grundlagsfrågor. De här frågorna som nu skall tas upp i olika överläggningar är icke beredda av KU. Jag kräver att det skall göras en sådan beredning.

Vi övervägde tidigare i debatten att rösta med centern och folkpartiet om en bred grundlagsdebatt. Men i första hand tänker jag uppmana mina partivänner att rösta för Bo Hammars återremissyrkande.

Anf. 72 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Först till frågan om beredning eller utredning. Jag tycker att det är fullständigt självklart att man i sådana här viktiga frågor skall ha den utredningsform som vi är vana vid, nämligen att man har en utredning och inte en beredning som sitter i slutna rum, då vi inte ens vet riktigt vad slutresultatet är av sådana förhandlingar, och inte får en särskilt öppen redovisning.

Dessutom tycker jag att det av Olle Svenssons anförande framgick att man inte kunde acceptera att en rad frågor nu skulle tas upp i detta arbete. Det indikerar ju det som jag antydde i mitt anförande men inte trodde var sant, nämligen att socialdemokraterna nu skall försöka diktera att det är deras frågor – de frågor som de aktualiserar med anledning av den ekonomiska krisen – som skall tas upp i en utredning eller i en beredning.

Olle Svensson tyckte att jag hade ett annat tonläge i dag än vad jag hade i går. Ja, det är mycket möjligt, men i sak var det exakt detsamma som jag yttrade i dag. Vi har alltså ett läge där ungefär 20 % av folket säger sig inte i dag kunna peka ut vilket parti de skall rösta på. Detta är en mycket allvarlig signal till alla partier, och kanske inte minst till regeringspartiet. Men att därför säga att demokratin skulle befinna sig i en allvarlig kris i Sverige, det

tycker jag är att gå för långt. Tvärtom kan jag tycka att det är en sund reaktion från medborgarna.

Då är frågan: Hur skall vi ta åt oss denna signal? Är det motiverat att säga att man skall börja förändra valsystemet? Det tror jag inte alls påverkar människors vilja att gå till val. Vi måste ju se efter vad det är som har förorsakat detta bristande förtroende. Det handlar bl.a. om att en del partier har gett fullständigt orealistiska löften i valrörelsen och sedan tvingats att antingen föra en felaktig politik eller svika sina löften. Det handlar om att vi har ett regeringsparti som inte har sådan styrfart att det kan föra en politik som får förtroende hos människorna.

Det handlar också, när det gäller att skapa majoriteter här i kammaren, om att hålla överenskommelser. Vi i folkpartiet har träffat överenskommelser med socialdemokratiska regeringar och gång på gång blivit svikna. De har funnit en annan samarbetspartner utanför parlamentet, nämligen LO, som inte är representerad här som ett parti eller en enskild organisation. Detta skapar bristande förtroende. Det är kanske sådana frågor som vi i partierna mer borde diskutera, hellre än att försöka ändra valsystemet – med majoritetsval och annat upprörande.

Anf. 73 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Det var någon som sade att man blir förfärad över den historieskrivning som Olle Svensson stod för i sitt första anförande. Jag håller med om det. Paralleller till Weimarrepubliken, 30-talets kriser osv. var både oberättigade och förfärande. Jag vet inte riktigt vart Olle Svensson ville komma med det. Trodde han att han skulle kunna få oss att tystna? I så fall lyckades han ju inte med det.

Han kommenterade inte några av delförslagen i betänkandet utan koncentrerade sig helt på den här situationen som plötsligt har uppstått. Det står väl ganska klart att socialdemokraterna aldrig har varit så helt förtjusta i den fulla proportionaliteten. Nog har jag hört många socialdemokrater säga att en viss överrepresentation för det största partiet är till nytta. Och att detta har varit med i den socialdemokratiska inre debatten under lång tid står väl utom allt tvivel, även för oss som inte har haft tillträde till de låsta dörrarnas rum.

Olle Svensson citerade vad DN skriver: Är socialdemokraterna ute efter att försäkra sig om den politiska makten, som väljarna inte vill ge dem? Ja, jag tror faktiskt det. Jag är ledsen att behöva säga det, men ser de nu väljarskarorna minska och försvinna, så vill de undersöka vilka möjligheter de har att behålla makten på andra vägar.

Så säger Olle Svensson att socialdemokraterna i KU inte på något sätt har blivit överkörda av regeringen. Här skulle jag trots allt vilja höja ett varnande finger. Nu är Olle Svensson ute på mycket farliga vägar. Hur många i vårt land tror på att detta är sant? Jag är rädd för att en sådan kommentar till vad som har hänt bidrar mer än något annat till det s.k. politikerföraktet, till bristande trovärdighet för oss som arbetar med politik. Jag tycker att vi alla måste ha den målsättningen att i debatterna här undvika att få ett sådant resultat.

Anf. 74 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Hans Leghammar påstod att vad socialdemokraterna står för i konstitutionsutskottet är ingenting att bry sig om, för det styrs av andra; deras ställningstaganden har ingen som helst betydelse längre. Det tycker jag var ett slag under bältet.

Jag försökte i mitt anförande – det vill jag också säga till Elisabeth Fleetwood – ge litet perspektiv, hur jag under mer än 20 år här i parlamentet har uppmärksammat dessa frågor. Riskerna med att vi inte kan lösa medborgarnas problem – är det ingen intressant fråga? Vi kan hamna i en författning med ett valsätt som inte underlättar våra möjligheter att lösa medborgarnas problem utan försvårar dem genom partisplittring. Se på borgerlighetens splittring – svårigheterna att gemensamt redovisa alternativ inför väljarna! Detta tycker jag är en självklar och intressant debatt att föra.

Jag har inte sagt att jag i dag tror att man kan införa majoritetsval i enmansvalkretsar. Men jag tror att man bör kunna diskutera ett valsystem som premierar inte bara ett parti utan också partikonstellationer som vill redovisa sina program i förväg och uppträda enhetligt inför väljarna. Den diskussionen måste vi föra.

Vi bör, Bertil Fiskesjö, diskutera frågan om mandatperiodens längd. Den frågan har också samband med upplösningsinstitutet. Själv anser jag det viktigt att man, om man i ett visst parlamentariskt läge kör fast, skall kunna utlysa nyval. Då är det enligt min mening betydelsefullt med en löpande mandatperiod, så att inte den riksdag som väljs bara sitter fram till nästa ordinarie val.

Jag förstår inte Bo Hammars krav på återremiss. Detta betänkande är väl som vanligt ordentligt gjort? Varför skall det underkännas och återremitteras?

Mitt anförande innehöll krav på att det skall kunna tas upp överläggningar mellan partierna, något som också regeringen har inbjudit till. Men man skall inte köra över andras uppfattningar, utan det handlar om att lyssna till vad partiernas representanter säger samt undersöka om det finns förutsättningar att nå breda politiska lösningar i det uppkomna läget. Vid dessa överläggningar skall ingen diktera för de andra, utan det gäller att lyssna på varandra med tanke på det besvärliga läge som landet befinner sig i.

Anf. 75 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag har en känsla av att debatten inte längre förs framåt. Socialdemokraterna och Olle Svensson är fastlåsta i sina föreställningar och vill inte diskutera de konkreta frågor som utskottsbetänkandet handlar om. Inte heller vill de ta ställning till det krav på en utredning som folkpartiet och centern för fram i en gemensam reservation. Det tycker jag är synd.

Vad kommer egentligen att ske? Det skall tydligen bli partiledaröverläggningar om något slags beredning. Vi vet hur partiledarna har det; de rusar från sammanträde till sammanträde. Jag föreställer mig att det i en sådan här fråga blir föga utrymme för den lugna eftertanke som krävs – om det nu gäller att åstadkomma snabba beslut. Varför är det så viktigt? Olle Svensson vet ju lika väl som jag att tiden nu rinner ut för att framlägga förslag om ändringar i grundlagen. Sådana ändringsförslag kan vi behandla först under

nästa mandatperiod. Lagstiftning kan det bli fråga om först efter ytterligare en mandatperiod. Ur den synpunkten är det alltså inte någon ko på isen. Ingen har väl någon tanke på att vi skall ändra grundlagen på ett grundlagsvidrigt sätt. Det innebär att vi har förhållandevis god tid på oss. Det ger ytterligare argument för vårt krav på en utredning som i lugn och ro får studera alla uppslag som kan komma i den här frågan.

Det är på något vis en förfalskad verklighetsbild, när man ger intryck av att en förändring av vår författning på ett substantiellt sätt skulle kunna bidra till att lösa de knutar som nu finns i svensk politik. Dessa måste vi lösa på annat sätt. Grundlagsändringar, vad de än syftar till och leder till, kan det bli först efter lång tid.

Vad är det för fel, Olle Svensson, att med detta tidsperspektiv för ögonen i lugn och ro sätta sig ned och granska de olika frågor som partierna har fört fram i detta sammanhang. Självfallet kan det bli fråga om givande och tagande på olika punkter; det skall inte uteslutas. Det är inte fråga om att diktera. Snarare är det, som Birgit Friggebo sade, socialdemokraterna som vill diktera genom att välja ut ett litet knippe av frågor.

Anf. 76 HANS LEGHAMMAR (mp) replik:

Fru talman! Så fick jag då äntligen svar på vad Olle Svensson ansåg vara omoget i mitt inledningsanförande. Han säger att det är ett slag under bältet när jag påstår att socialdemokraterna i KU har blivit överkörda av regeringen i grundlagsfrågor. Vad är det för slag under bältet? Det är ju precis som jag har sagt. På punkt efter punkt säger KUs majoritet att det inte är läge för de utredningar som oppositionen kräver. Men regeringen gör en annan bedömning och inbjuder till överläggningar. Är det inte att bli överkörd när KU-majoritetens uttalande inte gäller bara några dagar efter det att det har gjorts? Är det att slå under bältet när jag påstår detta? Så är ju faktiskt läget. På punkt efter punkt, när det gäller förlängda mandatperioder, 4-procentsspärren, skilda valdagar etc., gör KUs majoritet bedömningen att det inte är läge för utredningar. Men regeringen kör alltså över KU. Är det att slå under bältet när jag talar om hur det är? Jag vill inte höra uttalanden om att det är omoget att tala om hur saker och ting förhåller sig.

Anf. 77 BO HAMMAR (v) replik:

Fru talman! Jag anser ingalunda att detta betänkande är undermåligt, Olle Svensson. Jag har skrivit under på många punkter och reserverat mig mot några. Men sedan betänkandet justerades för en månad sedan har det hänt en mängd saker. Regeringen har plötsligt sagt att landet befinner sig i en djup författningskris. Olle Svensson har hållit ett anförande som pekar i samma riktning. Han talar om demokratins kris, att landet är svårt att styra och behovet av grundläggande författningsändringar. Det har alltså hänt avgörande saker sedan betänkandet justerades. Inte minst har det framkommit nya saker under denna debatt. Därför finns det anledning att återremittera betänkandet till KU.

Om ni anser att vi är inne i en svår kris för demokratin och att vår författning inte fungerar, då är jag beredd att i min partigrupp på nytt föra en diskussion om behovet av en grundlagsutredning. Sådana diskussioner har över

huvud taget inte förts i konstitutionsutskottet när man har diskuterat behovet av nya utredningar. Om läget är så alarmerande, vilket jag högeligen betvivlar, då är det tveksamt om man i partiledaröverläggningar och i en tillfällig beredningsgrupp skall avgöra vilka åtgärder som bör vidtas. Då kan det i stället finnas anledning att göra en djupgående översyn.

Om läget är så allvarligt som det beskrivs, då måste KU kopplas in. KU kan ju inte för sin heders skull låta frågorna gå till partiledaröverläggningar och till en tillfällig beredningsgrupp. Beskrivningarna av läget i regeringens pressmeddelande är mycket allvarliga, och det är också Olle Svenssons beskrivningar här i dag. Om läget i landet är så allvarligt vore det underligt om inte konstitutionsutskottet på nytt gick igenom frågorna. Men dessa allvarsamma tongångar hördes inte i debatterna i konstitutionsutskottet. Där betraktade vi ärendena som välkända och gamla bekanta. Vi ansåg oss inte ha anledning att ompröva tidigare ställningstaganden. Nu är beskrivningarna helt annorlunda, och det tycker jag styrker mitt krav på återremiss av ärendet till konstitutionsutskottet.

Anf. 78 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Låt mig börja med att säga, eftersom Olle Svensson uppfattade vad några av oss sade som slag under bältet, att det definitivt inte är avsett som något slag under bältet på Olle Svensson som enskild person. Tvärtom, jag tror att vi alla känner stor respekt för Olle Svenssons kunskaper, osv.

Det är inte detta det gäller, Olle Svensson, utan det gäller ju att vi uppfattar så klart att socialdemokraterna – och då är det Olle Svensson som får klä skott för det – har blivit överkörda av sin partiledning. Vi tycker att det är mycket beklagligt och också farligt för demokratin, om man inte vidgår sanningen. Om man inte vidgår den verklighet som vi lever i, kan det lätt leda till det som jag nämnde i min tidigare replik, nämligen att vår trovärdighet minskar. Det måste vara vår gemensamma strävan att i stället öka politikernas, parlamentets, trovärdighet hos väljarna. Det måste vara den rätta vägen att gå för att vinna respekt för vårt arbete i den här kammaren.

Det är ju faktiskt så att socialdemokraterna – och då med Olle Svensson som talesman här i dag – har försatt sig i en tvångssituation och anser att de helt enkelt måste argumentera som de gör. Men det är farligt, Olle Svensson.

Anf. 79 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstår inte varför Bo Hammar, Elisabeth Fleetwood och andra försöker skapa splittring i den här frågan. Det framgår av det som även Bo Hammar har skrivit under att vi tycker att det är viktigt att debatten om valsystemet fortsätter liksom debatten i en del andra författningsfrågor som här har tagits upp och att syftet bör vara att nå lösningar vilka har stöd av en bred riksdagsmajoritet. Vi vill att det skall komma i gång diskussioner om de här frågorna. Varför då skapa en stor motsättning på den punkten?

Även i den del som rör utredningskravet säger vi på samma sätt, att vi önskar att det skall komma i gång en debatt. Det är ju fullt i linje med detta att regeringen tar initiativ till överläggningar.

Det är bara fråga om tidpunkten, och då vill jag svara Bertil Fiskesjö att

jag helt delar hans uppfattning. Jag tror inte på någon proposition om författningsändringar till den 14 december i år. Det blir naturligtvis, om vi kommer överens, ett förslag som får läggas fram under nästa mandatperiod. Vi skall inte, Bo Hammar, hafsa fram de här frågorna, och det är inte heller regeringens avsikt.

Mitt perspektiv var långt, 20 år. Då har vi också möjligheter att föra en långsiktig diskussion om de hot som i framtiden kan föreligga för vår demokrati. Vi har sett de första tecknen under den senaste mandatperioden, men vi kan möta dem i än högre grad i ett senare perspektiv.

Författningen bygger, såsom partiväsendet i dag är uppbyggt, på möjligheter till samarbete, också över gamla blockgränser, det är inget tvivel om den saken. Det krävs samarbete mellan partier för att nå resultat. Om vi då tar upp frågan om vad som händer, om man inte kan utnyttja de möjligheter som ges inom ramen för nuvarande författning, och att en diskussion bör föras om hur medborgarnas krav på förändringar skall kunna tillgodoses genom författningsändringar, innebär inte det att jag kräver en brådstörtad författningsreform.

Diskussioner mellan partierna som så småningom får mynna ut i fortsatta överläggningar, som jag hoppas skall kunna leda till resultat, det är tankegången bakom hela det här initiativet. Det skall inte vara någon brådstörtad författningsändring utan en lugn och övervägd reform.

Förste vice talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood och Bo Hammar anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 80 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Jag har med stort intresse lyssnat på den här debatten, inte minst på diskussionen om varför det nu kanske skulle kunna finnas möjligheter att se över valsystem, mandatperiod och gemensam valdag. Vi har ett betänkande att utgå ifrån, och i det finns ingenting av de tankar som Olle Svensson har framfört i debatten. Jag får väl utgå ifrån att man har ändrat sig och blivit klokare och förstått att det här är viktigt. Det är naturligtvis en ändring i attityd som vi skall vara mycket glada för.

För egen del, fru talman, väljer jag att begära ordet för att tala om två frågor som jag tycker är särskilt viktiga och som jag några år haft förmånen att diskutera med bl.a. Olle Svensson. Nu äntligen tycks det ju finnas förutsättningar att också få gehör för en rad av de synpunkter som vi länge har talat om.

Man kan diskutera demokratins kris, för att nu ta Olle Svenssons utgångspunkt, ur olika infallsvinklar. Jag menar att valsystemet är en viktig faktor när det gäller att vitalisera det svenska samhället, en oerhört viktig faktor.

Det strikt proportionella system som vi har, där man bara kan rösta på partier och inte har ett dugg inflytande på vem som blir ens företrädare, måste justeras. Huvudfrågan har då varit, vilket också Bertil Fiskesjö och jag några gånger har diskuterat, om man skall gå på ett renodlat personval, majoritetsval, eller om det inom det proportionella systemets ram skall finnas möjlighet att göra personmarkeringar.

Några partier har bidragit till den debatten. Moderaterna har sagt att som en tänkbar modell kan diskuteras det västtyska systemet, som förenar de här bägge sakerna. Andra har sagt att den finska modellen, där man röstar på person inom ramen för ett proportionellt system, är värdefullt. Vi kan också i den här debatten hämta inspiration från t.ex. det schweiziska systemet.

Alla de här systemen har den fördelen att de mer vitaliserar väljarnas relation till de valda än vad vårt nuvarande system gör. Vi har i motioner till riksdagen, i reservationer och här i kammaren sagt att detta bör man titta på. Det bör göras inte bara, som Olle Svensson sagt några gånger i debatter med mig de senaste åren, när det finns en tillräckligt bred majoritet, när det kan skapas tillräckligt breda lösningar.

Det märkliga är att det tydligen är socialdemokraterna som bestämmer när det finns tillräckligt breda lösningar, för nu kan plötsligt socialdemokraterna kanske tänka sig den debatten, och då finns det förutsättningar. När alla vi andra under lång tid har sagt att det behövs justeringar, har socialdemokraterna kunnat blockera frågan.

Man kan framföra kritik, och det gör jag nu, men man kan också vara glad över att det uppenbarligen finns förutsättningar att se över frågan om personval, och det vill vi starkt understryka nödvändigheten av.

Den andra av de frågor som det finns skäl att ta upp och diskutera är hur väljarna egentligen upplever den gemensamma valdagen och den låsning mellan riks- och lokalval som har blivit följden. Ända sedan den tillkom i det kommunala sambandets skugga har vi sagt att vi anser den gemensamma valdagen vara en felaktig lösning. Det är en olycklig lösning bl.a. därför att den begränsar möjligheten att föra regionala och lokala debatter, eftersom landstings- och kommunalvalen, i alla fall som sakfrågeval, dränks i riksvalen och fokuseringen vid partiledarna.

Här finns uppenbarligen också en öppning. Jag tolkar vad statsministern sade och vad som stod i krispaketets författningspunkt så att man kan diskutera också den här frågan. Det intressanta är att socialdemokraterna uppenbarligen kan tänka sig det, och det är bra, som många av oss har sagt är en av de viktiga sakerna att utreda.

Mandatperioden måste förlängas. Vi kan väl allihop vara överens om att det är för korta perioder. Det är svårt för både regering och opposition att bestämma de positioner som skall avgöra det politiska spelet. Den gemensamma valdagen har, som jag nämnde, den olyckliga effekten att intresset för de lokala valen dämpas. Här finns alltså nu, fru talman, reella möjligheter både att öka personvalsinslaget i valsystemet och att förlänga mandatperioden och som en konsekvens av det finna en form där den gemensamma valdagen bryts upp.

Sedan bara en liten personlig krumelur, närmast till Hans Leghammar. Han vet att det är så här, men jag kan säga det ändå. Jag är inte representativ för mitt parti och inte för kammaren, men jag hör till dem som menar att spärrsystemet är olyckligt och att det finns starka skäl att när man ser över författningen försöka finna ett system där man inte på formella grunder utesluter väljare. Det ingick bl.a. i den av moderata samlingspartiet presenterade skissen till ett nytt valsystem. Det innebär en kombination av proportionellt system och personval men där finns ingen spärr.

Jag yrkar, liksom några tidigare talare har gjort, med starkt eftertryck bifall till reservation 9.

Anf. 81 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Det har varit intressant att höra denna debatt som öppnar för en nytänkande grundlagsutredning. Mot den bakgrunden vill jag tala för ett radikalt förslag som jag framfört i en motion. Av den summariska skrivningen i utskottsbetänkandet får jag intrycket att min motion K323 om riksdagens storlek och form kanske missuppfattas av utskottet. Poängen med det förslag jag framför är främst att det skulle stärka riksdagens kompetens och därmed öka respekten för riksdagen.

Riksdagens unika kompetens ligger i att den kan representera folkviljan. Just denna kompetens skulle man kunna stärka genom att varje riksdagsledamot fanns i riksdagen halva året – under våren eller hösten. Den andra delen av året skulle hon/han vara tillbaka i sin normala funktion i samhället. Det skulle inte alls vara skadligt att varje år få tillfälle att försvara sina ställningstaganden exempelvis i kafferummet på arbetsplatsen.

Samtidigt skulle man få ett mera arbetsdugligt beslutsforum i riksdagens kammare tack vare att endast 175 ledamöter tjänstgjorde samtidigt. Antalet valda ledamöter skulle vara 350. Man fick då minska antalet mandat till 175 men välja ett par av ledamöter till varje mandat. Varje par av ledamöter skulle ha en gemensam sekreterare som koordinerade och svarade för kontinuiteten. Vår- och höstriksdag skulle bli lika tunga och avslutas med en veckas allmän motionstid. En motion kunde utskottsbehandlas när motionären är frånvarande och komma upp till beslut när han/hon återkommer.

Jag menar att en sådan modell borde kunna stärka riksdagens specifika kompetens som folkets representant samtidigt som kompetensen på olika fackområden också skulle stärkas genom de gemensamma sekreterarna – tillsammans för varje parti skulle de utgöra ett effektivt kansli. Risken att detta kansli blir alltför mäktigt måste dock beaktas och på olika sätt motverkas.

Fru talman! Jag skall försöka utveckla idén bättre i nästa motion, men yrkar ändå nu bifall till motion 1989/90:K323 i vilken det begärs utredning av skisserad modell.

Anf. 82 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Jag ville på plats, som menig riksdagsledamot i de konstitutionella frågorna, avlyssna den här debatten, eftersom jag anade en motsättning mellan betänkandet och regeringens nyligen framlagda förslag till en författningsberedning utanför det här huset – i partiets och partiledarnas Rosenbads hägn, kan man tänka.

Olle Svensson ville inte se motsättningen mellan sig och alla andra talare här. Det kanske är karakteristiskt för ett parti som hans, socialdemokraterna, som nu slåss för makten snarare än politiska idéal, att man föredrar att initiativet i de här frågorna ligger hos regeringen och inte i riksdagen, där ju författningsfrågor rimligen hör hemma. Motsättning mellan en författningsberedning, som den som statsministern har inbjudit till, och en grundlagsutredning har ju delvis samband med det som regeringen säger, nämligen

att i en författningspolitisk diskussion vars bakgrund är behovet av handlingskraftiga regeringar är frågan om minskad proportionalitet i valsystemet av intresse, dvs. att man skall stärka de krafter som kanske redan i dag är starka på bekostnad av de svaga grupperna, de svaga åsikterna i samhället. Det är ju demokratins kärna man tänker angripa i detta sammanhang. Jag kan aldrig ställa mig bakom och sympatisera med en författningsberedning som har den utgångspunkten – aldrig. Det strider mot svensk demokratisk tradition. Det är häpnadsväckande att socialdemokraterna driver en sådan tankegång i riksdag och regering.

Att dessa frågor, så som det kanske blir, återremitteras till konstitutionsutskottet tycker jag är helt i sin ordning sedan jag hört den här diskussionen. Där kan ju alla partiers olika grundlagsåsikter diskuteras och stötas och blötas mot varandra. Även socialdemokraternas synpunkter kommer ju i det sammanhanget på sin rätta plats. Jag stöder alltså förslaget om återremiss.

Anf. 83 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Här har i dag diskuterats ett betänkande som handlar om personval och förändringar i vårt valsystem. Låt mig först säga att jag inte har något emot åtgärder som skulle popularisera politikerna och deras verksamhet, eller som skulle öka engagemanget bland väljarna för politikerna och deras verksamhet. Men de lovord som jag menar att man i dag uttalar för personval är, som jag ser det, i många fall dåligt underbyggda. Vi har i dag hört att man från talarstolen säger att personval skulle öka engagemanget. Men om vi ser på de länder runt om i världen där man har mera personval än vad vi har i Sverige är valdeltagandet i samtliga de länderna mindre. Om nu valdeltagande skall användas som en mätare när det gäller medborgarnas engagemang och intresse, går det inte att hitta något land där personval skulle vara någon fördel. Däremot håller jag med vissa av dem som förespråkar längre mandatperioder och något mindre vidlyftiga löften från politikernas sida.

Jag skall ge ett exempel. I valrörelsen 1988 gick socialdemokraterna i Malmö ut och sade att man skulle höja skatten med 75 öre. Det var ett ärligt och öppet vallöfte som man fick lov att köpa. Direkt efter valet höjde man skatten med ytterligare en krona. Motiveringen var att man inte hade kännedom om stadens ekonomi, trots att man hela tiden hade haft hel och total insyn. Detta är ett exempel på åtgärder som innebär att man ger näring åt det s.k. politikerföraktet.

Jag tror inte att de som här i dag har förespråkat personval ens drömmer om att vi skall ha valkampanjer i stil med dem man har i USA och Storbritannien, där det är internt slagsmål mellan olika kandidater som tar ära och heder av varandra.

Däremot tror jag att man skulle kunna minska antalet ledamöter i riksdagen, t.ex. till 249, och ge dem bättre betalt. Det skulle innebära att man kunde bredda basen av människor som var intresserade av att delta i det politiska livet. Det finns ju t.ex. många journalister som sitter och skriver om hur vi skall göra och som talar om allting för oss. Vi kanske skulle hamna i ett löneläge så att det blev intressant även för dem att vara ledamöter i Sveriges riksdag.

Jag har nämligen den uppfattningen att det alltid är lättare att döma en ishockeymatch från läktaren än från rinken. Det kan också uppstå problem, om vi får s.k. sponsrade politiker. En organisation sponsrar en politiker, betalar hans eller hennes valrörelse. Personen blir vald för ett parti. Då inträffar det att det i riksdagen kommer upp en fråga, där den organisation som har sponsrat politikern har en uppfattning som helt avviker från den som politikerns parti representerar. Hur skall då politikern ställa sig? Skall han vara lojal mot sitt parti eller skall han vara lojal mot sin sponsor? Är han lojal mot sitt parti kan man utgå ifrån att risken är stor att sponsringen kommer att utebli i nästa valrörelse.

Jag tror, fru talman, att det är bra om vi har duktiga politiker. Men sådana kan vi få fram med det nuvarande systemet. Jag hoppas verkligen att människorna i Sverige i första hand röstar på ett parti och dess idéer och inte på enskilda personer.

Anf. 84 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det är tydligen så, att Sten Andersson i Malmö har gjort sig skyldig till det missförstånd som jag tidigare i debatten har försökt att rätta till, nämligen att majoritetsval skulle vara att jämställa med personval. Jag anser inte att det förhåller sig så. Det finns ingenting som stöder detta. Då skulle man ju i ett parti inte ha någon möjlighet att välja olika kandidater. Jag pläderade ju för ett personval inom ett proportionellt valsystems ram. Gör man denna begränsning stämmer inte den uppgift som Sten Andersson lämnade: att alla länder med inslag av personval har ett lägre valdeltagande än Sverige. Man kan nämna Belgien och Danmark. Danmark har kanske ett lägre valdeltagande än Sverige, men det skiljer inte mycket. I Belgien och Danmark finns det ett fakultativt system, som innebär att man kan rösta på en person, men man kan också välja listan sådan som den är. Det är något sådant som jag har haft i tankarna. Jag tror att med den modesta utformningen skulle personvalets fördelar komma till sin rätt, och man skulle slippa systemets mera utrerade nackdelar.

Anf. 85 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag kunde häromdagen i en morgontidning läsa om olika valsystem. Man skrev framför allt om de valsystem som finns i Europa. Det fanns en beskrivning även av Belgiens valsystem, som nog är ganska invecklat. Jag vill inte kritisera ett system som gör det möjligt att få in bättre politiker. Men i dag verkar det som om man på många håll – det gäller inte alla – helt köper personvalssystemet utan att tänka på de nackdelar som det kan innebära. Ser man, Bertil Fiskesjö, på de länder som i dag har personvalssystem, kan man konstatera att det i dessa länder är ett lägre valdeltagande än i Sverige.

Anf. 86 BO HAMMAR (v):

Fru talman! Med tanke på Olle Svenssons senaste inlägg vill jag bara helt kort än en gång precisera min och mitt partis ståndpunkt i denna fråga.

Vi är naturligtvis fullt beredda att nästa vecka delta i partiledaröverläggningar i författningsfrågan för att se hur långt man kan komma och om det

är möjligt att göra vissa förändringar. Men eftersom det såväl från regeringens som från KU-ordförandens sida har getts oerhört alarmerande beskrivningar av författningens tillstånd i dag – det har talats om någonting liknande författningskris – tycker jag att konstitutionsutskottet måste kopplas in. Detta utskott är ju det organ som främst är ansvarigt för vår grundlag. Det är enbart mot denna bakgrund som jag anser att KUs betänkande nr 1 om grundlagsfrågor bör återremitteras till utskottet.

Anf. 87 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Det betänkande från KU som vi i dag har diskuterat innehåller kanske det allra viktigaste som KU varje år behandlar. Efter den debatt som har förevarit ber jag att få yrka bifall till återremissyrkandet.

Anf. 88 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag har ju under debatten hävdat att det är mycket enkelt för dem som under debatten har ändrat mening att rösta på reservationen, där det krävs en ordentlig grundlagsutredning. Eftersom jag förstår att det kan finnas svåra barriärer att övervinna, vill jag bara säga att jag inte kommer att motsätta mig ett förslag om återremiss. Det är möjligt att vi i KU kan lösa upp de knutar som inte har kunnat lösas upp här.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

8 § Kommunala frågor m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU3 Kommunala frågor m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 89 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! I nu föreliggande betänkande behandlas ett antal kommunala frågor, vilka i princip samtliga har varit föremål för riksdagens behandling vid ett flertal tillfällen tidigare. Därtill kommer att kommunallagskommitténs betänkande Ny kommunallag för närvarande är under beredning i civildepartementet med sikte på att en proposition med förslag till ny kommunallag skall föreläggas riksdagen våren 1991. Givetvis har detta påverkat behandlingen av vissa av de i detta betänkande aktualiserade frågorna. Min avsikt är därför att kortfattat beröra de sex reservationer bakom vilka utskottets moderata ledamöter har ställt sig.

Sammanslagningen av de tidigare mindre kommunerna till större enheter har i betydande omfattning medfört negativa konsekvenser, vilket inte minst gäller för den kommunala demokratin. Detta har medfört en strävan hos allt fler kommuninvånare att åter söka åstadkomma mindre enheter, nämligen genom en delning av sina resp. kommuner. Opinionsyttringar av skilda slag vittnar om ett kraftigt medborgerligt stöd för detta. Tyvärr har regeringen endast i ringa omfattning ställt sig positiv till dessa önskemål. Enligt vår me-

ning bör stor hänsyn tas till vad kommuninvånarna själva ger uttryck för, vilket vi anför i reservation nr 1.

I reservation nr 2 yrkar vi att kommunerna skall ha rätt att använda ordet stad även som kommunalrättsligt och administrativt begrepp, och i konsekvens härmed anser vi att beteckningen stadsfullmäktige skall få användas som beteckning på kommunfullmäktige, vilket vi yrkar i reservation nr 3. Utskottsmajoriteten vill emellertid inte medverka till dessa självklara rättigheter och åberopar inte ett enda verkligt sakskäl för sin negativa inställning.

Vi reservanter föreslår också i reservation nr 7 att en försöksverksamhet skall komma till stånd i vilken kommun eller nämnd ges möjlighet att besluta om helt eller delvis öppna sammanträden i ärenden som inte rör myndighetsutövning mot enskilda. Enligt vår mening skulle det vara av stort värde för kommuninvånarna att på detta sätt kunna få en ökad insyn i det kommunalpolitiska arbetet. Utskottsmajoriteten säger emellertid även här nej, åberopande det faktum att motsvarande förslag har avslagits tidigare. Några sakskäl ges således inte, men det skulle onekligen vara av stort intresse att få veta vad som ligger bakom den negativa inställningen.

Vi har också i reservation nr 9 ställt oss bakom kravet att de hinder som nu föreligger för kommunernas rätt att utge vårdnadsersättning skall undanröjas genom en ändring i kommunallagen. Detta bör beaktas i det arbete med en ny kommunallag som nu pågår inom civildepartementet.

Slutligen har vi i reservation nr 10 påtalat det angelägna i ett klarläggande av rättsläget när det gäller kommunernas utläggning av delar av sin verksamhet på entreprenad.

Folkrörelseutredningens betänkande Ju mer vi är tillsammans, del 3, Underlag för reformer samt förslag, överlämnades 1987 till civilministern. Utredningen har där lagt fram förslag som syftar till ett klarläggande av rättsläget på området. Ännu i slutet av 1990 har ingenting hänt i ärendet från civilministerns sida. Vi anser att det är hög tid att frågorna löses, vilket vi betonar i reservationen.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga de reservationer bakom vilka de moderata ledamöterna har ställt sig.

Anf. 90 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Det här betänkandet innehåller en lång rad intressanta frågor kring den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen.

Under en lång rad av år har folkpartiet här i riksdagen krävt en utveckling mot ökat beslutsfattande i kommunerna, mer självbestämmande åt kommunerna och även vidgade ramar för kommunerna att själva avgöra vilken väg de vill välja för att nå de uppsatta målen.

Vi har också krävt åtgärder för att kommuninvånarna själva skall få mer att säga till om genom t.ex. öppna nämndsammanträden och direktval till lokala organ.

Eftersom den stora kommunallagsremissen just är avslutad och en proposition är att vänta efter nyår avstår jag från att debattera de kommunala frågorna i deras helhet. Jag skall i stället inrikta mig på de områden som inte kommer att beaktas i den kommande kommunallagspropositionen och där vi därför har reserverat oss. Det betyder naturligtvis inte att våra tidigare

ställningstaganden beträffande den kommunala demokratin inte är aktuella, utan det betyder endast att vi avvaktar med den debatten tills propositionen kommer.

Först till frågan om delning av kommuner. De omfattande kommunsammanslagningarna under 70-talet hade konsekvenser av en omfattning som få kunde överblicka. Vi trodde att större och mer bärkraftiga kommuner skulle lösa en mängd problem. Det gjorde de i vissa avseenden, men de skapade också en mängd nya. Färre människor är med och bestämmer, färre människor engagerar sig när det gäller styrningen av den egna kommunen, och allt fler talar om "vi och de" när de talar om den egna kommunens styrelse.

Politiker med sunt förnuft försöker när de får sådana här signaler att ompröva de felaktiga besluten eller skapa möjligheter att förändra. Detta är också vad vi försöker göra genom att hävda att man skall se positivt på propåer från kommuner som vill företa delningar och där det hos kommuninvånarna finns en uttalad opinion för detta. Men socialdemokraterna och vänsterpartiet står hela tiden för en destruktiv och negativ hållning. Ni håller hela tiden emot när det gäller att ge medborgarna mer att säga till om. För oss är det självklart att säga ja när en önskan om kommundelning kommer från kommuninvånarna själva.

Kommunallagskommitténs majoritet sade nej till att behandla frågan om nämndorganisationen med motiveringen att den först skulle utvärderas efter 1991. Nu skriver utskottsmajoriteten i betänkandet att en utvärdering av frikommunsförsöket skall ske redan nu, så att man kan väga in resultaten i kommunallagspropositionen våren 1991. När man läser detta undrar man om inte socialdemokraterna i departementet och i departementets utredningar talar med varandra. Detta var nämligen fullständigt omöjligt att genomföra när vi tog upp det i kommunallagskommittén för några månader sedan.

För vår del anser vi att rapporterna från frikommunerna är så samstämmigt positiva att det inte finns anledning att vänta längre med att ge kommunerna förtroendet att själva bestämma hur de vill organisera verksamheten.

Uppenbarligen anser regeringen att det går att fatta beslut i denna fråga redan i vår. Varför då inte för en gångs skull lyssna på en samstämmig opinion av kommunalpolitiker ute i landet och ge kommunerna rätten att själva bestämma nämndorganisation?

En tredje fråga gäller direktvalda kommundelsorgan. Kommunallagskommittén avstyrkte våra krav och menade att detta kunde innebära olika majoriteter på skilda nivåer och att det skulle vara en nackdel. Men vi har redan olika majoriteter på landstingsnivå, på kommunal nivå och på riksnivå. Detta är uppenbarligen besvärligt för socialdemokraterna, men vi för vår del anser att det är en fördel att människor på olika nivåer kan ge sin åsikt till känna och också märka att de är med och påverkar de lokala frågorna, utformningen av den allra närmsta miljön. Detta är ett sätt att ta ytterligare steg för att öka det lokala ansvaret och det lokala engagemanget.

Det gäller också våra krav om öppna styrelse-, nämnd- och utskottssammanträden. Vad vår reservation kräver är genomförandet av en försöksverksamhet, som gör det möjligt att pröva förutsättningarna för att på detta sätt

öka medborgarnas insyn i kommunalpolitiken och deras intresse för de beslut som fattas.

Alla de här reservationerna rör krav som på olika sätt skulle ge kommuninvånarna mer ansvar och mer att säga till om. Till samtliga reservationer säger socialdemokraterna och kommunisterna nej. Jag skulle vilja ha en förklaring till detta. Varför är ni så rädda för att låta vanliga människor få mer att säga till om i kommunalpolitiken?

Fru talman! Den sista reservationen slutligen gäller verksamhet på entreprenad. Vad Lars Leijonborg har begärt i sin motion är att gränserna klarläggs för vad som gäller t.ex. i fråga om tystnadsplikt, skadeståndsansvar och försäkringsskydd, när kommunerna överlämnar en förvaltningsuppgift till icke-offentligt rättssubjekt, dvs. när de lägger ut en verksamhet på entreprenad.

Utskottsmajoriteten hänvisar till att ärendet bereds i departementet. Med tanke på att en utredning redan 1987 formulerade ett lagförslag som skulle undanröja tvivelaktigheterna, måste beskedet att ärendet fortfarande bereds i departementet innebära att man inte vill göra något åt frågan.

I olika sammanhang talar socialdemokraterna om vikten av att ta krafttag för att förnya den offentliga sektorn, och ett par propositioner under den senaste tiden har i ord behandlat denna fråga. Det är bara att konstatera att socialdemokraterna, när det kommer till handling, är orkeslösa även på detta område. Det sägs ju ofta att socialdemokraterna när det gäller den offentliga sektorn är delade i två grupper – förnyarna på ena sidan och de som står för stagnation och skydd av det gamla på den andra. Det är bara att konstatera att det i konstitutionsutskottet uppenbarligen är de senare som anger tonen. Jag beklagar det och yrkar bifall till reservation 4.

Anf. 91 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Det finns många frågor kring den kommunala verksamheten och den kommunala demokratin som bör diskuteras, oaktat att det för närvarande pågår ett beredningsarbete för en ny kommunallag. Den kommunala självstyrelsen har under hela sin historia ständigt varit föremål för en förvandlingsprocess. Det har kanske hänt allra mest under efterkrigstiden. Storkommunreformen har raderat bort hundratusentals kommunala förtroendeuppdrag och gjort vägen till kommunkansliet lång för medborgarna samt ökat avståndet mellan väljarna och de valda.

Den gemensamma valdagen har tidigare berörts här och likaså mandatperiodens längd i det anförande som Bertil Fiskesjö tidigare höll. Jag skall inte uppehålla mig mer vid detta, men det har givetvis också anknytning till frågorna om den kommunala demokratin.

Det har också skett en utökning av verksamheten, vilket har fört med sig att många av de beslut som förtroendemännen tidigare hade ansvar för nu i realiteten fattas på delegation av anställda eller av grupper av förtroendemän. Heltidsanställda kommunal- och landstingsråd dominerar den politiska debatten och våra fritidspolitiker har svårt att orka med de tunga uppdragen.

Det bör alltså i större utsträckning vara möjligt att låta kommunerna själva bestämma sin organisation och hur man skall uppfylla målen i den kommunala verksamheten. Detta har också varit föremål för diskussion i

kommunallagskommittén. Jag vill hänvisa till kommunallagskommitténs direktiv, eftersom Ylva Annerstedt så utförligt uppehöll sig vid frikommunverksamheten. Det var på riksdagens uppdrag som kommunallagskommittén arbetade. När man inte fick lägga fram ett förslag enligt sina direktiv med en fri nämndorganisation, konstaterade kommittén att det ändå är ganska små förändringar som behöver genomföras i den kommunala lagstiftningen för att medge frikommunverksamhet.

Sedan blir frågan hur vi skall ställa oss till den diskussionen ur kommunaldemokratisk synpunkt. Det mest trendmässiga man kan säga i en kommun i dag är att antalet förtroendemän skall minskas och att man skall lägga ner nämnder och styrelser. Den debatten förs både bland allmänheten och på tidningssidorna. En sådan frihet för kommunerna är i och för sig bra, men den står i dålig överensstämmelse med de diskussioner som fördes på 70-talet om demokratin i bl.a. de kommunaldemokratiska utredningar som då gjordes.

När nu debatten pågår om det sviktande förtroendet för den demokratiska organisationen på det lokala planet, borde man tvärtom förstärka förtroendemännens och därmed medborgarnas inflytande. Snart kommer väl argument för och förslag om att man som högsta verkställande organ bara skall välja en kommunstyrelse med en verkställande direktör, vilket förekommer i en del andra länder i vår omvärld. Den utvecklingen vill inte jag se. Det är därför viktigt att de kommunaldemokratiska frågorna nu diskuteras, och man diskuterar i de kommunala organisationerna just förändringar av nämndorganisationen. Som jag tidigare sade har jag, fru talman, inte hört något annat diskuteras än att begränsa antalet förtroendemän.

Det kommer snart också att föras en annan diskussion här i riksdagen, nämligen om ett etablerande av den s.k. Dalamodellen. Man är på väg att upphäva bostadssambandet, dvs. att väljarna skall kunna pröva de förtroendevalda som utses att leda en verksamhet. Det proportionella valsystemet kommer att sättas ur spel. Detta har också en anknytning till den debatt som tidigare fördes om valsystemet och det som av socialdemokraterna anses vara ett problem, nämligen proportionaliteten.

Från centerpartiets sida slår vi vakt om proportionaliteten i den kommunala verksamheten när man utser de kommunala nämnderna och styrelserna. Det är på detta sätt som väljarnas i val uttalade vilja kan komma till uttryck.

Fru talman! Jag skall inte gå närmare in på alla detaljer i detta betänkande. Vi har från de icke-socialistiska partierna avgivit ett särskilt yttrande till kommunallagsbetänkandet, där det framgår att vi har synpunkter på en rad frågor som inte fick tas upp i direktiven till kommunallagskommittén.

Ett exempel på detta är frågan om att dela kommuner. Det är omvittnat att den tvångsvis genomförda storkommunreformen har haft negativa effekter på den kommunala demokratin. Det är inte bara det att antalet förtroendemän minskade kraftigt och medborgarnas möjligheter till insyn försvårades, utan också att det i vissa fall blev klart olämpliga kommunbildningar.

Socialdemokraterna har varit motsträviga när det gäller att vilja ta itu med denna fråga. Det skall nu bli intressant att höra Ulla Pettersson redovisa vilken inställning man har i dagsläget. Nu finns det ju, vilket vi anger i vår reser-

vation, förslag om kommundelningar som socialdemokrater lokalt har ställt sig bakom. Det gäller exempelvis Örebro kommun och Örebro län samt Södermanlands län, och jag har sett i Kommunaktuellt att diskussioner pågår i Vargön i Vänersborg.

Trots att denna nästan hundraprocentiga enighet föreligger på vissa områden säger ändå socialdemokraterna att det av demokratiska skäl någon gång kan vara motiverat att dela en kommun. Men utskottet förutsätter att de kommunala demokratifrågorna i första hand löses på annat sätt än genom ytterligare kommundelningar. Trots att man vet hur diskussionen förs ute i landet är man beredd att sätta sig över de lokala kraven om ökad demokrati, större närhet mellan väljare och valda, hanterligare områden och därmed enligt vår mening ett ökat förtroende för den kommunala verksamheten och den kommunala demokratin.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 1. Den ger ett direkt svar till invånarna och politikerna i dessa områden om att i varje fall vi från centerpartiet är beredda att stödja dem i deras kamp för en bättre ordning.

Vi har i detta betänkande också reservationer om direktvalda kommunala organ. Jag har utvecklat detta närmare i en reservation till kommunallagskommitténs betänkande. Vi har också förslag om större öppenhet, kommunal vårdnadsersättning och ökad länsdemokrati. Trots att jag inte yrkar bifall till dessa reservationer, torde centerpartiets inställning i de nämnda frågorna klart framgå.

Det är ytterst angeläget att ha med frågan om ökad länsdemokrati i den diskussion som nu förs om hur den lokala indelningen skall vara. Det är precis samma trendmässiga innehåll i den diskussionen, nämligen att avskaffa landstingen, ta bort det folkliga inflytandet, lägg samman länen till större enheter och begränsa därmed också den visserligen inte stora men ändock politiska medverkan som finns i länsstyrelseorganisationen och skapa sex eller tolv storlän, eller vad som nu föreslås i diskussionen.

Jag anser att det också är angeläget att slå vakt om beslutandefunktionen på den regionala nivån. Centerpartiet återkommer därför med förslag och framställningar om den demokratiska och parlamentariska förankringen på den regionala nivån.

Anf. 92 BO HAMMAR (v):

Fru talman! I avvaktan på propositionen om en ny kommunallag och annat beredningsarbete som nu pågår i regeringskansliet, har en rad motioner om kommunala frågor inte fått någon realbehandling av konstitutionsutskottet. Jag skall därför inte diskutera de här frågorna nu, utan bara göra några markeringar i all korthet.

Fyra partier reserverar sig för en försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden. Jag är litet osäker på huruvida detta skulle kunna bidra till en större öppenhet och vitalisering inom kommunalpolitiken och är därför inte beredd att i dag ansluta mig till det kravet. Men, som framgår av ett särskilt yttrande, är vi från vänsterpartiets sida beredda att i en öppen och positiv anda pröva den här tanken i samband med att vi så småningom skall diskutera en ny kommunallag.

I några motioner har miljöpartiet krävt en utvidgad beskattningsrätt för kommunerna för att bekämpa vissa svåra miljöproblem. Motionerna knyter bl.a. an till storstadstrafikkommitténs förslag om en regional bensinskatt. Jag tror att det nu krävs mycket radikala åtgärder om storstäderna inte skall kvävas av den ökade trafiken och bilismen. Därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 8.

Anf. 93 CLAES ROXBERGH (mp):

Fru talman! Den kommunala verksamheten är en viktig del av den svenska demokratin. En förnyelse av kommunallagen är viktig. Jag delar inte Bengt Kindboms farhågor över att utvecklingen i dag skulle gå mot kommunstyrelser ute i kommunerna. Och skulle den göra det, är det precis det som vi skall förhindra genom kommunallagen. Vi skall i kommunallagen sätta upp ramar som förhindrar en sådan utveckling. Om vi ger fullt spelrum för direktvalda kommundelsnämnder skapar vi förutsättningar för fler politiker som är aktiva ute i kommunerna, ute i stadsdelarna och ute i kommundelarna.

Ett problem i dag är att vi lägger över ett ökat ansvar på kommunerna, ett ökat ansvar över huvud taget och ett ökat ansvar för miljöproblemen. Medborgarna kräver att kommunerna skall ta ett ökat ansvar. Men för att ta ett ökat ansvar krävs det också ökade möjligheter för kommunerna att själva förändra och bestämma. Vi måste minska statens inblandning i kommunernas verksamhet. Det krävs decentralisering både från stat till kommun och inom kommunerna. Det krävs ett ökat inslag av delegering. Men för att detta skall fungera och för att medborgarna skall känna trygghet och veta vad som är på gång krävs en ökad insyn, ett ökat inslag av offentlighet.

Det händer ändå vissa saker. Det betänkande som kommunallagskommittén kom med är ett litet framsteg, även om det inte når så långt som vi vill. Lagen om tillfälliga bilförbud som vi skall behandla senare i eftermiddag är också ett litet framsteg när det gäller kommunernas ökade handlingsfrihet.

Men det krävs mer. Det krävs frihet för kommunerna att organisera sin nämndorganisation. Detta behöver inte innebära att vi får ett fåtalsvälde i kommunerna. Vi måste sätta upp sådana ramar i kommunallagen att det inte blir så. Vi måste ha direktvalda kommundelsorgan. Jag tror, i motsats till Bo Hammar, kanske mer på öppna styrelse-, nämnd- och utskottssammanträden för att låta medborgarna se vad som faktiskt händer även på den nivån.

Det krävs en utvidgning av offentlighetsprincipen, speciellt när det gäller kommunala företag. Alltmer av den kommunala verksamheten döljs inom de kommunala företagen i dag.

Det krävs en utökad beskattningsrätt för kommunerna, dels för att finansiera utbyggnaden av kollektivtrafiken, dels för att användas som styrmedel för att skapa en bättre miljö, dels för att skapa en minskning av självkostnadsprincipen som gör det möjligt för kommuner att använda en aktiv avgiftspolitik, speciellt inom energisektorn. Det krävs framför allt en avveckling av all den statliga styrning som vi har dragit på oss sedan Gustav Vasas tid, alltså friare kommuner. Jag vill avsluta med att yrka bifall till reservationerna 4, 5, 6 och 8. Jag står bakom våra övriga reservationer.

Anf. 94 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Under den plenifria veckan har jag besökt ganska många arbetsplatser inom Kommunalarbetareförbundets avtalsområde. Det fackförbundet använder sig ibland av divisen: Kommunal först som sist, för att visa att man ägnar oss sin omsorg från BB till kyrkogårdsförvaltningen. I det avseendet uppvisar förbundet rent av en viss likhet med konstitutionsutskottet som vid sitt senaste sammanträde behandlade såväl faderskapssekretess som eviga gravrätter. Det är inte underligt att den kommunala verksamheten engagerar och stimulerar till debatt. Regelverket kring den här verksamheten är föremål för KUs uppmärksamhet minst en gång om året.

Nu håller, som flera talare har sagt här, en ny kommunallag på att ta form efter ett ganska omfattande förarbete vars resultat vi kommer att ta ställning till här i riksdagen nästa år. Därför finns det, enligt min mening, inte så stor anledning att göra en stor generaldebatt om kommunala frågor vid behandlingen av detta betänkande. Jag vill ändå göra några små kommentarer kring den kommunala demokratin.

Bengt Kindbom nämnde här att det är inne att i nuläget minska antalet förtroendevalda. Man talar om att avskaffa landsting osv. Jag tror att det är en riktig iakttagelse och en viktig fråga att begrunda. Däremot tror jag inte att det finns några enkla vägar att, genom klubbslag i riksdagen, öka engagemanget för kommunal demokrati i landet. Som politiskt aktiva har vi alla ett ansvar i detta avseende och det finns mycket som vi faktiskt kan göra. Vi som har engagemang i dessa frågor behöver ta med oss mycket av de här diskussionerna ut i våra resp. kommuner. Det är inte alltid som de rikspolitiska uppfattningarna stämmer med de lokala. I min kommun, för att nämna ett exempel, har de lokala organen fallit därför att den borgerliga majoriteten där inte har haft någon lust att öka det lokala inflytandet.

Jag tror inte heller att vägen till kommunalkontoret behöver vara så lång trots sammanslagning till storkommuner om man t.ex. skapar lokalkontor. Det går alldeles utmärkt att göra det inom ramen för nuvarande lagstiftning.

Jag skall vidare, fru talman, kortfattat kommentera de reservationer som avgivits. Beträffande delning av kommuner och beträffande beteckningarna stad och stadsfullmäktige som benämning på vissa orter och deras beslutande församlingar tänkte jag egentligen nöja mig med att hänvisa till tidigare debatter i samma ämne. Det har ju varit åtskilliga, och utskottet har inte bytt uppfattning. Det har inte heller reservanterna som med något smärre undantag har lämnat exakt samma reservationer i år.

Jag tror det var Bengt Kindbom som ville ha reda på varför man inte kan dela kommuner. Det har sagts tidigare vid många tillfällen att delning av kommuner kan ske och förekommer. Jag tror däremot inte att detta är någon lättsam lösning som vi skall ta till så fort det uppstår en lokal opinion för en kommundelning. Jag tror i stor utsträckning på andra vägar för att öka det lokala inflytandet.

Beträffande reservation nr 7 gäller egentligen samma sak: Det här har vi diskuterat förr. Det är också på den punkten nästan exakt samma reservation som tidigare. Höstens innovation innebär att man nu har upptäckt att det också finns någonting som heter styrelser. Det är den enda skillnad jag har kunnat upptäckta.

Hans Nyhage, som nu raskt begär replik, skall jag svara, så att han får chansen att ta tillbaka sin begäran, om det är det han är ute efter. Han har tydligen glömt skälet till att vi i utskottet tidigare har gått emot det här. Jag skall svara Hans Nyhage med en motfråga: Vad vinner man med öppna sammanträden som man inte redan med nuvarande lagstiftning kan åstadkomma?

Reservation nr 9 hör också till avdelningen gamla bekanta. Kommunal vårdnadsersättning verkar dock, glädjande nog, få allt färre anhängare. Först försvann folkpartiet från scenen, och den här gången har också miljöpartiet försvunnit.

Reservation nr 4 är litet fräschare. Jag kan hålla med om att en friare nämndorganisation skulle ha sina fördelar. En uppföljning av frikommunförsöket pågår som sagt just nu inom ramen för stat- kommunberedningen, och den kommer att finnas med i underlaget till den nya kommunallagen. Utskottet återkommer alltså till den frågan. Ett tillkännagivande i dag blir faktiskt ingenting annat än ett slag i luften.

I reservation nr 5 framförs en opreciserad önskan att minska den statliga styrningen. Jag vet inte varför miljöpartiet inte har uppmärksammat att utvecklingen här i landet redan går mot friare kommuner. Det är precis den vägen vi är inne på. Miljöpartiet är också ensamt om sin uppfattning i utskottet.

Direktvalda kommundelsorgan ingick i arbetet i den parlamentariskt sammansatta kommunallagskommittén, i vilken majoriteten av dagens debattdeltagare deltog, tror jag. Resultatet av det arbetet ingår i förarbetena till den nya kommunallagen, som vi alltså återkommer till. Jag kan i och för sig förstå att reservanterna vill påverka det pågående arbetet. Jag har däremot svårt att förstå dem som tror att direktvalda organ skulle öka det folkliga inflytandet. Jag tror att resultatet kan bli det motsatta – det är också ett argument som ni har hört förut.

Vänstern och miljöpartiet har föreslagit rätt för kommunerna att ta ut bensinskatt. I första hand är väl det inte vad konstitutionsutskottet är bäst på, men jag antar att undertecknarna av reservation nr 8 är ute efter att vidga den kommunala kompetensen så att detta blir möjligt. Jag tycker att underlaget i dag i vårt betänkande är alldeles för dåligt för att fatta ett beslut om utökad beskattningsrätt för kommunerna – det är ju det det handlar om. Storstadstrafikkommitténs betänkande, som det här förslaget kommer ifrån, arbetar man nu med i kommunikationsdepartementet, och det bör man enligt min mening fortsätta med.

Reservation nr 10 handlar om offentlig verksamhet på entreprenad. Det är en komplicerad materia, som man efter folkrörelseutredningens arbete har fortsatt med inom civildepartementet. Det finns ingen anledning för utskottet att, som moderater och folkpartister föreslår, göra någonting innan det arbetet är avslutat. Vi måste ju se till att de beslut som vi fattar är väl underbyggda.

Slutligen, fru talman, några ord om reservation nr 11 om ökad länsdemokrati. Det är centern, vänstern och miljöpartiet som står bakom den och som där talar om länsparlament. I årets budgetproposition har regeringen klargjort att vi går mot en minskad detaljstyrning av den kommunala och regio-

nala verksamheten och en renodling av de statliga uppgifterna till främst regional utveckling och hushållning med naturresurser. Jag vill som företrädare för landets befolkningsmässigt minsta län inte vara med om en situation där länsparlament skall ha huvudansvaret för t.ex. regionalpolitiken. I en situation där länsparlament på sina egna villkor slåss om utvecklingsmöjligheter, inte minst på arbetsmarknaden, kommer de små länen utan tvivel på mellanhand. Det här handlar om solidaritet. Det är min fasta övertygelse att det behövs en statlig styrning och en riksomfattande planering i det avseendet.

Den nya länsförvaltningen, som reservanterna ju är motståndare till, har ännu inte trätt i kraft. Det vore väl högst märkligt om en reform beslutad av riksdagen skulle kullkastas av samma riksdag innan den ens har fått någon verkan i praktiken.

Avslutningsvis, fru talman, yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess helhet och följaktligen avslag på reservationerna.

Anf. 95 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Ulla Pettersson säger att de rikspolitiska inslagen inte alltid slår igenom i kommunerna. Jag har försökt följa den socialdemokratiska debatten på det här området under många år, och om jag har förstått rätt är det just det man har hävdat när det gällt den gemensamma valdagen och i hela den debatt som förts omkring länsdemokratin efter det att socialdemokraterna i början av 1970-talet hade ändrat uppfattning i den frågan: Det är de rikspolitiska inslagen som skall slå igenom, punkt och slut. Det skall inte finnas några utrymmen för lokala varianter.

När det gäller frågan om kommundelning och kommunal demokrati vill jag säga att det bara är att följa den debatt som i dag förs i massmedia och på andra håll i kommunerna för att kunna konstatera att trenden är att minska den förtroendemannaorganisation som man har i kommunerna. Då gör Ulla Pettersson det här till en annan fråga och säger att avståndet till kommunkansliet inte är så långt, eftersom man kan inrätta lokalkontor. Det är ju en tjänsteorganisationsfråga – det är problemet med kontakten med de kommunala tjänstemännen som man kan lösa på det sättet. Men det jag har diskuterat när jag bildligt har talat om kommunkansliet är ju demokratiinnehållet. Det är fråga om att ha många människor engagerade i den kommunala verksamheten, så att det finns förtroendemän i stadsdelar, i samhället, på arbetsplatser, osv., som man kan ha kontakt med och som man kan vända sig till för att framföra synpunkter.

Ulla Pettersson påstod att jag har ställt frågan, varför man inte kan dela kommuner. Det var inte min fråga. Det går att dela kommuner. Det finns inga legala hinder för det. Jag frågade vad socialdemokraterna menar med det man skrivit på s. 6 i betänkandet.

Jag har inte heller sagt att man springer i väg och delar kommuner så fort någon framställer det önskemålet – det är inte det det handlar om. Det har skett när kommundelar enhälligt gjort sådana framställningar. I många fall hänger det på en kommunal kultur, så kanske man kan kalla det, som har hängt med allt sedan den tvångsmässiga kommunsammanslagningen. Det var inte lyckligt att slå ihop kommunerna. Nu är man tillbaka vid att man

enhälligt uttalat att man vill bli en egen kommun igen.Den fråga som jag ställde var: Vad erbjuder socialdemokraterna egentligen de kommundelarna?

Man säger att det i första hand skall lösas på annat sätt än genom ytterligare kommundelning. Det blir väl i den frågan som i grundlagsfrågan, att de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet kommer att ändra sig först när den socialdemokratiska regeringen har beslutat medge dessa kommundelningar – i Örebro, i Södermanland och kanske på flera ställen.

Så en kommentar om kommunal demokrati och den länsförvaltning som vi i dag har. Ulla Pettersson säger att det inte går att kullkasta det beslut som riksdagen har fattat om den samordnade länsförvaltningen. Det märkliga är ju att det redan är kullkastat genom förslaget på utbildningssidan. Och det kommer ytterligare förslag, så det är inte mycket kvar av den samlade länsförvaltningen längre.

Anf. 96 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Ulla Pettersson hänvisade enbart till att de kommunala demokratiproblemen kan lösas på andra sätt än genom kommundelningar. Det vore bra om Ulla Pettersson ändå ville redovisa något sådant sätt, som alltså är bättre än kommundelning.

Har verkligen kommuninvånarna fel när de, med erfarenhet av hur det har blivit i storkommunerna, begär att få en ändring till stånd och önskar att detta skall ske genom en delning av kommunerna? Har de verkligen fel i denna sin inställning?

Som svar på min begäran att Ulla Pettersson skulle anföra ett enda skäl för att gå emot detta frågade Ulla Persson vad man vinner med öppna sammanträden. Helt klart vinner kommuninvånarna en ökad insyn i det kommunala arbetet. Deras kunskaper om hur arbetet går till i kommunerna ökas. De får möjlighet att lära sig mera om hur kommunen sköts. Med den insikten kan kommuninvånarna i fortsättningen också vara med och påverka hur arbetet skall skötas. Jag vill fråga: Hur är erfarenheterna från de öppna utskottssammanträdena som vi i KU har lanserat och som också andra utskott numera har? Är inte effekten av denna öppenhet positiv? Varför skulle man inte få samma effekt när det gäller öppenheten i kommunerna?

Anf. 97 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Fru talman! Ulla Persson avfärdade en ökad länsdemokrati med kravet på solidaritet. Det är ju inte alls fråga om det. Om vi skall ha länsdemokrati och länsparlament kommer länsstyrelserna och landstingen att slås samman. Länsstyrelserna är en kvarleva från den gamla statliga administrationen och förvaltningen från Gustav Vasas tid. I dag finns det inte något lokalt, egentligen parlamentariskt inflytande på det sätt som det borde finnas. Det enda vettiga sättet att få ordning på den regionala strukturen är att skapa länsparlament. Då finns det plats för både solidaritet och demokrati ute i regionerna. Detta är en förutsättning.

När det gäller reservation 8 om utvidgad beskattningsrätt för kommunerna, är det självklart att det handlar om utvidgning av den kommunala kompetensen. Vad sjutton skulle det annars innebära? Det är viktigt att

komma ihåg att det inte är konstitutionsutskottet som har hand om skatterna, utan konstitutionsutskottet har hand om lagstiftningsfrågorna. I det här fallet har vi haft en storstadskommitté, som har suttit och funderat och varit på väg att t.ex. tillåta färdavgifter i storstäderna och delvis en regional bensinbeskattning. Men regeringen har inte vågat ta steget fullt ut. Man har inte vågat att använda sig av de styreffekter som kan erhållas med hjälp av den här typen av lokala, kommunala miljöavgifter, som samtidigt skulle kunna hjälpa till att finansiera kollektivtrafiken. Jag menar att detta är fegt, både av regeringen och av ledamöterna i konstitutionsutskottet.

Det har redan talats en del om öppna styrelsenämndssammanträden och öppna utskottssammanträden. Jag tror att den väsentligaste fördelen med att göra sådana sammanträden öppna är att människorna i kommunen får en insyn i beredningsarbetet på ett tidigare stadium. Annars blir ärendet offentligt först när det kommer till fullmäktige, då alla parter redan har intagit sina ståndpunkter. Demokratin skulle vitaliseras om kommuninvånarna redan på nämndnivå kunde gå och se hur deras egna representanter argumenterar. Det skulle innebära ett stort framsteg för den kommunala demokratin.

Det är bara vi i miljöpartiet som företräder reservationen om minskad statlig styrning, men reservationen blir inte sämre för det. Minskad statlig styrning borde införas betydligt snabbare än vad som sker i dag.

Anf. 98 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Det är väldigt avslöjande för socialdemokraternas syn på kommunal demokrati när Ulla Pettersson säger att inrättandet av lokalkontor skall öka demokratin i kommunerna. Inrättande av lokalkontor ökar ju bara antalet tjänstemän. Det ger inte ett dugg mer inflytande åt kommuninvånarna. Antalet förtroendevalda blir inte fler och det ökar inte heller engagemanget vid beredning av ärendena.

Ulla Pettersson sade att ett tillkännagivande från riksdagen om en friare nämndorganisation bara skulle bli ett slag i luften. Men på en lång rad områden har vi kunnat se hur snabbt socialdemokraterna har ändrat sig. Varför kan man inte ändra sig på den här punkten?

För ungefär tre månader sedan var det fullständigt otänkbart att i kommunallagskommittén diskutera frågan om en friare nämndorganisation förrän efter 1991. Nu går det plötsligt att diskutera detta redan till våren i den proposition om en ny kommunallag som skall läggas fram. Varför skulle då inte riksdagen kunna göra ett sådant tillkännagivande redan i dag, när vi vet att kommunalpolitiker av alla politiska schatteringar ute i landet är näst intill ense om att kommunerna själva skall bestämma hur arbetet skall organiseras?

Ulla Pettersson sade vidare att miljöpartiet och folkpartiet har fallit bort när det gäller den kommunala vårdnadsersättningen. Jag vill påminna Ulla Pettersson om att vi i folkpartiet anser att vårdnadsersättningen skall gälla för hela landet. Att införa en kommunal vårdnadsersättning är en nödlösning till följd av att socialdemokraterna säger nej till statsbidrag för alla alternativ inom barnomsorgen. Det är därför som barnomsorgen har havererat. Att bara betala ut kommunal vårdnadsersättning är tyvärr ingen lösning, utan det behövs en helt ny inställning hos socialdemokraterna. Statsbidrag

bör betalas ut till samtliga alternativ inom barnomsorgen. Det är vad som ligger bakom vårt ställningstagande här.

Jag har fortfarande inte fått något svar på frågan varför socialdemokraterna är så förfärligt rädda för att låta kommuninvånarna få mer att säga till om. Så tolkar man det när ni säger nej till delning av kommuner, nej till öppna nämndsammanträden och nej till direktval av representanter i de kommunala organen.

Anf. 99 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! När Bengt Kindbom talade om vägen till kommunalkontoret, var jag så enfaldig att jag trodde att han avsåg just vägen till kommunalkontoret. Men nu har jag förstått att det var någonting annat han var ute efter. Jag tog bara upp detta som ett exempel på att man faktiskt kan åstadkomma en del inom ramen för den lagstiftning som redan finns. Jag sade också att det hänger mycket på oss själva som rikspolitiker att föra ut dessa diskussioner till kommunerna, där man kanske inte ser längre än till den närmaste omgivningen och inte alltid har det större perspektiv som vi bör ha här.

Beträffande delning av kommuner sade jag redan i mitt anförande att det inte är omöjligt att dela kommuner och att det förekommer delning. Men jag tror inte att detta är någonting som skall vidtas så fort man tycker att det brister i den kommunala demokratin. Om nu kommuninvånarna ställer sig bakom en majoritet för delning, hur gör man då om majoriteterna växlar, som de gör i många kommuner? Varannan mandatperiod kanske man vill ha delning av kommunen och varannan kanske man inte vill ha det.

Hans Nyhage undrade om jag hade några alternativ till kommundelning. Ja, visst har jag det. Medborgarnas inflytande kan utökas på många andra sätt. Lokala organ är en sådan metod. Andra metoder är bl.a. den decentralisering som föreslås i den nya kommunallagen och utökade möjligheter till delegation.

Allt det som Hans Nyhage redovisade skulle vara fördelar med öppna nämndsammanträden, kan man såvitt jag förstår åstadkomma genom att t.ex. ordna offentliga möten för styrelsen eller nämnden. Det går utmärkt. Jag vet att det har tillämpats i flera kommuner. Han drar paralleller till KUs öppna utfrågningar. Vad har vi gjort under de öppna utfrågningarna? Vi har ägnat oss åt vad vi kallar för inhämtande av upplysningar. Det är precis detta man kan göra vid den här typen av möten. Det går utmärkt för vilken kommunal styrelse eller nämnd som helst att inbjuda till ett offentligt möte. Man kan t.ex inbjuda företrädare för olika partier som kan föra fram sitt partis syn.

Jo, Claes Roxbergh, det handlar om solidaritet när jag säger att jag inte vill vara med om några länsparlament som slåss om resurserna. Jag tror nämligen att de små länen skulle bli mera utsatta i ett sådant läge. Att en landsomfattande styrning av vissa regionala frågor behövs, tror jag även att miljöpartiet instämmer i. Om man inte vill ha den styrningen på uteslutande central nivå, vilket jag inte trodde att miljöpartiet ville, måste man ha någon form av statliga organ även på länsnivå.

Slutligen, Ylva Annerstedt, vem är traditionell om man utgår ifrån att antalet anställda måste öka bara för att man inrättar lokalkontor? Det finns väl

ingenting som säger det med självklarhet. Jag menar att man kan decentralisera den verksamhet som finns inom kommunerna i dag med den lagstiftning vi har. Man kommer att få ytterligare möjligheter till det om förslaget till ny kommunallag går igenom.

Anf. 100 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Vi skall ha vidare vyer här i riksdagen, sade Ulla Pettersson, än kommunalmännen har som kan vara trångsynta lokalt. Men man hoppas ändå att de slår vakt om den kommunala demokratin. Ulla Pettersson har inte särskilt vida vyer när hon säger att kommundelningar kan skifta ifrån mandatperiod till mandatperiod. Så är det inte i de fall av kommundelningar som har aktualiserats. Det enda stöd som kommundelarna kan få finns därför i reservation nr 1. Där sägs att det är viktigt att regeringen behandlar det här positivt. Jag hoppas att det finns förståndiga ledamöter som är beredda och en förståndig regering som är beredd att ta fasta på de lokala önskemålen.

Beträffande länsparlament hänvisar Ulla Pettersson till att det inte går eftersom man slåss om samma resurser. Hon säger det precis som om man inte gör det i dag i riksdagsdebatterna om regionalpolitiken eller vid länsstyrelsernas och landstingens uppvaktningar inför regering och andra myndigheter. Det påverkar inte den debatten. Vi har tagit upp demokratifrågorna, att ge den lokala befolkningen ett ökat ansvar och därmed också större engagemang i samhälleliga frågor.

Anf. 101 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag frågade Ulla Pettersson vilka de reella sakskälen är för att förhindra öppna sammanträden. Svaret jag fick var att man kan ordna offentliga möten i stället. Detta var väl ändå inget sakskäl mot öppna sammanträden. Jag kan alltså inte se att det föreligger något hinder för att ordna öppna sammanträden.

Beträffande frågan om att dela kommunerna sade Ulla Pettersson att man kan decentralisera inom storkommunernas ram. Borde konsekvensen då inte vara att man medger den längstgående decentraliseringen, nämligen att man kan dela kommunerna?

Herr talman! I mitt tidigare anförande yrkade jag bifall till samtliga reservationer bakom vilka de moderata ledamöterna hade ställt sig. I avsikt att i någon mån tidsmässigt söka begränsa beslutsomgången av hela betänkandet återtar jag härmed yrkandet. Jag yrkar bifall endast till reservation nr 1.

Anf. 102 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Ulla Pettersson tog upp länen som slåss om resurserna. Det bygger på en felaktig föreställning. Resurserna finns ute i länen från början. Vattenkraften finns uppe i Norrland liksom skogen. Det gäller bara att låta länen behålla litet mera av de resurser som de egentligen har. Då klarar de sig. Vi behöver inte samla in pengarna och portionera ut dem. Låt länen i stället behålla pengarna.

Jag har aldrig sagt att det inte behövs någon statlig styrning. Den statliga styrningen som behövs är dock bara en bråkdel av den som vi har i dag.

Anf. 103 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag vill återkomma något till frågan om öppna nämndssammanträden. Ulla Pettersson vill jämställa det med inhämtande av uppgifter. Vi vill faktiskt gå ett steg längre. Vi vill inte bara nöja oss med att inhämta uppgifter. Vid de tillfällen då det inte rör sig om enskilda människors personliga förhållanden skall man också kunna fatta beslut och bereda ärenden. Det är ytterligare ett steg. Vi vill ha försöksverksamhet när det gäller detta. Det handlar inte bara om att ordna informationsmöten.

Återigen vill jag ta upp frågan om lokalkontor. Även om man har ökat antalet tjänster, ökas inte demokratin och inflytandet för de enskilda medborgarna. Det enda man åstadkommer är ytterligare en lokalhyra och mera åtgång på skattepengarna.

Ulla Pettersson sade att beredning pågår när det gäller lagförslaget om offentlig verksamhet på entreprenad och att det därför inte finns någon anledning att göra något. De beslut som vi fattar skall vara väl underbyggda. Nog får man väl ändå säga att en beredning på tre år skulle kunna vara nog. Det här förslaget har nämligen legat färdigt på departementet under så lång tid. Ulla Pettersson vill väl inte påstå att utredningens förslag bara är ett hugskott. Nog har väl utredningen funderat en hel del när den faktiskt har kommit så långt att det finns ett färdigt lagförslag att presentera. Det här handlar bara om ovilja från socialdemokraternas sida att förnya den offentliga sektorn och möjliggöra alternativ och konkurrens ute i kommunerna.

Anf. 104 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att klargöra att uttrycket trångsynta kommunalpolitiker inte var mitt. Det var Bengt Kindboms. Jag sade att vyn kan vara litet olika om man sitter i riksdagen eller i kommunerna.

Beträffande länsparlament och vem som har det övergripande ansvaret vill jag säga att i dag har regeringen ett övergripande ansvar. Jag har vänt mig mot att man inrättar självständiga länsparlament utan statlig styrning. Det är uppenbarligen det man är ute efter. Jag tror fortfarande att det skulle vara osolidariskt.

Jag vet inte vad Hans Nyhage tycker att det skall finnas för skäl för en lagstiftning. Som jag ser det kan skälet för en lagstiftning aldrig vara att det inte finns några skäl emot. Såvitt jag förstår är det det han anför om de öppna styrelsesammanträdena.

Claes Roxbergh är också inne på frågan om länsparlamenten. Han ger i mitt tycke uttryck för en mycket blåögd syn när han säger att om bara resurserna får vara kvar ute i länen så skall allt vara gott och väl. Jag kommer från ett län där det handlar om tresiffriga miljonbelopp som vi i netto får från staten varje år. Jag är inte beredd att säga nej tack till de pengarna bara för att Claes Roxbergh m.fl. tror att det skulle bli litet mera demokratiskt.

Ylva Annerstedt talade om de öppna nämndsammanträdena. Det hon säger stämmer mycket dåligt med konstitutionsutskottets erfarenheter av öppna sammanträden, eftersom det där inte har handlat om någon beredning för öppen ridå. Jag tror att väldigt många kommunalpolitiker i det här landet håller med mig när jag bestämt hävdar att det måste finnas ett utrymme för diskussion och beredning av ärenden utan en fullständig insyn.

Man behöver ibland helt enkelt pröva och testa sina idéer under ganska otvungna former. Det är på det sättet det går till när beslut fattas ute i kommunerna.

Ylva Annerstedt tror inte heller ett ögonblick på att t.ex. lokalkontor, och jag antar att hon även menar lokala organ ute i kommunerna, skulle öka det lokala inflytandet. Det kan jag inte alls förstå. Om man har närmare till kommunens tjänstemän eller förtroendevalda, är det självklart att det ökar inflytandet. Jag tycker fortfarande att Ylva Annerstedt har en mycket rigid syn när hon hävdar att detta bara leder till extra lokalhyror, om vi nu skall fortsätta med exemplet med lokalkontor. Det finns väl ingenting som säger att man inte kan avstå från lokalhyror i centrum genom att flytta ut verksamhet. Det är mycket det som är tanken bakom det nya förslaget till kommunallag.

Talmannen anmälde att Ylva Annerstedt och Claes Roxbergh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 105 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Besluten skall fattas så nära de berörda som möjligt. Det är en grundläggande tankegång hos oss i miljöpartiet. Om man lyssnar på en sådan här debatt inser man nog att den tankegången delas av många andra i den här kammaren.

Då kan man diskutera om detta faktiskt fungerar. Det gör ju inte det. Jag vill ta ett litet större perspektiv, från byn till Europa. Jag och övriga i miljöpartiet menar att det finns frågor på den europeiska scenen som det kanske skall fattas beslut om gemensamt av alla européer, alltså inte bara av dem som råkar bo i EG-länderna. Samtidigt finns det en stor fattigdom i våra län i Sverige. Vi vet att vi har ett stort politiskt tumult i stora delar av Europa. Europa är inte någon lugn kontinent. Det råder en ofantligt stor politisk oro, som kanske inte når in i genom väggarna här. Men det är verkligen oro ute i Europa.

Det förs diskussioner om kommundelningar och kommundelsförsök. Vi skall kanske ha regionkommuner som Sydvästra Skånes kommunalförbund föreslår. Kommunalförbundet i sydvästra Skåne är en lämplig nivå för att man gemensamt skall kunna fatta beslut om vissa frågor, t.ex. sådana som rör avfall, trafik, osv. Men länet, Malmöhus län, är kanske ett för stort område när det gäller just dessa frågor.

I Sverige diskuteras på olika håll en ändring av länsindelningen. Dessa diskussioner har knappt kommit i gång, men jag tror att de behöver föras. Landshövdingen Carl Johan Åberg föreslår helt sonika att vi skall ha endast fem jättestora regioner. Jag är inte så säker på att det är det bästa. Jag tror att de skulle vara för stora och kulturellt osäkra. För min personliga del tror jag att de historiska landskapen är en ganska intressant indelning. De har dessutom en ekologiskt grund genom vattendelare osv. Diskussionerna om rikets indelning, om Europas indelning och om att besluten skall fattas så nära de berörda som möjligt måste föras samtidigt. I det tumult som äger rum politiskt i Europa, både utanför Sverige och inom Sverige, tror jag att man måste se detta i ett stort perspektiv och inte bara diskutera en enskild

kommundelning eller enskilda kommundelsförsök. Jag tror att man måste se en demokratisk struktur från byn och upp på alla nivåer, också ut i Europa och kanske FN.

Ulla Pettersson gör sig i denna debatt till tolk för en modell som jag brukar kalla rysk dockmodell, och som bygger på att man har en stark svensk centralmakt. Om man delar på dockan hittar man en likadan docka innanför, dvs. kanske socialdemokratisk hegemoni ända in i den lilla kommundelen, trots att det kanske inte alls finns socialdemokratisk majoritet i den kommunen. Den typen av mycket centralistiskt synsätt hävdar Ulla Pettersson fortfarande här i dag mot, tror jag, de flesta andra uppfattningar i kammaren. Den centralistiska statsförvaltning som hon gör sig till tolk för går ju tillbaka, inte till Gustav Vasa, om jag får rätta min gruppföreträdare Claes Roxbergh, utan till Axel Oxenstiernas dagar på 1600-talet och till Karl XI, de två som under 1600-talet såg att man behövde styra stormakten Sverige genom en lämplig länsindelning. Denna länsindelning tycks socialdemokraterna nu och framgent vara den främste garanten för. Det är ganska fantastiskt att vi har det här gamla arbetarrörelsepartiet som slår vakt om feodalstatens, stormaktens, 1600-talets Sveriges feodalistiska indelning av län. Jag tror att man bör ta sig en reell funderare inom socialdemokratin på om detta är en lämplig hållning för framtiden.

Jag ville delta i denna debatt, eftersom ingen yrkade bifall till trepartireservationen 11. Eftersom vi har haft en diskussion om just ökad länsdemokrati, som reservationen handlar om, vill jag yrka bifall till den. Många sympatiska inlägg för denna reservation har ju kommit i debatten.

Anf. 106 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 107 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag noterar med ganska stort intresse att det finns en stor bredd när det gäller åsikterna inom miljöpartiet. Det finns både de som förordar kommundelningar och de som talar om att man kanske borde ha större lokalenheter. Det är ett intressant fenomen.

Jag vill kortfattat säga till Kjell Dahlström, som ju verkar vara väl påläst när det gäller historien, att han inte tycks vara fullt lika insatt i nutiden, där det faktiskt pågår en ganska avsevärd utveckling mot en ökad centralisering. Jag kan nämna att vi nästa år får en samordnad länsförvaltning som går i denna riktning. Det pågår försök med lokala organ på många håll i landet. Vi har gott om s.k. frikommuner och frilandsting. Och vi får förhoppningsvis nästa år en ny kommunallag, där en av huvudpunkterna är just decentralisering och ökad möjlighet till delegering.

Anf. 108 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Jag sade i mitt inlägg att Ulla Pettersson talar för en modell av typen rysk docka när det gäller att styra och ställa här i världen. Hon vill alltså att dockorna skall se likadana ut – när man öppnar den ena hittar man en likadan innanför, osv. Socialdemokraterna tycker att det är bra att det

majoritetsförhållande som uppträder t.ex. i hela länet skall påverka besluten ända in i minsta detalj. Jag menar att man måste återspegla de lokala opinionerna på ett helt annat sätt än vad socialdemokraterna förfäktar. Socialdemokraterna vill t.ex. inte ha direktval till kommundelsnämnder. Socialdemokraterna är mycket otidsenliga, och de är framför allt otidsenliga när de förfäktar att vi skall ha kvar den gamla feodala länsindelningen från 1600-talet. Jag vill säga till socialdemokraterna att de skall ta detta till sig och fundera vidare på det.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

9 § Beslut

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkanden 1990/91:JuU2, JuU3 och JuU4 samt konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU1 och KU3.

Justitieutskottets betänkande JuU2
Mom. 6 (sjukvårdssekretess)
Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 129 för reservation 2 av Britta Bjelle m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (avskildhet i disciplinärenden m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 35 för reservation 3 av Berith Eriksson.

Mom. 8 (stramare permissionsbestämmelser)
Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 127 för reservation 5 av Britta Bjelle m.fl.

Mom. 9 (särbehandling av långtidsdömda)
Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 128 för reservation 6 av Britta Bjelle m.fl.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU3
Mom. 1 (rekvisiten vid grov misshandel)
Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 61 för reservation 1 av Jerry Martinger m.fl.

Mom. 14 (tvångsingripanden i kyrka)
Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 67 för reservation 6 av Britta Bjelle m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (en etisk nämnd m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 19 för reservation 8 av Carl Frick.

Mom. 19 (villkorlig frigivning)
Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 91 för reservation 9 av Jerry Martinger m.fl.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU4
Mom. 4 (ytterligare utvidgning)
Utskottets hemställan bifölls med 193 röster mot 102 för reservation 1 av Britta Bjelle m.fl.

Mom. 6 (mål utomlands)
Reservation 2 av Brita Bjelle m.fl. bifölls med 160 röster mot 138 för utskottets hemställan.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU1
Återförvisningsyrkandet
Det av Bo Hammar under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning bifölls med acklamation.

Konstitutionsutskottets betänkande KU3
Mom. 2 (delning av kommuner)
Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 145 för reservation 1 av Anders Björck m.fl.

Mom. 5 (fri nämndorganisation)
Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 56 för reservation 4 av Birgit Friggebo m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (minskad statlig styrning)
Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 19 för reservation 5 av Claes Roxbergh. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (direktvalda kommundelsorgan)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Birgit Friggebo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utvidgad beskattningsrätt för kommunerna; kommunal bensinskatt)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 33 för reservation 8 av Bo Hammar och Claes Roxbergh. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 28 (ökad länsdemokrati)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 64 för reservation 11 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, finansutskottets betänkanden FiU1 och FiU2, beslöt kammaren på föreslag av talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

11 § Offentlig upphandling

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU1 Offentlig upphandling.

Anf. 109 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Vi moderater har aldrig stuckit under stol med att konkurrens – jag höll på att säga på praktiskt taget livets alla områden – är en tillgång. Ingen regel utan undantag förstås, men på de flesta områden är en fungerande konkurrens stimulerande och effektivitetsfrämjande.

Det var inte alltför länge sedan som ordet konkurrens i den politiska debatten uppfattades som någonting negativt. Många socialdemokrater ansåg att konkurrens var något som borde motarbetas. Nu har förändringens vind blåst genom regeringspartiet, så att man även där kan höra politiker förespråka en viss konkurrens.

I det aktuella betänkandet, finansutskottets betänkande nr 1 om offentlig upphandling, som vi nu skall diskutera, läser jag på s. 5 följande: "Den grundläggande principen för myndighetens upphandling är att den skall bedrivas affärsmässigt, utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och behandla anbud och anbudsgivare objektivt."

Det här låter ju bra. Men det har naturligtvis många gånger varit en omvändelse under galgen för planhushållsivrare inom regeringspartiet. Jag tycker ändå att det är bra att färdriktningen är något så när den rätta. Men det går trögt.

Tillsammans med folkpartiet har vi vid behandlingen av betänkandet reserverat oss till förmån för motioner från moderaterna och folkpartiet. Den första reservationen gäller översynen av upphandlingsförordningen för kommunal upphandling. Den andra gäller enhetlig kommunal redovisning.

I fråga om enhetlig kommunal redovisning menar vi reservanter att konkurrens mellan privata företag och offentlig verksamhet skulle ges bättre förutsättningar om den kommunala egenregiverksamheten ges en enhetlig redovisningsform, som utvisar både de faktiska kostnaderna och andelen egenregi- och entreprenadverksamhet. För detta krävs en mer enhetlig redovisning.

Utskottsmajoriteten för på denna punkt ett besynnerligt resonemang. Man försöker sitta på två stolar samtidigt.

Efter att ha försökt påvisa skillnaderna i kommunernas interna redovisning motiverar man avslagsyrkandet på följande sätt på s. 7 i betänkandet:

"Mot denna bakgrund är det tveksamt om det är lämpligt att från statsmakternas sida föreskriva hur kommunernas internredovisning skall se ut. Å andra sidan torde det ligga i kommunernas intresse att i större utsträckning kunna jämföra kostnader för viss verksamhet kommuner emellan. Därigenom skapas underlag för att bedöma hur effektiv verksamheten är. För detta krävs en mer enhetlig redovisning."

Man har verkligen orsak att fråga sig: Vad vill utskottsmajoriteten? Vill ni ha en effektiv kommunal verksamhet, där konkurrens och affärsmässiga bedömningar fäller utslaget? Eller menar ni att det inte är lämpligt att vi diskuterar kommunernas internredovisning här i riksdagen? Jag är tacksam för ett klarläggande svar på min fråga här och nu.

Detta är ju ett ärende som är genomdiskuterat i riksdagen, och det är därför inte så lätt att komma med nya och originella synpunkter. Jag vill dock understryka att den ståndpunkt som vi moderater och folkpartister för fram i reservationerna är lika sann och riktig i dag som tidigare. Och jag vågar påstå att vi har intagit den rätta ståndpunkten, medan utskottsmajoriteten är räddhågad och splittrad i sin argumentering.

Jag hoppas, herr talman, att det är sista gången som vi behöver diskutera detta ärende från den här utgångspunkten. Allt talar ju för att vi nästa år vid det här laget har en borgerlig regering i detta land. Det ljusnar vid horisonten, herr talman.

Jag skall nöja mig med att yrka bifall till reservation 3, eftersom Lars De Geer skall tala efter mig och har reservation 1 på sitt schema.

Anf. 110 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Moderaterna och folkpartiet har i detta betänkande två gemensamma reservationer. För att spara kammarens tid avser jag att tala för reservation 1 om upphandlingsförordningen, medan Filip Fridolfsson redan har talat för reservation 3, som handlar om enhetlig kommunal redovisning.

Vare sig en upphandling äger rum i ett land med planhushållning eller i en marknadsekonomi, så är det ett stort hinder för kostnadseffektiv upphandling om beställaren och den som skall utföra beställningen tillhör samma organisation. Beställningen blir då en rutinoperation, där egen personal beordras göra så som man "kanske alltid gjort förut". Någon egentlig kostnadskontroll blir det ofta inte, det får kosta vad det kommer att kosta när jobbet görs utan intensiv tidspress av kommunens eller landstingets egen personal. Det hela blir – ur effektivitetssynpunkt – ungefär som en höjdhoppstävling utan ribba. Enda sättet att verkligen mäta effektiviteten i en egen organisa-

tion är ju att – med rättvisa metoder – jämföra egen kostnad med utifrån kommande anbud. Då får man verkligen en "ribba" i höjdhoppsställningen, och därmed en kontroll av kostnadseffektiviteten i den beställning man avser att lägga ut – den må sedan hamna hos en anbudsgivare eller i den egna organisationen. I det senare fallet är det dock av största vikt att alla kostnader verkligen tagits med, såsom moms, administration och hjälp utifrån, om sådan erfordras. Eljest blir jämförelsen inte rättvis.

Alla är vi väl överens om att Sverige, i jämförelse med andra västliga industriländer, har en mycket stor offentlig sektor. Därför är det av synnerligen stor vikt att denna fungerar så effektivt som möjligt, något som tillgänglig statistik från bl.a. sjukvården antyder att den i dag inte gör. Vissa statistiska undersökningar tycks otvetydigt tyda på att produktiviteten där – alltså prestationen per tidsenhet eller per patientnatt – varit negativ under 1980-talet. För att råda bot härpå föreslår moderaterna och folkpartiet i reservation 1 att landstingskommunal och kommunal upphandling skall regleras i lag, så att enhetliga regler kommer att tillämpas över hela den offentliga sektorn i landet.

Gentemot detta förslag hävdar utskottsmajoriteten att man vid de pågående EES-förhandlingarna just förhandlar om gemensamma upphandlingsregler. Utgångspunkten för dessa skulle då vara de nu i kraft varande eller planerade regler som finns inom EG. Men huvuddelen av dessa regler finns ju inte i dag. De kanske blir färdiga till den 1 januari 1993 – men sannolikheten är väl ganska stor för att en anslutning av EFTA som organisation eller av Sverige som enskilt land till EG inte kommer att ske förrän en bra bit in på 1993, eller senare. I så fall skulle vi leva med nuvarande – otillräckliga och ej heltäckande – upphandlingsregler i hela tre år till. Vi har, herr talman, inte råd att dröja så länge med en reform som avses effektivisera hela vår stora offentliga sektor. Frånvaron av konkurrens anses ju av många vara ett av de avgörande skälen till det bedrövliga tillståndet i Östeuropas ekonomier. När man nu där satt till alla klutar för att främja en marknadsekonomis effektivitet, så vore det väl bedrövligt om vi inte skulle kunna göra samma sak i Sverige, med vår mycket stora offentliga sektor.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den för moderaterna och folkpartiet gemensamma reservationen nr 1.

I reservation 6 efterlyser folkpartiet att riktlinjerna för offentlig upphandling skall innehålla krav på miljöpolitiska konsekvensanalyser. Detta yrkande påminner ju en hel del om vad centern efterlyser i reservation 7 och miljöpartiet och vänsterpartiet önskar i reservation 8. Anledningen till att vi avgett en egen reservation är att vi i reservationerna 1 och 3 krävt en ny och enhetlig upphandlingsförordning, som då också måste innehålla nya och ändamålsenliga miljöbestämmelser. I reservationerna 7 och 8 yrkas endast på ändringar och kompletteringar i nu gällande bestämmelser, vilket folkpartiet inte tycker är tillräckligt.

Anf. 111 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Finansutskottet behandlar även detta år motioner som påminner mycket om tidigare års motioner på området. Jag har enbart tänkt

ta upp frågor som rör regionala och arbetsmarknadspolitiska motiv för den offentliga upphandlingen.

Vi menar från centerns sida att det kan finnas motiv för att på allvar fråga sig om upphandlingen inte borde kunna användas också ur regionalpolitisk synpunkt, för att stödja t.ex. sysselsättningen.

När man lade fast upphandlingsförordningen 1973, framgick det av förarbetena att myndigheterna bör medverka till att en ökad del av upphandlingen läggs ut hos företag i de fyra nordligaste länen. Vi menar i vår reservation att detta innebär att även Gävleborgs län bör ingå, så att samtliga Norrlandslän ingår.

När det gäller den andra reservationen, om miljöpolitiska hänsyn, har vi under en följd av år sagt att det är rimligt att man tar miljöpolitiska hänsyn vid upphandling. Den synen delas ju numera också i en rapport från naturvårdsverket, "Avfallet och miljön", där man föreslår att det skall göras en sådan upphandling i fortsättningen. Det är svårt att förstå att den delen inte vunnit större gehör i utskottet. Det är beklagligt att det inte finns majoritet för en miljöpolitisk upphandling.

Beträffande det som jag nu har sagt kan man läsa vidare i reservationerna 4 och 7.

Anf. 112 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Flitiga som myror och idoga som bin upprepar vi våra krav på hur offentlig upphandling skall få gå till. Och lika säkert som amen i kyrkan avslås våra krav. Jag tror dess värre att vi får räkna med att föra denna debatt även nästa år, oavsett vilken regering landet har.

Egentligen handlar det om definitionen av ordet affärsmässighet. Vi vänder oss mot att man i dag med affärsmässighet menar att priset skall ha det dominerande inflytandet vid upphandling. Vi anser att stat och kommun måste få göra en helhetsbedömning, där också regionalpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och miljöpolitiska hänsyn måste kunna vägas in när man tar ställning till en upphandling.

Vad gäller regional- och arbetsmarknadspolitiska hänsyn har det kommit ett särskilt påpekande från utskottet om att utländska upphandlingsmarknader är av stor betydelse för svensk export och därmed också för sysselsättningen inom landet. Man betonar också vikten av samordning med EGs upphandlingsregler.

Detta är oroväckande och visar också att EG som organisation, trots att vårt land inte är medlem, har en nästan total dominans över vår nationella politik på de flesta områden. Vilka konsekvenser detta får för de svenska företag som i dag producerar för den svenska marknaden kan ingen säga. Dessutom är det en myt att fri konkurrens alltid leder till den bästa produkten till det lägsta priset.

Jag noterade att Filip Fridolfsson talade om en fungerande konkurrens. Men det är kanske inte alltid riktigt samma sak som en marknadsekonomisk konkurrens.

Låt mig ta ett exempel som gäller upphandling av potatis. Det måste vara rimligt att en kommun, om den själv finner det lämpligt, köper lokalt producerade potatisar i stället för att genom ett s.k. affärsmässigt upphandlingsför-

farande, med regler dikterade från Bryssel, går ut på EG-marknaden för att hitta billig potatis. Hur går det med tanke på ett decentraliserat budgetansvar inom offentlig verksamhet att tillämpa en strikt affärsmässig upphandling enligt nuvarande definition av begreppet? Det vore intressant att få veta hur man tänker sig att offentlig upphandling skall kunna anpassas till EGs regler med tanke på den omstrukturering som sker inom den offentliga sektorn.

Vi har i dag en stor regional obalans i Sverige, och den obalansen har förstärkts av att vi har avhänt oss de flesta möjligheterna att föra en nationell politik både på det ekonomiska området och i fråga om näringslivet. Vi har fått en koncentration av kapital och näringsliv till vissa regioner, samtidigt som andra regioner har utarmats.

Denna utveckling har inte kunnat avhjälpas med den hittills förda regionalpolitiken. Dessutom är kunskaperna om vad som händer med utsatta regioner genom vårt beroende av EG mycket dåliga.

Jag vet inte om det vore lättare för utskottsmajoriteten att acceptera beteckningen samhällsekonomiska motiv som skäl i stället för regionalpolitiska motiv när man gör en upphandling. Det är ju det som det handlar om. Med en annan samhällssyn än den strikt kapitalistiskt marknadsekonomiska skulle en affärsmässig upphandling innebära att man tog hänsyn till betydligt fler faktorer än priset på varan. Då skulle man också kunna ta miljöpolitiska hänsyn, man skulle kunna väga in kostnader för transporter och arbetstillfällen m.m.

Herr talman! Med detta ställer jag mig bakom de reservationer som vi har undertecknat i detta betänkande, men jag avser inte att begära votering.

Anf. 113 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi i miljöpartiet tycker det är viktigt med konkurrens, men det skall vara konkurrens på lika villkor. Det innebär att man inte bara skall ta hänsyn till vad en vara faktiskt kostar, utan man skall också ta hänsyn till de samhälls- och miljökostnader som produktionen, transporterna och varans användning förorsakar. Då har jag ändå inte tagit med vad det kostar att ta hand om produkterna när de har omvandlats till avfall. Vår bestämda övertygelse är att man måste ta hänsyn till miljöfaktorer vid offentlig upphandling. Gör man det, då kan den offentliga upphandlingen faktiskt vara en ledstjärna för hur upphandlingsfrågorna skall kunna hanteras inom näringslivet.

Det finns ett bra sätt att lösa detta problem, nämligen genom att införa "gröna" skatter och "gröna" avgifter för att täcka samhällets kostnader för att rädda miljön. Skatterna och avgifterna kan tas med i företagens kostnadskalkyler och avspeglas i det pris som köparen betalar för varorna.

Gör man på det viset ökar också chanserna till en god regionalpolitik. Att frakta gods långa sträckor är ju påfrestande för miljön. Jag är fullständigt övertygad om att införandet av ett system, där man tar hänsyn till miljö- och samhällskostnader, gör att man inte behöver bråka så mycket om regionalpolitiska hänsynstaganden. På något sätt löser sig problemen av sig själva. Därför är det enligt min mening beklagligt att man inte har lagt ordentlig tyngdpunkt på dessa frågor i betänkandet.

Här finns partier som säger sig vilja minska koldioxidutsläppen. Men de har inte förmåga att koppla detta till det praktiska vardagslivet. Oron för växthuseffekten borde leda till att alla partier tar oron på allvar och hjälper till att vidta åtgärder för att sänka koldioxidhalten. Därför måste man ta både miljöpolitiska och regionalpolitiska hänsyn vid upphandlingen. De deklarationer som görs får inte bara bli till munväder.

Här kommer problematiken med EG in i bilden. Det krävs långa transporter för att få hit varor från EG-länderna. Vi vet dessutom att löner och sociala kostnader liksom miljökostnader på många håll inom EG är väsentligt lägre än hos oss. Det betyder att svensk tillverkning lätt kan slås ut. Det blir ett slags social och ekonomisk dumpning om man medvetet inte tar hänsyn till miljö- och regionalpolitik i den offentliga upphandlingen.

Med detta yrkar jag bifall till våra reservationer, nr 5 resp. nr 8.

Anf. 114 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande om offentlig upphandling är flertalet av yrkandena från oppositionen kända sedan tidigare. Vi behandlade och avslog dem för precis ett år sedan. Det är naturligtvis svårt att lägga någon speciell glöd i en debatt när samma yrkanden återkommer så ofta.

De ämnesområden som tas upp till behandling i dag ingår i de pågående förhandlingarna om ett avtal mellan EFTA och EG-länderna. Utgångspunkterna blir de regler som gäller eller planeras gälla inom EG. Ett heltäckande avtal baserat på principerna om nationell behandling och icke-diskriminering avses träda i kraft den 1 januari 1993.

Låt mig understryka vad vi tidigare har sagt om upphandlingsförordningen, som omarbetades 1986. Därmed blev bestämmelserna mer entydiga och lättillgängliga. Det grundläggande för myndigheternas upphandling är dock affärsmässigheten. Man skall utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och behandla anbud samt anbudsgivare på ett objektivt sätt.

Nu förhandlas det om ett EES-avtal som går ut på att skapa upphandlingsregler för centrala, regionala och lokala myndigheter. Mycket är alltså på gång. Vi får vänta på ett heltäckande avtal baserat på principerna om nationell behandling och icke-diskriminering. Avsikten är att ett sådant avtal skall träda i kraft årsskiftet 1992/93.

Beträffande reservationen om en enhetlig kommunal redovisning vill jag på nytt påminna reservanterna om att fr.o.m. 1989 tillämpar praktiskt taget alla kommuner den nya budget- och redovisningsmodell som har utarbetats av kommun- och landstingsförbunden. De stora skillnaderna mellan kommunernas ekonomi gör dock att den interna redovisningen måste variera från kommun till kommun. Vad gäller frågan om regionala och arbetsmarknadspolitiska motiv för offentlig upphandling anser vi det olämpligt att statliga myndigheter åläggs att göra bedömningar av politisk natur.

Gällande bestämmelser för den statliga upphandlingen inrymmer möjligheten att beakta de olika miljökrav som måste gälla för myndigheternas verksamheter, och jag vill understryka att miljökraven tydligt kan anges i de kvalitetskrav som ställs på den produkt eller tjänst som skall upphandlas.

Filip Fridolfsson frågar: Vad vill s? Ni säger bl.a. att de förändringar som

ni förordat skulle underlätta en förhandlingsprocess. Det har tyvärr inte övertygat oss.

Och så en annan sak som jag också vill ta upp. Ni talar väldigt mycket om egen regi. Egen regi kan vara intressant i och för sig, men det avgörande är att det är vi som politiker som är beställare. Det kan vara egenanställda eller vi kan köpa tjänster, men det är vi som skall bestämma omfattningen, mått, kvalitet och vad som skall göras. Jag anser att vi socialdemokrater har lagt grunden, och nu skall vi diskutera de fortsatta stegen.

Med det, herr talman, vill jag yrka avslag på samtliga reservationer.

Anf. 115 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Iris Mårtensson sade i sista meningen i sitt anförande att det är vi politiker som skall beställa och också se till att det blir utfört kvalitetsmässigt riktigt. Jag vill återigen påpeka att det är väldigt viktigt att den som beställer inte har en direkt befälsposition över den som skall utföra jobbet. I varje fall skall det finnas alternativ att välja på.

Riksgäldskontoret har fått åläggande att sköta om upplåningen för statliga verk, men där har man gjort ett klokt tillägg. Man har sagt att statliga verk må låna direkt på kapitalmarknaden, men de skall i så fall ta en kontrolloffert från riksgäldskontoret, så att de vet vilket som är bäst. Det är den sortens uppgörelser som vi efterlyser med regler.

Iris Mårtensson säger först att det här är en gammal bekant. Det är inte mycket att prata om, menar hon underförstått. Men det har ju inte hänt något på området på fem år! Det är just därför som det är så illa med Sveriges ekonomi som det är. Så jag vill vända hennes argument direkt mot henne själv och säga: Det är klart att det har gått dåligt därför att man inte har gjort den förändring som vi har yrkat på i många motioner i många år.

1986 års upphandlingsförordning är visserligen relativt ny, men den gäller bara statlig upphandling. Den gäller alltså inte upphandling för landsting och inte upphandling för primärkommun. Vi vill att den skall tillämpas även på kommunal upphandling, för att tvinga kommunerna att kontrollera var höjdhoppsribban ligger i ställningen, så att de vet att de gör effektiva upphandlingar.

Anf. 116 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Iris Mårtensson säger att man skall kunna ställa miljökrav på själva produkten. Det är ganska bra. Men en produkt uppstår ju inte av intet och försvinner heller inte i intet.

Ingenting som man en gång har framställt materiellt försvinner. Det börjar med att man tar upp malm ur gruvor, man bearbetar och behandlar, man transporterar och man använder produkten. Så småningom hamnar den på en avskrädeshög, och så händer någonting igen. Det viktiga med upphandlingsförfarandet är att man skall ta hänsyn till alla de här olika stegen och deras påverkan på miljön, alltså den totala påverkan som den upphandlade produkten förorsakar i samhället och de kostnader som är förknippade med detta.

Det gäller då att få konkurrens på lika villkor, så att de producenter som totalt sett förorsakar minst samhälls- och miljökostnader och andra produkt-

kostnader skall ha ett försteg. Det är detta vi menar med att man skall ta miljöpolitiska hänsyn. Men det har utskottsmajoriteten trots allt inte riktigt förstått. Vad man egentligen ägnar sig åt är ju att subventionera miljöförstöring genom att inte ta miljöpolitiska hänsyn.

Med det sätt som man förespråkar i fråga om upphandlingsförordningen kommer faktiskt de som förstör miljön mest billigast undan, och det innebär en kontinuerlig subventionering av miljöförstöring. Därför är det så utomordentligt viktigt att få en helt annan syn på detta, så att man tar hänsyn till hela produktionskedjan och strävar efter att använda produkter som är biologiskt nedbrytbara i så stor utsträckning som möjligt. Det är nödvändigt att återcirkulera, återanvända och återbruka i betydligt större utsträckning än vad som sker i dag.

Det vore väldigt fint om utskottsmajoriteten, förhoppningsvis nästa gång, kunde samla sig till ett mera vidgat grepp på vad ekonomi faktiskt är, dvs. inte bara studerar vad som byter plats mellan olika plånböcker.

Anf. 117 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag håller med Iris Mårtensson på en punkt, att det är svårt att förnya sig i en debatt i det här ämnet, eftersom det är en gammal bekant. Men jag undrar om inte Iris Mårtensson slår rekord när det gäller att köra på ett enda spår. Jag har kollat vad hon sade i fjol – det är ju karbonpapperet som har varit framme här!

Iris Mårtensson är säkert en bra ledamot i det socialdemokratiska partiet och näst intill en god vän med mig. Därför blir jag nästan vemodig när jag hör att hon slutar sitt anförande med att säga: Vi har lagt grunden, och nu skall vi fortsätta att bygga på den grunden. Det är rätt trist att inte socialdemokratiska företrädare i debatten vet vad som rör sig ute i folkhavet. Det är alternativ och konkurrens man vill ha. Så är strömningarna.

Här har verkligen kända socialdemokrater gått ut och sagt: Vi skall ha alternativ och vi skall se till att få den kommunala upphandlingen att fungera. Då säger Iris Mårtensson: Vi har lagt grunden. Vi är nöjda. Vi skall bygga vidare.

Jag hade en förhoppning att det skall bli en ny regering nästa höst. Jag hoppas att jag blir sannspådd, så att vi får bygga på en ny grund.

Anf. 118 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Jag tog upp en väldigt konkret del av offentlig upphandling i mitt anförande, nämligen upphandling av t.ex. potatis. Jag skulle vilja vara litet ihärdig med den frågan: Hur skall man hantera den sortens upphandling med avtal som skall bestämmas i EG eller genom en överenskommelse i EG?

Hur upphandlar man potatis på ett affärsmässigt sätt? Åtminstone på den ort som jag kommer ifrån är det här delegerat. Det är faktiskt inte kommunpolitiker som sitter och bestämmer kvaliteten på potatisen, utan det har man överlåtit till kokerskorna på daghemmen att göra. Skall det anordnas kurser för dem, där de skall lära sig EGs upphandlingsreglemente eller den här överenskommelsen? Eller hur skall man klara kontrollen av att upphandlingen sker på det affärsmässiga sätt som tydligen är så viktigt både för regeringen och för de borgerliga partierna?

Vi pratar mycket om att den offentliga sektorn skall decentraliseras, men det är väl ingen decentralisering att säga att den här typen av upphandling skall föras upp på något slags politikernivå. Man pratar också om alternativ och konkurrens, och konkurrens är som sagt ett mångtydigt begrepp. För mig verkar det vara mera byråkrati än alternativ att börja plocka in potatisförsäljarna nere från Europa.

Anf. 119 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Potatisexemplet var väl inte särskilt lyckat. I en fungerande konkurrens köper jag den potatis som är bäst till det billigaste priset, och jag fick intrycket att Maggi Mikaelsson resonerade i de banorna. Så vi glömmer väl det exemplet.

Anf. 120 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Mycket kort. Det är inte så lätt för kokerskorna på daghemmen i Vännäs att hålla reda på vad som är billigaste priset på potatis nere i Bryssel. Det måste till en väldig apparat för att tala om det för dem. Det kostar pengar det också.

Anf. 121 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först säga till Filip Fridolfsson att det är mycket enklare att skriva motioner om man lägger karbonpapper emellan. Jag tror faktiskt att det har hänt i det här fallet.

Visst är det socialdemokratin som har lagt grunden till den välfärd som vi har i dag, det vill jag återigen säga. Om nu olyckan skulle vara framme och vi skulle få en ny regering, måste det vara bra för Filip Fridolfsson och hans parti att vi socialdemokrater har lagt en så bra grund.

Herr talman! Den beskrivning Maggi Mikaelsson gör är inte korrekt. Man får nämligen köpa färskvaror lokalt. Jag vet inte om det här är fråga om ett missförstånd. Vid upphandling kan man ställa krav på kvalitet och kvantitet och även på miljön, och det är den upphandlande myndigheten eller kommunen som avgör vilka krav som skall ställas. Det finns ingen skillnad i synsätt mellan kommuner, den svenska staten och, hoppas jag, det synsätt som kommer att vara gällande inom EG.

Anf. 122 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag kan inte förstå hur välfärdsresonemanget kan komma in här. Vad vi talar om nu är att vi skall se till att den kommunala upphandlingen fungerar på ett tillfredsställande sätt genom en fungerande konkurrens, där den kommunala förvaltningen skall kunna göra en bra upphandling. Vi går före för att förbättra välfärden, om vi nu skall använda den debattformuleringen. Vi som står som reservanter är de som egentligen slår vakt om en kommunal service i ett konkurrensläge som är mycket bra för medborgarna.

Jag skall inte slå mig för mitt bröst, herr talman, men jag är mycket belåten med våra reservationer.

Anf. 123 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Jag har, precis som Filip Fridolfsson, stor respekt för Iris Mårtensson. I flera frågor har hon och jag samma syn på hur man skall lösa problemen. Jag kan emellertid inte annat än häpna när hon säger att den grund som nu är lagd är förstklassig och att det bara är att bygga vidare på den. Har det undgått Iris Mårtensson att Sverige befinner sig i en utomordentligt svår ekonomisk kris, där vi tvingas tillgripa skyhöga räntor för att försvara värdet på vår svenska krona? Att då ställa sig upp och säga att grunden är så bra att man kan använda motioner skrivna med karbonpapper, anser jag vara häpnadsväckande.

Anf. 124 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Jag tolkar Iris Mårtenssons inlägg så att det i dag är möjligt och att det också i framtiden kommer att vara möjligt att upphandla daghemsmöbler – för att ta ett annat exempel än potatis – från en lokal snickare som producerar dem till ett pris som visserligen är högre i kronor räknat men som totalt sett är miljömässigt lägre, eftersom man t.ex. slipper frakta dessa möbler långa sträckor på landsväg, vilket skulle vara nödvändigt om man köpte möblerna från en annan del av landet. Om jag har tolkat Iris Mårtensson rätt, är detta i dag fullt möjligt, och då är det bara att tacka och ta emot.

Anf. 125 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Kommunerna har engagerat sig ganska starkt i debatten om EG. I en rapport som jag har tagit del av konstateras att de svenska upphandlingsreglerna, som, vilket jag tidigare sade, i princip är desamma för stat, kommun och landsting, i grunden har samma övergripande mål som EGs. De syftar nämligen till att skapa och tillvarata konkurrensen och till att inget företag skall diskrimineras på grund av exempelvis hemvist. Dessa regler överensstämmer också till stora delar med GATTs regler. Det finns därför ingen direkt anledning att ta upp frågan om potatisen i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad
(Beslut fattades under 13 §.)

12 § Offentlig sektor

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU2 Offentlig sektor.

Anf. 126 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Den offentliga sektorn har, trots tillgång till större ekonomiska resurser än i något annat land, hamnat i en accelererande kris. Trots att kvaliteten sjunker på område efter område skjuter kostnaderna i höjden. Den kombinerade kvalitets- och kostnadskrisen i välfärden har drabbat en-

skilda individer och familjer, som gjorts beroende av t.ex. den offentliga sjukvården, äldreomsorgen eller barnomsorgen. Daghem stängs på grund av brist på personal. Köer till livsnödvändiga operationer hör numera dess värre till vardagen.

Den svenska välfärden har på så sätt fått en orättfärdig profil. Den som förväntat sig en god sjukvård eller trygghet på äldre dagar har fått erfara att han inte har någon garanterad rättighet gentemot välfärdsstaten. Den som har valt att försöka leva sitt liv efter egna värderingar och önskemål, t.ex. genom att själv ta hand om sina barn, har fått möta den politiskt styrda välfärden enbart som en finansiär av de ständigt växande kostnaderna.

Under 1980-talet har dess värre statens förmåga att klara många av sina kärnuppgifter urholkats. Medan världen i övrigt har frigjort och avreglerat, har socialdemokraterna i Sverige slagit vakt om gamla monopolföreställningar. När socialismen i en allt snabbare takt rasat samman och fallit sönder i resten av Europa, har de svenska socialdemokraterna under 1980-talet utökat den politiska sektorns omfattning i Sverige genom att höja skattetrycket med inte mindre än 70 miljarder kronor. Det har stoppat alternativ i välfärden och cementerat de offentliga monopolen. Det är mot denna bakgrund inte märkligt att Sverige under 1980-talet har haft den lägsta tillväxten under hela detta sekel.

I viss utsträckning har regeringen i propositioner och skrivelser till riksdagen identifierat problemen. Men kraftfulla åtgärder för att komma åt problemen i den offentliga sektorn lyser alltjämt med sin frånvaro trots dessa skrivelser och trots vad enskilda statsråd har sagt. Men så har dessa statsråd också fått gå! På så sätt blev 1980-talet ett förlorat decennium. 1990-talet får enligt min uppfattning inte förloras i de här avseendena.

Det är av den anledningen som de tre borgerliga partierna har enat sig om en gemensam reservation om den offentliga sektorns förnyelse till finansutskottets betänkande nr 2. Vi anser att mångfalden och valfriheten när det gäller de varor och tjänster som produceras i den offentliga sektorn måste öka. Den enda möjligheten att nå detta mål är att tillåta och uppmuntra alternativ till en offentlig produktion. En ökad konkurrens mellan privat och offentlig verksamhet måste komma till stånd för att därigenom öka effektiviteten. Det nuvarande vaktslåendet om de offentliga monopolen måste ändras.

Vi har i reservationen pekat på några vägar som är nödvändiga att gå för att nå de uppställda målen. För det första bör monopol och specialregleringar avskaffas inom ett flertal arbetsområden, såsom arbetsförmedling, post, tele, radio, TV, finansiella tjänster och transporter, m.m. Viss offentlig verksamhet bör avyttras till privata intressenter för att stärka konkurrensen och öka effektiviteten och för att finansiellt underlätta omställningar i den offentliga verksamheten.

Statsbidragsregler och skattelagstiftning som diskriminerar privat verksamhet inom skola, sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg bör också ändras. Den offentliga sektorn bör tillämpa samma principer för val mellan egen regi och entreprenad som används för val vid olika entreprenörer, och anbudsupphandlingar bör dessutom öka.

Oklara och missvisande kalkylmetoder, sammanblandning av monopol-

verksamhet och konkurrensutsatt verksamhet, måste också undanröjas. Sälj statliga företag om det inte finns starka skäl för ett offentligt engagemang.

Man bör också skapa stimulans för de offentliganställda att ta över verksamheter som lämpar sig för marknadskonkurrens och också avgiftsfinansiera i större utsträckning för att öka konsumentstyrningen av tjänsteproduktionen. I dag vet vi många gånger inte vad människorna verkligen vill ha. Det finns inga alternativ och inget synligt pris.

Genom dessa förslag, och det finns säkert flera, skapas förutsättningar för en effektivare offentlig sektor samtidigt som servicen till medborgarna ökar. Vi måste kunna lita på att världens dyraste offentliga service fungerar där den bäst behövs och för dem som är i störst behov av den, och detta är i dag tyvärr inte alltid fallet.

Den offentliga sektorns service har i dag ofta tagit på sig många och skiftande uppgifter och ibland också iklätt sig oförenliga roller. Följden har blivit alarmerande kvalitetsbrister på många områden. Det vet vi här i kammaren alltför väl om, och därför behöver jag inte särskilt peka på dessa.

Det krävs prioriteringar och kvalitetsreformer för den offentliga sektorn. Stat och kommun måste ha resurser och fungera väl där stat och kommun är viktigast. De förutsättningarna kan skapas genom bl.a. de åtgärder som vi har pekat på i reservationen.

Det är först genom ökad valfrihet och mångfald, genom uppmuntran till alternativ och därmed ökad konkurrens mellan olika former, som välfärden kan öka i det svenska samhället, och det vill vi säkert alla. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 127 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Sverige har under senare år från att tidigare ha legat ganska väl till, exempelvis under 1950- och 1960-talen, kommit allt längre ned på listan över industriländernas tillväxt. Det är möjligt att vi år 1990 fortfarande har en knapp procent i reell tillväxt, men det är dess värre sannolikt att vi nästa år inte får någon tillväxt alls. Vi kommer då att ligga sämst till av alla industriländer i världen, en jumboplats som bör föranleda allvarlig eftertanke. Ty tillväxt är – vad än vänsterpartiet och miljöpartiet säger härom – alldeles nödvändig om vårt land skall klara av sina pensionsåtaganden, köproblem inom vården, vår u-hjälp och flyktinghjälp och sist men inte minst – en ökad valfrihet och en ökad köpkraft till landets medborgare.

Varför har Sverige halkat ned från täten på tillväxtligan till en bottenplats? Utan tvivel är ett av de tyngsta skälen härtill att vi låtit vår offentliga sektor växa på ett nästan hejdlöst sätt. Jag har en skiss som kommer från OECD. Den visar att våra offentliga utgifter stigit från 31 % av bruttonationalprodukten år 1960 till 63,5 % år 1986. Inom hela OECD är motsvarande siffror 28,5 % och 41 %, alltså en ökning även där, men med 12,5 % i stället för 32,5 % som hos oss.

Produktivitetsökningen inom den offentliga sektorn är, om den alls finns, mycket lägre än i den privata, konkurrensutsatta delen av samhället. Att den enorma utvecklingen av den offentliga sektorn lett till att vi halkat ned till en jumboplats i tillväxtligan har just att göra med denna skillnad i produktivitetsutveckling. Därom borde alla kunna vara överens.

Herr talman! Ända sedan år 1985 har jag läst Kjell-Olof Feldts finansanalyser i varje års budgetpropositioner. Med uppfriskande klarhet har han där varje år påpekat nödvändigheten av att den offentliga sektorn reformeras. Analysen har varit riktig, och storstilade reformprogram har utlovats gång på gång, men nästan ingenting har hänt i praktiken. Antalet anställda inom den offentliga sektorn har fortsatt att öka hela tiden, och det är väl först dagens skattestopp för kommuner och landsting som kommer att stoppa den utvecklingen. Men nu är det för sent. Skulle dagens akuta krisläge för Sveriges ekonomi ha undvikits, skulle reformerna och bantningen av vår offentliga sektor ha påbörjats för länge sedan.

I reservation nr 1 räknar moderaterna, folkpartiet och centerpartiet upp ett stort antal åtgärder som omgående borde vidtas för att höja effektiviteten och moralen i den offentliga sektorn, inte minst, förvisso, genom att släppa in privata alternativ på många områden. I de flesta fall föreslår vi solidarisk finansiering av sociala tjänster via skattesystemet men decentraliserat och privatiserat utförande för att skapa konkurrens och effektivitet i produktionen av tjänsterna. Många fördelar skulle vinnas härmed. Valfrihet skulle finnas både för medborgarna och för dem som tjänar sitt levebröd på att arbeta med allt som i dag är monopoliserat av stat, landsting och primärkommuner. Kostnadsjämförelser skulle bli möjliga, köer skulle kortas eller avskaffas och arbetsglädjen skulle bli större.

Till åtgärderna för att förbättra landets ekonomi hör förvisso också försäljningar av statliga industrier och i vissa fall, såsom t.ex. televerket, även av statliga verk.

Ta som ett exempel domänverket, som i en delårsrapport i dagarna med stolthet rapporterat att man förbättrat sitt resultat i år med 30 % jämfört med fjolåret. Men under år 1989 uppgick domänverkets skogsvinst till 231 milj.kr. på en areal om 3,8 miljoner hektar. På mindre än halva denna areal redovisade Stora en skogsvinst samma år på 465 milj.kr. och Svenska Cellulosa AB 495 milj.kr. Siffrorna måste läsas med en viss försiktighet, eftersom begreppet skogsvinst inte är entydigt och domänverkets skogar i genomsnitt ligger längre norrut än de nämnda bolagens. Men avläst så att säga rakt av statistiskt, antyder siffrorna att bolagen får fram fyra gånger så stor vinst per hektar från sina skogar som domänverket. Självfallet skall domänverkets alla marker ändå inte säljas ut. Men nog vore det med dagens skogspriser en mycket bra affär att sälja av även ganska stora arealer? Likviden borde användas att minska statsskulden med, och därmed statens räntekostnader.

Det är folkpartiets uppfattning, att en reformering av den offentliga sektorn är en av dagens verkligt viktiga frågor för Sveriges ekonomi, väl i klass med frågor av typen "anslutning till EG" och frågan om vilken energipolitik landet skall ha i framtiden.

Herr talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till den för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet gemensamma reservationen nr 1.

Anf. 128 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Förnyelsen av den offentliga sektorn är en av de allra viktigaste strukturfrågorna under 90-talet. Förnyelsearbetet skall inriktas på att

förena ökad valfrihet och jämlikhet. Det kan ske genom offentlig reglering och finansiering med produktion av olika huvudmän, såväl privata som offentliga.

Den offentliga sektorn skall rikta sina resurser till det som är kärnan i det offentliga ansvaret. Hela eller delar av verksamheter som gäller allmän service eller varuproduktion skall frigöras från den offentliga sektorn. En vårdnadsersättning där det statliga stödet till barnomsorgen fördelas direkt till föräldrarna skall införas.

Socialförsäkringarna skall utformas så att de ger grundtrygghet, med möjlighet till frivillig privat påbyggnadsförsäkring. Vissa socialförsäkringar har i dag en alltför snabb kostnadsökning. Dessa försäkringar måste reformeras. Socialförsäkringarna skall utformas så, att de ger signaler om rätt beteende till såväl enskilda som till företag.

Välfärdens fördelning är en grundläggande politisk fråga. Det är ett av de viktigaste instrumenten för att garantera medborgarna lika behandling och rätt till samhällsservice i den offentliga sektorn.

Den offentliga verksamheten har vuxit snabbt under efterkrigstiden. Den omfattar i dag en stor del av samhällsekonomin. Till detta kommer de offentliga transfereringarna. Många uppgifter som i dag utförs inom den offentliga sektorn har lett till förbättrade levnadsvillkor för invånarna i vårt land. Framför allt har de medverkat till att skapa ett slags trygghet för personer som drabbats av arbetslöshet eller sjukdom. Det står samtidigt klart att den offentliga sektorn brottas med en rad problem som är viktiga att komma till rätta med.

Den offentliga verksamheten och transfereringarna omfattar i dag en så stor del av ekonomin att dess totala andel av ekonomin inte bör öka utan tvärtom minska.

Trots den offentliga sektorn kvarstår i dag en ojämlik fördelning av resurser på vissa områden. Det gäller såväl geografiskt som mellan olika befolkningsgrupper.

En del områden inom den offentliga sektorn klarar inte den service som efterfrågas. Därför behövs en förnyelse som ger mer verksamhet för insatta resurser.

Även om visst arbete har startats upp med att förändra och förbättra servicen t.ex. gentemot allmänheten kvarstår fortfarande mycket att göra. Det kan gälla telefontider där medborgare inte kommer fram på telefon och det kan gälla t.ex. begränsat öppethållande.

Stelbenta organisationsformer och långtgående regelstyrning har utgjort påtagliga hinder för en förnyelse av den offentliga sektorn.

Flera områden inom den offentliga sektorn har tillåtits förfalla, det gäller t.ex. utbildnings- och transportsektorn.

Regeringen har under hela 80-talet visat att man upptäckt problemen. Detta har mångordigt redovisats. Men sedan har handlingskraften från regeringens sida avstannat. Förändringsarbetet måste nu enligt centerns uppfattning påskyndas.

Vi har i en gemensam icke-socialistisk reservation redovisat hur vi anser att de mål vi satt upp kan uppnås. Vi tror att monopol och specialregleringar bör avskaffas, att statliga företag kan säljas ut, att statsbidragsregler som dis-

kriminerar privat och kooperativ verksamhet bör ändras och vi tror också att ökad anbudsupphandling gentemot egen regiverksamhet bör förekomma.

Där kan det till viss del ske en förbättring genom skattereformen eftersom intresset för egen regi inte blir lika dominerande som tidigare. Vi anser därför att det är viktigt att regeringen snarast återkommer med ytterligare konkreta förslag på de områden som nämns i reservation 1.

I ett särskilt yttrande har centerns ledamöter i finansutskottet redovisat ytterligare en del exempel på områden där vi är beredda att gå ännu längre då det gäller viktiga delar av den offentliga sektorn. Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 129 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det är en liten lustig debatt, eller man kanske kan säga egendomlig, därför att frågor som har med den offentliga sektorn att göra behandlas normalt i socialutskottet, socialförsäkringsutskottet, arbetsmarknadsutskottet och näringsutskottet med stor framgång, stor saklighet och stor kunskap. Vad vi kan göra i finansutskottet är mer att ge uttryck för ett allmänt förhållningssätt till den offentliga sektorn. På något sätt tycker jag att den här frågan har hamnat fel.

Grunden för oss i miljöpartiet är att det inte är nödvändigt att det som finansieras med offentliga medel också absolut skall skötas av det offentliga. Vi tror att en förnyelse av den offentliga sektorn är alldeles utomordentligt viktig. Det kan ske genom att man försöker decentralisera, ge ökad valfrihet, uppvärdera de anställda i deras arbete och satsa på en grundtrygghet. Jag tänker inte säga så mycket mer, därför att man kan prata om detta i timmar och det skulle över huvud taget inte leda debatten någonstans.

Jag känner mig litet uppfordrad av Lars De Geer eftersom han för litet fantastiska resonemang. Det viktigaste för oss i Sverige är uppenbarligen var vi ligger i någonting som han kallar tillväxtligan. Det påminner på något sätt om björnligan. Om man tittar på hur folk har det, tror jag faktiskt inte att vi svenskar har det så förtvivlat dåligt trots att vår s.k. ekonomiska tillväxt i vissa fall inte ligger i topp. Om man börjar med ett relativt dåligt utgångsläge kan man kanske öka sin ekonomiska tillväxt relativt snabbt, men har man ett högt utgångsläge är det inte fullt så lätt. Jag tycker dessutom att det hade varit klädsamt om Lars De Geer hade diskuterat tillväxtens innehåll.

Det är ju inte så att tillväxt är något som är bra i sig, bara därför att det är tillväxt, utan man måste faktiskt se vad det är som växer till och om man har någon långsiktig nytta av det, så att inte tillväxten tillfogar oss obotliga skador. Jag tycker att det borde vara en mer samlad diskussion kring vad man egentligen avser med det här ständiga tillväxtökandet.

Sedan sade Lars De Geer någonting om att man skulle höja moralen inom den offentliga sektorn. Då måste jag fråga: Råder det en utomordentlig omoral inom den offentliga sektorn? Är man där oetisk och bär sig illa åt? Vad är det för någonting egentligen? Om man skall höja moralen måste man ju ha ett dåligt utgångsläge. Jag menar att Lars De Geer är skyldig hundratusentals människor i det här landet någon sorts besked om vari deras omoral består. Det känns ganska upprörande att säga att moralen skall höjas. Det får han faktiskt lov att förklara.

Sedan har vi föreslagit att man skall ha en utredning beträffande de naturliga monopolen. Det är viktigt att man skaffar sig klara rågångar mellan vad som är monopolverksamhet och vad som kan vara konkurrensutsatt. Jag vet att Lars Norberg, för vilken detta är en varm fråga, har för avsikt att säga några ord om det. Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 130 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Carl Frick frågar vad jag menar med att man kan höja moralen. Med det menar jag att om man skapar t.ex. privata daghem, privata sjukvårdskliniker och privata alternativ så ger man de anställda, som nu bara kan söka tjänst i den offentliga sektorn, valmöjligheter att gå in med privata initiativ och privata alternativ. Att de de får en valfrihet i sin anställning kommer att höja deras moral. Jag beskyllde dem inte för någon omoral. Jag sade bara att det skulle höja deras moral om de finge flera olika arbetsmöjligheter och arbetsvägar öppna för sig.

Sedan frågade Carl Frick mig vad i allsin dar jag skulle med tillväxt till. Jag är litet häpen över att få frågan när Sverige befinner sig i dagens ekonomiska krisläge. Det kan väl inte ha undgått Carl Frick att vi har köer i sjukvården, att vi har besvär med finansiering av vägar, järnvägar, försvar och bostäder. Vi har besvär med att finansiera reningsverk och miljöåtgärder. Vi skulle behöva resurser för att hjälpa Polen och de baltiska länderna med reningsverk och med miljöskyddsåtgärder. Detta skulle kanske ge större effekt än om vi skulle lösa de sista fem procenten av våra svenska problem. Att allt detta kan lösas genom en tillväxt är alldeles klart.

Det krävs tillväxt för att klara Sveriges åtaganden mot sina pensionärer. Det är statistiskt fastställt att vi om vi skall klara ATP-pensionerna värdemässigt måste få en tillväxt på 2 % per år. Får vi inte det kommer ATP-pensionerna att urholkas. Jag tycker därför att det nästan är onödigt att jag skall behöva stå här och argumentera för att tillväxten är viktig. Att den sedan skall äga rum på ett miljömässigt riktigt sätt håller jag med Carl Frick om. Detta höll jag ett anförande om för en timme sedan, där jag påpekade vikten av att vi har konsekvensanalyser i miljöavseende i våra upphandlingsregler.

Anf. 131 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det är litet lustigt att ens moral skulle bli bättre för att man har flera alternativ. Jag förstår inte riktigt vad det har med moral att göra, men jag tror att de människor som arbetar i den offentliga sektorn är minst lika moraliska som de som arbetar på andra sätt och med olika alternativ. Jag tror inte att det beror på under vilka former man arbetar. Det är ett förhållningssätt man har som människa. Detta är mycket obegripligt.

Jag tror inte köerna har så mycket med tillväxten att göra. Vi har ju haft en enastående ökning av den privata konsumtionen under 1980-talet. Från 1983 och framöver har den ökat med 2,5 % om året. Detta är något av ett rekord. Samtidigt har arbetslösheten gått ner till rekordlåga nivåer beroende på att industrin arbetar för fullt. Då är det inte så konstigt om man får köer och brist på personal i daghem och på andra ställen när man betalar skyhöga löner på andra ställen.

Har man en marknadsekonomi så har man den och då får man vissa konse-

kvenser. Då blir det litet underligt om man från borgerligt håll beklagar sig över det som man verkligen strävar efter i alla andra sammanhang. Det är faktiskt en konsekvens av det som man vill ha i politiken nämligen ökad konsumtion därför att det är grunden för att man ökar tillväxten. Får man då köproblem skall man inte beklaga sig egentligen. Det finns bara ett svar på detta och det är att öppna slussarna så att man får in invandrarna som kan fylla dessa platser. Men det brukar man ju inte heller vara så förtvivlat pigg på. För mig finns ingen logik i den här sörjan som man håller på med när man pratar om dessa frågor. Det är viktigt att man har klart för sig att tillväxten ställer till med stora problem. Man kan inte bara säga att tillväxten skall öka med 2 % om året, för det innebär faktiskt att vi om 35 år skall konsumera dubbelt så mycket som vi gör i dag. Med 2 % och med ränta på ränta i 35 år så blir det dubbelt så mycket, och det tror jag inte vi klarar av.

Vi måste hitta andra vägar att lösa våra problem än att bara konsumera mera. Om 35 år lever jag kanske inte, men om jag gör det kan jag garantera att jag inte orkar konsumera dubbelt så mycket som nu – det lovar jag. Och jag tror att det är många med mig som kommer att känna det som om de storknade.

Anf. 132 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Om jag byter ut ordet "moral" mot ordet "arbetsglädje" kanske jag gör Carl Frick glad. Jag tror att det är roligare att arbeta inom ett yrkesområde där man kan välja mellan olika företag eller organisationer att arbeta i än att arbeta i ett monopol där tjänsterna ofta tillsätts efter anciennitet och ålder och inte efter initiativkraft och duglighet.

Carl Fricks underkännande av behovet av ökade resurser kunde föranleda en debatt som vi skulle kunna hålla på med i många timmar. Låt mig bara påpeka att OECD under de senaste åren haft en tillväxt på 3 %. Vi ligger på 1 % eller lägre.

Det är klart att de länder som har en sådan tillväxt får ökade resurser för sjukvård, de får ökade resurser för åldringsvård, de får ökade resurser för u-hjälp, de får ökade resurser att ta emot flyktingar. Det kan hända att Carl Frick tycker att allt det är alldeles onödigt. Jag rår inte för det; det är i så fall en uppfattning som han får stå för.

Anf. 133 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Lars De Geer talar om att man får större arbetsglädje om man har flera företag eller organisationer att välja emellan. Jag får en känsla av att Lars De Geer uppfattar hela Sverige som ett enda stort monopol. Det är faktiskt så att vi har en fri arbetsmarknad. Människor kan byta jobb, och de kan söka sig till olika ställen. Det är faktiskt också vad människor gör i ganska stor omfattning. Arbetsglädje kan man säkert finna. Om man inte trivs på ett ställe kan man i de flesta fall – åtminstone på de större orterna – ganska lätt finna sin arbetsglädje och sina arbetskamrater på ett annat ställe.

Det var ju skönt att Lars De Geer bytte ut ordet "moral" mot ordet "arbetsglädje"; det känns bra. Jag tycker kanske att man skall sanera debatten och använda "moral" om vad som är moral och "arbetsglädje" om arbetsglädje.

Lars De Geer sade att man har en tillväxt på 3 % på kontinenten och i OECD-länderna. Jag tror att också de kommer att hamna i oändliga problem med denna fantastiska ökning av sin materiella konsumtion. Med litet eftertanke måste man förstå att man helt enkelt inte kan hålla på så. De olika resurserna tar slut. Tillsammans smutsar vi ned och förgiftar i en så rasande fart att produktiviteten i de biologiska systemen faktiskt tenderar att minska. Det är det som vi äter av, och vi kan ju faktiskt inte, som någon sade, äta t.ex. pengar. Jag tror därför att det är dags för ett kvalificerat omtänkande beträffande den tillväxtfundamentalism som råder.

Därmed inte sagt att man inte skall lösa sina problem. Vi måste helt enkelt tänka ut nya sätt att klara olika problem på och inte tro att vi kan klara saker och ting genom att bara konsumera mer i varje givet ögonblick. Det kommer vi aldrig att klara av. Gör vi så kommer det att gå oss mycket illa på sikt. Det kanske går några år till, men jag hoppas faktiskt att vi skall komma till en insikt, som gör det möjligt att lösa problemen med bl.a. vård och pension på andra sätt än genom att konsumera sönder oss själva.

Talmannen anmälde att Lars De Geer anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 134 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka redogöra för anledningen till att vi har avstyrkt samtliga motioner i betänkandet om offentlig sektor.

Först och främst anser vi att den kritik som framförs om hur den offentliga sektorn fungerar inte alls överensstämmer med verkligheten.

Många av oss har säkert varit i något annat land och kanske haft tillfälle att på ett eller annat vis ta del av hur den offentliga sektorn där fungerar och kunnat göra jämförelser. Då om någonsin måste vi erkänna för oss själva att vi har en väl utbyggd och fungerande service.

Carl Frick talade om att titta på hur vi svenskar har det. Ja, det borde många svenskar verkligen göra.

Vi har haft en ekonomisk tillväxt som skapat utrymme för ökad såväl privat som offentlig konsumtion. I dag har vi inte samma tillväxt. Nu dämpas utbyggnadstakten, och vi kommer att få se betydande omställningsproblem. Arbetet att omstrukturera den offentliga sektorn är nu på gång – men välfärden skall inte urholkas.

Nu skall jag säga en sak som kommer att ljuda som musik, åtminstone i öronen på moderaterna: Valfriheten skall öka. Arbetet med att införa olika former av brukarinflytande, brukarmedverkan, föreningsdrift, självförvaltning och kooperativ skall breddas och intensifieras. Men återigen: Kravet kvarstår att verksamheten skall hålla hög kvalitet, styras demokratiskt och finansieras solidariskt, men produktionen av tjänster kan ske i olika former, både offentliga, kooperativa och privata.

Vi talar i dag om avreglering, ökad användning av avgiftsfinansiering och anbudsupphandling. Att nu när så mycket redan är på gång påskynda detta arbete, som man från borgerligt håll i dag vill, anser vi från majoritetens sida inte vara realistiskt. Det finns mycket i utvecklingen som inger optimism,

men det pågående utvecklingsarbetet måste få ta sin tid. Det måste finnas realism också.

Jag vill påminna om det vi säger i betänkandet: Ni måste ha misstolkat intentionerna bakom de åtgärder som nu vidtas för att effektivisera den offentliga sektorn. Det pågår intressanta projekt över hela landet för att förnya den offentliga sektorn. Men mycket återstår att göra, mycket är ogjort – 1990-talet kommer att erbjuda nya grepp och möjligheter att åstadkomma mer reformer för pengarna.

I propositionen om utveckling av offentlig sektor sägs bl.a.: Arbetet med att omstrukturera den offentliga sektorn är av utomordentlig betydelse för att välfärden inte skall urholkas. Utrymme för angelägna reformer måste i ökad utsträckning skapas genom omprioriteringar och genom ett effektivare utnyttjande. Samtidigt måste kraven på ökad kvalitet, ökad tillgänglighet och valfrihet tillgodoses.

Detta är arbete som pågår inom ett brett fält av den offentliga verksamheten. I kommuner och landsting sker en fortlöpande granskning och omprövning av innehållet i de tjänster som erbjuds medborgarna. Och, herr Rydén, inom det statliga området prövas bl.a. inriktningen och omfattningen av transfereringssystemet. Hav tålamod, hav tålamod!

Anf. 135 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! När Iris Mårtensson säger att de offentliga tjänsterna skall kunna åstadkommas genom produktion i offentlig, kooperativ eller privat regi kan jag inte annat än konstatera att det är en mycket trevlig överraskning att hon nu även har privata alternativ med. Att kritisera henne på den punkten vore att slå in öppna dörrar.

Sedan säger Iris Mårtensson att kritiken mot den offentliga sektorn är oberättigad. Då är jag där igen: Tar inte Iris Mårtensson till i överkant när hon säger att vår offentliga sektor är perfekt i alla avseenden? Det är sant att vi i många fall har en mycket fin offentlig sektor och att den i många stycken fungerar väl. Men vore det inte att sätta skygglapparna för ögonen att glömma att vi har vårdköer, att vi har köer när det gäller höftledsoperationer, hjärtoperationer och ögonoperationer?

Vi har en delvis försummad infrastruktur – jag tänker då på vårt järnvägsnät. Det finns stora behov av vägunderhåll. Vi kan förutse att våra pensionärer, som blir fler och äldre, kommer att kosta mycket pengar. Således borde vi erkänna att den offentliga sektorn har problem, även om den i många delar fungerar väl.

Anf. 136 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Iris Mårtensson sade att kritiken inte överensstämmer med verkligheten. Men Iris Mårtensson, har inte den förre och den nuvarande civilministern sagt ungefär samma saker som moderater, folkpartister och centerpartister vid flera tillfällen har framfört om behov av förändringar i den offentliga sektorn? Sedan har ministerns ord fått stå för sig själva och inte följts av handlingar. Det har kostat en minister taburetten, och det kan kosta också nästa minister hans taburett. Därför borde Iris Mårtensson ha lyssnat litet grand på vad vi tre borgerliga representanter har sagt, nämligen

att det finns ett behov av att förändra den offentliga sektorn, att öka privatiseringen och att ge en ökad valfrihet för medborgarna. Med våra metoder blir det också möjligt att ge en bättre kvalitet på den service som samhällets medborgare i dag har rätt att ställa krav på. Det tycks ju finnas en överensstämmelse i den uppfattningen. Eftersom socialdemokratiska landstingsråd och kommunalråd säger detsamma, finns det belägg för att den offentliga sektorn inte klarar att tillgodose medborgarnas behov av vård och service. Därför är det beklagligt att en sådan trevlig riksdagsledamot som Iris Mårtensson är så oförbätterlig på den här punkten. Vi har tidigare diskuterat detta och Iris Mårtensson sade i en replik till Filip Fridolfsson att det finns ett kalkerpapper. Men jag ser inte bara ett kalkerpapper; i det här fallet ser jag skriften på väggen. Det är beklagligt och känns litet nattståndet. Iris Mårtensson har inte tagit den minsta lärdom av den debatt som i dag förs ute i samhället, tyvärr.

Anf. 137 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill först yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet. Det glömde jag sist när jag hade ordet.

Rune Rydén sade att orden inte följs av handlingar, men jag försökte att ange en hel del som är på gång och som det redan nu har lagts fram förslag om. Jag vill bara påminna Rune Rydén om att det i går eftermiddag lades en skrivelse på riksdagens bord som berör riktlinjer för reformer av den offentliga sektorn. Det finns inte mindre än sju program som berör just dessa områden, bl.a. skolans verksamhet, äldreomsorg, barnomsorg, socialförsäkringssystemet. Det är väldigt mycket som är på gång, så jag behöver inte upprepa det.

Som sagt, det material som lades på riksdagens bord finns ju tillgängligt också för er övriga.

Anf. 138 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Sent skall syndarn vakna, sade man i min småländska hembygd en gång i tiden, och så är det nog med dagens socialdemokrater. Man har noterat att det krävs en förändring och genom att föreslå vissa åtgärder försöker man rädda vad som räddas kan. Tyvärr är det alltför mycket som tyder på att samma sak kommer att inträffa nu som det har gjort tidigare när det gäller förslag till förändringar av den offentliga sektorn, nämligen att det blir en massa ord och mycket litet substans i dessa ord.

Iris Mårtensson, varför tog ni inte chansen? Här fanns ett betänkande, motioner och tydliga förslag. Ni kunde ha hakat på dem. Det hade kunnat hjälpa er ut ur en del av era problem, men ingenting av detta kunde skönjas. Jag tror att ni fortfarande är fast i den obotfärdiges förhinder, tyvärr.

Anf. 139 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Nu har vi tagit krafttag och lämnat en skrivelse till riksdagen, sade Iris Mårtensson. Då vill jag precis som Rune Rydén nyss gjorde säga att dessa åtgärder har föreslagits i tio år. Nu när de skall vidtas är det för sent, och det är även för bristfälligt.

Anf. 140 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Det var intressant att lyssna på debatten. Iris Mårtensson har problem att övertyga moderaterna och folkpartiet om att socialdemokraterna är inne på deras linje. Hon talade om reformering av den offentliga sektorn när det handlar om nedskärningar.

Vi i vänsterpartiet vill demokratisera och utveckla den offentliga sektorn, inte avveckla och privatisera den. Det beror på att den offentliga vården och omsorgen är det enda området i samhället som bygger på den solidariska tanken, från var och en efter förmåga till var och en efter behov.

Vård och omsorg till alla – oberoende av plånbokens tjocklek – solidariskt finansierad genom skattesystemet och styrd av demokratiskt valda människor har varit arbetarrörelsens målsättning, och det kommer också att vara vänsterpartiets.

Det är också genom den offentliga sektorns utbyggnad som kvinnorna har gjort sitt inträde på arbetsmarknaden. Det är tack vare utbyggnaden av vård och omsorg som kvinnors oavlönade arbete har lyfts fram och fått ett ekonomiskt värde, visserligen ett alldeles för lågt värde – kvinnorna har alldeles för låg lön – men det har i sin tur att göra med att vi lever i ett samhälle med en manlig maktstruktur. Arbetsvärdering utgår från en manlig norm, och då blir det lägre löner inom vård- och omsorgsyrken.

Vi tror på den offentliga sektorn, och vi tror också på dem som arbetar där. Vi tror inte att behoven av vård och omsorg klaras vare sig bättre eller billigare i fri konkurrens av marknadskrafterna. Privata alternativ kan aldrig ersätta den offentliga sektorn för den stora gruppen av befolkningen. Dessutom är den fria konkurrensen en myt som inte existerar i det verkliga livet.

En annan myt som fått fäste i det allmänna medvetandet är talet om valfrihet. Det är en borgerlig myt att om vi bara hade mer privat verksamhet att välja på, skulle vi få bättre och billigare vård och omsorg. Men det ligger faktiskt inte någon automatik i detta. Däremot skulle alternativen kanske bli flera. Det är ju en enkel matematik att räkna ut att om jag skall kunna välja t.ex. vilken skola mina barn skall gå i, förutsätter ju detta att det finns både flera skolor inom rimligt avstånd från där jag bor och fler platser än det finns elever, annars finns det ju inget att välja på. Då har jag svårt att se hur det totalt sett skulle bli billigare.

Samma resonemang kan man använda när det gäller val av vårdcentral, barnomsorg eller servicehus för äldre. Vem skall betala för alla extraplatser som måste finnas om det skall vara en verklig valfrihet?

Därmed inte sagt att vi är emot att man skall kunna välja vårdcentral eller skola. Det skulle säkert fungera bra på vissa orter, kanske i storstadsområden. Vi tror dock inte att man löser några av de problem som finns i dag med denna övertro på marknaden och konkurrensen.

Däremot instämmer vi i att den offentliga sektorn behöver förnyas. Det är ju uppenbart att det finns brister i dag, såsom köer inom sjukvården, undermåliga skollokaler och en tungrodd central byråkrati. Där vill jag tillägga att problem med byråkrati finns i minst lika hög grad inom privat som offentlig verksamhet. Det är nog snarare så att den offentliga byråkratin i många fall är överlägsen den privata när det gäller effektivitet. Det är en händelse som i och för sig ser ut som en tanke att kritiken mot den offentliga sektorn

om att den fungerar sämre kommer i takt med att socialdemokratin har anammat de borgerliga värderingarna om att den offentliga sektorn är för stor. Det ligger litet grand av självuppfyllande profetior i detta.

Vi anser att den offentliga sektorn behöver demokratiseras och decentraliseras. Eftersom det handlar mycket om vård och omsorg och eftersom vården och omsorgen till 80 % utförs av kvinnor, är vi övertygade om att man måste ta till vara kvinnornas kunskaper och erfarenheter. Man måste bygga en helt annan arbetsorganisation med en mycket plattare struktur.

Fru talman! I det här betänkandet går socialdemokratin ännu ett steg längre på den nyliberala vägen. Visserligen säger man att den offentliga sektorn spelar en avgörande roll för välfärden, men samtidigt som man avstyrker de borgerliga motionerna skriver man: "Som utskottet ser det är många av de åtgärder som föreslås i de borgerliga motionerna i flera avseenden i överensstämmelse med inriktningen av det förnyelsearbete som nu pågår inom den offentliga sektorn."

Därför blir det en något konstig debatt i dag. Utskottsföreträdaren måste försöka förklara att man säger nej till motionerna fast man egentligen håller med. Jag kan förstå litet av Rune Rydéns dilemma.

Man menar också att centerns och folkpartiets krav till stora delar är tillgodosedda. Jag skulle vilja fråga utskottets företrädare hur ni egentligen vill ha det. Först talar ni om att den offentliga sektorn spelar en avgörande roll för välfärden, men i praktisk politik i verkliga livet har ni tillsammans med folkpartiet fattat en rad beslut som medför en minskad offentlig sektor. Ni accepterar de borgerliga motionernas budskap och skriver att de i princip gått igenom. I det senaste i raden av krispaket är det viktigaste budskapet att de offentliga utgifterna måste minska.

För mig går inte det här ihop. Människans behov finns ju kvar. Det är det som är det väsentliga. Människor blir sjuka. Var vill ni sänka ambitionerna att bota sjuka människor? Utvecklingen går mot allt bättre metoder att bota fler och fler sjukdomar. Skall inte alla människor ha en grundläggande rätt att få bästa möjliga vård? Människor blir gamla och behöver därmed mer hjälp för att kunna leva ett värdigt liv. Hur skall man kunna spara in på de äldres behov?

Det är orealistiskt att tro att allt skall kunna ske med rationaliseringar, effektiviseringar och omstruktureringar. Jag är visserligen medveten om att man alltid måste göra prioriteringar, och det görs hela tiden. Vi är dock inte beredda att låta marknadskrafterna stå för dem. Vi vill styra vård och omsorg på ett demokratiskt sätt, så att alla får del därav. Jag vet inte hur ni skall klara av det med den borgerliga valfrihetsmotionen, som ni har godkänt, i botten.

Med hänvisning till budgetpropositionen skriver ni att offentlig verksamhet måste räkna med begränsad tillgång på reala och finansiella resurser. Det är ett fantastiskt uttalande i sig. I en tid då tillgången på just reala och finansiella resurser i samhället är större än någonsin tidigare, skall den offentliga verksamheten minska. Problemet är att ni har avhänt er alla metoder att få tillgång till de reala och finansiella resurserna. De far i väg med stor fart ut ur landet. Sedan höjs räntan för att pengarna skall komma tillbaka.

Fru talman! Vi har ingen motion till det här betänkandet. Med ett särskilt

yttrande som vi har fogat till betänkandet och det här lilla inlägget i debatten har jag velat markera några grundläggande byggstenar i vår syn på den offentliga sektorn.

Anf. 141 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! En gång i tiden var jag lärare i ekonomisk historia vid Lunds universitet. Jag undervisade många blivande kommunister i marxism. Jag undrade då ibland vad det var som gjorde att de fängslades av denna lära. I dag fick jag den klara vittnesbörden om detta när jag lyssnade till Maggi Mikaelsson. Det är en ren illusion.

Anf. 142 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Vi i miljöpartiet är även när det gäller serviceverksamhet för mångfald och småskalighet. Det hoppas jag att alla vet. Jag skall i dag tala om något speciellt, nämligen naturliga monopol. I den allmänna marknadsyra som just nu pågår i vårt land håller man på att glömma bort att det finns något som heter naturliga monopol. Jag vet inte om Iris Mårtensson känner till definitionen på naturliga monopol. Av utskottsutlåtandet över vår motion Fi:511 verkar det inte som om man har förstått riktigt vad det är fråga om. Vi kanske har varit otydliga.

Utskottet säger att "motionärerna har misstolkat intentionen bakom de åtgärder som vidtagits för att effektivisera den offentliga sektorn". I nästa rad i betänkandet talar man om att "staten måste bl.a. från fördelningssynpunkt ha ett avgörande inflytande inom flera verksamhetsområden".

Jag vill börja med att anföra att detta är typiskt för utskottets slappa skrivning. Den offentliga sektorn är en sak, och statens verksamhet är en annan sak. Den största delen av den offentliga sektorn ligger utanför statens verksamhet. Den ligger nämligen i kommuner och landsting. Utskottet talar om effektivisering av den offentliga sektorn. I vår motion talas enbart om statliga naturliga monopol. Det hade varit klädsamt om utskottet hade hållit sig till den saken.

Om jag tolkar utskottet snävt så menar man att motionärerna har misstolkat statens intentioner när det gäller statliga naturliga monopol. Med statliga naturliga monopol menar jag reella monopol i statlig regi, oavsett om det finns en lagstiftad monopolrätt eller inte. Har vi misstolkat, så har regering och riskdagsmajoritet verkligen sig själva att skylla. Från miljöpartiets sida har vi under föregående riksmöte i minst fyra motioner efterlyst en policydeklaration från socialdemokratins sida – men icke. Vi är som utskottet skriver hänvisade till att *tolka* utifrån diverse konkreta ställningstaganden och uttaladen av verkschefer inom statliga affärsverk.

Det senaste är regeringens skrivelse som vi fick i går. Man uttalar där avsikterna att bolagisera Vattenfall. Det innebär att en ny monopolliknande verksamhet helt skulle ställas utanför demokratiskt kontroll. Vissa delar inom Vattenfall är av typen naturligt monopol, andra delar kan mycket väl föras över till en marknad och utsättas för konkurrens.

Det är märkligt att i USA – som är den privata företagsamhetens förlovade land – har man en sträng lagstifting som ger medborgarkommissioner rätt att

fastställa monopolens taxor. Här i Sverige vill man låta monopolen agera fritt utan kontroll.

Det är inte att undra på att televerket går ut i annons och deklarerar: "Vi spelar hellre finans än monopol".

Fru talman! Jag tvivlar inte ett ögonblick på att Tony Hagström hellre spelar finans än monopol. I vår motion vill vi dock peka på att televerket liksom posten, Vattenfalls stamlinjenät och en del andra verksamheter har reella tekniska monopol som gör marknadslösningar praktiskt taget omöjliga. Det är hög tid att man röjer upp i denna verksamhet.

Sådant som kan fungera på en konkurrerande marknad skall inte finnas i samma organisation som innehar ett naturligt monopol. De naturliga monopolen skall stå under strikt offentlig kontroll och kan möjligtvis vara privata. Men det ökar i så fall kraven på den offentliga kontrollen.

Jag bor själv i glesbygd. Jag skulle vilja se det företag som skulle komma ut till oss och konkurrera med televerket när det gäller att dra telefonledningar eller det företag som skulle upprätta konkurrerande lantbrevbärarlinjer. Jag skulle också vilja se det företag som skulle sätta upp konkurrerande stamlinjer bredvid banverkets nuvarande linjer.

Nej, fru talman, det behövs en skärpning hos de grå partierna i denna riksdag, så att de tar upp frågan om naturliga monopol på allvar.

Vi i miljöpartiet kommer att ta varje tillfälle att ta upp denna fråga. Vår nästa motion är redan avlämnad. Att ha en genomtänkt politik när det gäller naturliga monopol är nämligen en demokratisk skyldighet främst mot de svaga i samhället, de som först drabbas när det brister i service eller om priserna blir för höga på grund av stora monopolvinster.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 13 §.)

13 § Beslut

Företogs till avgörande finansutskottets betänkanden 1990/91:FiU1 och FiU2.

Finansutskottets betänkande FiU1

Mom. 1 (översyn av upphandlingsförordningen och lagreglering av kommunal upphandling)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 94 för hemställan i reservation 1 av Anne Wibble m.fl.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 4 (enhetlig kommunal redovisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Anne Wibble m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (regional- och arbetsmarknadspolitiska motiv för offentlig upphandling)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 33 för reservation 5 av Carl Frick och Maggi Mikaelsson. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 a (förändringar i upphandlingsförordningen avseende miljöpolitiska hänsyn vid upphandling)

Utskottets hemställan bifölls med 202 röster mot 34 för reservation 8 av Carl Frick och Maggi Mikaelsson. 59 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU2

Mom. 1 (den offentliga sektorns förnyelse)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 127 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl.

Mom. 2 (utredning om statliga monopol)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 2 av Carl Frick – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

14 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenum onsdagen den 14 november.

15 § Transporter av farligt gods

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU1Transporter av farligt gods.

Anf. 143 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 i försvarsutskottets betänkande om transporter av farligt gods.

Det kan naturligtvis diskuteras om järnvägstransporter och sjötransporter generellt är säkrare än landsvägstransporter. Helt klart är de tekniska förutsättningarna för att göra farliga transporter säkrare större vid användning av järnväg och sjöfart än vid användning av landsvägar. Det farliga godset kan

exempelvis bättre isoleras från annan trafik och inneslutas i säkrare men tyngre behållare tack vare större bärighet hos räls och vatten. Genom den ordning där transporter av farligt gods prövades enligt miljöskyddslagen skulle man på ett bättre sätt kunna beakta den specifika farligheten hos varje typ av transport.

Anf. 144 IRÉNE VESTLUND (s):

Fru talman! Det här är ett kärt ärende, som utskottet har behandlat vid ett flertal tillfällen. Jag vill i denna behandling hänvisa till utskottets skrivning angående transporter av farligt gods. Där uppmärksammar vi som tidigare att det här är ett stort område och att det finns mängder av situationer där faran kan vara överhängande. Men vi har också under åren som har gått sett att man försöker efterleva och göra någonting av de beslut som vi har fattat i riksdagen. Även om vi från utskottet i flera avseenden håller med en del av motionärerna när det gäller beskrivningen av problem och brister, menar vi att det för närvarande inte föranleder något uttalande från riksdagen. Däremot har utskottet anfört att vi behöver få en fortlöpande erfarenhetsredovisning som skall ges oss till känna från regeringen, så att vi kan följa vad som verkligen görs ute i länen.

Med detta tillstyrker jag utskottets hemställan och yrkar avslag på motionerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

16 § Sotning

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU2 Sotning.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

17 § Vissa markfrågor

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU3 Vissa markfrågor.

Anf. 145 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen, där vi förordar avveckling av Hästholmens skjutfält. Jag ifrågasätter inte att krigsmakten med den organisation som ÖB föreslår har nytta av skjutfältet. Miljöpartiet de gröna föreslår emellertid en mera decentraliserad arméstruktur, där det inte blir

fråga om centraliserad utbildning av t.ex. värnförband. Arméns etablering i Linköping föreslås vidare minskad. Jag hänvisar till motion 1989/90:Fö17.

Luftvärnscentrum föreslås lokaliserat till Norrtälje/Väddö. Där kan luftvärnets specifika skjutträning försiggå.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

18 § Vapenfri tjänst

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU4 Vapenfri tjänst.

Anf. 146 HANS LINDBLAD (fp):

Fru talman! Jag gick för ett tag sedan igenom en del av Kerstin Hesselgrens anföranden, där hon sade att hon innan hon kom till riksdagen var förvånad över hur lång tid saker och ting kunde ta. Hon tog exempel från England. När hon själv hade kommit till riksdagen insåg hon hur väldigt lång tid det tog från det att en fråga aktualiserades till att den gick igenom.

Den politiska processen brukar liknas vid en ketchupflaska. Man trycker, men det kommer ingenting, kommer ingenting, och sedan kommer allting. Här har vi ett sådant fall. Det betänkande som vi nu behandlar är faktiskt viktigt. Det står i betänkandet "att utskottet är berett att frångå sin tidigare restriktiva inställning till att avskaffa det nuvarande prövningsförfarandet".

Den här frågan har drivits länge, den var uppe redan på 20-talet. Många har drivit frågan, framför allt från frikyrkohållet under kriget då man försökte försvåra för vapenfria beträffande prövningsförfarandet. Den har aktualiserats år efter år. Vi har gjort från folkpartiets sida partimotioner och enskilda motioner. Andra partier har ju gjort det också.

I grunden kan man säga att den offentliga sektorn har tagit på sig väldigt många uppgifter, men den allra omöjligaste är den som vapenfrinämnden har haft, nämligen att avgöra om Anders eller Pelle har tillräckliga samvetsskäl eller inte. Myndigheten heter vapenfrinämnden – den hade kunnat heta ämbetsverk för mätande av graden av personlig övertygelse hos unga män eller helt enkelt statens samvetsverk. Tanken är att på något sätt kunna avgöra någons samvetsskäl genom att se på personen utifrån.

Det gjordes ett försök från riksdagen 1979 att liberalisera på det här området. Det kom en utvärdering för bara någon månad sedan. Först nu, elva år senare, har huvuddelen av den liberalisering som riksdagen beslutade om trängt igenom. Det är alltså en oerhörd tröghet i verkställigheten på myndighetssidan.

Det här är naturligtvis en viktig principiell fråga. Man kan säga att det inte går att mäta någons samvete. Myndigheten kan säga: Dina samvetsskäl är inte tillräckliga. Personen själv säger: Jag tycker det, och jag går i fängelse.

Vi vet inte hur många tusen eller hur många hundra det är. Att samhället

tar på sig att gå emot individen och säga att hans eller hennes samvete inte är tillräckligt starkt är egentligen orimligt.

Ett huvudargument för dem som vill ha det så här är: Det får vi då betala för. Några får bli felaktigt bedömda för att inte andra, som möjligen skulle kunna utnyttja systemet, på något sätt kan komma förbi.

I Finland har man inget prövningsförfarande. Erfarenheterna där är mycket goda. Vi vet att – det är det argument som försvarsutskottet har – en väldigt stor del av dem som i formell mening skulle vara värnpliktiga inte gör sin tjänst utan åberopar alla möjliga sociala, ekonomiska, medicinska eller andra skäl. Ungefär en på tre eller fyra gör det. I grunden är det här inte en praktisk fråga, utan en principfråga: Skall individens egen uppfattning, egen samvetsövertygelse få gälla, eller tror vi att vi som politiker och myndighetsföreträdare bättre kan avgöra den saken?

Det här förslaget är ett stort steg framåt. Man kan beklaga att den här ketchupflaskan måste tryckas så fruktansvärt länge. Låt oss nu glädjas åt att all ketchup har kommit fram på bordet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till ett enhälligt utskotts hemställan vad gäller prövningsförfarandet.

I detta anförande instämde Kerstin Ekman (fp).

Anf. 147 JAN JENNEHAG (v):

Fru talman! Det är bra att prövningsförfarandet för vapenfri tjänst nu avskaffas. Det finns inget mer att orda om detta. Precis som Hans Lindblad sade är det här en fråga som har funnits med i decennier.

Nu är det dags att gå vidare. Det är dags att vidga de områden där de vapenfrias engagemang och kunnande kan tas till vara. Många arbeten i vapenfri tjänst har varit meningslösa och torftiga – det är inte tu tal om den saken. Det finns otaliga vittnesbörd i det avseendet. Dugliga och kunniga personer har alltså sysslat med i sig totalt obehövliga uppgifter.

Vad som karakteriserar värnplikten är att den är en pliktlag. Då bör det också vara fråga om uppgifter som har den karaktären att människor verkligen kan känna ett engagemang och kan veta att de uppgifter som de utför är viktiga.

Vidare är det dags att vidga de här områdena till att gälla ett fredsarbete i vidare mening. Det finns områden som rimligtvis kan anses eftersatta och där vi på ett meningsfullt sätt kan ta till vara de vapenfrias arbete. Det gäller då freds-, nedrustnings-, miljö- och solidaritetsfrågor. Jag tycker att det från både samhällets och den enskildes synpunkt borde vara av stor betydelse att vi kan använda människor för sådana här uppgifter.

Jag yrkar bifall till reservationen i betänkandet.

Anf. 148 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Jag instämmer gärna i vad Hans Lindblad och Jan Jennehag här har sagt. Men därutöver har jag några förklaringar och kommentarer.

Det är, som sagt, utomordentligt glädjande att försvarsutskottet i enighet har kommit fram till en skrivning som innebär att nuvarande prövningsförfarande inför vapenfri tjänst avskaffas. Det är gamla motionskrav som tillgo-

doses, som Hans Lindblad sade. Så länge vi i miljöpartiet har varit med här har vi hjälpt till. Vi har stöttat motionskrav genom reservationer när andra inte har orkat skriva reservationer.

Nu kommer det an på regeringen att mera preciserat föreslå hur den här antagningen till vapenfri tjänst skall ske. Man kan hoppas att det blir ett förslag som grundar sig på att vapenfri tjänst är det naturliga. Den är ju det naturliga sett till människan. Men egentligen är det här det som vi främst behöver och som är rationellt i dagens försvar och som kommer att vara rationellt i framtidens försvar. Dagens samhälle är, och framtidens samhälle kommer i mångt och mycket att vara, så sårbart på grund av datateknik och elberoende att konventionellt försvar blir en felinvestering.

Elektromagnetiska pulser från en kärndetonation slår ut all elektronik. Man kan bara kapsla in och skydda i mycket begränsad omfattning. Nya strålningsvapen kommer att kunna producera ännu effektivare pulser. JAS-plan kommer aldrig att flyga, och inga kärnbrigader kommer att mobiliseras.

Långsiktigt är meningen med det rationella försvaret att bygga ett mindre sårbart och mera ekologiskt anpassat samhälle. Kortsiktigt måste försvaret bygga på att vi lokalt kan sätta upp civila styrkor som kan bemanna reservsystem för basförsörjning med mat, vatten, värme och kommunikationer och som kan mångfaldigt förstärka civil räddningstjänst.

Men samtidigt växer miljöhoten. Vårt samhälles existens hotas inte i grunden av en sovjetisk invasion men väl av krympande ozonskikt, av surt regn och av växthuseffekten. Mot detta är civilt arbete ett relevant försvar.

Global miljöförstöring och livsmedelsbrist genererar politiska konflikter. Också mot detta är civilt arbete ett relevant försvar.

Behovet av civilt försvarsarbete är således mycket stort. Därför har vi i miljöpartiet motionerat om den s.k. allmänna värnplikten som vi vill skall utvecklas till en allmän värntjänst för både män och kvinnor. Helt klart fordras det, tyvärr, även för den närmaste framtiden en militär beredskap – men det måste vara en beredskap för att kunna sätta upp många små robusta förband för att försvara vårt stora territorium. Det är det enda som är militärt avskräckande när det gäller att försvara vårt territorium både mot en invasion från stormakt och mot en eventuell framtida beväpnad folkvandringsinvasion.

Den allmänna värntjänsten kan erbjuda en sådan beredskap genom att miljövärnsförband och räddningstjänstförband vid behov kan ges kompletterande utbildning och beväpning. På det sättet kan man öka den militära beredskapen med visst varsel.

Naturligtvis kan den allmänna värntjänsten inte införas från den ena dagen till den andra. I väntan på utredningar av olika slag är det därför klokt att successivt utvidga verksamhetsområdet för nuvarande värnplikt. Därför biträder vi de krav som de vapenfrias organisation länge fört fram beträffande en utvidgning här på deras område.

Vi biträder alltså vänsterpartiets motionsyrkande och den reservation som finns i betänkandet.

Det här är ett bra exempel på att man kan gå stegvis fram, även om vi väldigt snabbt skulle vilja ha en mera rationell helhetslösning i form av en allmän värntjänst. Ett exempel på att det går stegvis framåt är alltså den po-

sitiva inställning som nu finns när det gäller att rekrytera värnpliktiga direkt till civilförsvaret.

Som sagt: Det går framåt.

Anf. 149 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Inledningsvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Sedan ett par kommentarer. Jag har följt frågan under ett tiotal år här i riksdagen. Diskussionerna kring vapenfri tjänst har tidvis varit mycket intensiva. För närvarande står vi inför ett ställningstagande som jag tror är riktigt och som också bör ses i förhållande till den förhärskande världsbilden. De resonemang som har förts i utskottet dokumenterar hur man ser på frågan men även det nödvändiga i att även det här området genomgår en förändring utifrån nuvarande situation.

Hans Lindblad har på ett bra sätt något beskrivit denna problematik. Det här är ingen ny fråga. Tvärtom är den här frågan utomordentligt gammal. Det framgår av riksdagens noteringar under årens lopp. Men det som alltid varit föremål för diskussion har gällt hur man skulle kunna hantera vapenfri tjänst på ett rimligt sätt i förhållande till den pliktlag som ju ändå gäller för det här området.

Nu är vi alltså framme vid ett ställningstagande som möjliggör en förändring av nuvarande prövningsförfarande. Men vi har sagt att det ändå finns skäl att klara ut den enskilde pliktskyldiges inställning till försvarets behov av personal. Där närmar vi oss ett av de problem som jag anser kvarstår, framför allt med tanke på de synpunkter som framförts från miljöpartiet och vänsterpartiet. Man menar att den tänkta tjänstgöringen skall breddas på ett sådant sätt att det här i fortsättningen inte kopplas till totalförsvarets behov. Men det ser jag som ett avsteg, som något som leder i en föga önskvärd riktning.

Jag tror inte att det är bra att på det här sättet tillgodose vissa sektorers behov av arbetskraft – ja, kanske t.o.m. behov av billig arbetskraft. Jag vill nog beträffande en sådan här arbetsinsats att den som åtar sig denna uppgift skall känna sig motiverad. Man skall tycka att det är ett arbetsområde där man känner att man gör nytta. Skälet till att man söker till den här verksamheten skall framför allt präglas av ett intresse och av behov. Det skall inte vara så, att man vill undvika någon annan form av verksamhet.

Jag vill alltså framhålla att det som nu är väsentligt och värdefullt är att vi lämnar det nuvarande prövningsförfarandet. Vi ger i uppdrag åt regeringen att återkomma med förslag som bättre tillgodoser dagens syn på denna problematik. Men vi går inte så långt som vänsterpartiet och miljöpartiet kräver i reservationen.

Anf. 150 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Detta betänkande är ett viktigt steg framåt i vapenfrifrågan. Utskottet uttalar att den omständliga och orättvisa prövningen vid sökandet till vapenfri tjänst skall ersättas med något enklare och bättre.

Vi som är verksamma inom Broderskapsrörelsen hälsar naturligtvis detta med glädje. Vi har inte motionerat i januari i år men gjorde det i en stor motion i januari 1988. Som bekant har vi drivit denna fråga mycket länge.

Vi menar att man har ägnat alldeles för mycket energi åt för få människor. Hanteringssättet har också skadat unga människor som har fått nej. En del har fått stora problem till följd av ett nejsvar. Det har också i många fall lett till totalvägran.

Man kan säga att vi har kommit på efterkälken bland de nordiska länderna när det gäller att ta itu med detta problem. Jag hoppas nu att regeringen snabbt kommer med förslag till följd av detta tillkännagivande.

På en punkt är vi dock inte nöjda. Det gäller just det som har varit uppe i debatten, nämligen tjänstgöringsalternativen. Det finns vapenfrisökande som inte anser sig kunna tjänstgöra inom totalförsvaret. De kan inte acceptera de nuvarande tjänstgöringsalternativen. Det leder till totalvägran, som i sin tur leder till fängelsestraff. Vi har sett många tidningsartiklar om det runt om i landet. Jag menar att detta frihetsberövande skadar Sveriges anseende. Det avser ganska få människor, och att undvika det borde inte vara något problem.

I år är det vänsterpartiet som har motionerat i den här frågan. De tar upp behovet av alternativa tjänster utanför totalförsvaret. Man pekar på alternativ som tjänstgöring inom institutioner och folkrörelser som arbetar för fred, nedrustning, kultur, miljö, m.m. Detta är uppfattningar som vi framfört i vår motion under den allmänna motionstiden 1988. Den starka anknytningen till totalförsvarets myndigheter, även om de är civila, provocerar vissa värnpliktiga till att totalvägra i stället för att göra vapenfri tjänst. Många vapenfria vill ha en tjänst inriktad på fredsbefrämjande åtgärder och fredlig lösning av konflikter. Vi ser det som ett grundläggande krav att det är en i vid mening samhällsnyttig tjänst man skall göra. Det är att föredra en sådan lösning framför att aktuella vägrare hamnar i fängelse. I Broderskapsrörelsens nya säkerhetspolitiska program hävdar vi att även denna samhällsnyttiga tjänst kan vara en del i landets säkerhetspolitik. Vi menar att det är för snävt att se tjänstgöring inom totalförsvaret som det enda alternativet. Vi delar i allt väsentligt vänsterpartiets reservation.

Det kvarstående problemet måste helt enkelt åtgärdas, även om huvudinriktningen – jag vill stryka under det – av tjänstgöringen för de vapenfria bör ske inom totalförsvaret. Men det är orimligt att vi fortsättningsvis försätter oss i en sådan situation att ett antal totalvägrare hamnar i fängelse. Man skulle kunna spinna vidare på Hans Lindblads exempel med ketchuptuben. Varför inte trycka till ordentligt, så att vi får ut även detta problem och löser den kvarstående frågan.

Anf. 151 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag har viss förståelse för Berndt Ekholms syn på totalvägrare och deras situation. Den är något speciell. Låt mig ge uttryck för någonting som kan leda till att även den situationen förbättras något.

Det pågår i försvarskommittén ett arbete som i förlängningen kan leda till att man där begär en översyn av hela den problematik som har att göra med totalförsvarets personalförsörjning. Det kan ses mot bakgrund av de ställningstaganden som är på väg att växa fram till följd av ett minskat behov av personal i den militära delen av totalförsvaret. Jag ser framför mig, som en direkt följd av detta, att möjligheterna till ett resonemang om totalförsvarets

personalbehov öppnas. Därmed kanske man också skulle kunna se på något som betecknas som totalförsvarsplikt. Vi har ännu inte kommit fram till ett slutgiltigt ställningstagande i den frågan. Men jag ser personligen möjligheter till öppningar i en sådan riktning, vilket också breddar basen för tjänstgöringsalternativen. Men låt oss invänta att försvarskommittén slutför sina uppgifter, då just denna frågeställning berörs där.

Anf. 152 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Fru talman! Jag menar att det rör sig om mycket få människor som är aktuella i detta fall. Om huvudinriktningen är att man som vapenfri skall tjänstgöra inom totalförsvaret återstår omkring ett hundratal som inte kan acceptera detta. Jag tycker att det är rimligt att vi söker en lösning på detta problem, så att vi slipper sätta dessa människor i fängelse. Tidningarna skriver den ena artikeln efter den andra, och vi får mänskliga rättighetsorganisationer på oss. Det är inte värt det priset för ett sådant fåtal människor. Jag hoppas att den översyn som Roland Brännström tar upp kan leda till att även den här frågan kommer upp på dagordningen och att man diskuterar igenom den. Jag hoppas verkligen att vi får en lösning, så att vi slipper föra denna debatt i framtiden.

Anf. 153 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Det är inte var dag man kan stå här framme och glädja sig över att ha fått en motion tillstyrkt av ett utskott. Därför tycker jag att det känns så roligt att kunna gå upp i talarstolen den här gången och instämma i det som utskottet har sagt.

Detta är en fråga som jag mest har studerat utifrån. Som aktiv inom freds- och ungdomsarbetet har jag sett problemet från ungdomarnas sida. De kämpar många gånger med sin övertygelse, med alla de problem som det innebär att i ungdomen veta vad man vill och med rädslan inför detta prövningsförfarande. Många har faktiskt tyckt att det är litet av ett examenstest som man inte vet om man klarar eller törs ge sig in i. Därför har man fått ge sig in i en tjänstgöring som man egentligen inte har velat.

Det är otroligt positivt att detta tas bort. Jag håller helt med Berndt Ekholm om att vi måste tömma hela ketchupflaskan och se till att det finns alternativ för de ungdomar som av samvetsskäl inte vill ingå i totalförsvaret. De kanske hellre vill jobba inom fredsrörelsen eller i någon av folkrörelserna. Det är också stimulerande och viktigt för det folkrörelsearbete som jag tror att vi behöver i detta land för att behålla en levande demokrati.

Detta är mycket positivt och jag yrkar bifall till utskottets hemställan, men stöder också reservationen under mom. 2.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

19 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

20 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

21 § Vissa turistfrågor

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU2 Vissa turistfrågor.

Anf. 154 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Turismen är en näringsgren som är i tillväxt över hela världen. Det finns 170 miljoner människor inom EG-länderna som reser till ett annat land under sin semester. Sex miljoner nordamerikaner och lika många turister från Fjärran Östern besöker Europa. Det finns ett uppdämt behov hos människorna i det tidigare stängda Östeuropa att resa och se andra länder. Att marknadsföra och stärka Sverige på den utländska turistmarknaden är självfallet mycket angeläget.

Sverige har mycket goda förutsättningar att hävda sig som ett attraktivt semesterland för såväl inhemska som utländska turister. Unika natur- och kulturupplevelser gör vårt land till ett lockande resmål. Möjligheterna att ytterligare utveckla turistverksamheten är mycket goda.

Det visar sig emellertid att Sverige har ett underskott i turistbalansen som i dag uppgår till 15 miljarder kronor. För att vända på den obalansen måste intresset hos utländska turister för Sverige väckas. Turistrådet har en viktig uppgift att marknadsföra Sverige utomlands.

Turismen har blivit en alltmer betydelsefull näring för landsbygden. I många län, t.ex. i Bergslagen och i de norra delarna av landet, finns en god utvecklingspotential i turistnäringen. Men det förutsätter en politik som gagnar den svenska turistnäringens konkurrenskraft.

Regeringen bedriver dess värre en ekonomisk politik som nu direkt hotar att slå undan benen för en expanderande turistnäring i vårt land. Höjd moms på hotell- och restaurangverksamhet innebär att redan höga kostnader stiger ytterligare.

Höjda bensinkostnader drabbar landsbygden dubbelt upp. Dels är man där helt beroende av bilen i vardagstillvaron, dels försämras turistnäringens möjligheter av höga resekostnader. Lika illa slår momsen på persontransporter och skidliftar.

Svenska familjer finner att en utlandsresa ofta blir ett billigare semesteralternativ än en semester i Sverige. Utländska turister skräms bort av kostnadsskäl.

Syftet med den stort uppslagna kampanjen "Hela Sverige skall leva" motverkas av regeringens förda politik. Den svenska turistnäringen får kämpa i ett allt kärvare klimat och får allt svårare att hävda sig i konkurrensen med utlandet. Ett i grunden gott utgångsläge blockeras.

Moderata samlingspartiets kritik mot skattereformen var stark på de här punkterna och kritiken kvarstår. Det är närmast tragiskt att turistnäringen,

som så väl behövs i landets mest utsatta områden, nu fått allvarligt försämrade villkor.

Herr talman! Moderata samlingspartiet har tidigare riktat kritik mot en företeelse som haft en tendens att dyka upp i krisområden, nämligen kommunala satsningar på näringsverksamhet med kommuninvånarnas skattepengar som insats.

I detta betänkande framhåller vi att kommunerna bör begränsa sina engagemang på turistområdet. Turistverksamhet skall drivas i fri konkurrens och på lika villkor. De turistverksamheter som många kommuner driver eller subventionerar på skattebetalarnas bekostnad snedvrider konkurrensen. Många kommuninvånare har dyrt fått betala entusiastiska kommunpolitikers satsningar på illa underbyggd turistverksamhet, t.ex. i form av stugbyar och campingplatser.

För moderata samlingspartiet är det viktigt att enskild företagsamhet får så goda förutsättningar som möjligt att kunna verka och utvecklas. Det är enskilda människors idérikedom och verksamhetskraft som är turistnäringens bas.

I likhet med annan företagsverksamhet är turistnäringen beroende av en småföretagarvänlig politik. Skatter, pålagor och andra hinder för företagsamheten i vårt land hämmar den utveckling av landsbygden som en blomstrande turistverksamhet innebär.

Sverige har goda möjligheter att bli ett framgångsrikt turistland. Vi moderater vill ge turistnäringen bästa möjliga förutsättningar att verka och utvecklas.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 155 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Jag skall inte gå in på den allmänna debatten om turistnäringen. I våras förde vi en ganska omfattande debatt med anledning av det stora betänkandet om turistfrågor. Vi har också fört debatter om de skattefrågor som rör turismen, och dessa debatter kommer att fortsätta, men i annan omfattning och vid andra tillfällen.

Jag skall, herr talman, närmare uppehålla mig vid föreliggande betänkande som rör vissa frågor om turismen. Det är frågor som inte behandlades i våras men som har kommit fram nu under hösten.

Centern har fogat en reservation till betänkandet, och den rör information om allemansrätten. Utskottet redovisar de insatser som görs för att informera både svenska och utländska turister om allemansrätten, som är helt unik för Sverige. Mig veterligen finns den rätten bara i vårt land. Jag tror också att vi alla är mycket rädda om den.

De informationsinsatser som görs är naturligtvis värdefulla och måste fortgå.

I vår reservation efterlyser vi förstärkta insatser, vilket beror på att vi har kunnat notera att det fortfarande på sina håll sker skadegörelse som inte är förenlig med allemansrätten. Denna skadegörelse skapar motsättningar som är helt onödiga och som också kan få negativa konsekvenser för turistnäringens utveckling. Vi i centern tycker det vore synd om det skulle bli så och om denna skadegörelse skall få fortsätta att utvecklas.

Därför gäller det att hitta också andra vägar för information. Ett förslag är att man försöker upprätthålla en bättre kontakt med de utländska researrangörerna. Många utländska turister, som ägnar sig åt camping, kanotsport och liknande typer av aktiviteter ute i marker där allemansrätten gäller, kommer inte i kontakt med svenska researrangörer. Resorna företas på eget initiativ, och många turister nås inte av informationen om allemansrätten. Det behövs alltså förstärkta insatser inte minst via våra ambassader och från turistrådet, som kan ta direkt kontakt med researrangörerna genom våra utlandskontor. Det är kanske den viktigaste informationsinsatsen.

Informationsinsatserna kan också förstärkas i de kommuner som tar emot många turister. Jag tänker exempelvis på Danoområdet, som går genom både Värmland och Dalsland. Där förekommer faktiskt en ganska omfattande skadegörelse. Även där skulle informationsinsatserna kunna förstärkas genom turistrådets medverkan.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 3.

Anf. 156 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! Det är riktigt som det är sagt här, att turismen i Sverige har ökat med 40 % de senaste tio åren, och vi kan se att utvecklingen fortfarande är snabb. Fram till 1995 väntas den öka med ca 5 % årligen. Vi vet att turismens betydelse för samhället ökar. Turismen och rekreationsnäringen är kort sagt en basindustri.

För vissa regioner i landet har turistnäringen speciellt stor betydelse. Det gäller t.ex. vissa glesbygdsområden, där turismen är huvudnäringen.

Sverige och svensk turism har en väl utbyggd infrastruktur. Turistprodukterna har växt fram ur de lokala behoven av fritid och rekreation. Dessa turistprodukter står sig väl i en internationell jämförelse.

Den vid samma internationella jämförelse lilla destinationen, Sverige, saknar dock i stort sett förutsättningar för massturism från utlandet, och det finns få produkter med internationell lyskraft. Sverige som destination har dock samtidigt en för framtiden bra profil – ett glesbefolkat välfärdssamhälle med stora, orörda och ur miljösynpunkt oförstörda naturområden.

Turist- och resenäringen är en blandning av många kommersiella, ideella och offentliga aktörer. Många av aktörerna är små och är i behov av service, och de saknar ofta resurser för egna utvecklingsinsatser.

Aktörerna har delvis skilda men också delvis sammanhållande intressen och referensramar. De produkter som turisten till slut möter är resultatet av en lång kedja av insatser från dessa olika aktörer.

Den betydelse som turistnäringen har för regional utveckling och alltså även för landsbygdens utveckling erkänns allmänt. Ett av de uppdrag som statsmakterna har gett till Turistrådet är ju att stödja regional utveckling och öka sysselsättningen. Det finns inga skilda uppfattningar mellan partierna i detta avseende.

Förslaget i motion 524 går ut på att kommunernas engagemang på turistområdet skall begränsas. Motionärerna anser att kommunerna subventionerar turistverksamhet och på så sätt konkurrerar ut privata näringsidkare. Låt mig säga att för några år sedan kunde detta påstående ha haft ett visst fog

för sig, men motionärerna har tydligen inte följt med den utveckling som skett under senare år.

Enligt uppgift från Turistrådet och Kommunförbundet är det i dag knappast några kommuner som har råd att göra investeringar i turistanläggningar, om det på orten finns privata företagare som är intresserade av att göra investeringar i eller driva ett hotell eller en annan turistanläggning. Det förekommer att kommuner går in och gör investeringar på turistområdet av indirekta näringspolitiska skäl.

Kommunen bedömer det då som angeläget av serviceskäl att det skall finnas ett hotell eller en campingplats på orten. Det innebär att turister stannar till på orten, och det kan ge lokala företagare/handlare ökade inkomster. Kommunförbundet redovisar i "Fakta om turism och fritid 1988" att 52 kommuner har sett det som angeläget att stödja något eller några hotell på orten.

Herr talman! Låt mig avsluta med att yrka bifall till kulturutskottets hemställan och avslag på de tre reservationer som är fogade till betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

22 § Lag om tillfälliga bilförbud

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU4 Lag om tillfälliga bilförbud (prop. 1989/90:143).

Anf. 157 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Kraven på miljöpolitisk lagstiftning måste ställas högt. Riksdagen måste veta vilka lagbestämmelser som man inför, och allmänheten måste förstå innebörden av lagarna. Det föreliggande förslaget uppfyller inte dessa krav.

Lagen föreskriver endast att en kommun får meddela bilförbud för visst område. I propositionstexten begränsas lagen till att gälla tills vidare endast för Göteborg. Varför just Göteborg? Varför inte lika gärna Helsingborg, Borlänge eller Sundsvall, orter som har väl så stora luftproblem som vi har i Göteborg? Och varför just nu?

Biltrafiken i Göteborgs centrum har, genom den sedan länge införda zonindelningen, inte ökat utan ligger kvar på 1970 års nivå. Däremot har inpendlingen från andra kommuner och genomfartstrafiken på väg E6 ökat kraftigt. Men dessa problem löses inte av det föreliggande förslaget, eftersom det endast omfattar det centrala stadsområdet.

Tvärtom kommer problemen med inpendlingen att öka genom den beskattning av kollektivtrafiken som nu skall genomföras. Att i stället slopa den beskattningen skulle vara en konkret och miljöriktig åtgärd.

Lagförslaget innebär att en avstängningsplan får sättas i kraft när akuta hälsorisker uppstår. Regeringen förutsättes bestämma vad som är akuta hälsorisker och hur mätning skall ske. I det förslag till gränsvärden som förekommit i Göteborgsplanen är gränserna så satta att trafikförbud inte varit

aktuellt någon gång under de senaste tio åren, trots att de föreslagna gränsvärdena är ungefär halverade jämfört med t.ex. tyska normer.

Luftkvaliteten i Göteborg har under de gångna åren kraftigt förbättrats, främst genom en framsynt satsning på goda energilösningar. Men de resultat som därigenom har uppnåtts hotas nu genom en statlig energipolitik som stimulerar nya stora förbränningsanläggningar. Ett flertal sådana är under projektering i Göteborg och de kommer att påverka Göteborgsluften mycket mer än biltrafiken men är alltså inte föremål för miljöministerns intresse.

Herr talman! Det talas i dessa dagar mycket om besparingar, nedskärningar och avskaffande av onödig byråkrati. Detta lagförslag är meningslöst, men det kommer naturligtvis att skapa en mängd sysselsättning bland byråkraterna i Göteborg. Tillämpningsbestämmelser skall utfärdas, skyltning – bara den kostnadsberäknad till 20 milj.kr. – måste genomföras och beredskapsplaner måste upprättas. Allt för en bestämmelse som aldrig kommer att tillämpas.

Förslaget om tillfälliga bilförbud är en meningslös lag som endast skapar en skendebatt på miljöområdet, samtidigt som de stora miljöproblemen lämnas olösta. Det bör därför ej genomföras, utan regeringen bör återkomma med andra, mer genomtänkta förslag. Regeringen kan ju då t.ex. få inspiration från den egna utredningen "Miljöprojekt Göteborg". Det var många pressmeddelanden som publicerades när den utredningen tillsattes. Betänkandet verkar däremot i all tysthet ha förpassats till arkivet.

Jag yrkar därför bifall till reservation 1 och avslag på propositionen. Skulle denna reservation falla, herr talman, kommer vi att stödja reservation 4, som delvis har motsvarande krav.

Anf. 158 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I betänkandet behandlas och tillstyrks av majoriteten, i vilken folkpartiet ingår, en proposition med förslag till en lag om bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter som ger en kommun rätt att tillfälligt förbjuda person- och lastbilstrafik inom vissa områden i situationer då luftföroreningarna utgör ett akut hot mot människors hälsa.

Med de problem som finns i våra större städer, känns det riktigt att i svåra miljösituationer kunna ta till denna drastiska åtgärd för att tillfälligt förbättra miljösituationen i området.

I första hand skall denna åtgärd nu kunna användas i Göteborg. Sveriges näst största stad har under många år haft problem med luftföroreningar. Detta berör ibland inte bara Göteborg utan också närliggande kommuner som Mölndal, Partille, Härryda och Kungälv. Orsaken till dessa återkommande problem är i hög grad det geografiska läget i dalgångarna längs med Göta älv.

Det känns aldrig bra att tillgripa förbud. Därför är det viktigt att förbudslagen i dessa fall används mycket restriktivt av kommunen, eftersom ett bilförbud givetvis kan ställa till många andra problem, som för många invånare kan bli svåra att hantera.

Från folkpartiets sida hade vi hoppats att lagförslaget skulle ha granskats av lagrådet. Men varken konstitutionsutskottet eller majoriteten i trafikutskottet ansåg detta nödvändigt, varför vi fick böja oss.

Med tanke på att det numera finns en särskild utredare tillsatt för Göteborgsområdet och dess trafiksituation hoppas vi givetvis att han skall komma fram med förslag som regering och kommun gemensamt skall kunna använda för att lösa den besvärliga situation som faktiskt råder i hela Göteborgsområdet. Jag vill här understryka vikten av att ett förslag snarast läggs fram om en rationell trafikplanering för området.

Även delegationen för Miljöprojekt Göteborg har i sin redogörelse till regeringen tagit upp dessa problem. Detta har utmynnat i en skrivelse, där regeringen lovar återkomma med åtgärder som i möjligaste mån skall minska problemen.

Folkpartiet har i reservation nr 4 tillsammans med moderaterna begärt att regeringen skall återkomma med kompletterande åtgärder snarast. Det gäller att på ett effektivt och varaktigt sätt komma till rätta med dessa allvarliga miljöproblem, som inte bara gäller trafiken, utan också utsläppen från värmeanläggningar, sopförbränning och industri.

Att stifta förbudslagar ger bara tillfälliga förbättringar. Att vidta åtgärder, genom vilka man tar tag i de verkliga problemen, ger däremot en varaktig förbättring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Anf. 159 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag vill för vänsterpartiets räkning bara yrka bifall till reservation 2, som Viola Claesson har fogat till betänkandet. Jag vill också understryka att det är vänsterpartiets uppfattning att kommunerna själva kan avgöra när och hur det är nödvändigt med ett förbud mot biltrafik på grund av miljöfarorna.

Anf. 160 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I detta betänkande tar vi upp och behandlar regeringsförslaget om tillfälliga bilförbud inom vissa områden vid svåra luftföroreningar.

I korthet innebär förslaget att kommunen tillfälligt får förbjuda biltrafik inom vissa områden om luftföroreningar innebär akuta hälsorisker för dem som bor där. Det förutsätter emellertid att kommunfullmäktige har antagit en beredskapsplan som skall ange förbudsområdena och de åtgärder som kommunen skall vidta för att lindra effekterna av ett förbud. Planen skall också ange förbudets omfattning och vilken trafik, utöver vad som följer av lagen, som skall undantas från förbudet.

Förhoppningsvis kommer denna lag inte att behöva användas annat än vid mycket speciella situationer. Den tekniska utvecklingen gör ju att vi får allt bättre reningsanordningar på våra bilar och andra fordon. Katalytisk avgasrening och en skärpning av kraven när det gäller både bussars och lastbilars avgaser minskar risken för dessa akuta ingrepp.

Men det är viktigt att möjligheten finns, eftersom vi vet att sådana här situationer kan uppstå.

Kommunerna har endast möjlighet att besluta om tillfälliga bilförbud efter bemyndigande från regeringen. Trafikutskottet har alltså på denna punkt ingen annan uppfattning än lagrådet. Dessutom är det viktigt att kriterierna

är likvärdiga och att de används i landets olika delar när luftföroreningarna innebär risker för människors hälsa.

Det har i detta sammanhang också rests krav på att kommunerna skall tvingas uppfylla bestämda miljökvalitetsnormer och begränsa andra utsläpp av luftföroreningar. Kommunernas möjligheter att allmänt bekämpa luftföroreningar har också breddats väsentligt under senare år. Många kommuner har genom sina miljö- och hälsoskyddsnämnder tagit på sig ett mycket stort ansvar, många gånger större än vad gällande lagstiftning har krävt. De utarbetar miljövårdsplaner och samarbetar med länsstyrelsens naturvårdsenheter. Det finns alltså ett positivt kommunalt engagemang i de här frågorna. Den nya lagen ger ännu fler möjligheter att agera för att förbättra miljön.

Vidare har moderaterna och folkpartisterna i detta sammanhang en gemensam reservation, i vilken de begär kompletterande förslag som tar sikte på att komma till rätta med ännu allvarligare miljöproblem, som t.ex. utsläpp från värmeanläggningar, sopförbränning och industrier. Om det vore möjligt att genom ett enda förslag till riksdagen stoppa alla luftföroreningar, vore det säkert lätt att enas om ett sådant förslag.

Tyvärr är inte verkligheten så enkel. Men vi kommer successivt, i takt med den tekniska utvecklingen, att driva på för att få en bättre miljö. Det kommer självfallet att ta tid, men det kommer säkert att lyckas. Nu tar vi vårt ansvar på trafikområdet och bidrar med den här viktiga lagen om tillfälligt bilförbud.

Jag kan inte låta bli att redan i mitt huvudanförande något kommentera Tom Heymans inlägg i första rundan. Tom Heyman ställde ett antal frågor. Han sade att allmänheten måste förstå lagens innebörd. Han frågade: Varför just Göteborg och varför just nu, när luftkvaliteten i Göteborg aldrig har varit bättre än nu?

Låt mig kommentera dessa frågor och påståenden genom att citera en notis i dagens DN under rubriken Gråbrun luft täckte Göteborg.

"Göteborg drabbades på tisdagen av ovanligt dålig luft. Ett gråbrunt skikt av smutsig luft med höga halter av kvävedioxider och sot låg på förmiddagen över staden.

Miljömyndigheten i stan bad göteborgarna att ställa bilen hemma och förberedde dessutom andra åtgärder om situationen förvärrades.

Någon möjlighet att förbjuda biltrafik finns ännu inte. Riksdagen väntas fatta beslut om den saken på onsdagen."

Jag tycker att detta citat säger en del om att vi, även om vi har kommit långt på vägen, behöver den här typen av lagstiftning för att kunna gripa in vid akuta situationer.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande på alla punkter.

Anf. 161 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det är enligt min uppfattning riktigt att i detta läge genomföra detta bilförbud. Men jag är också införstådd med att man, som Sten-Ove Sundström sade, inte genom ett enda lagförslag kan täcka hela området. Vad vi har skrivit i vår reservation och hävdat hela tiden är att detta bara är

en liten bit av allt som måste göras i den här frågan för att lösa de problem som finns på just det område som vi nu talat om.

Det skulle därför vara trevligt att få höra från regeringspartiets representant om han verkligen vill sätta till alla klutar, för att uttrycka det så, för att göra någonting åt dessa problem. Vi skall väl inte finna oss i att det nu finns ett lagförslag och låta det stanna vid det, utan vi skall verkligen försöka lösa problemen. Jag vet att de utredare som är tillsatta bl.a. i Göteborg verkligen arbetar med detta och försöker styra trafiken genom Göteborgsområdet på ett annat sätt än vad som är fallet i dag. Det skulle alltså vara intressant att få höra Sten-Ove Sundströms åsikter i detta fall.

Anf. 162 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Jag har inte sagt att luften aldrig har varit bättre i Göteborg; naturligtvis har den varit det. Jag har sagt att luften successivt har blivit bättre under de senaste åren och framför allt sedan 1982, när fjärrvärmesatsningen satte in på allvar.

Visst har vi inversionsproblem, och visst drabbade det Göteborg i går, men knappast i den omfattning som bl.a. hade inneburit ett bilförbud. Ett bilförbud enligt den rapport som har tagits fram i Göteborg är knappast heller praktiskt genomförbart. Med de gränsvärden som har satts av utredningen hade ett förbud heller aldrig tillämpats under de senaste tio åren.

Lagen är onödig, och den löser inte de problem vi har. Dessa är framför allt en följd av den statliga energipolitiken, som nu driver fram fossileldade anläggningar mitt inne i staden.

Anf. 163 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först säga till Kenth Skårvik att detta självfallet inte är ett lagförslag som löser alla problem. Vi måste naturligtvis gå vidare. Det finns mycket att göra på detta område och många anledningar att återkomma till de problem som bilismen ställer till i vår gemensamma miljö. Detta är bara ett steg i den långa rad av steg vi måste ta för att få en bättre miljö åt oss alla.

Jag vill till Tom Heyman säga att det citat från Dagens Nyheter jag nyligen läste upp tyder på hur viktigt det är att i speciella situationer – jag vill poängtera att det är fråga om speciella situationer – kunna ha en sådan lag i beredskap.

Som jag tidigare sade var det höga halter av kväveoxid och sot som besvärade Göteborg ordentligt i går enligt artikeln i DN. Det är viktigt att vi kan vidta akuta åtgärder av detta slag även om självfallet många fler måste till på sikt.

Anf. 164 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag vill fortsätta där Sten-Ove Sundström nyss slutade och ta upp vad som hände i går i Göteborg. Om jag förstått saken rätt var halten av kväveoxider på sina håll så hög i Göteborg i går att det hade blivit aktuellt med ett bilförbud enligt den lag som vi nu diskuterar. Man var alltså över halter på 250 mikrogram kväveoxider per m^3 luft, och det är väl högt.

Jag kan i och för sig instämma i det Tom Heyman och andra har framfört

här, nämligen att man bör ta hänsyn till också andra saker än bilarnas utsläpp. Man får ta ett steg i taget.

Vi i miljöpartiet stödjer alltså denna proposition och att man ger de kommuner som så vill möjlighet att förbjuda biltrafik av miljöskäl. Men vi har i reservation nr 3 till betänkandet också sagt att denna möjlighet bör utvidgas så att kommunerna får rätt att begränsa även andra utsläppskällor. Det kan vara industrier, energianläggningar osv. Kommunen skall kunna göra en prioritering över vilka utsläpp som bör dras ner i ett akut föroreningsläge, en prioritering som tar hänsyn till såväl utsläppens sammansättning, ekonomin och rent praktiska frågor. Det kanske inte alla gånger är trafiken som man skall gå på i första hand. Det beror på hur det ser ut lokalt.

Om detta skall fungera bra är det också viktigt att radikala miljökvalitetsnormer införs och att dessa är desamma för hela landet så att det inte uppstår godtycke i de olika kommuner som inför sådana här förbud med litet olika gränsvärden. Det är mycket viktigt att man har samma normer överallt.

Miljökvalitetsnormerna skall fastställas centralt och vara så pass radikala att det inte uppstår miljöproblem och inte heller hälsoproblem. Det menar jag skall gälla även för de människor som är litet känsligare för luftföroreningar. Det är kanske framför allt fråga om astmatiker, men det har visat sig att många andra människor utvecklar allergier gentemot luftföroreningar om de utsätts för dessa under en längre tid.

Det är viktigt att vi får ner halterna av kväveoxider långt under de 250 mikrogram per m^3 som jag tidigare talade om, kanske ända ner till 50 mikrogram som dygnsmedelvärde. Det vore naturligtvis bra att komma ännu längre ner, men jag anser att man borde kunna nå dit på kort sikt.

Jag noterar också att kravet på miljökvalitetsnormer, ett krav som miljöpartiet har drivit länge under stort motstånd från de etablerade partierna, börjar vinna gehör. Vi fick under den partiledardebatt som inledde höstriksdagen ett löfte från statsminister Ingvar Carlsson att miljökvalitetsnormer skall införas i Sverige och bli en vanligare metod att angripa miljöproblem med. Här har vi ett konkret exempel där detta bör bli aktuellt. I majoritetens skrivning sägs också att man gärna vill se miljökvalitetsnormer som utfärdas centralt. Vi har alltså fått ett halvt gehör för detta också från trafikutskottet, men dock bara halvt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 3.

Anf. 165 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att det är rätt att gå fram på det sätt som Roy Ottosson anger: Det är viktigt att ta ett steg i taget. Miljöpartiet pekar på vikten av att se till att vi också kommer till rätta med luftföroreningar från industri och energianläggningar och att miljökvalitetsnormer införs.

Det är självfallet viktigt att vi får grepp om dessa problem från många olika håll. Det har varit viktigt att lyfta fram frågan om en möjlighet till bilförbud i den speciella region som Göteborg trots allt utgör. Exemplet i går från Göteborg på vad som kan hända om man väntar för länge och de problem detta kan åstadkomma för medborgarna, visar att det är viktigt att lyfta fram frågan i förtid och inte invänta fullkomliga lösningar på alla områden.

Vi får sedan återkomma med alla de andra åtgärder som kan vara viktiga

att genomföra. Även om det kan ta litet tid tror jag att vi är överens om greppen.

Anf. 166 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag tolkar Sten-Ove Sundströms replik som att man nu inom socialdemokratin är helt med på noterna när det gäller miljökvalitetsnormer, och det är naturligtvis mycket glädjande. Vi har också sett att det gjorts vissa framsteg inom miljöskyddskommittén, den utredning som ser över miljölagstiftningen i Sverige just på detta område. Miljökvalitetsnormer börjar erkännas som en bra princip i miljölagstiftning och miljöarbetet.

Jag vill också framhålla en annan begränsning i propositionen, eller åtminstone i underlaget till den. Man tänker sig att det bara är i Göteborg som det kan utfärdas bilförbud av miljöskäl. Vi i miljöpartiet menar att det naturligtvis måste vara generella regler. Alla kommuner som så vill bör få denna möjlighet.

Jag kommer själv från Sundsvalls kommun. Jag bor inte inne i Sundsvall, men jag vet att luften där kan bli väl så dålig som i Göteborg. Det är en liten stadskärna, och det vore relativt enkelt att tillämpa bilförbud för att få ned luftföroreningshalterna vissa dagar när man har besvär med inversion och annat. Det finns naturligtvis exempel på andra ställen runt om i landet där det vore bra med ett förbud. Nu finns det i och för sig inget i den nu föreslagna skrivningen av lagen som förhindrar att regeringen tillåter detta för andra områden än Göteborg, och jag vill poängtera att det är viktigt att så sker.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

23 § Bilindustrin

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU3 Bilindustrin.

Anf. 167 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas ett antal motioner som berör bilindustrin. Det rör sig huvudsakligen om krav på olika förbättringar i avgasreningen och forskning om miljöeffektivare motorer. Det finns i denna debatt anledning att först och främst slå fast att det gjorts mycket betydande framsteg när det gäller avgasrening för bensinmotorer, framför allt när det gäller den katalytiska avgasreningen, och speciellt den som styrs via lambdasonder har gjort att man fått en närmast 90 procentig rening.

Tekniken fortsätter att förfinas och bli effektivare. Vi får en snabb förnyelse av bilparken, och i synnerhet gäller det de bilar som går långa sträckor varje år, vilket innebär att luften stegvis förbättras i förhållande till hur den skulle vara om man inte fått denna förnyelse.

Det finns även anledning att påpeka att vi haft en konstant bensinförbruk-

ning till följd av bränsleeffektivare motorer under 80-talet, vilket gjort att utsläppen från bilismen har kunnat minskas. Det finns dock ett problem med denna avgasrening, och det är att man inte kommer åt koldioxidproblemet.

Det är därför naturligt att vi ställer ytterligare krav på bilindustrin och produktionen av bilmotorer för att försöka få fram mer miljövänliga motorer. Det är därför också intressant att kunna konstatera att Volkswagen nyligen presenterat små personvagnsdieslar som har en katalytisk avgasrening som i stor utsträckning kan jämföras med bensinmotorernas. Det intressanta med denna motor är framför allt att man har en bränsleförbrukning som ligger nedemot hälften av motsvarande bensinmotorers. På detta sätt skulle man kunna minska utsläppen av koldioxid högst radikalt.

De motioner som behandlas i betänkandet tycker vi har kommit att handa mer om medlen hur man skall kunna förbättra dessa motorer och deras utsläpp i stället för målen. Man har förblindats av ett antal olika alternativa förslag och utvecklingslinjer och vill gärna sätta sig till doms över vilken som kommer att utvecklas bäst och var pengarna skall satsas.

Vi tycker att detta är en helt felaktig syn. Vi skall sätta upp som ett mål att kunna få effektivare motorer som ger mindre utsläpp. Medlen för hur man skall kunna uppnå detta tror jag att branschen bäst själv kan finna. De motortekniker som själva får syssla med utvecklingen har den största fackkunskapen. Därför tycker vi också att det är väldigt viktigt att dessa mål som sätts upp politiskt inte bara blir nationella utan spänner över en större del av världen. Det är inte bara Sverige som kan klara att få fram effektivare motorer, utan det är den totala bilindustrin och världssamfundet. Vi tycker därför att det är viktig att följa den snabba utveckling som sker i Californien. Vi hoppas att de bilföretag bl.a. där som är inblandade i forskning efter effektivare motorer skall kunna få fram en teknik, som kan appliceras på svenska förhållanden och ge oss ytterligare luftförbättringar.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 1 i betänkandet.

Anf. 168 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Betänkandet handlar om en begränsad del av bilindustrin. Det finns säkert anledning att beröra många frågor med anknytning till bilindustrin, men det får vi säkert anledning att återkomma till.

Vi i centern stöder ett par reservationer i betänkandet som berör dels forskningsprogram för utveckling av miljövänliga motorer och drivmedel, dels utveckling av elbilen. Även om mycket har gjorts när det gäller rening finns det ändå mycket att göra.

Det är en mycket angelägen sak att ta fram mer miljövänliga motorer och drivmedel – inte minst med tanke på miljön. Men det är också angeläget att få fram mer bränslesnåla motorer för att reducera bränslekostnaderna.

Vi har som bekant ett mycket ett högt bensinpris i vårt land. Kan man skära ned på förbrukningen av bensin per mil, gynnar det både den enskildes ekonomi och miljön.

När det gäller bränslet skulle det också vara ganska enkelt att gå över till en mer biomassebaserad motoralkohol än vad som i dag används. Tyvärr verkar det som om produktionen av bränslesnåla och miljövänliga motorer

för kommersiellt bruk fortfarande är avlägsen. Det vore därför värdefullt med en samlad redovisning av regeringen av hittills gjorda framsteg.

I dagens läge när inte minst vår svenska bilindustri har stora bekymmer vore det värdefullt med ett större engagemang för att man skall kunna få fram nya bränslesnåla och miljövänliga motorer. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Frågan om elbilen har tidigare diskuterats i kammaren. Vi tycker inte att forskningen och utvecklingen har kommit långt nog. Forsknings- och utvecklingsarbetet bör intensifieras så att vi gör sådana satsningar som ökar möjligheten för elbilen att bli kommersiellt intressant.

När vi nu talar om bilindustrin, vill jag också något beröra det allmänna läget för denna. Vi har under många år haft en uppåtgående trend för vår bilindustri. Det har också genererat mycken verksamhet hos underleverantörer och småföretagare. Tyvärr har det senaste årets nedgång, inte minst för den svenska bilindustrin, satt djupa spår ute i olika bygder i vårt land. Det är helt klart att bilindustrin har spelat en mycket stor roll för sysselsättningen på olika håll i landet.

Det hela började med Saabs nedgång och försämrade lönsamhet, som bl.a. innebar nedläggning av fabrikerna i Kristinehamn och Kramfors. Det senaste är nu Volvos försämrade läge – dels den försämrade lönsamheten för den svenska tillverkningen, dels nedgången av försäljningen.

Det har nu inneburit att tusentals personer har förlorat eller riskerar att förlora sina arbeten. Det innebär också stora påfrestningar på underleverantörerna. Senast i förra veckan varslades de anställda vid TVABs fabriker i Säffle och Koppom om att tillverkningen av kablaget vid båda fabrikerna skulle läggas ned. Jag skulle kunna räkna upp många exempel. Allt detta gör att vi nu med alla krafter måste försöka få en utveckling av vår bilindustri till stånd så att den kan vara med och konkurrera om den framtida bilen.

Ett led i detta är den delegation som regeringen har tillsatt och som leds av Arne Angerlöv. Delegationen skall ta fram olika koncept som skall hjälpa bilindustrins underleverantörer att ta fram nya produkter och produktionsmetoder. Jag hoppas att denna delegation kan arbeta skyndsamt, för det brådskar verkligen om vi skall kunna vara med och konkurrera i den framtida bilbranschen.

Delegationen har 150 milj.kr. att förfoga över under treårsperiod, men jag tror inte att dessa medel kommer att räcka. Det är ganska kraftfulla insatser som fordras om det skall bli någon effekt. Men som jag sade inledningsvis får vi säkert anledning att återkomma till denna fråga här i kammaren. Jag nöjer mig nu med att uttrycka förhoppning om att regeringen snabbt vidtar åtgärder som är ägnade att förstärka den svenska bilindustrins möjligheter att vara med och konkurrera i den framtida bilbranschen.

Anf. 169 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det har av flera olika skäl blivit angeläget att diskutera den svenska bilindustrins framtid. Under det senaste årtiondet har den svenska bilindustrin använts som en sorts framtidsbransch eller krislösare på industriorter där tidigare dominerande industri har slagits ut eller avvecklats. Det var väl redan från början fåfänga förhoppningar. Så mycket var känt om de

problem som är förknippade med bilproduktion och om de negativa effekterna av massbilismen, att man knappast på allvar har kunnat beteckna denna bransch som en framtidsbransch.

Det har ju visat sig ganska påtagligt att åtminstone den svenska bilindustrin inte är någon krislösare. Man har erfarenheter från flera håll i landet. Saabfabriken i Malmö på Kockums område och bensinmotorfabriken i Karlskrona som bara ger ett löfte om 500 arbetstillfällen är några exempel.

Bilbranschen visar i dag själv påtagliga krissymtom. Det finns sårbara orter och regioner i landet som är uttalat beroende av bilindustrin. De är det antingen direkt, därför att man producerar bilar där, eller indirekt eftersom det lokala näringslivet domineras av underleverantörer beroende av de stora svenska bilföretagen.

Det är vår uppfattning att detta beroende måste brytas och industrin på dessa orter diversifieras och utvecklas i andra riktningar. Den svenska bilindustrin befinner sig i någonting som kan liknas vid en krissituation, beroende på vikande marknader. Det är en lågkonjunktur på gång. Sedan ställs miljökrav som man har svårt att leva upp till. Det har kommit en oväntad oljekris – åtminstone när det gäller intensiteten. Det är påtagligt och alltmer uppenbart för alla att bilismen måste minska.

Det finns flera skäl till att beroendet av svensk bilindustri måste minska. Den kan inte konkurrera. Sin bristande konkurrensförmåga har bilindustrin använt i politiskt-ideologiska syften för att angripa det svenska välfärdssystemet – sjukförsäkringen, den svenska solidariska lönepolitiken och osv. utan att egentligen erkänna de egentliga orsakerna: Oförmåga att utveckla produkten och oförmåga att sälja den. Det visar oförmåga att ta till vara det som är unikt för den svenska arbetskraften, nämligen att den är välutbildad, medveten och tar sjukvård och kollektiv social service som en självklarhet. Det är helt enkelt så att arbetsprocessen på många håll inom bilproduktionen är alldeles för enkel för att den skall kunna stimulera den välutbildade svenska arbetskraften.

Ofattbart nog bygger man fortfarande – eller gjorde alldeles nyligen – nya sammansättningsfabriker. Man har en företagsledning och en arbetsledning som visar mycket låg kreativitet, åtminstone på det personalpolitiska området. Sina tillkortakommanden skyller man på personalen och på det svenska välfärdssystemet.

Därför krävs det att man ställer om ganska stora delar av bilindustrin till nya produkter, produkter som produceras på ett mer intelligent sätt. Det behövs nya trafiksystem till kollektivtrafik – det är ett av många möjliga områden. Personbilsproduktionen måste också ställas om som en följd av människors krav på god miljö och livskvalitet. Den måste ställas om till rena bilar. För att man skall lyckas krävs det här politiskt uppsatta mål och att man bryter med branschens vanetänkande.

Det krävs också att produktionsprocessen i sig själv blir miljömässigt ofarlig, att den blir resurssnål. För att uppnå detta har vi i vänsterpartiet krävt en parlamentariskt sammansatt utredning för att undersöka förutsättningarna för en ekologiskt anpassad produktion och en omställning av den svenska bilindustrin.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 till detta betänkande.

Anf. 170 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Med de argument som Rolf Nilson i sitt anförande använde för att dödförklara svensk bilindustri kan han lika gärna dödförklara större delen av svensk industri. Det är knappast genom mer av politisk planering och centralstyrning som vi kan klara sysselsättning eller framtid vare sig för bilindustrin eller för någon annan bransch.

Anf. 171 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Det borde ha framgått av mitt inlägg att min uppfattning är att man inom bilindustrin har ägnat sig alltför mycket åt politisk och ideologisk agitation mot det svenska välfärdssystemet och alltför litet åt att utveckla sin produkt och att utnyttja den tillgång som den välutbildade svenska arbetskraften är genom att utveckla en produktionsprocess och en arbetsorganisation som tar till vara de resurserna.

Anf. 172 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det var ett ganska skamligt angrepp på de tiotusentals anställda på både Volvo och Saab-Scania, som gör ett utomordentligt arbete, att påstå att de huvudsakligen skulle ha arbetat med politisk agitation i stället för att försöka driva företagen till framgång. Det tycker jag är klart orimligt och onyanserat.

Anf. 173 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Debatten underlättas om man lyssnar på sin meddebattör. Då kan man undvika missuppfattningar. Jag har inte sagt att de tiotusentals anställda – konstruktörer och produktionspersonal på verkstadsgolvet – har ägnat sig åt politisk agitation i stället för att jobba, utan att man på företagsledningsnivå alltför mycket har gjort det. Jag vet inte om det är just detta som har inskränkt dess förmåga att utveckla produkten så att den blivit slagkraftig, men jag misstänker att det ligger någonting i det.

Jag vill också påpeka att jag uttrycker mig väldigt modest jämfört med vad den socialdemokratiska påläggskalven Lars Engqvist gjorde när han i dag talade till sina ombudsmän i Malmö.

Talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 174 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Eftersom jag står som reservant för fem av de sex motioner som föreligger i detta ämne och dessutom avgivit tre särskilda yttranden finns det anledning för mig att försöka ge en helhetssyn på bilen som teknisk produkt. Att jag engagerat mig så intensivt i de här frågorna kan naturligtvis i någon mån sammanhänga med att jag är tekniker med mångårig erfarenhet från industrin, men huvudskälet är att bilismen har en oerhörd betydelse för samhället samtidigt som den är ett av vår tids allra största energi- och miljöproblem.

Intresset för teknik är jag ingalunda ensam om inom miljöpartiet. Det kanske kan vara värt att påpeka att 20 % av partiets riksdagsgrupp har sin

utbildning från teknisk högskola, och 50 % av gruppen har naturvetenskaplig universitetsutbildning. Jag nämner inte detta för att tala om hur duktiga vi är, utan för att visa att föreställningen att miljöpartisterna skulle vara teknikfientliga faktiskt faller på sin egen orimlighet. I stället är det så att vi miljöpartister i genomsnitt har stor kunskap om tekniksamhället och därför inser att mycken teknik är destruktiv och måste väljas bort, under det att annan teknik kan främja ett miljövänligt och resurssnålt samhälle.

Vi är också övertygade om att det inte är politikernas uppgift att välja teknik åt folket – däremot att uppmuntra till valet av en resurssnål och miljövänlig teknik. Denna uppmuntran sker i första hand genom att man påverkar marknaden genom att med skatteinstrumentet och med subventioner styra konsumtionen från dålig teknik till bra teknik.

I det sammanhanget kan jag instämma med Per Westerberg i att det är värdefullt om de krav som ställs är internationellt förankrade. Skillnaderna mellan moderaterna och miljöpartiet gäller hur man uppnår detta. Vi vill alltså att sådana krav skall fastställas i överenskommelser mellan suveräna stater, under det att moderaterna vill att man skall underkasta sig beslut av en odemokratisk byråkrati i Bryssel. Energiskatter, utsläppsskatter och utsläppsavgifter är de medel som vi i första hand rekommenderar. För viss teknik bör dessutom konsessionsförfaranden och gränsvärden tillämpas – i svårartade fall givetvis rena förbud. Här har riksdagen naturligtvis en viktig roll att spela när det gäller att fastställa principerna.

Vid sidan av detta finns det anledning för staten att också genom anslag till forskning och utveckling påverka tekniken när det finns anledning att tro att utvecklingen är så långsiktig eller kraven av sådan natur att marknadens egna drivkrafter inte kan väntas leda till tillräckliga åtgärder.

Huvudlinjen är alltså generella åtgärder, men när det gäller bilindustrin, som har så oerhörd betydelse för samhället, finns det anledning att vidta ytterligare åtgärder. Sålunda stödjer vi förslaget att regeringen skall fastställa krav på en renare bil. Detta borde ha skett för länge sedan. Då hade kanske inte Volvo och Saab råkat ut för att bli utdömda av miljöskäl, vilket enligt vad som framgick av nyheterna häromdagen har skett i Canada. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Vi har också stött förslagen i reservationerna 3 och 4 för utveckling av miljövänligare bilar. Bilindustrin har tyvärr varit alltför ointresserad av miljön och snarare satsat på sådant som säljer: komfort, lyx, fart och i viss mån säkerhet – sådant får kosta, i all synnerhet om det är någon annan som betalar räkningen, vilket det i väldigt många fall är när det gäller just de stora och lyxiga bilarna, som svensk bilindustri tyvärr i någon mån har specialiserat sig på.

Jag har i två år motionerat om att staten borde utreda bilindustrins utsikter på lång och kort sikt. De grå partierna har varit totalt ointresserade. Riksmötet 1988/89 ansåg de fortfarande att bilindustrin var en trygg framtidsindustri. I dag vet vi att det inte längre är fallet. Detta inser nog även utskottets majoritet. Förr eller senare kommer staten att behöva ta ett ökat ansvar för denna industri. Låt oss bara hoppas att den inte skall gå samma öde till mötes som varvsindustrin. Den risken finns, om de grå partierna fortsätter med sin passiva politik. Det är nu dags för staten att lägga ut beställningar hos bilin-

dustrin på alternativa produkter som kan användas i ett mera miljövänligt och energisnålt transportsystem.

När det gäller behovet av att finna alternativ sysselsättning för alla dem som nu "blir över" inom bilindustrin, gäller det att också skapa insikter om att bilen på lång sikt inte kan vara en motor i samhällsutvecklingen, utan att det behövs miljövänligare och energisnålare transportalternativ. Det gäller behovet av att omforma hela den samhällsstruktur som bilen har byggt upp omkring sig.

Denna insikt behöver främjas genom ökad kunskap om teknik och samhällsutveckling. De utredningar som vänsterpartiet och miljöpartiet har krävt i reservationerna 5 och 6 skulle kunna ge ett värdefullt bidrag till ökad kunskap och ökad beredskap för de omställningar som förestår.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5 och 6.

I ett särskilt yttrande har jag instämt i önskemålet att den tekniska fordonsutvecklingen särskilt i storstäderna påskyndas för att man skall få en bättre trafikmiljö. Jag instämmer med Ylva Annerstedt, att det är hög tid att vidta praktiska åtgärder för att få bort färjetrafikens och annan skärgårdstrafiks starkt försmutsande utsläpp. Detta är ett försummat område.

Samtidigt bör man dock komma ihåg att det redan nu finns stora tekniska möjligheter och att det är myndighetskrav och ekonomiska styrmedel – icke minst biltullar – som skulle kunna medföra mycket stora förbättringar utan några som helst uppfinningar eller utvecklingsarbeten.

Anf. 175 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 3 och avslag på samtliga reservationer.

Reservationerna handlar om renare bilar, miljövänliga bränslen och motorer, eldrivna bilar samt effektivare och mer långlivade bilbatterier. Man vill också att det skall tillsättas utredningar, men det skall jag komma till senare.

De tekniska frågorna – som jag vill kalla dem för – är gamla bekanta. Beträffande dessa frågor satsar ju staten på olika sätt medel i samtliga utvecklingsgrenar som här berörs. Man måste också ställa krav på att branschen är med och deltar i denna satsning. Frågorna måste också följas upp, inte minst internationellt. Bilindustrin är ute i världen en stor industri, varav Sveriges bilindustri utgör en mycket liten del.

I två av reservationerna föreslås att det skall tillsättas utredningar. Regeringen följer utvecklingen på olika sätt. Som Kjell Ericsson nämnde har VT-delegationen inrättats. VT-delegationen riktar särskild uppmärksamhet mot underleverantörerna.

Jag har litet svårt att förstå den reservation som efterlyser en utredning, där industrin och trafiksektorn inte skall vara representerade. Tydligen skall denna utredning bestå av lekmän. Jag vill nog påstå att utredningens resultat kanske inte blir så bra om den är sammansatt på det sätt som reservationen förordar.

Det har här tidigare nämnts att det har gjorts betydande framsteg på miljösidan, som ju är viktig i detta sammanhang och som också finns med i många motioner. Det har kommit fram mera miljövänliga motorer och det är mycket som händer.

Jag har litet svårt att se skillnaden mellan utskottsmajoritetens skrivning och reservation 1, men jag antar att den består i att utskottsmajoriteten vill ställa politiska krav. Det är nog värdefullt för att man skall få bättre och miljövänligare bilar.

Kjell Ericsson talade om det allmänna läge som råder inom bilindustrin i dag. Läget är ju besvärande på många håll i landet, inte minst på många orter i Värmland – det känner jag till. Jag beklagar verkligen de människor som blir drabbade. Jag tycker ändå att de här människorna inte blir hjälpta genom att man dömer ut svensk bilindustri, vilket en del här har gjort enligt vad jag har uppfattat. Jag tror t.o.m. att det kan vara till skada. Däremot kan jag konstatera att det i varje fall är fråga om en nedgång och en lågkonjunktur, men det är också flera branscher utsatta för. Läget är allvarligt för många orter, inte enbart för orter med biltillverkning och för orter med underleverantörer för biltillverkningen.

Från tid till annan är det klart att det kan påfordras utredningar i olika frågor. Jag är inte allmänt negativ till utredningar. Men om det skall tillsättas utredningar i dag, finns det andra aktuella branscher. Det inser man när man läser tidningsnotiserna. Det förekommer permitteringar och neddragningar även inom andra branscher.

Sedan vill jag säga till Lars Norberg att jag inte kan påstå att jag har någon byggteknisk utbildning eller liknande, men däremot vill jag påstå att jag har åkt mycket bil. Jag har även reparerat bilar. På det viset kan jag bilar, men mina erfarenheter är mera praktiska.

Jag vill avsluta med att säga att bilen inte upplevs av människor enbart som ett problem, vilket Lars Norberg framställt det som. Han talade om bilen från miljösynpunkt och allt möjligt annat. Bilen upplevs av de människor som bor i områden utan eller med dålig kollektivtrafik som ett väldigt värdefullt föremål. De vill ha kvar bilen, och jag, liksom jag antar alla som deltar i denna debatt, hoppas på att bilen med tiden skall bli ännu renare än den varit hittilldags. Vi har nått en bit på väg, men vi behöver nå längre.

Anf. 176 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag underskattar ingalunda Bo Finnkvists erfarenhet av bilar. Jag vill inte heller påstå att bilen är enbart ett problem. Jag är lika medveten som Bo Finnkvist om att bilen för många människor är en stor tillgång. Men vi behöver se båda sidor av myntet.

Det är dock problemen som vi skall tala om, för det är dem vi är här för att lösa. Det som fungerar bra och är värdefullt behöver vi inte diskutera. Själv bor jag i glesbygd och vet precis hur viktigt det är med bil för dem som bor i glesbygd, men det finns oerhört stora möjligheter att minska biltrafiken på många håll i landet, om man satsar på alternativa transportmedel.

Jag skulle vilja fråga Bo Finnkvist varför han inte anser att utskottet kan instämma i den socialdemokratiska motionen som säger att regeringen bör ställa upp krav på en ny bil. Det går bra i Kalifornien. Varför skulle det inte gå bra även i Sverige?

Jag dömer inte på något sätt ut svensk bilindustri, men jag anser att den mår väl av kritik, precis som alla verksamheter mår väl av kritik i rimliga proportioner.

Bo Finnkvist frågade varför den utredning som skulle utreda bilindustrins framtid skulle undvika att ta med folk som är direkt engagerade i industrin. Det är därför att de blir ganska enögda. De ser inte alltid verkligheten som den är. Det finns mycket duktigt folk som man kan välja, som skulle kunna jobba med en sådan här utredning. Om man trodde att goda lösningar alltid måste komma från sakkunnigt folk, hur skulle man då kunna välja en person som Stig Larsson till SJ-chef? Han kom från ett dataföretag. Det finns många exempel på hur människor kan komma från andra branscher och se mycket klarare än de som sitter fast i slentriantänkande inom den egna branschen.

Anf. 177 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Bo Finnkvist sade att jag och Lars Norberg dömde ut svensk bilindustri. Även i min bild av framtida svensk industri finns bilindustrin kvar, men den är krympt. Man kan knappast kalla bilindustrin för en framtidsbransch eller en framsynt bransch. Som jag sade i mitt anförande finns det anledning att banta industrin och att verka för att bilismen minskar.

Per Westerberg nämnde i sitt anförande det stora kvarvarande miljöproblem som är förknippat med bilismen, särskilt massbilismen. Det gäller problemet med koldioxiden, som leder till drivhus- eller växthuseffekt. Enligt vad jag kan förstå är ingen lösning i sikte. Man måste minska bilåkandet.

Yrkande om utredningar av andra branschers framtid kan nog vara befogat. Det är dock knappast befogat i anslutning till ett betänkande som handlar om bilindustrin. Man får återkomma eller också får vi ta upp det i anslutning till framtida näringspolitiska propositioner.

Anf. 178 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Jag tror att alla vill ha renare bilar och miljö. Jag vill nog påstå att meddebattörerna håller med om att bilarna har blivit litet renare och även litet bättre. Det har i alla fall jag upptäckt. Utvecklingen går i rätt riktning.

Vad vi egentligen talar om är hur fort det skall gå och hur mycket pengar staten skall satsa på utvecklingen. Oppositionspartierna vill i många fall att staten skall satsa ännu mera. Majoriteten tycker att även branschen skall vara med och finansiera detta och ta fram lösningar också när det gäller ersättningssysselsättning. Det är ett naturligt krav, tycker vi. Jag hoppas att ni övriga ställer upp på det.

Lars Norberg, exemplet med Stig Larsson var väl ganska dåligt. Han är chef för ett stort företag och sysslar inte med teknikfrågor, lägger räls, byter växlar m.m. Han administrerar helt enkelt. Det efterlyses att man skall ta fram en ny, renare bil. Till det tror jag faktiskt att man skall anlita folk som kan det som de håller på med.

Anf. 179 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Bo Finnkvist har uppenbarligen icke läst vår motion om den utredning som vi begär. Då är det inte så lätt att gå i polemik. Den utredning jag har föreslagit är en övergripande utredning om bilindustrins framtid. Den siktar inte främst på tekniken utan på den totala situationen för bilismen med hänsyn till tillgängligheten till bränsle på lång sikt, miljöproblemen och

den sysselsättningssituation som bilismen skapar. Man behöver då det allmänkunnande som personer av Stig Larssons typ besitter. Det behövs folk som kan se på lång sikt och som kan se utöver gränserna för det egna snäva arbetsområdet.

Jag tycker att det är klart att det inte bara är fråga om att det skall plockas fram pengar till en utveckling av bättre bilar. I någon mån har vi yrkat på det, men det är framför allt fråga om att staten skall ställa krav. Jag frågar återigen: Varför kan inte utskottsmajoriteten instämma i den socialdemokratiska motion som säger att staten skall ställa krav på att branschen skall få fram bättre bilar? Det går bra i Kalifornien. Varför skulle det inte kunna gå bra även i Sverige?

När det gäller bränsleproblemen och utsläppsproblemen säger Bo Finnkvist att bilarna har blivit bättre. Ja, katalysatorerna har naturligtvis inneburit en förbättring. Vi har fortfarande ett dominerande problem med koldioxiden. Därtill kommer att vi har ett långvarigt beroende av importerad olja som kanske skulle kunna förskräcka även Bo Finnkvist i dessa dagar. Varje dag ängslas man för vad som skall hända i Persiska viken. En del av bränslet kan naturligtvis ersättas med inhemsk energi, metanol eller etanol från inhemska bränslen. Det räcker säkert inte för att upprätthålla den bilism som vi har i dag. Med hänsyn till att oljetillgångarna ingalunda är eviga, vårt oljeberoende och miljön måste vi bara beredda på att söka andra trafiklösningar.

Anf. 180 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag är enig med Bo Finnkvist om att branschen måste ta ett stort ansvar. Egentligen borde den ta hela ansvaret både för att ta fram miljövänliga och resurssnåla produkter och för att ta fram omställnings- eller alternativproduktion. Staten har aktivt bidragit till lokalisering och utveckling av svensk bilindustri, bl.a. som krisöverbryggare på f.d. varvsorter, t.ex Malmö och Uddevalla. Man har mycket aktivt arbetat för att lokalisera bilindustrin dit i tron att det skulle vara en framtidsbransch. På grund av detta åvilar det staten och regeringen ett stort ansvar att bidra till utvecklingen av produktionen och produkterna och att få fram ersättningsproduktion när man behöver dra ner.

Anf. 181 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! När det gäller det som sades om nya bilar och att man måste ställa krav, kommer det säkert sådana krav längre fram. Det sägs även i betänkandet. Däremot är vi inte överens om tidpunkten. För övrigt tror jag att jag har svarat på de frågor som har ställts.

Anf. 182 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag tycker inte att Bo Finnkvist har svarat på frågorna. Hans senaste inlägg leder till en ny fråga: Varför skulle det i dag inte vara möjligt att ställa krav på en ny bil i Sverige när det är möjligt i Kalifornien?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

24 § Kärntekniklagens förbud mot vissa förberedande åtgärder

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU5 Kärntekniklagens förbud mot vissa förberedande åtgärder.

Anf. 183 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Detta betänkande handlar om lagen om kärnteknisk verksamhet. Det är framför allt 6 § som behandlas. Den berör få människor, men den är enligt mitt förmenande desto skamligare. Den innebär nämligen att forskning, planering och projektering av kraftproduktion baserad på kärnteknik skall förhindras. Förmodligen omfattar lagen samma sak när det gäller forskningsreaktorer. Från principiella utgångspunkter anser vi moderater att denna paragraf är djupt upprörande. Vi anser att paragrafen omedelbart bör utgå ur lagen och att straffsanktionen, hotet om två års fängelse om man forskar, planerar eller projekterar i fråga om kraftproduktion med kärnteknik, knappast kan vara rimlig. Vi tycker att det skall finnas energiforskning på alla områden, även inom kärntekniken, av säkerhetsskäl, men också för att man skall kunna utröna om det finns bättre tekniska lösningar för framtiden.

Herr talman! Den här frågan har varit uppe till behandling i kammaren ett antal gånger tidigare, och jag tänker därför nöja mig med detta och yrkar bifall till reservationen.

Anf. 184 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det är inte fråga om energiforskning i största allmänhet, och det är inte ens fråga om kärnteknisk forskning i största allmänhet som berörs i den moderata motionen och reservationen, utan det är fråga om projektering av anläggningar här i landet som är geografiskt placerade, och det är fråga om stora projekteringsarbeten som måste vara avsedda för byggande av kärnkraftverk. Det föranleder mig att citera ur linje 1:s valsedel vid folkomröstningen för tio år sedan. Där står det bl.a.:

"Kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd."

Så inleds valsedeln. På samma valsedel står det också att "ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma".

Nu vill moderaterna att de stats- eller kommunägda företag som driver kärnkraftverk skall få tillstånd att projektera nya konkreta kärnkraftsanläggningar här i landet. Vad betyder detta? Har moderaterna övergivit sin inställning från folkomröstningen och menar nu att det skall byggas nya kärnkraftverk här i Sverige, eller betyder det att moderaterna anser att dessa offentligt ägda företag skall förslösa miljoner på en meningslös verksamhet?

Anf. 185 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Vi anser att 6 § är djupt stötande. Den berör inte bara offentliga företag, utan den berör även privata företag. Den berör inte så många personer. Men att man försöker förhindra att någon får utarbeta konstruktionsritningar, beräkna kostnader, beställa utrustningar eller vidta andra åt-

gärder i förberedande syfte för att inom landet uppföra en kärnreaktor och att detta skulle vara kriminellt och kunna leda till två års fängelse har inte med svensk rättstradition att göra.

Anf. 186 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Fortfarande kvarstår min fråga om Per Westerberg kan ge mig några tips på vilka andra företag som skulle kunna tänkas vilja projektera konkreta anläggningar som inte, enligt moderaternas egen valsedel i folkomröstningen, kommer att få byggas. Det finns väl några gränser för vad man kan begära med hänvisning till yttrandefrihet och liknande ting. Jag kan inte komma ifrån att det här antyder att moderaterna har övergivit vad som stod på valsedeln 1980, nämligen att "ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma".

Det vore värdefullt om Per Westerberg kunde ge svar på den frågan. Har moderaterna övergivit denna ståndpunkt eller inte?

Anf. 187 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Vi har inte övergivit den ståndpunkten, den står fast. Men 6 § handlar inte om att moderaterna skulle vare sig projektera eller planera uppbyggnaden av någon kärnkraftsreaktor. Vi vill skapa den fullständiga frihet som bör finnas i ett fritt samhälle för dem som så önskar att vidta de åtgärder som beskrivs i 6 § utan att behöva hotas med två års fängelse för denna planering eller projektering. Det tycker vi är självklart.

Anf. 188 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Det hela är ju en teoretisk spekulation om moderaterna avser något annat än de företag som har anledning och resurser att syssla med detta. Jag frågade Per Westerberg: Finns det några andra företag, utöver de kärnkraftsföretag som finns i dag, som kan tänkas vilja och som har möjlighet att lägga ut miljoner på ett sådant projekteringsarbete? Jag fick inget svar på den frågan.

Talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 189 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Som framgått av den tidigare debatten så behandlas i detta betänkande två motioner, båda från moderaterna, om ändring i kärnteknisk verksamhet. Det handlar om den del i lagen om kärnteknisk verksamhet som gäller förbud att utarbeta konstruktionsritningar, beräkna kostnader, beställa utrustning eller vidta andra sådana förberedande åtgärder i syfte att inom landet uppföra en kärnkraftsreaktor.

I motion N415 kan man läsa:

"Lagen är en skam för ett land som vill hävda yttrandefrihet och den demokratiska debattens ideal. Den strider mot varje medborgares rätt att formulera och underbygga åsikter och är därigenom ett uttryck för politisk maktfullkomlighet. Den är ett exempel på hur symbolpolitik kan undergräva rättsstatens respekt för den enskilde."

Så skriver motionärerna, med Gunnar Hökmark som första namn.

Jag tycker, herr talman, att motionärerna tar mycket stora ord i sin mun. Vad det handlar om är faktiskt att man inte skall rita och projektera nya reaktorer, vilket vore ett enormt slöseri med resurser, eftersom vi har ett beslut om att inga nya reaktorer skall byggas.

1980 hade vi en folkomröstning om kärnkraften i Sverige. Resultatet blev att en majoritet ville avveckla den, vilket sedermera också blev riksdagens beslut. Slutåret sattes till 2010, och frågan om avveckling beslutades efter en fri och öppen debatt.

Senare infördes lagen om kärnteknisk verksamhet, och den kompletterades 1987 med en bestämmelse om att tillstånd att uppföra en kärnkraftsreaktor inte får meddelas. Den del i lagen som här diskuteras är klart avgränsad, och den inskränker inte yttrandefriheten. Den som vill, får i tal och skrift tala för kärnkraften.

De genomarbetade och kostnadskrävande alternativ som motionärerna efterlyser kan med fördel gälla andra energislag som vi faktiskt behöver i dag och kommer att behöva i framtiden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationen.

Anf. 190 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Helt kort vill jag säga att vi tycker att ett upphävande av 6 § kärntekniklagen skulle vara ett sätt att döda debatten om möjligheterna till andra alternativ, typ kärnkraft, än vad man nu pläderar för och har beslutat om i riksdagen. Yttrande- och debattfriheten kräver väl genomarbetade alternativ. Vi anser inte att riksdagen genom lagstiftning skall få förhindra någon att utarbeta alternativ eller komma med andra tekniska lösningar.

Anf. 191 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Som det har sagts tidigare i debatten handlar det inte om yttrandefriheten utan om hur man på bästa sätt skall använda sina resurser för att få fram vettiga energislag.

Anf. 192 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Det handlar faktiskt även om yttrande- och debattfriheten. Det står ju vem som helst fritt – enligt vår uppfattning skall det i alla fall vara så – att lägga ned sina resurser på projektering och på beräkningar av kostnaderna för det alternativ som man själv vill arbeta för. Den möjligheten skall inte någon försöka ta bort via lagstiftning och hot om fängelsestraff.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 14 november.)

25 § Försäljning av mark från domänverket

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU19 Försäljning av mark från domänverket.

Anf. 193 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Domänverket skall enligt regeringens förordning 1988/366 bedriva sin verksamhet så , att på lång sikt bästa möjliga ekonomiska utbyte erhålles. Har man lyckats härmed?

Man kan göra en bedömning med statistiska metoder, som ger ett mycket dåligt resultat för domänverket i jämförelse med privata skogsägare som har stora skogsinnehav. Alla värden som kan uppvisas här avser kalenderåret 1989 – sista tillgängliga statistik gäller just det kalenderåret. Då hade domänverket, med ett markinnehav om 4 miljoner hektar, en skogsvinst på 231 milj. kr. STORA, med en areal om 1,6 miljoner hektar, hade 465 milj. kr. i skogsvinst. Svenska Cellulosa Aktiebolaget, med en areal om 1,8 miljoner hektar, hade 495 milj. kr. i skogsvinst.

Dessa uppgifter är dock inte helt rättvisande, enär domänverkets skogar i genomsnitt ligger längre norrut och därför ger mindre tillväxt än företagens skogar. Dessutom omfattar siffrorna för SCA även detta företags numera ganska begränsade sågverksrörelse. Men hur man än vänder på siffrorna är det uppenbart att domänverkets avkastning per hektar och år ligger långt – ja, mycket långt – under företagens motsvarande resultat. Rena lönsamhetsskäl talar alltså här för att skogarna skulle ge en större avkastning om de överfördes i bolagens ägo. Men all sannolikhet talar för att de i privatpersoners ägo skulle ge ännu större avkastning än hos bolagen.

Det är dock inte bara fråga om den årliga avkastningen utan också om vad utförsäljningar av en del av domänverkets skogar skulle betyda för statens finanser. Nuvarande mycket höga skogspriser skulle medföra att staten vid försäljning skulle tillföras mycket stora belopp, vilka lämpligen skulle kunna användas till att amortera av på statsskulden. Därmed skulle man besparas stora ränteutgifter.

Men avkastning och kapitalintäker är inte den viktigaste anledningen till att moderaterna, folkpartiet och centern i en gemensam reservation yrkar på en successiv utförsäljning av delar av domänverkets skogsinnehav. Om det blir en försäljning till privatpersoner och mindre företag kan denna också motverka avfolkningen av och skapa en positiv utveckling i våra glesbygder. Den kan skapa underlag för många aktiviteter i bygder där skogen ofta är det enda realistiska sysselsättningsalternativet och där mindre skogsägare kan förväntas bedriva ett intensivare och mera högproduktivt skogsbruk än vad domänverket eller stora bolag kan förväntas göra.

Vid planläggningen av utförsäljning av delar av domänverkets skogar måste dock ett flertal viktiga faktorer beaktas. Miljöhänsyn är härvidlag kanske allra viktigast: Fjällnära skogar, urskogar, sällsynta lövängar samt för flora och fauna viktiga våtmarker bör endast avyttras om köparen kan förmås att acceptera för dessa marker speciella skötselregler, vilket sällan torde bli fallet. Om det kan anses att skogsområden av andra skäl bör tillföras nationalparker eller naturskyddsområden av skilda slag bör de heller inte säljas. Arronderingsfrågor är vidare av stor vikt: Mindre skogsägares behov av kompletteringsmark bör, på förmånliga betalningsvillkor, tillgodoses före företag och andra skogsköpande organisationer. Mindre skogsindustriföretag – företrädesvis mindre sågverk med eller utan manufakturering av sågade och hyvlade varor till trähus, snickerier och liknande – bör också ges

förtur till skogsinköp. De representerar ju ofta viktiga stödpunkter för transporter och sysselsättning i de glesbygder där de ligger.

Alla dessa restriktioner gör att reservationen ingalunda innebär att en utförsäljning av mycket stora skogsinnehav omedelbart är att rekommendera. Man måste ju börja med dessa utförsäljningar så snart som möjligt och bedriva dem med beaktande av miljöproblem, arronderingsfrågor och sysselsättningseffekter. I fjol föreslogs ett årligt utförsäljningstempo – exkl. markbyten i arronderingssyften: 400 milj.kr. per år. Med hänsyn till de snabbt stigande priserna på produktiv skogsmark bör nog denna siffra justeras en bra bit uppåt. Men den exakta försäljningsvolymen får avgöras beroende av i vilken utsträckning förut uppräknade restriktioner kan avklaras. Av prisskäl är det vidare inte önskvärt att på en gång lämna ut stora arealer till försäljning, enär skogsmarkspriserna då skulle pressas nedåt.

Vad som i reservationen avses är alltså en försiktig försäljning av domänverkets skogsmark, med hänsyn tagen till miljö, arronderingsfrågor, glesbygdens infrastruktur och befolkning, sysselsättningsproblem samt bygdeutveckling. Även med alla dessa restriktioner erhålles som en värdefull biprodukt bättre lönsamhet för skogsbruket och bättre finanser för staten.

Herr talman! Med nämnda motivering yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 194 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag instämmer i det som Lars De Geer har anfört i det här ärendet.

Detta med domänverkets markinnehav har diskuterats i denna kammare vid åtskilliga tillfällen. Vi borgerliga har velat sälja ut mark. Men socialdemokraterna har sagt nej, och så verkar vara fallet även denna gång.

Vi, det gäller då de tre borgerliga partierna, anser att staten bör minska sina ägarintressen inom näringslivet. Detta har framförts i olika motioner och reservationer under årens lopp, och det är lika aktuellt i dag. Egentligen borde detta vara ännu mera aktuellt även från socialdemokraternas sida.

En del av det krispaket som nu diskuteras borde, tycker jag, också innehålla en utförsäljning av statliga företag. Det skulle också ge inkomster till staten. Men så är inte fallet. Det finns inte med i resonemanget från socialdemokraternas sida. Vi menar att huvuddelen av den affärsverksamhet som nu bedrivs i verks- eller bolagsform skall avyttras. Som ett led i en sådan avyttring, och det har framförts i aktuella motioner, bör domänverkets markinnehav överföras i enskild ägo. Denna utförsäljning bör ske successivt, som Lars De Geer här har beskrivit.

Försäljning, anser vi, skall i första hand ske för att förstärka enskilda jord- och skogsbruk. Det skulle vara värdefullt, inte minst i dessa tider då det är kämpigt för jordbrukare på många håll i vårt land.

När det gäller att kunna utveckla och behålla en levande landsbygd är en utförsäljning av domänverkets markinnehav bra stimulans. Samtidigt frigörs även statliga resurser som kan användas för andra ändamål.

En utförsäljning av domänverkets marker får alltså flera positiva effekter: Vi medverkar till en utveckling av landsbygden genom att bättre möjligheter skapas för enskilda jord- och skogsbrukare. Avfolkningen av glesbygden

motverkas, och miljöfördelar uppnås. Vi kan således på det viset längre behålla det öppna landskapet.

Med stöd av vad jag här har angivit yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 195 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har sedan vi kom in i riksdagen regelbundet motionerat om att domänverket skall försälja mark till enskilda brukare med bo- och brukarplikt. De borgerliga partierna har, om jag skall tro Lars De Geer och Kjell Ericsson, en mycket miljövänlig attityd till dessa försäljningar. De farhågor som vi har hyst, nämligen att det skulle bli fråga om relativt snabba och storskaliga överföringar av domänverkets mark till andra stora ägare, har uppenbarligen inte varit helt befogade. Det var glädjande att höra. Men vi menar att man måste gå ett steg längre. Man måste se till att det blir ett samband mellan ägandet och brukandet. Därför vill vi konsekvent säga ifrån att bo- och brukarplikt är målsättningen när det gäller att utförsälja domänverkets mark.

Domänverkets sätt att sköta sina skogar har med rätta kritiserats ganska intensivt av miljörörelser och står ofta i konflikt med naturvärden. Som ett inslag i detta är det naturligtvis värdefullt att minska domänverkets inflytande. Tyvärr kan vi inte räkna med att bo- och brukarplikten kan gälla de större delarna av de arealer som svenska staten äger genom domänverket, nämligen alla våra fjällområden. Det gäller att med andra medel se till att vi får en miljövänlig skötsel av dessa marker.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Anf. 196 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande 19 om försäljning av mark från domänverket. Syftet med årets motioner från centern och moderaterna är detsamma som tidigare år. Det är ett led i en allmän privatisering av statlig affärsverksamhet. Utskottet finner fortfarande icke någon anledning för riksdagen att ompröva tidigare ställningstagande i frågan. Principerna för domänverkets markpolitik bör därför ligga fast.

Herr talman! Under senare år har motivet för ett statlig ägararrangemang ökat genom den ökade internationaliseringen av det privata näringslivet. Det är ett argument som vi bör föra fram ordentligt. Det är ett nationellt intresse att det finns en statlig förmögenhet och att denna förmögenhet förvaltas bra och genererar pengar till statskassan. Därför är det mycket förvånande att höra Kjell Ericsson säga att vi skall använda utförsäljningen för att klara de åtgärder som behövs. Det är i princip som att sälja mjölkkossan ur ladugården.

Den beskrivning som Lars De Geer gör av avkastningen på domänverkets förmögenhet och kapital är helt riktig, man har haft lägre avkastningskrav än normalt företagande. Men i det åtgärdsprogram som regeringen föreslår skärper vi naturligtvis kraven även på domänverket. Det kommer också att leda till att domänverket i sitt handlingssätt måste likna ett normalt skogsföretag.

Men man skall ha klart för sig, Lars De Geer, att domänverkets marker

ligger betydligt sämre till än andras, oavsett om de ligger i södra Sverige eller i norra Sverige. De marker som låg bäst till gick under baggböletiden över från bönderna till bolagen. Jag vill också säga att statligt företagande behövs alltmer som en motvikt till den allt större privata maktkoncentration som pågår inom övrig skogsindustri och beträffande markägande.

Av domänverkets riktlinjer för mark- och fastighetsaffärer framgår att man aktivt deltar i förbättringen av den fastighetsstruktur som Kjell Ericsson efterlyser. Under en redovisningsperiod på 80-talet har 50 % av de markförändringar som gjorts gällt avyttring till enskilda brukare. Vid undersökning hos enskilda lantbruksnämnder har det visat sig att det i stort sett inte finns någon brist på skogsmark för att stärka de enskilda fastigheterna. Jag tycker också att Kjell Ericsson skall vara litet försiktig. Han kommer från skogsbygden och är fullt medveten om att det är ett stort risktagande att börja avyttra mark, för det är kapitalstarka intressen, utbor, som kommer att vara köpare och inte de enskilda bönderna. Följaktligen tas arbetstillfällena från dem som redan finns ute i skogsbygderna, kanske till ett mycket passivt skogsägande. Jag vill därför påstå att detta skulle minska arbetstillfällena i skogsbygden. Utskottet avvisar således tanken på utförsäljning av domänverkets mark, som föreslås i motionerna. Domänverket bör dock nu liksom tidigare kunna medverka till att förstärka enskilda fastigheter genom köp, försäljning och markbyte.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de två reservationer som fogats till betänkandet.

Anf. 197 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Leif Marklunds slutsatser tycker jag det är litet svårt att förstå. Det är internationaliseringen, säger han, som gör att vi måste behålla mer statlig mark här i Sverige. Det förstår jag inte riktigt. Det jag har sagt är att vi i första hand skall sälja ut denna mark till skogs- och jordbrukare ute i skogsbygderna för att förstärka deras möjlighet att överleva. Han säger också att det inte är någon brist på skogsmark. Varje gång det finns en skogsfastighet till salu, nog finns det köpare till den. Det finns också många brukare som vill köpa mer mark, men det finns ingen att köpa.

Jag kommer själv från en bygd där vi inte har någon statlig mark, men många enskilda ägare. Där är det också en stor aktivitet i skogen. Jag tror att det är att föredra på många ställen. Får man många ägare, sprider man också ägarintressena. Vi vill ha ett boende och brukande på landsbygden även i fortsättningen. Om ni förstärker de jord- och skogsbruk som redan finns, försämrar det inte läget för dem, utan tvärtom förbättras det. Detta har två syften.

Lars De Geer talade om vilken lönsamhet domänverkets skogar har. Det är mycket låg lönsamhet. Om man säljer dem skulle man få en bättre räntabilitet. Det finns inget som är motsägande i det fallet. Jag förstår egentligen inte Leif Marklunds attityd.

Anf. 198 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Leif Marklund säger att den gamla politiken duger ännu. Det är något av ett signum för socialdemokraternas situation i dag. Man an-

ser att den gamla politiken duger fortfarande. Men, Leif Marklund, har inte det som har hänt i Östeuropa under det senaste året visat att kossan mjölkar bättre i privat regi än i allmän regi? Det är i alla fall en slutsats som många har dragit av det som har hänt i Östeuropa.

Kjell Ericsson har redan bemött det mesta av det som behöver bemötas i Leif Marklunds inlägg, men jag vill påpeka att när han säger att domänverkets mark i södra Sverige är av dålig kvalitet, är det faktiskt fel. I södra Sverige har domänverket förstklassiga skogsmarker. Däremot har Leif Marklund rätt när han säger att markerna i övre Norrland är lågproduktiva.

När han säger att vi kommer att koncentrera skogarna på få händer och på internationella företag, bortser han från det både Kjell Ericsson och jag har sagt, nämligen att man i första hand skall sälja kompletteringsmark till mindre företag och se till att glesbygderna på det viset får eget liv, inte till storbolag. De kan byta marker och arrendera marker, men man skall inte i stor utsträckning sälja till dem.

Slutligen vill jag också instämma i Kjell Ericssons påpekande att behovet av kompletterande skogsmark, i varje fall i södra Sverige, är nästan obegränsat. Om ett skogsskifte är till salu kommer 10–15 intressenter. I varje fall i södra och mellersta Sverige föreligger ett stort behov av kompletterande skogsmark.

Anf. 199 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Leif Marklund anförde risken för att utbor skulle köpa marken om man säljer ut domänverkets mark. Det kan i varje fall inte gälla med de principer som jag förfäktar. Vi har klart sagt att försäljning skall förknippas med bo- och brukarplikt. Då bortfaller den risken.

Leif Marklunds inställning är att allt stort är vackert. Vi har alltså en annan inställning i miljöpartiet. Vi menar att litet är vackert, dvs. att en måttlig skala och ett samband mellan ägande och brukande ger det bästa bruket av de oskattbara naturresurser som våra svenska skogar utgör.

Anf. 200 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag må säga att det är ganska begripligt för kammarens ledamöter om Kjell Ericsson inte förstår mig, eftersom våra ideologier ligger långt ifrån varandra. Kjell Ericsson ger en beskrivning som gör att man nästan tror att han är på den yttersta högerkanten när det gäller privatiseringar. Det har också framgått av de motioner som centern har väckt om utförsäljning av statliga företag.

Sedan skall man vara på det klara med – detta vill jag säga även till Lars De Geer – att de avsättningar som är gjorda med bevarandeintressen aldrig skulle ha varit möjliga att göra om det inte hade varit statens marker, där domänverket har medverkat till inrättande av nationalparker och andra bevarade områden. I dag kan vi skryta med väldigt stora områden som kan visas upp för all framtid.

Jag tycker faktiskt, Lars De Geer, att det är en gammal drapa som inte hör hemma i den här debatten att dra fram östeuropeiska modeller. Sverige är ingen kommandoekonomi och har aldrig varit en sådan, utan våra statliga företag har skötts, åtminstone under socialdemokratiska regeringar, med

hög kompetens hos företagsledare och anställda. Vi har ingenting att skämmas över. I dag genererar de statliga företagen pengar och bidrar på det sättet till att förvalta statens förmögenhet bra.

Anf. 201 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! När Leif Marklund säger att vi inte skall bry oss om vad som har hänt i Östeuropa är det väl mer än lovligt en strutspolitik. Om hela 300 miljoner i Östeuropa finner att marknadsekonomi är bättre än planhushållning eller kommandoekonomi, måste det vara en händelse som vi skall ta hänsyn till i det här landet som ligger så nära Östeuropa. Jag kan inte dela Leif Marklunds uppfattning i detta fall.

Däremot tycker jag att han har rätt i att de naturvårds- och nationalparksavsättningar som har gjorts från domänverkets mark har varit mycket värdefulla. Jag har i mitt huvudanförande påpekat att sådana hänsyn måste tas innan man avvecklar eller säljer ut av domänverkets skogsinnehav.

Anf. 202 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Leif Marklund placerade mig på högerkanten därför att jag vill sälja ut statliga skogar. Det var litet konstigt. Jag är själv född i skogen och uppväxt i skogsbygden. Jag har jobbat i skogen. Där har jag sett att det många gånger är mycket större aktivitet i det privata skogsbruket. Där är det också större liv då det kommer folk som bor och brukar ute i bygderna. Då tycker jag att det är riktigt att man säljer ut till enskilda jord- och skogsbrukare i olika bygder och kanske också till små sågverk som behöver mer skog. Även de kan köpa en del. Jag har ingenting emot det. Det är inte fråga om storskaliga utförsäljningar utan i så fall byten, som Lars De Geer sade. I första hand vill vi sälja ut småskaligt. Att det skulle göra att man anser mig ligga ute på högerkanten förstår jag inte.

Anf. 203 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Till Lars De Geer vill jag åter säga att vi inte är, och har aldrig varit, någon kommandostat. Följaktligen är det fel att dra in östeuropeiska modeller över huvud taget när det gäller hanterandet av den statliga verksamheten. Vi ger de statliga företagen ramar att arbeta efter. Vi jobbar hela tiden för att förbättra strukturen och ge bra avkastning på statens förmögenhet.

Till Kjell Ericsson: Jag kan också skryta med att jag har jobbat i skogen i 25 år. Jag har varit anställd i domänverket. Jag har faktiskt sett att domänverket är aktivt i sitt skogsbruk, inte passivt. Domänverket har en jämn och fin skogskvalitet och genererar skog och virke på ett jämnare sätt än någonsin en privat skogsägare kan göra. De privata skogsägarna har alltid behäftats – jag skäller inte, de är bra i Sverige och sköter sina skogar – med penningen som grund. Det skall vi ha klart för oss. Den dagen konjunkturen går ner och man får för dåligt betalt för skogen får den stå. Då växer förmögenheten på rot och inte genom avverkning.

Vi skall även ha klart för oss att de fina skogar som vi har på privata områden har blivit finare med statliga medel under AMS-perioder. Alltför mycket

skryt över hur man sköter privata skogar skall man hålla inne. Jag är litet av skogsbrukare och vet ungefär vad som har hänt.

Anf. 204 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Om Leif Marklund förnekar mig rätten att dra paralleller med Östeuropa tvingar han över mig på svensk mark. Då vill jag påminna om vad jag sade i mitt huvudanförande, nämligen att domänverkets avkastning per hektar är ungefär en femtedel av avkastningen i STORA och Norrlands Skogsägares Cellulosa AB. Om vi ser på vidareförädlingen kan vi konstatera att NCB och ASSI har en avsevärt mycket sämre lönsamhet än de privatägda skogsbolagen. Så det finns exempel, Leif Marklund, från Sverige på att avkastning och skötsel är sämre på den offentliga sidan än på den privata.

Anf. 205 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Leif Marklund antydde att små och medelstora skogsbrukare på något vis skulle vara kapitalister. Jag vill påstå att de som har sitt jord- och skogsbruk och verkar ute i bygderna sköter skogarna mycket bra. De måste ha skogen för att klara en utkomst. För att kunna leva på landsbygden måste man ha tillgång till skog. Om man kan komplettera och köpa mera skog skulle det vara en fördel för dem – inget missbruk på något sätt.

Det är större avkastning på de privata skogarna. De ger större vinst. Det vet vi som har sett.

Sedan säger Leif Marklund att staten har hjälpt till att förbättra skogarna. Det kan man nog diskutera. Hur är det med skogsavgifterna egentligen? 450 miljoner tas av skogsägarna om året. Hur mycket av dessa miljoner har vi gett tillbaka? Det är bara ett fåtal miljoner. Jag tycker tvärtom att staten har sugit ut de privata skogsägarna.

Anf. 206 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag kan inte hålla med om att statens skogar sköts sämre. Jag såg en artikel i veckan där man har kommit fram till att kyrkan, som också betecknas som offentlig, hade haft den bästa avkastningen, även bättre än enskilda privata skogsägare och skogsbolag. Jag påstår inte att man sköter skogarna dåligt på privat mark. Men jag säger att domänverket inte på något sätt sköter sina skogar sämre. Domänverket är en trygg leverantör till sågverken och massaindustrier. Fortfarande, Lars De Geer, ställer vi mindre krav på domänverket när det gäller avkastning, och det har rörelsefrihet att generera in pengar i andra verksamheter, vilket kanske har lett till att man kan visa upp sämre avkastning. Vi kommer att ställa hårdare krav i framtiden på domänverket, som förvaltar statens förmögenhet. Domänverket sköter den med stor respekt för de mål som riksdag och regering har fastställt.

Anf. 207 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Det var intressant att höra att Leif Marklund ansåg att domänverket är en mycket pålitlig leverantör av timmerråvara till de mindre sågverken i Norrland. Jag har blivit uppvaktad av ett tiotal skogsägare som

säger att domänverket har dragit ner på sina leveranser kolossalt med kort varsel och gynnat ASSIs och domänverkets sågar. Det var en intressant nyhet.

När det gäller domänverkets skötsel av skogar har ingen här, varken Kjell Ericsson, Lars Norberg eller jag, sagt att domänverket sköter skogarna dåligt. Vi har sagt att verket sköter dem så att de ger lägre avkastning än det privata skogsbruket.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

26 § Fastighetsbildning för landsbygdens behov m.m.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU3 Fastighetsbildning för landsbygdens behov m.m. (prop. 1989/90:151).

Anf. 208 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Det är en intressant iakttagelse man kan göra om man analyserar socialdemokraternas ställningstaganden i en rad frågor på den senaste tiden. En påtaglig förändring äger nämligen rum. Förändringen består i att en positionsförflyttning sker från vänster till höger. Det som i fjol och i förfjol var förkastligt är nu högsta visdom. Gamla moderatförslag, som betraktades som ett hot och helt oförenliga med socialdemokratisk politik, stöps nu om och görs till propositionstexter.

Vi skall för den skull inte för ett ögonblick tro att socialdemokraterna är i färd att bli ett högerparti. Alls icke! Samtidigt som vissa ståndpunkter förflyttas höger ut fyller man på med nya friska socialistiska förslag från vänster. Balansen är inte hotad, och kvoten vänsteridéer är oförändrat stor.

I bostadsutskottets betänkande om fastighetsbildning för landsbygdens behov kan konstateras att regeringen något lättat på förbudsmentaliteten och nu vill tillåta sådant som tidigare var förbjudet. Men tyvärr tar socialdemokraterna alltför små och tveksamma steg. Fortfarande återstår åtskilligt. Varför inte med en gång acceptera våra moderata ståndpunkter, när det ändå är en tidsfråga när detta sker? Förnuft och opinionstryck gör ju att det ändå är där ni till slut hamnar.

Även om vi ur moderat synvinkel nått viss framgång med vår politik när det gäller fastighetsbildning på landsbygden, tvingas vi reservera oss på de avsnitt där vi vill gå längre och mera uttryckligt värna om de enskilda människornas önskemål och berättigade frihetskrav.

När det gäller lönsamhetsvillkoret för bildande av jordbruksfastighet har en viss uppmjukning skett. Det heter numera att den verksamhet som skall bedrivas på fastigheten skall bli ekonomiskt godtagbar.

Vi anser att det över huvud inte ankommer på en myndighet eller ett statligt organ att lägga sig i dessa frågor. Förutsättningarna är så skiftande för

olika typ av fastigheter. Brukarnas egna förutsättningar kan också vara så olika att några mallar eller av myndigheter fastlagda riktlinjer varken kan eller får styra fastighetsbildningen. Vi tilltror den enskilde brukaren att själv avgöra hur lönsamheten kan bli, och själv avgöra vilka kriterier som kan gälla för att just hans företag skall ge en god avkastning. Detta går inte för utomstående att i förväg avgöra och framför allt inte av ett statligt organ.

Den som bäst kan avgöra lönsamhetsvillkoren är ägaren själv. Statlig styrning och förmynderi avvisar vi moderater här som på så många andra områden.

En annan fråga, som fortfarande är otillfredsställande löst, är fastighetsbildning av större fritidsfastigheter. Propositionen synes utgå ifrån att fritidsfastigheter över huvud taget inte skall bildas på landsbygden.

Det är sedan länge känt att socialdemokraterna ogillar enskilda fritidshus. Varför det är så är obegripligt. Men faktum är att många människor just vill ha sitt fritidsboende ordnat på detta sätt, med ett eget ägt fritidshus. Denna boendeform har många fördelar, och eftersom tillgången på mark är stor i vårt land kan trängselproblemet inte vara särskilt påtagligt.

Vi anser att det skall vara möjligt att skapa ganska stora tomter på landsbygden, inte bara för permanentboende utan också för fritidsboende. Mindre odlingar för eget behov och hållande av exempelvis en häst på den egna fastigheten är eftersträvansvärda mål i detta sammanhang.

Även om utskottet delvis går oss tillmötes är det inte tillräckligt. Vi anser att fastigheten i förekommande fall bör kunna göras så stor att en god boendemiljö totalt sett uppnås. Därför kan viss skyddszon behöva skapas runt fastigheten.

Herr talman! Slutligen vill jag understryka vad som sägs i reservationerna 10 och 12. Vi moderater vill bl.a. slå vakt om den enskilde husägaren och hans rätt att själv få avgöra om, när och hur samverkan skall ske vid gemensamma angelägenheter i boendeområdet, t.ex. i ett storkvarter.

Herr talman! Det här var några korta synpunkter som vi moderater har på frågan på fastighetsbildningen. Det är med beklagande som jag konstaterar att socialdemokraterna inte orkat, eller kanske inte vågat, gå med oss mer än ett kort stycke. Rörelseriktningen är dock påtaglig, och det är glädjande. Jag förväntar mig att flera steg tas i denna riktning längre fram.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 6. Givetvis stöder jag och övriga moderater alla andra reservationer som har undertecknats av moderater.

Anf. 209 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Första gången jag läste propositionen 151 blev jag riktigt glad och fick ungefär samma känsla som Bertil Danielsson. Även om jag inte kände att det gick så långt åt höger, så gick det i alla fall i rätt riktning. Det var en välkommen insats för att stödja den förändring som man ser framför sig inom jord- och skogsbruket. Lönsamheten skall spela mindre roll vid bedömningen av fastighetsbildningen. Regionalpolitiska synpunkter och hänsyn till natur och miljövård skall få ökad betydelse.

Vid en andra läsning upptäckte jag att man hade kunnat gå längre. Den liberalisering som vi inom folkpartiet hade önskat var inte för handen.

Utskottsbetänkandet speglar en viss klåfingrighet i tillståndsgivningen, och det motsätter vi oss. Vad som är ekonomiskt godtagbart kan vara helt olika för olika människor, inte minst för företagare, som det handlar om i detta sammanhang. De flesta jordbrukare är ju numera företagare. Men även privatpersoner som vill leva på ett annorlunda sätt och har inkomster från andra områden, kan vilja ha en fastighet som passar dem. Människornas eget ansvar borde vara tillräckligt. Den lämplighetsprövning som finns i fastighetsbildningslagens 1 § kap. 3 är helt tillräcklig. 5 § bör därför utgå, vilket också framgår av reservation 1.

Folkpartiet har också anslutit sig till reservation 5, innebärande att de nya möjligheterna att bilda större bostadsfastigheter på landsbygden skall omfatta även fritidsfastigheter. Människor lever i dag så olika. En del föredrar att bo i södern under vinterhalvåret, medan andra föredrar att bo på landet under hela sommarhalvåret. Många pensionärer vill också ha sysselsättning. Det är givet att all fastighetsbildning, vilket också framhålls i betänkandet, bör anpassas till lokala och regionala förhållanden. En person som ärvt en fastighet av sådan storlek att den möjliggör djurhållning eller odling på fritiden kan få ägna sig åt detta, samtidigt får inte personer, som inte befinner sig i samma lyckligt lottade situation, nybilda en liknande fastighet genom att t.ex. förvärva åkerareal som inte längre brukas.

Det är bra att utskottet uppmanar till ökad klarhet vad gäller förutsättningarna för bildande av större bostadsfastigheter på landsbygden. Någon åtskillnad mellan permanentboende och fritidsboende skall inte behövas göras, vilket också framgår av reservation 5.

Herr talman! Reservationerna 10 och 11, de två övriga reservationer som folkpartiet har undertecknat, handlar om hyresgästinflytande. Den frågan debatterade vi här så sent som för två veckor sedan. Även om dagens frågor är något annorlunda, finner jag inte anledning att ta upp en ny debatt. Folkpartiets ståndpunkter på detta område är väl kända, och vår uppfattning är att det kommer att bli allt viktigare för enskilda männniskor att mer kunna påverka sin boendesituation.

Därmed uttalar jag mitt stöd för dessa reservationer liksom för övriga reservationer som har undertecknats av folkpartister.

Anf. 210 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar rör fastighetsbildning, och den proposition som utgör den huvudsakliga grunden för betänkandet har rubriken Fastighetsbildning för landsbygdens behov. I propositionen behandlas frågor om fastighetsbildning för jordbruk och skogsbruk, fastighetsbildning för bostadsändamål och fastighetsbildning för naturvårdens eller kulturvårdens intressen.

Men betänkandet går något utanför propositionen. I betänkandet behandlas nämligen fem motionsyrkanden från den allmänna motionstiden i januari 1990, och jag vill inleda med att något beröra de motioner som behandlar boinflytandet.

Våren 1989 diskuterades i denna kammare ändringar i fastighetsbildningslagen och i angränsande lagstiftning. Regeringen hade lagt fram en proposition som huvudsakligen byggde på fastighetsbildningsutredningens betän-

kanden. Syftet med förslaget till förändringar i lagstiftningen var att effektivisera förrättningsverksamheten. Förenklingar och effektiviseringar i verksamheten är bra, och centern stödde därför i stor utsträckning innehållet i regeringens proposition, men vi hade också skiljaktiga meningar som i första hand gällde boinflytandefrågor. Från centerns sida vill vi vidga boinflytandet för alla boende. Ett ökat boinflytande gör att de boende kan engagera sig mer i sitt boende.

I reservation 10, som är gemensam för centern, folkpartiet och moderaterna, behandlas hyresgästinflytandet enligt anläggningslagen. Denna lag ger möjlighet att inrätta anläggning som är gemensam för flera fastigheter och som tillgodoser ändamål av stadigvarande betydelse för dem, s.k. gemensamhetsanläggning. Vi i centern tycker att det är mycket viktigt att boende som är berörda av en verksamhet i sin närmiljö får ett starkt inflytande, och vi vill därför ändra anläggningslagen, 7 §, så att inflytande- och påverkansmöjligheter läggs närmare dem som är berörda av besluten än vad som i dag är fallet enligt anläggningslagen.

Vi vill ge hyresgästerna i berörda fastigheter rätt att utöva inflytande enskilt eller genom frivillig samverkan i föreningsform, och jag vill ställa en fråga till socialdemokraternas företrädare här: Varför vill inte socialdemokraterna ge hyresgästerna ökat inflytande?

I reservation 11 tar vi upp småhusägarnas inflytande över inrättandet av gemensamhetsanläggning i s.k. storkvarter. Problemet i dag är att markanvändningen och behovet av gemensamhetsanläggningar har avgjorts på planeringsstadiet. Alla avgörande beslut är alltså fattade innan inflyttning sker i området. Enligt centern bör småhusägarnas inflytande över inrättande av gemensamhetsanläggningar stärkas, och en framkomlig väg att stärka småhusägarnas ställning kan vara att ge dem, kanske i form av villaföreningar, samma besvärsrätt över kommunala beslut som bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och hyresgästsammanslutningar har enligt nuvarande lagstiftning.

Herr talman! Jag övergår nu till att kommentera fastighetsbildningsfrågor för landsbygdens behov. I betänkandet föreslås att fastighetsbildningslagens regler om villkor för fastighetsbildning anpassas till dagens förhållanden på landsbygden. Underlaget för det beslut vi fattar här i kammaren är till stor del en rapport, Fastighetsbildning för landsbygdens behov, som utarbetats av statens lantmäteriverk. Rapporten har varit ute på en bred remiss. Det stora flertalet remissinstanser är positiva till lantmäteriverkets förslag och tillstyrker att förslaget läggs till grund för lagstiftning.

Vi i centern tillstyrker också i huvudsak propositionen. Vi tycker att det är riktigt att det skall vara möjligt att på landsbygden bilda bostadsfastigheter som har tillgång till mark för näringsverksamhet eller för hobbyverksamhet, t.ex. i form av hobbyhästar eller annan mindre djurhållning. Vi tycker också att det är riktigt att hänsyn tas till intresset av att vårda natur- och kulturmiljön vid bedömningen av om ett lantbruksföretag blir ekonomiskt godtagbart enligt fastighetsbildningslagen.

Det finns också möjligheter att bilda marksamfälligheter eller inrätta gemensamhetsanläggningar, om behovet av landskapsvård är av stadigvarande betydelse för flera fastigheter. Här i riksdagen togs i juni ett jordbrukspolitiskt beslut som kommer att medföra stora förändringar av det svenska land-

skapet, och det beslut som vi här kommer att fatta kan bidra till att det öppna landskapet kan bevaras. Beslutet kan också bidra till att den stora omställning som det svenska jordbruket står inför i någon mån kan underlättas.

Herr talman! Jag står bakom de reservationer som centern finns med på i detta betänkande, men jag inskränker mig till att yrka bifall till reservation 10.

Anf. 211 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! För vänsterpartiets del vill jag tala om att jag står bakom reservation 8, som är gemensam för centern och vänsterpartiet, men yrkar bifall enbart till reservation 4 om fiskefastigheter.

Anf. 212 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar alltså förutsättningar för att lättare kunna bilda nya fastigheter på landsbygden för vitt skilda verksamheter. Det tycker vi är bra, och flera talare har varit inne på att arbetet är inriktat på att gå åt samma håll, även för socialdemokraterna som ju står bakom den förändring som föreslås.

Däremot är man inte med hela vägen på att lönsamhetsvillkoret i lämplighetsbedömningen vid den här fastighetsbildningen helt skall tas bort. Hittills är det bara moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet som tycker så, och jag undrar var centerpartiet och vänsterpartiet står i den frågan. Jag förstår inte att det skulle vara emot deras intressen eller deras ideologi att ställa upp på detta också, och det vore ju fint om de kunde göra det.

Den viktigaste invändningen vi har utifrån vår ideologiska synpunkt framkommer i vår reservation 3 om bo- och brukarplikt. Vi menar nämligen att man vid mycket fler fastighetsbildningar på landsbygden också måste se till att det finns en bo- och brukarplikt. Vi har diskuterat det tidigare vad gäller skogen i samband med frågan om eventuell utförsäljning av domänverkets marker.

Vi tycker att det är väldigt viktigt att få till stånd en bo- och brukarplikt. Emellertid sägs det i betänkandet att detta inte skulle vara möjligt. Bo- och brukarplikten skulle helt enkelt strida mot grundlagen, mot regeringsformen. Jag är inte så säker på att den gör det, för i förvärvslagen finns det möjligheter, åtminstone i en frivillig överenskommelse, för en köpare att acceptera bo- och brukarplikt under en viss begränsad tid. Det är just vad vi föreslår att man skulle göra. Skulle det krävas en grundlagsändring för att kunna tillåta mer av bo- och brukarplikt, är vi intresserade av att driva den frågan vidare.

Det kan röra sig om vitt skilda verksamheter, om man släpper lönsamhetsvillkoret, men från miljöpartiets sida kan vi inte acceptera att slopandet av det villkoret skulle generellt omfatta även fritidsfastigheter, vilket moderaterna och folkpartiet tycker i en reservation här.

Boendet och sättet att leva i Sverige i dag förändras ganska kraftigt, och snart kan man kanske inte riktigt skilja på vad som är permanentboende och vad som är fritidsboende. Det kan i framtiden bli ganska svårt, det måste jag erkänna, att se skillnaden. Men vi kan inte gå med på moderaternas och folkpartiets tankar på stora fritidsfastigheter som bara används just som fri-

tidsfastigheter. Detta hänger väl samman med vår syn på en bo- och brukarplikt.

Vi kan dock stödja vänsterpartiets krav på en utredning om förutsättningarna för bildande av fiskefastigheter. Det tycker vi är en intressant utveckling. Vi kan även stödja centerns och vänsterns förslag om att vidga båtnadsvillkoret för fastighetsbildning till sådant som kan ha regional och lokal betydelse och inte bara är en förbättring av fastighetsindelningen eller markanvändningen på ett eller annat sätt.

Låt mig sedan övergå till ett par synpunkter på precisionen i språket. Jag har i vissa delar stött mig på användningen av språket i betänkandet. Detta kanske kan uppfattas som marginellt, men jag vill ändå ta upp det. Man talar inte bara i det här sammanhanget utan ofta om regionalpolitiska intressen, man talar om socialpolitiska intressen och kulturpolitiska intressen. Det är en slarvighet i språket, i precisionen av språket, som vi enligt min uppfattning gott kan sluta med. Vi behöver inte föra in den typen av ordsammanställningar i lagtext.

"Regionalpolitiska intressen", vad är det? Det måste vara något som avgörs av väljarna i val. Får vi en majoritet för att vi skall beskoga hela det öppna landskapet, så är det ett regionalpolitiskt intresse. Men är det ett regionalt intresse? Jag menar att vad som är regionalpolitiska intressen eventuellt växlar från val till val. Därför bör man i stället tala om regionala intressen, ett begrepp som syftar på något mycket större än "regionalpolitiska intressen".

Vi menar också att det är en luddighet att man vid lämplighetsprövning skall utgå från en "planmässig bedömning". Vad är det? Vi kan ha alla möjliga sorters planer som skulle kunna tillämpas i det här sammanhanget. Vad jag tror att man menar, och framför allt vad vi menar, är att man skall utgå från ett ekologiskt och miljömässigt godtagbart betraktelsesätt. Vi hade velat uttrycka det på det sättet.

Slutligen har jag själv en motion och en reservation som handlar om obrukad järnvägsmark. Jag föreslår att man, genom en speciell lagstiftning, i möjligaste mån skall bevara bandformade fastigheter, som i en framtid mycket väl kan komma att användas till nya järnvägar eller till olika typer av ledningsdragningar, promenadstigar, osv. Vi menar att det är olyckligt att utan vidare återföra dessa bandformade fastigheter till jordbruksmark. De har nu legat där i drygt 100 år, och man har väl i ganska stor utsträckning vant sig vid dem. Det innebär inget större hinder för jordbrukare att ta sig över dem, eftersom spåren, rälerna, ofta är borttagna.

Det var våra synpunkter på betänkandet. Jag yrkar bifall endast till vår reservation 3 i mom. 3 och kommer givetvis att stödja bifall till reservation 1, som jag förstår att moderaterna kommer att begära votering på.

Anf. 213 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Kjell Dahlström skulle fundera ett tag över om det är så förskräckligt att folk får bruka en fritidsfastighet halva året. Han säger själv att det i dag är svårt att skilja på vad som är permanenta bostäder och vad som är fritidsboende. Man kanske bor halva året i vardera. Många gånger är det väl bättre för både miljön och en levande landsbygd att männi-

skor bor på ett ställe och brukar marken där halva året än att det kanske i annat fall inte blir bebott alls.

Därmed har vi från folkpartiet naturligtvis inte sagt att det behöver vara fråga om några jättelika ställen. Men vi vill inte att lagen skall vara så snäv att den som vill köpa en fastighet inte själv skall kunna bestämma ungefär hur stort han vill ha det, om det nu finns tillgång till mark.

Jag tror att det passar nutidens människor bättre att få göra dessa val själva än att ha en bo- och brukarplikt. Den dag man inte trivs längre och inte har möjlighet att sälja blir fastigheten kanske inte bebodd, och då uppstår samhällskonflikter på grund av det.

Anf. 214 KJELL DAHLSTRÖM (mp) replik:

Herr talman! Nej, Ingrid Hasselström Nyvall, vi har ingenting emot att man brukar gårdar som fritidsfastigheter i den mån de inte kan brukas på något annat sätt. Men vad vi talar om här är ju fastighetsbildning. Och vi menar att detta är onödigt för rent fritidsändamål.

Jag drar mig till minnes att vi av bostadsutskottets ordförande Agne Hansson fick en levande bild av hur illa det kan gå när stockholmare kommer ut i Småland och köper upp obrukade byagårdar framför näsan på lokala ungdomar som kanske hade kunnat bruka gårdarna. Det finns enligt min uppfattning anledning att litet hålla emot den typen av fritidsfastighetsspekulation.

Anf. 215 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp) replik:

Herr talman! Om man hade använt den gård som Agne Hansson beskrev halva året, hade man fått en levande landsbygd åtminstone under den tiden, och man hade fått en helt annan vård av det stället. Nu blev det inte bebott alls, och det kan bli så även i många andra fall.

Jag tycker att vi skall vara öppna för att ge människor möjlighet att använda sin fritid och den mark de kan förfoga över så som de själva vill.

Anf. 216 KJELL DAHLSTRÖM (mp) replik:

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva säga att Ingrid Hasselström Nyvall ändå är litet naiv. Vi har ju, särskilt runt storstadsområdena, ett väldigt problem i och med att kapitalstarka människor där köper upp gårdar och på det sättet gör det omöjligt för ungdomar att komma åt gårdar som de skulle kunna bruka på ett annat vis än vad som i praktiken är fallet med dessa kapitalstinna uppköpare.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingrid Hasselström Nyvall anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 217 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar är egentligen en tidigare beställning från bostadsutskottet om en översyn av fastighetsbildningslagen. Riksdagen följde den gången bostadsutskottet, och frågan har behandlats av lantmäteriverket, remissbehandlats i sedvanlig ordning och fått en ganska hygglig remissomgång.

I betänkandet behandlas frågan om fastighetsbildning för landsbygdens behov. Propositionen är inte något annat än en modifiering och en modernisering, och syftet är i långa stycken att åstadkomma en bättre anpassning till dagens behov. Utskottet godkänner principerna för bildande av större bostadsfastigheter på landsbygden och ger också vidgade möjligheter för bildande av jordbruks- och skogsbruksfastigheter, vilket här föreslås.

Ett antal motioner har aktualiserats från skilda partier. Kraven har i sedvanlig ordning behandlats, och efter noggrant övervägande har samtliga motioner avvisats. Regeringens ursprungliga förslag landar därmed på riksdagens bord med förtydligade uttalanden på vissa punkter. Jag skall således närmare kommentera de reservationer som har tagits upp i inläggen här i dag.

Folkpartiet och moderaterna vill i reservation nr 1 gemensamt gå ett stycke längre och mer eller mindre helt släppa vissa krav när det gäller lönsamhetsvillkoret som förordas i propositionen för just fastighetsbildning för jord- och skogsbruk.

Herr talman! Reservanterna säger visserligen att regeringsförslaget är ett steg i rätt riktning, men steget är inte tillräckligt långt. Det är självfallet oppositionens strävan att alltid gå längre än regeringsförslaget. Det gör man också, och det har framkommit i debatten. Utskottsmajoriteten menar att detta förslag är tillräckligt långtgående. Det är ett bra förslag. Vi delar också jordbruksutskottets bedömning i frågan.

Jag vill understryka att vi från majoritetens sida inte stänger alla dörrar för framtiden. Vi kan tänka oss förändringar och nya ställningstaganden i framtiden. Jag citerar utskottet: "När effekterna av den nya livsmedelspolitiken får fullt genomslag och om jordförvärvslagen – – – får en annan inriktning än den nu har, kan det finnas skäl att åter överväga frågan – – –".

Herr talman! Jag vill påminna kammarens ärade ledamöter, och då inte minst oppositionens företrädare, att det här finns en skrivning som man kan gå vidare med. Med denna motivering yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Reservation nr 2 av miljöpartiet gäller närmast en fråga om språkbruk. Vare sig vi använder uttrycket regionala eller regionalpolitiska intressen så lär det kvitta. Jag menar att den text som propositionen här förordar är betydligt starkare än den miljöpartiet föreslår. Begreppet regionalpolitiska intressen är och förblir ett vedertaget begrepp som riksdagen framdeles bör slå vakt om. Man är i miljöpartiet ganska ensamma om sin tolkning att regionalpolitiska intressen skulle vara någonting skumt. Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 2.

Förslagen i reservation nr 3 om bo- och brukarplikt skulle innebära en inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna och strider därmed mot 2 kap. 8 § i regeringsformen. Vi behöver inte orda mer om detta. Jag yrkar därmed avslag även på reservation nr 3.

När det gäller Eva Zetterberg och vänsterns yrkande om fisket och fiskeodlingar avvisar utskottet vänsterns förslag i denna del. Vi menar att man redan i dag kan ha fisket som en biinkomst ute på landsbygden och att vi inte behöver utreda frågan vidare.

Reservation nr 5 gäller bildande av större fritidsfastigheter på landsbygden. Där vill man ytterligare vidga möjligheterna att på landsbygden bilda

större bostadsfastigheter inte bara för permanentboende utan även för fritid. Jag vill i detta sammanhang, herr talman, peka på den ytterst viktiga nyheten i regeringsförslaget, där det nu klart framhålles att mark för mindre djurhållning, mindre odling och liknande eller annan viss näringsverksamhet bör kunna tillföras en bostadsfastighet på landsbygden om ändamålet är varaktigt och fastighetsbildningen inte strider mot starka motstående intressen.

Herr talman! Detta har varit en följetong och en lisa i denna debatt. Jag tycker att oppositionen nu skulle lugna ner sig och se att man här har tillmötesgått deras tidigare krav. Dessutom understryker departementschefen att varaktighetskravet inte bör överdrivas och att lämplighetsprövningen även framdeles bör kunna ske på ett planmässigt sätt.

Herr talman! Utskottsmajoriteten menar att förhållandena också kan variera. Självfallet är trycket på dessa fastigheter betydligt större i närheten av tätorter än långt uppe i glesbygdsområdena. Här får den lokala bedömningen alltid spela in, och den bör man ta till vara. Det är också ett av skälen till att vi är relativt kallsinniga till en ytterligare generell utvidgning av arealerna för fritidsboende. Vi vill med andra ord inte säga ja och amen till allt vad oppositionen här säger, utan vi vill skynda litet långsamt. Det är vårt förslag. Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 5.

I reservation nr 6 om skyddszoner är moderaterna ensamma i sin klagan. Övriga partier anser att förslaget är bra. Jag behöver inte orda mer om detta.

Så till reservation nr 7 som behandlar lämplighetsprövningen och där miljöpartiet är ute och mer eller mindre cyklar. Självfallet kommer de ekologiska och miljömässiga problemen att väga allt tyngre, och de väger allt tyngre i den nu pågående miljöpolitiska debatten. Jag vet att de herrar och damer som bestämmer i kommunerna också lyssnar till dessa argument. Det är en logisk följd av den ökade miljödebatten. Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 7.

Så till båtnadsvillkoret. Vad innebär båtnadsvillkoret? Det är, herr talman, en skyddsregel för enskilda intressen vid fastighetsreglering. Villkoret är tillämpningsbart endast i en tvångssituation och kan endast genomföras tvångsvis om lämpligare fastighetsindelning eller ändamålsenlig markanvändning vinns. Utskottsmajoriteten anser nog att centerpartiet överdriver farhågorna. Det finns inga dokumenterade skäl för det som reservanterna förespeglar i sin reservation.

Ärligt och uppriktigt anser jag att centern ser spöken mitt på ljusa dagen och att reservanterna alldeles ensamma i onödan oförtrutet framhärdar med sina teoretiska skrupler genom att företräda en sådan linje. Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 8.

I reservation nr 9 vill miljöpartiet ha en annan tingens ordning när det gäller nedlagda obrukade järnvägsvallar. Vad innebär detta, herr talman? I mitt eget hemlän t.ex. har NKLJ nyligen har lagt ner banan, vilket berör tre kommuner – Hagfors, Munkfors och Forshaga. Här skulle man alltså driva något slags helig linje och säga att denna mark för all framtid skall vara fridlyst. Detta kan, herr talman, inte vara vettigt och riktigt.

Detta är en fråga som kommunerna skall pröva enligt NRL och PBL, dvs. enligt naturresurslagen och plan- och byggnadslagen. De skall självfallet bedöma frågan utifrån sina egna ståndpunkter, och det finns inga vattentäta

skott kommunerna emellan. Man har ett samråd vid kommungränsen: Vad tycker ni att vi skall göra med den delen? Med andra ord anser utskottet att det är överflödigt med en sådan bestämmelse, och jag yrkar avslag på reservation nr 9.

Reservationerna 10, 11 och 12 berör i första hand boendeinflytande och hyresgästinflytande enligt anläggningslagen. Utan att alltför långt gå in på själva sakfrågan vill jag säga följande. Hyresgästerna företräds av de representativa organisationer som har att se till att deras intressen bejakas. Om nu mot all förmodan förhandlingsordning inte gäller, är det den rikstäckande organisationen som har att ta vara på dessa synpunkter. Boendeinflytandet är därför garanterat på ett mycket bra sätt. Utskottsmajoriteten anser med andra ord att lagarna fungerar på ett mycket tillfredsställande sätt.

Så till frågan om småhusägarna. Centerns representant Birger Andersson säger att deras inflytande är långt ifrån tillfredsställande. Men, herr talman, dessa intressen tillvaratas via PBL och de detaljbestämmelser om samrådsskyldighet som finns i plan- och bygglagen. Småhusägarnas intresse vid bildandet av gemensamhetsanläggningar har också diskuerats i en utredning. Där fann man egentligen inte någon lösning på hur man skulle komma till rätta med detta problem. Samtliga partier som är representerade i kammaren känner väl till problemställningen.

Vilket är då regeringens förslag? Vad man kan säga är att det förslaget inte löser problemen, utan det är bara litet kosmetika som oppositionen föreslår. Vi anser alltså att oppositionens argument är långt ifrån bärande. De håller inte enligt vårt förmenande. Också enligt många andras bedömningar är de helt ohållbara. Därmed yrkar jag avslag på reservationerna 10, 11 och 12 samtidigt som jag yrkar bifall till hemställan i dess helhet.

Jag skall till sist något kommentera de inlägg som har varit.

Bertil Danielsson säger i sin inledning att det är en intressant iakttagelse att socialdemokraterna nu glider från vänster till höger. Men, herr talman, det här är ju en beställning som vi har gjort för drygt ett år sedan! Nu har lantmäteriet som myndighet i vanlig ordning gjort en utredning, och vi har fått den på riksdagens bord. Vi tycker att det är ett hyggligt förslag. Därför lägger vi fram det för kammaren. Att moderaterna sedan vill gå längre må vara deras sak. Vi tycker att vi har gått så långt som vi nu kan gå.

Ingrid Hasselström Nyvall säger att det är ett steg i rätt riktning och att hon läste förslaget med en viss glädje. Hon anser dock att det finns en viss klåfingrighet ifrån regeringens sida. Jag tycker inte det. Jag tycker att det är ett bra förslag. Jag tycker att det tillmötesgår precis vad riksdagen tyckte för ett år sedan, och jag tycker att ni skall säga ja och amen till förslaget.

Birger Anderssons förslag om att vidga boinflytandet tycker jag är att slå blå dunster i ögonen på folk. Vi tycker att hyresgästorganisationen är den representativa demokratin. Det tillvaratar hyresgästernas intressen på ett tillfredsställande sätt.

Samtliga partier, även moderaterna, folkpartiet och centerpartiet, har mer eller mindre sagt att riktningen på kompassen nog är bra. Den pekar åt rätt håll, men förslaget går kanske inte tillräckligt långt. Jag tror att det här är oppositionens sätt att uppträda i den parlamentariska situationen. Man skall

driva frågan så långt som möjligt; man tycker att regeringen inte har gått tillräckligt långt.

Utan att det förknippas det med regeringens nu aviserade krispaket har man aktualiserat en översyn av jordförvärvslagen. Kanske kan någon av frågorna förknippas med den debatt som nu finns i samband med fastighetsbildning osv. Låt oss föra den diskussionen i ett senare skede.

Herr talman! Jag tycker avslutningsvis att det är ett bra förslag. Jag yrkar bifall till det och avslag på samtliga reservationer fogade till betänkandet.

Anf. 218 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Magnus Perssons anförande gladde mig delvis. Han sade att han tyckte att dessa förslag var tillräckligt långtgående.

Han menade att socialdemokraterna skyndar litet långsammare än oppositionen men inte stänger några dörrar för framtiden. Det inger ju faktiskt en hel del förväntningar och förhoppningar. Det är bara tiden som verkar, och om ett år kommer vi förmodligen att kunna räkna med ytterligare stöd för våra idéer. Det är bara en fråga om hastighet och tid.

Däremot blir jag litet bekymrad när Magnus Persson så ihärdigt hävdar att hyresgästernas inflytande skall kanaliseras genom och deras röster förmedlas och företrädas av deras organisationer. Där har vi faktiskt en helt annan uppfattning. Vi tycker att de enskilda hyresgästerna, de boende, husägarna, skall företräda sig själva och inte företrädas av någon anonym organisation som de i vissa fall inte ens är medlemmar i. Där är rörelseriktningen obefintlig, och där står socialdemokraterna kvar vid den gamla ståndpunkten.

Jag vill då gå över till en annan fråga, nämligen begreppet godtagbar lönsamhet. Menar Magnus Persson att det här är tillräckligt bra och att det skall vara så här? Vad betyder egentligen godtagbart? För vem är någonting godtagbart? Är det för myndigheten som den beräknade avkastningen kan vara godtagbar?

Själva ordet godtagbar innebär ju att någon skall godtaga. Man skall göra en egen bedömning av vissa förhållanden. Kan Magnus Persson förklara vad godtagbart är i de enskilda fallet?

Kan ett statligt organ, aldrig så välkomponerat och sammansatt, bättre avgöra för den enskilde vad som för denne är godtagbart? Jag tror att det här kräver en förklaring. Jag tycker att det är ett otillfredsställande uttryck som aldrig kan fylla den funktion som möjligen var tänkt. Det är bättre att mönstra ut detta uttryck och låta den enskilde själv avgöra om han anser att ett förvärv kan vara rimligt och godtagbart ur sin egen – inte myndighetens – synvinkel.

Anf. 219 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Magnus Persson läste upp det stycke som står på s. 6 om effekterna av den nya livsmedelspolitiken när den får fullt genomslag etc. Det finns då skäl att överväga frågan om fastighetsbildningen.

Jag har också fäst mig vid att det finns en positiv skrivning på denna punkt. Men man säger ju samtidigt *när* den nya livsmedelspolitiken får fullt genomslag. Jag har sett att det fastighetsbildningsförslag som nu föreligger kommer

att vara en hjälp under den omställning som den nya livsmedelspolitiken kommer att kräva.

Det är därför jag tycker att lagen skall spegla en liberal inställning så att folk får bedöma själva om den lönsamhet som kan uppnås kan bli tillräcklig. Jag håller helt med Bertil Danielsson om att detta, att någon annan skall sitta och tycka om den lönsamhet som jag vill ha ut av ett projekt, är ett uttryck för en förmyndarmentalitet som jag tycker att vi skall lägga av med. Allan Larsson har sagt att den offentliga sektorn skall minskas med 10 %. Kunde vi inte ta bort dessa människor som skall sitta och tycka om andras lönsamhet och på så sätt verkligen hjälpa till att uppfylla minskningen på 10 %?

Anf. 220 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Av Magnus Persson fick jag intrycket att han i förväg hade bestämt vad han skulle säga här oberoende av vad vi tidigare hade sagt i talarstolen. Jag får väl upprepa vad jag sade när det gäller propositionen och betänkandet om fastighetsbildning för landsbygdens behov m.m. Jag sade att vi i centern i huvudsak tillstyrker propositionen.

Det flesta remissinstanser har ju varit väldigt positiva till den rapport som statens lantmäteriverk har utarbetat. Jag vill bara säga det så att det inte skall uppstå alltför stora missförstånd i debatten.

Sedan vill jag övergå till en helt annan sak, nämligen hyresgästinflytandet. Där skiljer sig centerns uppfattning väldigt starkt från socialdemokraternas. Vi vill ha en ändring av anläggningslagens 7 §. Vi vill att enskilda hyresgäster och sammanslutningar av hyresgäster utanför etablerade hyresgästorganisationer skall ha möjlighet att också vara med och diskutera och ha inflytande över bildandet av gemensamhetsanläggningar.

Det hoppas jag att Magnus Persson funderar lite grand över. Vi i centern tycker att besluten och inflytandet skall ligga så nära de enskilda människorna och de som är berörda av gemensamhetsanläggningen som möjligt. På den punkten hoppas jag verkligen att socialdemokraterna tänker om till ett kommande år.

Vi har ju i bostadsutskottet glädjande nog ibland upplevt att socialdemokraterna har lyssnat till andra partiers synpunkter och så småningom anslutit sig till dem. Jag tycker inte att det är något fel i att göra det. Som jag sade i en tidigare debatt tycker jag att det finns anledning att tro, hoppas och vara övertygad om att vi i alla partier försöker lägga fram så bra förslag som möjligt, och det finns ingen anledning att tro att enbart det största partiet lägger fram bra förslag – det gör säkert också övriga partier här i kammaren, oberoende av storlek.

Jag vädjar därför till Magnus Persson att fundera litet mer på hyresgästinflytandet och boinflytandet. Det finns faktiskt mycket goda skäl att företa den ändring i anläggningslagens 7 § som vi från centern önskar oss.

Anf. 221 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Bertil Danielsson sade att det gladde honom att vi till viss del kan komma att ändra oss inom ett år. Men den dagen den sorgen. Vi får nu avvakta utvecklingen när det gäller fastighetsbildning, jordförvärvslag, osv., och återkomma till eventuella förändringar i framtiden.

Sedan till en sak som jag inte tror att vi kan enas om – det gäller både moderaterna och centern: Man säger sig måna om den enskilde hyresgästen. Vi tycker att den representativa demokratin är och förblir det bästa. Det är den rikstäckande organisationen som tillvaratar hyresgästernas intressen på ett bra och hyggligt sätt. Det kan den göra också i framtiden.

Sedan frågar Bertil Danielsson: Vad är godtagbar lönsamhet? Godtagbar lönsamhet är en lönsamhet som är godtagbar för samtliga berörda, såväl myndigheterna som den enskilde. – Det är svaret på den frågan.

Till Ingrid Hasselström Nyvall vill jag säga: Det är klart att lagar kan ändras tid efter annan. Vi har alltid från socialdemokratins sida varit pragmatiska: Vi har kunnat ändra oss. Vi kan i ett senare skede se andra synpunkter som har vävts in i beslutsprocessen. Självfallet skall vi då inte envist hålla fast vid att det ursprungliga har varit det allra bästa.

Till Birger Andersson vill jag bara säga att vi som det största partiet inte alltid har de bästa modellerna – oftast har vi det, herr talman, men inte alltid. Vi är lyhörda för oppositionens synpunkter.

Men låt mig då när det gäller hyresgästernas och småhusägarnas intressen och när det gäller bildandet av gemensamhetsanläggningar säga att jag inte tycker att ni har den Aladdins lampa som ni i utskottssammanhang och i andra debatter påstår. Det är och förblir ett svårlöst problem, eftersom småhusägarna kommer inflyttande långt efter planeringsprocessen. En utredning har jobbat med det här och egentligen inte kommit fram till något förslag. Då skall man inte göra det så lätt för sig som herrar och damer folkpartister, moderater och centerpartister gör i den här debatten.

Herr talman! Låt mig bara säga att jag tycker att det är ett bra förslag som vi nu kan gå vidare med. Eftersom jag förhoppningsvis är den siste talaren i kvällens debatt ber jag att få önska mina medarbetare, mina meddebattörer, talmannen och alla andra god natt.

Anf. 222 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Ännu har jag inte somnat in riktigt.

Den representativa demokratin är en princip som självfallet också vi hyllar. Men hyresgästinflytandet är väl ett illa valt exempel på representativ demokrati – det är väl inte obekant ens för Magnus Persson att hyresgästorganisationerna skall representera hyresgäster som inte ens är med i dessa organisationer och som alltså inte har haft möjlighet att vara med och utse sina representanter. Det är det vi vänder oss emot. Det måste självfallet vara upp till varje hyresgäst eller husägare att avgöra om och på vilka villkor han skall låta sig representeras av någon eller något organ.

Jag tror inte att klarheten om vad som är "godtagbar" lönsamhet är större efter Magnus Perssons inlägg. Magnus Persson säger att lönsamheten skall vara godtagbar för båda parter. Men lagstiftningen säger att det är den tillståndsgivande myndigheten som avgör om den är godtagbar. Jag fick inte någon godtagbar förklaring till vad som egentligen avses med "godtagbar". Vilket lönsamhetskrav skall man ställa? Kan en myndighet verkligen gå in i enskilda fall, som kan vara så skiftande, och göra en bedömning i förväg? Det är ett förmynderi som vi inte vill vara med om.

Anf. 223 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill återkomma till boinflytandet. Magnus Persson håller hårt fast vid att det är en riksorganisation av hyresgäster som i det här sammanhanget skall företräda hyresgästerna. Vi från centern säger i vår motion:

"Enskilda hyresgäster och sammanslutning av hyresgäster utanför etablerad hyresgästorganisation har enligt gällande bestämmelser i anläggningslagen i praktiken berövats inflytande över bildande av gemensamhetsanläggning. Centerpartiet anser att anläggningslagen bör ändras så att hyresgästerna själva eller genom frivillig samverkan i föreningsform ges rätt att utöva inflytande. Enligt vår uppfattning bör inflytande och påverkansmöjligheter läggas så nära som möjligt dem som berörs av besluten, i detta fall hyresgästerna."

Om den goda viljan finns hos Magnus Persson går det – det är jag helt övertygad om – att utan svårigheter ändra 7 § i anläggningslagen så att våra önskemål kan tillgodoses.

Anf. 224 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Bertil Danielsson är ju en aktiv bonde i Kalmar. Han utövar säkert sitt medlemskap i bonderörelsen via sin representativa organisation. Jag fattar inte varför moderater och centerpartister ofta gnäller på hyresgäströrelsen. Det är en representativ organisation, som gör ett slitigt vardagsjobb, och som tillvaratar den enskilda hyresgästens intressen precis lika bra som Bertil Danielssons organisation tillvaratar hans intressen som bonde i Kalmar. Det skall man acceptera, tycker jag. Därför behöver inte 7 § i lagen ändras. Jag tycker att det är de organisationerna som även fortsättningsvis skall tillvarata de enskildas intressen, oavsett om de råkar ha ett jobb eller vara bonde, oavsett om de råkar bo i en lägenhet i Kalmar, i Karlstad eller på något annat ställe. Det är vår principiella uppfattning.

Anf. 225 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Till Magnus Persson vill jag säga att jag inte låter mig representeras av någon som jag inte själv har valt. Jag väljer själv om jag skall vara med i en organisation eller stå utanför den. Det är skillnaden.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 november.)

27 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1990/91:52 Användning av genteknik på människa, m.m.
1990/91:54 Kvarvarande frågor i reformeringen av inkomst- och företagsbeskattningen, m.m.
1990/91:56 Tillfällig höjning av fastighetsskatten, m.m.

Motionerna
med anledning av prop. 1990/91:41 Ändrade kassakravsavgifter
1990/91:Fi12 av Lars Tobisson m.fl. (m)
1990/91:Fi13 av Anne Wibble m.fl. (fp)

28 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 7 november

1990/91:81 av *Eva Zetterberg* (v) till socialministern om ensamstående föräldrars situation:

Under hela 80-talet har klasskillnaderna ökat kraftigt. En grupp som påtagligt fått det sämre är ensamstående föräldrar, som till större delen består av lågavlönade kvinnor.

Den skattereform som träder i kraft den 1 januari 1991 utgör inget undantag, den gynnar höginkomsttagare, medan lågavlönade mest kommer att märka av den genom högre hyror, dyrare mat och kläder.

Ensamstående föräldrar pådyvlas ofta i den sociala debatten en skuld. "Det är synd om barn som bara växer upp med en förälder, det är för lätt att skiljas. Varför låter kvinnor den egna utvecklingen gå före barnens trygghet?" osv. är vanliga kommentarer. Att barn och ungdomar med svåra sociala problem i många fall kommer från familjer med en förälder tas ofta till intäkt för hur dåliga dessa föräldrar är. Pressens behov av att höja sina upplagessiffror tycks oändligt, och jag har tappat räkningen på alla de eländesskildringar om ungdomar på sned från splittrade familjer som kvällstidningarna har frossat i.

Att däremot analysera och identifiera samhällets bristande skuld i form av utebliven satsning på daghem, skola, extra hjälp hemma osv. säljer inte lika många lösnummer.

De problem som de flesta ensamstående föräldrar brottas med är väl kända: ekonomin, tid, ork och andra vuxna att dela ansvaret med. Inget av dessa problem är oöverkomligt. Det bästa är naturligtvis allmänna förutsättningar som *alla* har glädje av: sex timmars arbetsdag, uppvärdering av traditionella kvinnoarbeten, osv. Om nu sådana lösningar anses för kostsamma så måste samhället sätta in speciella insatser. Det går att mycket tidigt se vilka barn och familjer som skulle behöva extra stöd. Men i dag tvingas det förebyggande sociala arbete som ändå existerar alltmer att gå till reträtt ute i kommuner och landsting.

Socialtjänsten tvingas att ägna sig alltmer åt de mest akuta insatserna för barn och ungdom. Regler för socialbidrag varierar för olika kommuner, men på många håll krävs exempelvis att ensamstående skall arbeta heltid innan kompletterande socialbidrag kan betalas ut. Först efter en individuell bedömning kan detta krav åsidosättas. Sextimmarsdag för småbarnsföräldrar existerar bara för dem som har råd.

Det av regeringen i dagarna presenterade krispaketet fortsätter beklag-

ligtvis att drabba ensamstående och låginkomsttagare. Det är väl känt att småbarn ofta är sjuka de första åren på daghem. De förr relativt vanligt förekommande barnvårdare som gick hem till sjuka barn, så att föräldrar kunde arbeta trots att barnen var sjuka, har försvunnit i de flesta kommuner och är inget att räkna med för de flesta föräldrar. Motiveringen har varit att föräldrar har rätt att vara hemma med sjuka barn och inte skulle drabbas ekonomiskt. Det är ofta svårt nog för en förälder att vara borta mycket på grund av barns sjukdom. Att dessutom drabbas ekonomiskt när man saknar marginaler är hårt.

Skatteomläggningen innebär bl.a. att den särskilda skattereduktionen med 1 800 kr. tas bort. När riksdagen fattade beslut i juni 1990 om skatteomläggningen lovade regeringen att behovet av stöd till ensamföräldrarna skulle ses över. Vad har hänt där?

Nedskärningarna i den förebyggande verksamheten inom det sociala området och inom skolan ökar de sociala problemen. Samhällets resurser inriktas på att ta hand om akuta problem och ordna behandling/omhändertagande av barn och ungdomar där det gått snett. Även där saknas nödvändiga resurser inom kommuner och landsting, så att olika nödlösningar måste tas till. Resultatet blir dyrare vård och vård på den privata marknaden med starka vinstintressen.

Till detta kommer att Kommunförbundet i en skrivelse till regeringen bett om en översyn av biståndsparagraferna i socialtjänstlagen. Tanken är att kommunerna skall få större möjlighet att låta ekonomin styra biståndet. De vill ha en ändring av 3 och 6 §§ SoL.

Jag vill därför fråga socialministern:

1. Är regeringen beredd att ta initiativ så att vi får biståndsregler som är lika för hela landet?
2. Är regeringen beredd att ta initiativ så att ekonomiskt bistånd kan ges fullt ut även när en ensamstående förälder har deltidsarbete, och då utan någon individuell prövning?
3. Är regeringen beredd att ändra skattereformen så att inte de ensamstående föräldrarna drabbas?
4. Hur kommer regeringen se till att krispaketet inte drabbar föräldrar som är hemma med sjuka barn?

29 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 6 november

1990/91:159 av *Hugo Hegeland* (m) till justitieministern om köerna vid kriminalvården:

Vilka åtgärder avser justitieministern att vidta eller föreslå i syfte att minska köerna till fångvården?

1990/91:160 av *Gudrun Schyman* (v) till försvarsministern om JAS-projektet:

Enligt uppgifter i Dagens Nyheter den 11 november kan ett regeringsbesked om JAS-projektets framtid komma redan före årsskiftet. Uppgiften är oroande, eftersom det skulle innebära att beslut om att fullfölja delserie II kan fattas utan att frågan diskuteras i riksdagen.

Med tanke på den kritik som finns mot att projektet fullföljs vore det rimligt med ett nytt parlamentariskt beslut innan beslut om delserie II fattas.

Jag vill därför fråga:

Är försvarsministern beredd att medverka till en parlamentarisk debatt om JAS-projektet innan beslut fattas om delserie II?

1990/91:161 av *Annika Åhnberg* (v) till jordbruksministern om jordförvärvslagen:

En särskild statsrådsgrupp har bildats med uppgift att befrämja näringslivets utveckling.

"Näringslivets internationalisering och ett aktivt deltagande i den europeiska integrationen är en viktig utgångspunkt för näringspolitiken". Så uttrycks ambitionen i ett för statsrådsgruppen gemensamt pressmeddelande. Där presenteras som en konkret åtgärd förändringar i jordförvärvslagstiftningen. Förslagen uppges leda till rationellt markutnyttjande och innebära betydande förenklingar.

Riksdagen har upprepade gånger hävdat att för förvärv av jordbruksfastigheter skall bo- och brukarprincipen gälla. Det betyder att aktivt jordbruk skall ges företräde före markförvärv i kapitalplaceringssyfte. Jag undrar om de nu aviserade förändringarna innebär att regeringen överger denna princip och att den svenska landsbygden i framtiden reduceras till semesterort för rika européer.

Jag vill därför fråga:

Vilka förändringar i jordförvärvslagstiftningen avser regeringen föreslå?

1990/91:162 av *Annika Åhnberg* (v) till statsrådet Margot Wallström om konsumentinflytandet på livsmedelspolitiken:

Våren 1990 anslog riksdagen, tack vare en motion från vänsterpartiet, medel för att underlätta framväxten av en aktiv konsumentrörelse som kan hävda konsumenternas intressen när det gäller livsmedelspolitiken.

Medlen skall förmedlas via konsumentverket. Runt om i vårt land växer nu protesterna mot höga matpriser och bristande konsumentinflytande. Ideella organisationer arbetar ofta med knappa ekonomiska möjligheter. De av riksdagen anslagna medlen kan här fylla en viktig funktion. Förutsättningen är dock att möjligheten att ansöka om bidrag är känd. Information om denna möjlighet förefaller inte ha nått ut.

Jag vill därför fråga:

Avser regeringen vidta åtgärder för att öka kännedomen om anslagna medel för att stimulera ett ökat konsumentinflytande?

1990/91:163 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om Ystads teater:

I Ystad drivs en teater helt på ideella grunder. Den ger ett brett och vitalt bidrag till kulturlivet i Ystad och i hela Skåne. Besökssiffrorna 1989 visar att varje ystadsbo eller var fjärde boende i regionen varit på Ystads teater. Teatern är en av två scener i Skåne utanför de stora städerna som har stor scen, dvs. kan ta emot stora uppsättningar. Lokalen är gammal, den fyller 100 år den 12 februari 1994, och därför behöver den renoveras och rustas upp. Redan 1985 skrev teaterns styrelse till staten om sina ekonomiska bekymmer och sökte stöd. Flera gånger har någon från styrelsen mött kulturministern för att diskutera läget och varje gång fått hopp om positiv behandling av sin skrivelse från 1985. Det senaste är att deras framställan överlämnats till plan- och bostadsverket.

Jag vill fråga om kulturministern är villig att påskynda ärendet, så att Ystads teaterstyrelse kan få ett besked om statsbidrag.

1990/91:164 av *Ylva Johansson* (v) till justitieministern om registrerat partnerskap för homosexuella:

I juni presenterade socialstyrelsen ett förslag till lag om registrerat partnerskap, som innebär att ett homosexuellt par kan låta registrera sitt förhållande. Enligt lagförslaget skall äktenskapets alla rättsverkningar, med några få undantag, främst gällande möjligheten till gemensam adoption, bli tillämpliga för parterna i ett registrerat partnerskap. En liknande lag finns sedan ett år tillbaka i Danmark.

Redan år 1973 uttalade riksdagen att en samlevnad mellan två parter av samma kön är en från samhällets synpunkt fullt acceptabel samlevnadsform. En stor grupp homosexuella par väntar nu på att få möjlighet att reglera sitt förhållande på ett sätt som motsvarar heterosexuella pars möjligheter.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga justitieministern:

Avser regeringen att presentera ett lagförslag om registrerat partnerskap för homosexuella under innevarande riksmöte?

1990/91:165 av *Annika Åhnberg* (v) till kommunikationsministern om SJs användning av vissa träslag:

Skövlingen av de tropiska regnskogarna är ett av världens största miljöhot. I stället för att okritiskt importera träet från sådant kortsiktigt skogsbruk, eller rättare sagt missbruk, bör de industrialiserade länderna lätta på den orättfärdiga ekonomiska skuldbörda som tredje världens länder tvingas bära. Därigenom skapas förutsättningar för dessa länder att bygga upp långsiktigt hållbara produktionssystem.

Nyligen har möbelindustri och möbelhandlare i Sverige beslutat att upphöra med import av tropiska träslag om inte träet kommer från ett ekologiskt

anpassat skogsbruk. Samtidigt redovisar statens järnvägar att man skall tillverka nya perrongbänkar av ädelträ från hotade skogar! Borde inte denna statligt ägda verksamhet ha föregått med gott exempel? Bör inte SJ åtminstone nu sälla sig till dem som inte importerar ädelträ från hotade skogar?

Jag vill därför fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta med anledning av SJs beslut?

1990/91:166 av *Åke Gustavsson* (s) till kommunikationsministern om kollektivtrafiken mellan Nässjö och Jönköping:

Förhandlingar har avslutats mellan transportrådet, SJ och Länstrafiken i Jönköpings och Skaraborgs län utan att överenskommelse träffats om trafiken för kommande trafikår.

SJ, som i dag har 12 dubbelturer på banan Nässjö–Falköping, aviserade en väsentlig nedskärning av järnvägstrafiken. Transportrådet var för sin del inte berett att teckna ett nytt avtal med Länstrafikbolagen och SJ. Konsekvenserna för invånarna i Jönköpings län är allvarliga:

- 50 000 vagnskm tas bort, motsvarande 11 bussar i dubbeltur/dag på sträckan Jönköping–Nässjö
- miljöbelastning ökar markant
- trafiksäkerheten blir lägre då trafikbelastningen på en av länets mest olycksdrabbade vägar ökar
- möjligheten till en smidig anslutning till tåg till Stockholm, Göteborg och Malmö försämras
- fler resenärer avstår från kollektiva trafikmedel

Vilka åtgärder avser kommunikationsministern att vidta för att invånarna i Jönköpings län även fortsättningsvis skall ha tillgång till goda kollektiva transporter på sträckan Nässjö–Jönköping?

1990/91:167 av *Marianne Jönsson* (c) till arbetsmarknadsministern om Samhall:

Företaget Samhall har under den senaste tiden kritiserats för att inte fungera på ett helt tillfredsställande sätt. Enligt kritiken, som bl.a. kommit till uttryck i en debattbok av Eva Rådahl, är det ett fåtal – mellan 4 och 5 % – som senare kommer ut i den reguljära arbetsmarknaden. Samhall utgör därmed inte något effektivt medel för att motverka förtidspensionering och utslagning.

Om Samhall skall fungera på ett meningsfullt sätt och skapa utvecklande arbeten åt arbetshandikappade krävs att regeringen tar sitt fulla ansvar för verksamheten. En svår ekonomisk situation får inte gå ut över de arbetshandikappades rätt till ett aktivt liv.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Hur ser statsrådet på kritiken mot Samhall, och vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att utveckla och förnya verksamheten?

30 § Kammaren åtskildes kl. 21.59.

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 5 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 28 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 50 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 68 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 99,
av talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 135,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 19 §,
av talmannen därefter t.o.m. 25 § anf. 197 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 7 november

1 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 24 oktober 1
Bostadsutskottets betänkande BoU1
Bostadsutskottets betänkande BoU2
Konstitutionsutskottets betänkande KU2
Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Konstitutionsutskottets betänkande KU6
Jordbruksutskottets betänkande JoU4
Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Jordbruksutskottets betänkande JoU6
Skatteutskottets betänkande SkU1
Utrikesutskottets betänkande UU1
Utrikesutskottets betänkande UU2
Kulturutskottets betänkande KrU1
Kulturutskottets betänkande KrU3
3 § Meddelande om samlad votering 6
4 § Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen 6
Justitieutskottets betänkande JuU2
Debatt
Jerry Martinger (m)
Lars Sundin (fp)
Kjell Ericsson (c)
Berith Eriksson (v)
Krister Skånberg (mp)
Birthe Sörestedt (s)
Beslut fattades under 9 §
5 § Vissa straffrättsliga frågor m.m. 16
Justitieutskottets betänkande JuU3
Debatt
Jerry Martinger (m)
Lars Sundin (fp)
Anders Svärd (c)
Berith Eriksson (v)
Krister Skånberg (mp)
Lars-Erik Lövdén (s)
Beslut fattades under 9 §
6 § Utvidgad rätt till målsägandebiträde, m.m. 31
Justitieutskottets betänkande JuU4
Debatt
Britta Bjelle (fp)
Ingbritt Irhammar (c)

Berith Eriksson (v)
Krister Skånberg (mp)
Sigrid Bolkéus (s)
Beslut fattades under 9 §
7 § Vissa grundlagsfrågor 41
Konstitutionsutskottets betänkande KU1
Debatt
Elisabeth Fleetwood (m)
Birgit Friggebo (fp)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Bo Hammar (v)
Hans Leghammar (mp)
Olle Svensson (s)
Göran Åstrand (m)
Paul Ciszuk (mp)
Kjell Dahlström (mp)
Sten Andersson i Malmö (m)
Beslut fattades under 9 §
8 § Kommunala frågor m.m. 66
Konstitutionsutskottets betänkande KU3
Debatt
Hans Nyhage (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Bengt Kindbom (c)
Bo Hammar (v)
Claes Roxbergh (mp)
Ulla Pettersson (s)
Kjell Dahlström (mp)
Talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Beslut fattades under 9 §
9 § Beslut 83
Justitieutskottets betänkande JuU2
Justitieutskottets betänkande JuU3
Justitieutskottets betänkande JuU4
Konstitutionsutskottets betänkande KU1
Ärendet återförvisat till utskottet för ytterligare beredning
Konstitutionsutskottets betänkande KU3
10 § Beslut om samlad votering 85
11 § Offentlig upphandling 85
Finansutskottets betänkande FiU1
Debatt
Filip Fridolfsson (m)
Lars De Geer (fp)
Gunnar Björk (c)
Maggi Mikaelsson (v)
Carl Frick (mp)
Iris Mårtensson (s)
Beslut fattades under 13 §

12 § Offentlig sektor ... 94
Finansutskottets betänkande FiU2
Debatt
Rune Rydén (m)
Lars De Geer (fp)
Gunnar Björk (c)
Carl Frick (mp)
Iris Mårtensson (s)
Maggi Mikaelsson (v)
Lars Norberg (mp)
Beslut fattades under 13 §
13 § Beslut ... 108
Finansutskottets betänkande FiU1
Finansutskottets betänkande FiU2
14 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden ... 109
15 § Transporter av av farligt gods ... 109
Försvarsutskottets betänkande FöU1
Debatt
Paul Ciszuk (mp)
Iréne Vestlund (s)
Beslut skulle fattas den 14 november
16 § Sotning ... 110
Försvarsutskottets betänkande FöU2
Beslut skulle fattas den 14 november
17 § Vissa markfrågor ... 110
Försvarsutskottets betänkande FöU3
Debatt
Paul Ciszuk (mp)
Beslut skulle fattas den 14 november
18 § Vapenfri tjänst ... 111
Försvarsutskottets betänkande FöU4
Debatt
Hans Lindblad (fp)
Jan Jennehag (v)
Paul Ciszuk (mp)
Roland Brännström (s)
Berndt Ekholm (s)
Marianne Samuelsson (mp)
Beslut skulle fattas den 14 november
19 § Ajournering för middagsuppehåll ... 116
20 § Återupptagna förhandlingar ... 116
21 § Vissa turistfrågor ... 116
Kulturutskottets betänkande KrU2
Debatt
Karin Falkmer (m)
Jan Hyttring (c)
Maja Bäckström (s)
Beslut skulle fattas den 14 november

22 § Lag om tillfälliga bilförbud 120
Trafikutskottets betänkande TU4
Debatt
Tom Heyman (m)
Kenth Skårvik (fp)
Eva Zetterberg (v)
Sten-Ove Sundström (s)
Roy Ottosson (mp)
Beslut skulle fattas den 14 november
23 § Bilindustrin 126
Näringsutskottets betänkande NU3
Debatt
Per Westerberg (m)
Kjell Ericsson (c)
Rolf L Nilson (v)
Lars Norberg (mp)
Bo Finnkvist (s)
Beslut skulle fattas den 14 november
24 § Kärntekniklagens förbud mot vissa förberedande åtgärder 136
Näringsutskottets betänkande NU5
Debatt
Per Westerberg (m)
Lars Norberg (mp)
Barbro Andersson (s)
Beslut skulle fattas den 14 november
25 § Försäljning av mark från domänverket 138
Näringsutskottets betänkande NU19
Debatt
Lars De Geer (fp)
Kjell Ericsson (c)
Lars Norberg (mp)
Leif Marklund (s)
Beslut skulle fattas den 14 november
26 § Fastighetsbildning för landsbygdens behov m.m..... 146
Bostadsutskottets betänkande BoU3
Debatt
Bertil Danielsson (m)
Ingrid Hasselström Nyvall (fp)
Birger Andersson (c)
Eva Zetterberg (v)
Kjell Dahlström (mp)
Magnus Persson (s)
Beslut skulle fattas den 14 november
27 § Bordläggning 159
28 § Anmälan om interpellation
1990/91:81 av Eva Zetterberg (v) om ensamstående föräldrars situation 160

29 § Anmälan om frågor

1990/91:159 av Hugo Hegeland (m) om köerna vid kriminalvården ... 161
1990/91:160 av Gudrun Schyman (v) om JAS-projektet ... 162
1990/91:161 av Annika Åhnberg (v) om jordförvärvslagen ... 162
1990/91:162 av Annika Åhnberg (v) om konsumentinflytandet på livsmedelspolitiken ... 162
1990/91:163 av Margitta Edgren (fp) om Ystads teater ... 163
1990/91:164 av Ylva Johansson (v) om registrerat partnerskap för homosexuella ... 163
1990/91:165 av Annika Åhnberg (v) om SJs användning av vissa träslag ... 163
1990/91:166 av Åke Gustavsson (s) om kollektivtrafiken mellan Nässjö och Jönköping ... 164
1990/91:167 av Marianne Jönsson (c) om Samhall ... 164

gotab 97387, Stockholm 1991